

itd
International Institute for
Trade and Development
สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา

รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Final Report)

เรื่อง การเตรียมความพร้อมด้านกฎหมาย ของไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ภายใต้โครงการพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน
ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙

นำเสนอ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

รายนามคณะผู้ดำเนินงานวิจัย

๑. ดร.กมลินทร์ พิณีภูวดล	หัวหน้าโครงการ
๒. ดร.ธเนศ สุจารีกุล	ผู้เชี่ยวชาญ
๓. ผศ.ดร.โชติกา วิทยาวรากุล	นักวิจัย
๔. นางสาวปภาวดี ธโนดมเดช	นักวิจัย
๕. นางชื่นสมน นิวาทวงษ์	นักวิจัย
๖. นางสาวศิริพร เอี่ยมธงชัย	นักวิจัย
๗. นางสาวปัทมาภรณ์ ทองมาก	นักวิจัยอิสระ

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	ก
สารบัญภาพ	ง
สารบัญตาราง	จ
บทสรุปผู้บริหาร	ฉ
Executive summary	ฎ
บทนำ	ด
๑. หลักการและเหตุผล	ด
๒. วัตถุประสงค์	ฉ
๓. กรอบแนวคิดในการศึกษา	ฉ
๔. ขอบเขตและวิธีการศึกษาวิจัย	ค
๕. การทบทวนวรรณกรรม	ค
๖. รูปแบบการจัดประชุมระดมความคิดเห็น (Focus Group)	ด
บทที่ ๑ การรองรับพันธกรณีระหว่างประเทศและการจัดทำกฎหมายภายในให้เป็น เอกภาพ หรือความเป็นหนึ่งเดียวกันของกฎหมาย	๑๑
๑.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน	๑๑
๑.๑.๑ ทฤษฎีเอกนิยม (Monism)	๑๒
๑.๑.๒ ทฤษฎีทวินิยม (Dualism)	๑๓
๑.๑.๓ แนวปฏิบัติของประเทศไทยในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมาย ระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน	๑๕
๑.๒ แนวคิดในการจัดทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (Harmonization of Law)	๑๙
๑.๒.๑ พัฒนาการของการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน	๒๒
๑.๒.๒ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน	๒๔
๑.๒.๓ รูปแบบของตราสารสำหรับการทำให้กฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (Instruments of Harmonization)	๒๗
๑.๒.๔ ขอบเขต (Scope) และระดับ (Degree) ของการทำให้กฎหมาย เป็นหนึ่งเดียวกัน	๒๗
บทที่ ๒ การจัดทำกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียน	๒๙
๒.๑ ความตกลงภายใต้กรอบประชาคมอาเซียนและพันธกรณีของประเทศสมาชิก อาเซียนแบ่งตามประชาคม ทั้ง ๓ ประชาคม	๓๐
๒.๑.๑ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน	๓๑

๒.๑.๒ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	๔๐
๒.๑.๓ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน	๕๑
๒.๒ กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียน ตาม ๒.๑	๕๘
๒.๒.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรองรับพันธกรณีอาเซียนภายใต้ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน	๕๘
๒.๒.๒ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรองรับพันธกรณีอาเซียนภายใต้ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	๖๓
๒.๒.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรองรับพันธกรณีอาเซียนภายใต้ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน	๗๒
๒.๓ การทำกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียน (Legal Harmonization)	๗๘
๒.๓.๑ กฎหมายภายในที่จำเป็นต้องมีหรือแก้ไขเพื่อรองรับการปฏิบัติ ตามความตกลงหรือพันธกรณีของประชาคมอาเซียน	๗๙
๒.๓.๒ กฎหมายภายในที่จำเป็นต้องมีเพื่อการเตรียมความพร้อมของ ประเทศไทย	๗๙

บทที่ ๓ การคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์	๘๗
๓.๑ ภาพรวมของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และความเกี่ยวข้องของพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์กับ ๓ เสาของประชาคมอาเซียน	๘๘
๓.๑.๑ ความหมายและลักษณะของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์	๘๘
๓.๑.๒ ภาพรวมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในตลาดโลก	๙๓
๓.๑.๓ ภาพรวมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในตลาดอาเซียน	๙๗
๓.๑.๔ ความเกี่ยวข้องของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์กับ ๓ เสาของ ประชาคมอาเซียน	๑๐๗
๓.๒ แนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์	๑๑๒
๓.๒.๑ ลักษณะของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจ และผู้บริโภค	๑๑๒
๓.๒.๒ แนวคิดของการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์	๑๑๔
๓.๓ มาตรการและหน่วยงานของประชาคมอาเซียนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครอง ผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์	๑๑๘
๓.๔ หลักการสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ใน ระดับสากล	๑๒๘
๓.๕ มาตรฐานสากลในการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์: ศึกษา ประเด็นการให้ข้อมูลก่อนสัญญาและการเลิกสัญญา	๑๓๕
๓.๕.๑ มาตรฐาน OECD	๑๓๕
๓.๕.๒ มาตรฐานสหภาพยุโรป	๑๓๗

บทที่ ๔ กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน	๑๕๔
๔.๑ สถานการณ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของประเทศสมาชิกอาเซียน	๑๕๔
๔.๑.๑ ประเทศไทย	๑๕๔
๔.๑.๒ ประเทศมาเลเซีย	๑๖๙
๔.๑.๓ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	๑๗๖
๔.๒ วิเคราะห์และประเมินความพร้อมของกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนในด้านการคุ้มครองผู้บริโภคพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเด็นการให้ข้อมูลก่อนสัญญาการเลิกสัญญา	๒๐๓
๔.๒.๑ การให้ข้อมูลก่อนสัญญา	๒๐๓
๔.๒.๒ การเลิกสัญญา	๒๐๕
บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๒๐๘
๕.๑ บทสรุป	๒๐๘
๕.๑.๑ ภาพรวมของการเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	๒๐๘
๕.๑.๒ การเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของไทยในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	๒๑๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการเตรียมความพร้อมของกฎหมายไทย และการบูรณาการกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์	๒๑๔
๕.๒.๑ การเตรียมความพร้อมของกฎหมายไทย	๒๑๔
๕.๒.๒ การบูรณาการกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียน	๒๒๔
เอกสารอ้างอิง	๒๒๘
ภาคผนวก	๒๓๔
ภาคผนวก ๑ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน”	๒๓๕
ภาคผนวก ๒ กำหนดการประชุมระดมสมอง (Focus Group)	๒๓๖
ภาคผนวก ๓ ตารางสรุปพันธกรณีภายใต้ประชาคมอาเซียน	๒๓๗
ภาคผนวก ๔ สรุปผลการประชุมระดมสมอง	๒๕๗

สารบัญภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ ๓.๑ : กระบวนการซื้อขายสินค้าในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์	๙๒
แผนภาพที่ ๓.๒ : ยอดขายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ประเภท B2C ทั่วโลก ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๖๑	๙๔
แผนภาพที่ ๓.๓ : เครื่องมือที่ใช้ในการซื้อสินค้าบริการออนไลน์	๙๖
แผนภาพที่ ๓.๔ : ตัวเลขการพัฒนาของกลุ่มสมาชิกอาเซียน	๙๗
แผนภาพที่ ๓.๕ : การใช้อินเทอร์เน็ตของบุคคลในกลุ่มสมาชิกอาเซียน	๙๙
แผนภาพที่ ๓.๖ : จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตต่อ ๑๐๐ คนเทียบกับ GDP per Capita	๑๐๐
แผนภาพที่ ๓.๗ : การแบ่งกลุ่มตามขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ	๑๐๒
แผนภาพที่ ๓.๘ : จำนวนผู้ใช้บริการ Fixed-broadband ในแต่ละประเทศ	๑๐๒
แผนภาพที่ ๓.๙ : จำนวนผู้ใช้บริการโทรศัพท์มือถือในแต่ละประเทศ	๑๐๓
แผนภาพที่ ๓.๑๐ : กระบวนการซื้อขายในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และภัยคุกคาม	๑๑๐
แผนภาพที่ ๔.๑ : กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	๑๗๖
แผนภาพที่ ๔.๒ : หน้าที่ของผู้ประกอบการในการเรียกคืนสินค้าที่มีข้อบกพร่องตาม กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Recall of Product)	๑๘๗
แผนภาพที่ ๔.๓ : หน้าที่ของผู้ประกอบการในการชำระค่าเสียหายจากสินค้าที่มี ข้อบกพร่องตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	๑๘๗
แผนภาพที่ ๔.๔ : สถิติการใช้งาน Internet แบ่งตามวัตถุประสงค์ของผู้ใช้งาน Internet ในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	๑๘๘
แผนภาพที่ ๔.๕ : ภาพรวมการคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	๑๙๐
แผนภาพที่ ๔.๖ : มิติการคุ้มครองผู้บริโภคที่เกี่ยวกับการประมวลสินค้าผ่านทางออนไลน์	๑๙๕
แผนภาพที่ ๔.๗ : ข้อมูลที่ต้องแสดงให้ผู้บริโภคทราบในการขายสินค้าหรือบริการ E-commerce	๑๙๙

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๓.๑ : ยอดขาย E-commerce ระหว่างองค์กรธุรกิจกับผู้บริโภค (B2C) ตามภูมิภาค	๙๕
ตารางที่ ๓.๒ : การเข้าถึงของผู้ซื้อออนไลน์ทั่วโลกตามภูมิภาค	๙๕
ตารางที่ ๓.๓ : ตารางแสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวและลักษณะประชากร	๙๘
ตารางที่ ๓.๔ : การแบ่งกลุ่มตามการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในกลุ่มประเทศอาเซียน	๑๐๑
ตารางที่ ๓.๕ : ประเภทสินค้าที่ชื่นชอบของผู้ซื้อออนไลน์ 2 อันดับแรกในแต่ละประเทศ	๑๐๕
ตารางที่ ๓.๖ : การเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการใช้อินเทอร์เน็ตในกลุ่มประเทศสมาชิกในอาเซียน	๑๐๖
ตารางที่ ๓.๗ : ตารางยุทธศาสตร์สำหรับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน	๑๒๓
ตารางที่ ๓.๘ : กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าอิเล็กทรอนิกส์และความสอดคล้องกันในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน	๑๒๖
ตารางที่ ๔.๑ : โทษปรับตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	๑๘๓
ตารางที่ ๔.๒ : หน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐ	๒๐๑

บทสรุปผู้บริหาร

การเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

เนื่องด้วยสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรในฐานะองค์กรที่สนับสนุนการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติ จึงตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องศึกษาวิจัยด้านกฎหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการพิจารณา และให้ความเห็นชอบความตกลงและสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีโดยเฉพาะพันธกรณีที่ประเทศไทยมีต่อประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในฐานะรัฐสมาชิก ดังนั้นศูนย์ประชาคมอาเซียนภายใต้สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรจึงเห็นความสำคัญของศึกษาวิจัยด้านกฎหมายเพื่อเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายภายในของประเทศไทยเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อบูรณาการกฎหมายไทยกับกฎหมายภายในประเทศสมาชิกอาเซียนหรือทำให้กฎหมายดังกล่าวสอดคล้องกัน (Legal harmonization) อันเป็นการส่งเสริมการทำงานของประชาคมอาเซียนให้บรรลุเป้าหมาย

งานวิจัยชิ้นนี้ได้สำรวจประเด็นสำคัญของประชาคมอาเซียนที่มีความเชื่อมโยงกับทั้งสามเสาประชาคม และได้เลือกศึกษาการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) เนื่องด้วยประชาคมอาเซียนมีสัดส่วนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสูงถึง ๑๙๙ ล้านคน และตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีโอกาสขยายตัวสูง ตลอดจนประชาคมอาเซียนมีแผนส่งเสริมกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ อาทิ แผนแม่บทไอซีที ๒๐๒๐ (ASEAN ICT Masterplan 2020) และกรอบความตกลงด้านอิเล็กทรอนิกส์ (e-ASEAN Framework Agreement) ดังนั้นการทำให้กิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เติบโตได้ในระยะยาวจะต้องสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค การศึกษาการบูรณาการทางกฎหมายหรือการทำให้กฎหมายสอดคล้องเป็นหนึ่งในเรื่องเดียวกัน (Legal harmonization) ในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จึงมีความสำคัญและสอดคล้องกับปฏิญญาอาเซียน ๒๕๖๘ (ASEAN 2025: Forging Ahead Together) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างกรอบทางกฎหมายร่วมกันของประเทศสมาชิกอาเซียนในการคุ้มครองผู้บริโภค

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยมุ่งเน้น (๑) สร้างความร่วมมือกับเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรในการจัดทำวิจัยโดยการจัดจ้างที่ปรึกษาเพื่อดำเนินการวิจัย ตลอดจนส่งเสริมให้ข้าราชการรัฐสภาสามัญได้เข้าร่วมในทีมงานวิจัยเพื่อการพัฒนาการทำวิจัยด้วยตนเองอย่างยั่งยืนและนำผลการวิจัยมาใช้ในการปฏิบัติงานของศูนย์ประชาคมอาเซียน (๒) ทำให้ศูนย์ประชาคมอาเซียนของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรเป็นศูนย์ข้อมูลด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประชาคมอาเซียน (๓) นำเสนอผลการวิจัยในงานเสวนาประชาคมอาเซียนและจะนำไปสู่การพัฒนากฎหมายภายในประเทศและกฎหมายอาเซียนและการบูรณาการกฎหมายหรือการทำให้กฎหมายสอดคล้องเป็นหนึ่งในเรื่องเดียวกัน (Legal Harmonization)

ขอบเขตของการศึกษาวิจัยประกอบด้วย (๑) ศึกษารวบรวมข้อมูลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการรองรับพันธกรณีระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายภายในกับกฎหมายระหว่างประเทศ การจัดทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (Harmonization of law) (๒) ศึกษาวิเคราะห์การ

สร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันของกฎหมายในระดับอาเซียน โดยศึกษาจากตราสารสำคัญของอาเซียน อาทิ กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) และพิมพ์เขียวของประชาคมอาเซียน (ASEAN Community Blueprint) เพื่อคัดเลือกประเด็นที่จะศึกษา (๓) ศึกษาวิเคราะห์กรณีที่เลือกศึกษา เรื่อง “การคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์” โดยประกอบไปด้วยข้อมูลสถานการณ์ ทิศทางของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) ของโลกและอาเซียน และความเชื่อมโยงระหว่างพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์กับประชาคมการเมืองและความมั่นคง (APSC) ประชาคมเศรษฐกิจ (AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรม (ASCC) ตลอดจนพัฒนาการและแนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน (๔) สสำรวจและวิเคราะห์สถานการณ์ทางกฎหมายของไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และประเทศสมาชิกอาเซียนจำนวน ๒ ประเทศ (๕) วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการบูรณาการหรือทำให้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (Legal harmonization) โดยศึกษาจากตัวอย่างของต่างประเทศ (๖) จัดประชุมระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อรับฟังความคิดเห็นและนำไปปรับปรุงงานวิจัย (๗) จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนากฎหมายภายในของไทยเพื่อรองรับการทำงานของประชาคมอาเซียนในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยเชื่อมโยงกับวาระการปฏิรูปประเทศ และวิเคราะห์ให้เห็นความพร้อมด้านกฎหมายของประเทศไทย

จากผลการศึกษาทฤษฎีการบูรณาการทางกฎหมายหรือการทำให้กฎหมายสอดคล้องเป็นหนึ่งเดียวกัน (Harmonization of law) พบว่า ตั้งแต่มีการบูรณาการทางกฎหมายหรือการทำให้กฎหมายให้สอดคล้องกันมุ่งเน้นมิติของกฎหมายภายใน (internal harmonization) แต่ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๒๐ มิติของการบูรณาการทางกฎหมายหรือการทำให้กฎหมายให้สอดคล้องกันขยายขอบเขตในทางระหว่างประเทศ เนื่องจากเหตุผลทางการค้า เศรษฐกิจ และการเผยแพร่แนวคิดการเมือง เหตุผลทางการค้าประการสำคัญที่ทำให้แนวคิดเรื่องการบูรณาการทางกฎหมายหรือการทำให้กฎหมายสอดคล้องเป็นหนึ่งเดียวกันเกิดความแพร่หลาย คือ ความแตกต่างของกฎหมายภายในของประเทศคู่ค้า มีผลทำให้เกิดค่าใช้จ่ายในการประกอบธุรกิจ (Transaction costs) เพิ่มมากขึ้น จากแบบของสัญญาและแนวปฏิบัติที่หลากหลาย ทำให้ผู้ประกอบการต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อให้ได้ข้อมูลดังกล่าว และค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นหากเกิดการต่อสู้คดีในต่างประเทศหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้น อันเป็นการลดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบธุรกิจ จึงเป็นที่มาของการจัดทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศเพื่อให้ประเทศภาคีนำพันธกรณีตามสนธิสัญญาไปอนุวัติการเป็นกฎหมายภายใน และทำให้กฎหมายภายในของประเทศภาคีมีความสอดคล้องกันหรือเป็นหนึ่งเดียวกัน และการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศที่ทำหน้าในการทำให้กฎหมายสอดคล้องกัน อาทิ The Hague Conference on Private International Law The United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) และ International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT) หรือในระดับภูมิภาค เช่น สหภาพยุโรป (European Union) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การบูรณาการทางกฎหมายหรือการทำให้กฎหมายสอดคล้องเป็นหนึ่งเดียวกันควรมีการกำหนดขอบเขต (scope) และระดับ (degree) อย่างเหมาะสม ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ แนวคิด คือ minimum harmonization หรือ minimalist approach คือควรจำกัดขอบเขตการบูรณาการหรือการทำให้กฎหมายสอดคล้องเป็น

หนึ่งเดียวกันอย่างชัดเจน เฉพาะเรื่องพื้นฐาน และยอมให้รัฐกำหนดกฎหมายในรายละเอียดเอง เพื่อให้การบูรณาการทางกฎหมายหรือการทำให้กฎหมายสอดคล้องกันประสบความสำเร็จภายในระยะเวลาที่สมเหตุผล ในขณะที่แนวคิด full harmonization หรือ maximalist approach เห็นว่าการบูรณาการทางกฎหมายหรือการทำให้กฎหมายสอดคล้องกันจะไร้ค่า ถ้าหากไม่ครอบคลุมประเด็นสำคัญทั้งหมดในกฎหมายสาขานั้น

สำหรับประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือทางการเมืองตามปฏิญญากรุงเทพ เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๐ และต่อมาได้มีการขยายความร่วมมือไปในด้านเศรษฐกิจและสังคม จนเกิดมีการจัดทำกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ซึ่งถือเป็นธรรมนูญ (Constitution) ในการทำงานของประชาคมอาเซียน แต่การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมาชิกในประชาคมยังอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ กล่าวคือ การทำสนธิสัญญาเพื่อกำหนดสิทธิและหน้าที่ของประเทศสมาชิก การบูรณาการหรือการทำให้กฎหมายให้สอดคล้องกันของประชาคมอาเซียนจึงต้องศึกษาพันธกรณีของอาเซียนก่อนการมีผลบังคับใช้ของกฎบัตรอาเซียนและภายหลังการมีผลบังคับใช้ของกฎบัตรอาเซียน ทั้งนี้ ความตกลงและพันธกรณีภายใต้ประชาคมอาเซียนสามารถแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ (๑) ความตกลงหรือพันธกรณีที่ผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งบังคับให้ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องปฏิบัติตาม มิฉะนั้นอาจเกิดความรับผิดชอบในทางระหว่างประเทศได้ ความตกลงกลุ่มนี้มีเนื้อหาที่กำหนดหน้าที่ของสมาชิกอย่างเฉพาะเจาะจง มีการใช้ถ้อยคำชัดเจนและมีลักษณะเชิงบังคับ โดยส่วนใหญ่เป็นความตกลงที่อยู่ภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจ อาทิ ความตกลงด้านการลงทุนอาเซียน (ASEAN Comprehensive Investment Agreement: ACIA) กรอบความตกลงว่าด้วยการค้าบริการอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Services: AFAS) (๒) ความตกลงที่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่มีลักษณะเป็นเอกสารแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองหรือทางนโยบายของประเทศสมาชิกอาเซียนที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมาย อาทิ แผนงานประชาคมอาเซียน (Blueprint) ค.ศ. ๒๐๒๕

ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยได้จัดตั้งคณะกรรมการศูนย์อำนวยการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งมีเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นประธานคณะทำงาน ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากการทำงานของคณะกรรมการดังกล่าวเพื่อสำรวจความพร้อมด้านกฎหมายของประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พบว่า ประเทศไทยมีความจำเป็นจะต้องแก้ไขกฎหมายจำนวน ๕ ฉบับให้สอดคล้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียน อาทิ พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้าเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้พิธีสารมาดริดตามที่กำหนดไว้ใน ASEAN Intellectual Property Right Action Plan 2011 ทั้งนี้ยังมีกฎหมายจำนวนหนึ่งที่มีความจำเป็นจะต้องปรับปรุงแก้ไข เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินงานของประชาคมอาเซียน แม้ว่าประเทศไทยจะไม่ได้มีพันธกรณีโดยตรงตามความตกลงระหว่างประเทศที่อยู่ภายใต้บริบทประชาคมอาเซียน อาทิ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์

พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint 2007) และพิมพ์เขียวประชาคมอาเซียน ๒๐๒๕ กำหนดเป้าหมายของอาเซียนในการเป็นประชาคมที่มีพลวัต ส่งเสริมการสร้างสรรค

นวัตกรรม มีความสามารถในการแข่งขัน สามารถเชื่อมโยงเศรษฐกิจประเทศสมาชิกเข้าด้วยกัน ซึ่งมีพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นปัจจัยหนึ่งในการขับเคลื่อนเป้าหมายดังกล่าว ภูมิภาคอาเซียนถือเป็นตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ศักยภาพ เนื่องจากอัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการใช้สมาร์ตโฟนเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศของแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนยังมีช่องว่าง (Gap) ของระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันมาก ประชาคมอาเซียนจึงต้องดำเนินการพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและกฎหมายให้อยู่ในระดับเดียวกัน ประชาคมอาเซียนจึงมี e-ASEAN Framework Agreement ที่กำหนดหน้าที่ของประเทศสมาชิกในการส่งเสริมกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งรวมถึงการสร้างเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคโดยการจัดให้มีกรอบกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ ผู้บริโภคที่ทำธุรกรรมออนไลน์มีความเสี่ยงมากกว่าผู้บริโภคทั่วไปเนื่องจากไม่มีการสื่อสารเฉพาะหน้าระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภค การขาดอำนาจต่อรอง ความไม่สมดุลกันของข้อมูล และลักษณะข้ามพรมแดนของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์อันทำให้เกิดความไม่แน่นอนในเรื่องกฎหมายที่บังคับใช้ ด้วยเหตุนี้ประชาคมอาเซียนจึงควรรับเอาแนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของสากล อาทิ UNCITRAL Model law on Electronic Commerce 1996 OECD Guidelines for Consumer Protection in the Context of Electronic Commerce 1999 และกฎหมายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของต่างประเทศ มาปรับใช้เป็นแนวทางในการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วย แนวปฏิบัติของผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในการดำเนินธุรกิจ โฆษณา การทำการตลาด การเปิดเผยข้อมูลของผู้ประกอบการฯ ในรายละเอียดของสินค้าและข้อสัญญา การเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคสามารถแก้ไขข้อเสนอซื้อหรือขอใช้บริการในชั้นตอนยืนยัน มาตรฐานรักษาความปลอดภัยและนโยบายรักษาข้อมูลส่วนบุคคลของผู้บริโภค ตลอดจนการมีวิธีการระงับข้อพิพาทและเยียวยาความเสียหายที่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค เช่น การมีองค์กรผู้บริโภคที่ทำหน้าที่รับข้อเรียกร้องของผู้บริโภคที่ดำเนินการ รับ หรืออำนาจความสะดวกในการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้บริโภค

ในการศึกษาสถานการณ์ทางกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศสมาชิกอาเซียน ๓ ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม ประเมินความพร้อมของกฎหมายทั้งสามประเทศโดยเปรียบเทียบกับคำแนะนำของ OECD และข้อกำหนดของสหภาพยุโรป ซึ่งเป็นมาตรฐานสากล และมุ่งศึกษาประเด็นการให้ข้อมูลก่อนสัญญาและสิทธิเลิกสัญญา พบว่ากฎหมายไทยยังมีความพร้อมน้อยกว่ากฎหมายของอีกสองประเทศ เนื่องจากกฎหมายไทยไม่ได้กำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการในการให้ข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญาไว้ ในขณะที่อีกสองประเทศมีกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบกฎหมายของเวียดนามและมาเลเซียกับมาตรฐานสากลพบว่า กฎหมายเวียดนามกำหนดรายละเอียดในเรื่องการให้ข้อมูลก่อนสัญญาไว้ค่อนข้างครอบคลุมสอดคล้องกับมาตรฐานสากล แต่ก็มีบางประเด็นที่อาจได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้คุ้มครองผู้บริโภคได้มากขึ้น ในขณะที่ประเทศมาเลเซียกำหนดให้ต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการ สินค้าหรือบริการ และการปฏิบัติตามสัญญาเป็นหลัก ยังคงขาดรายละเอียดที่ควรต้องกำหนดหลายประการ ในส่วนของการเลิกสัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการเลิกสัญญาฝ่ายเดียวโดยไม่มีความผิดของผู้ประกอบการนั้น กฎหมายเวียดนามไม่ได้กำหนดไว้ ในขณะที่กฎหมายไทยและมาเลเซียรองรับสิทธิดังกล่าว

เช่นเดียวกับกฎหมายสหภาพยุโรป แต่ก็ยังคงมีความแตกต่างกันในรายละเอียดซึ่งทำให้เมื่อประเมินแล้ว พบว่ากฎหมายไทยและมาเลเซียในเรื่องสิทธิอิเล็กทรอนิกส์ฝ่ายเดียวของผู้บริโภคยังคงมีข้อบกพร่องที่สมควรได้รับการแก้ไข

ประเด็นของกฎหมายไทยที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างยิ่ง คือ การให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคก่อนเข้าทำสัญญา กฎหมายที่มีอยู่ไม่ว่าจะจะเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ หรือพระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ ไม่ได้กำหนดเป็นหน้าที่โดยทั่วไปแก่ผู้ประกอบการในการให้ข้อมูลที่จำเป็นเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ นอกจากนี้ ในส่วนของสิทธิในการเลิกสัญญา แม้ว่าพระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง จะได้ให้สิทธิแก่ผู้บริโภคในการเลิกสัญญาโดยไม่ต้องมีความผิดของฝ่ายผู้ประกอบการ แต่บทบัญญัติของกฎหมายในส่วนนี้มีความบกพร่องเนื่องจากยังขาดรายละเอียดที่จำเป็นเพื่อให้การใช้สิทธิเป็นไปอย่างราบรื่น สมดังวัตถุประสงค์ของกฎหมาย และกฎหมายไม่ได้คำนึงถึงลักษณะพิเศษของธุรกรรมบางอย่างเช่น สัญญาบริการ สัญญาซื้อขายข้อมูลดิจิทัล (digital contents) ซึ่งอาจจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์เฉพาะสำหรับใช้กับสินค้าดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยจึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในเรื่องดังกล่าวให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในเรื่องดังกล่าวนอกจากจะรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแล้ว ยังสอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจดิจิทัล และวาระการปฏิรูปประเทศอีกด้วย แผนพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลไว้หลายยุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์หนึ่งก็คือ การสร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งต้องมีการดำเนินการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีความทันสมัยและต้องมีการคุ้มครองผู้บริโภค นอกจากนี้ การคุ้มครองผู้บริโภคยังเป็นหนึ่งในวาระการปฏิรูปประเทศ ๓๗ วาระซึ่งได้รับความเห็นชอบของสภาปฏิรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปที่ ๓๑ ว่าด้วยการปฏิรูปการคุ้มครองผู้บริโภค ได้ระบุประเด็นปัญหาหนึ่งในการคุ้มครองผู้บริโภคก็คือ “ผู้บริโภคขาดข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ขาดความเข้าใจเทคโนโลยี และไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่จำเป็นเพื่อประกอบการตัดสินใจในการบริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ” ดังนั้น จึงกำหนดเป็นประเด็นปฏิรูปที่ ๒ เรื่องการปฏิรูประบบข้อมูลและความปลอดภัยของผู้บริโภค

ผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางสำหรับประเทศไทยในการพัฒนากฎหมายภายใน โดยควรปรับปรุงกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิของผู้บริโภคในการได้รับข้อมูลที่จำเป็นก่อนเข้าทำสัญญา ซึ่งอาจกระทำโดยการออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคก่อนสัญญาในพยานย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะไว้ในหมวดที่ ๓ การคุ้มครองผู้บริโภค นอกจากนี้ ควรเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการเลิกสัญญาที่ทำโดยพยานย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะโดยคำนึงถึงลักษณะพิเศษของธุรกรรมดังกล่าว หรืออาจทำการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรงมาตรา ๓๓-๓๖ ให้ครอบคลุมรายละเอียดที่จำเป็นเพื่อความชัดเจนและเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น การคำนวณระยะเวลาบอกเลิกสัญญา การใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ผลของการบอกเลิกสัญญา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อความชัดเจนและประสิทธิภาพในการคุ้มครองผู้บริโภค

การบูรณาการกฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างประชาคมอาเซียนที่ประเทศสมาชิก
รวมตัวกันเพื่อประโยชน์ร่วมกันทั้งทางความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากช่วยลด
ความแตกต่างกันของกฎหมาย ในด้านการคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายภายในของประเทศสมาชิกยังคง
มีความแตกต่างกัน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อผู้ประกอบการและผู้บริโภคในการใช้ประโยชน์จากการ
รวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน ด้วยเหตุนี้ พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๒๐๒๕ ซึ่งได้เน้นย้ำ
ความสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อการสร้างประชาคมเศรษฐกิจที่ให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง
จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว โดยการสร้างกรอบร่วมกันของประชาคม
อาเซียนที่ให้การคุ้มครองผู้บริโภคในระดับสูง ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแนวทางในการสร้างกรอบร่วมกัน
ของประชาคมอาเซียนในการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเด็นการให้ข้อมูล
ก่อนเข้าทำสัญญาและการเลิกสัญญาโดยสอดคล้องกับมาตรฐานสากล โดยที่คณะกรรมการธิการ
อาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค (ASEAN Committee on Consumer Protection: ACCP)
ควรมีบทบาทในการกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎหมายโดยการประสานความร่วมมือระหว่าง
หน่วยงานภายในประเทศสมาชิก

Executive summary

“Thailand’s Legal Preparation for the ASEAN Community”

As an organization which supports the legislative procedure, the Secretariat of the House of Representatives requires legal researches to assist the adoption and implementation of international legal instruments, particularly the binding legal instruments under the ASEAN Community. The ASEAN Community Center under the Secretariat of the House of Representatives realizes the significance of legal researches to contrive Thailand for the implementation of the ASEAN Community obligations. Furthermore, the study on legal harmonization in the ASEAN Member States can serve the ASEAN Community to achieve its goals.

This research paper has explored the ASEAN critical issues which cross over three pillars of the ASEAN Community and selected the consumer protection in e-commerce to be a case study of the ASEAN legal harmonization. The amount of internet users in ASEAN has reached 199-million persons. Its e-commerce markets can expand due to the ASEAN ICT Masterplan 2020 and the e-ASEAN Framework Agreement which put in place the e-commerce development strategies such as the strengthening of consumer trust in online shopping. Therefore, the study on consumer protection in e-commerce serves the purpose stipulated in ASEAN Vision 2025 to establish a common ASEAN consumer protection framework through higher levels of consumer protection legislation.

The purposes of the study include (1) to strengthen the partnership collaboration between the Secretariat and its partners to conduct the legal research and encourage the participation of the Secretariat personnel in the conduct of legal research whereas the output of the research can be utilized for the operation of the Secretariat, (2) to fortify the role of the ASEAN Community Center under the Secretariat as an ASEAN legal information center, (3) to present the output of the research at the Parliamentary ASEAN Community Forum and propose the appropriate method to develop Thailand’s domestic law for the legal harmonization among ASEAN countries for the benefit of the ASEAN Community.

The scope of the research consists of (1) to study the theory on the relationship between domestic law and international law and the harmonization of law, (2) to analyze the legal harmonization for the ASEAN Community from ASEAN Charter, ASEAN Community Blueprint or related documents for selecting the study issue, (3) to analyze the selected issue “the consumer protection in e-commerce” which is composed of

the global and regional e-commerce trend, the cross-cutting sphere of the consumer protection in e-commerce in three pillars (APSC, AEC, ASCC) of the ASEAN Community and the concept of the consumer protection on ASEAN e-commerce, (4) to explore and analyze the consumer protection in e-commerce in Thailand, Malaysia and Vietnam, (5) to synthesize the appropriate method to harmonize the law on the consumer protection in ASEAN based on the international best practice, (6) to arrange the focus group meeting to incorporate the important issues for the formulation of policy recommendations, (7) to formulate the recommendation for the development of Thailand's domestic law on consumer protection in e-commerce by taking into consideration the National Reform Agenda and the legal readiness of Thailand for the operation of the ASEAN Community.

The study finds that the traditional legal harmonization aims to harmonize the incompatible domestic laws within a country. However, in the 20th century, the scope of legal harmonization has been broadened to cover the inter-state harmonization as a result of the expansion of international trade and disperse of political regimes. The emergence of international trade has intensified the disperse of international legal harmonization. When there exists a diversity of rules governing international trade, the transaction costs certainly escalate. The higher cost is a disadvantage for businesses' competitiveness. Consequently, countries agreed to conclude international agreements by which the state parties undertake to transform their obligations into domestic laws. The domestic laws of each state party, therefore, were harmonized. Furthermore, the establishment of international organizations such as the Hague Conference on Private International Law, the United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) and the International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT) whose task aim at realizing a model law for countries to adopt is another choice for the harmonization of laws. However, it is obligatory to have a limit in the scope and degree for the harmonization of laws. These thoughts are categorized into 2 groups: the minimalist approach and the maximalist approach. The first one acknowledges diversity in the legal systems of different jurisdictions and considers that the harmonization of laws shall be limited to the extent that the scopes actually need to be synchronized, while the maximalist approach believes that the harmonization of laws with a limited scope is not able to achieve the goal to diminish the incompatibility of laws.

ASEAN was inaugurated by the Bangkok Declaration on 8 August 1967. The ASEAN Charter which is the constitution of the ASEAN Community does not formulate

its own distinctive legislative regime. The relationship of the ASEAN Community and its members, accordingly, is based on the international law system. In other words, the member countries of the ASEAN Community are only bound by the treaties concluded among them. Any instruments issued by the ASEAN Secretariat or other organs cannot render any legal obligation for the member countries to comply. Accordingly, the harmonization of laws for the ASEAN Community needs to begin with the conclusion of treaties. At the moment, the ASEAN member states have concluded a high number of international agreements which are divided into 2 groups: (1) the international agreements with binding force, for instance; the ASEAN Comprehensive Investment Agreement (ACIA) and the ASEAN Framework Agreement on Services (AFAS), (2) the agreements which reflect the political will of the ASEAN member states but does not constitute a legal obligation for its members such as the ASEAN Political and Security Community Blueprint 2025.

According to the ASEAN Community Blueprint 2007 and the ASEAN Community Blueprint 2025, the ASEAN Economic Community (AEC) aspires to become a competitive economic region with equitable economic development among its members. The thriving e-commerce is one of the core strategies to achieve its ambitious goal. The e-commerce market in the ASEAN region has its potential owing to its “mobile moment”, with the majority of internet traffic coming from mobile devices with the rollout of 3G and more affordable devices. However, there is an outstanding gap of ICT infrastructure between the ASEAN member countries. Hence, the ASEAN members have signed the e-ASEAN Framework Agreement to impose obligations for its signatory states to create an ecosystem for e-commerce to thrive. One of its strategies includes the strengthening of consumer trust in online shopping. The manner in which online shopping or e-commerce is conducted is different from traditional transactions as it is more sophisticated, thus exposing and increasing consumer vulnerability to unfair trade practices. As a consequence, the e-ASEAN Framework Agreement prescribed the obligation of the parties to adopt electronic commerce regulatory and legislative frameworks that create trust and confidence based on international norms. We find that the legislative framework on e-commerce consumer protection in Malaysia, Thailand and Vietnam is based on international norms such as the UNCITRAL Model law on Electronic Commerce 1996 and the OECD Guideline for Consumer Protection in the Context of Electronic Commerce 1999. The OECD Guideline defines that consumers in e-commerce should be afforded transparent and effective consumer protection that is not less than the level of protection afforded in other forms of commerce. Moreover, fair business, advertising and marketing

practices are required. Additionally, the business operators shall provide accurate, clear and easily accessible information about products/services sold, as well as, the identification of themselves. The online payment shall be a secured payment. The personal information of consumers shall be protected and utilized to the extent of the consumers' permission. The consumers shall have access to an effective dispute settlement.

Despite the conformity of the legislative framework with the OECD Guideline, the level of consumer protection in Thailand is less protective than in Vietnam and Malaysia, particularly in the pre-contractual state and with regard to the right to rescind a contract. Thailand's legislation does not explicitly impose the duty for business operators to provide information during the pre-contractual state. Considering the legislation of Vietnam and Malaysia, Vietnam imposes strict conditions on the information that must be provided by business operators, whilst Malaysia prescribes the right of consumers to be informed in accordance with the minimum standard of the OECD Guideline. However, the level of e-commerce consumer protection of both Vietnam and Malaysia is not equivalent to the strict law of the European Union. Regarding the right to rescind a contract, Thailand and Malaysia have the same legislative framework that consumers can rescind a contract without a reason for rescission. However, the Direct Selling and Direct Marketing Act of Thailand neither addresses any obligation of both consumers and business operators after the rescission of a contract nor does it consider the special characteristics of sales of digital content.

Undeniably, Thailand's legislative framework does not provide a sufficient level of consumer protection in e-commerce. Legislative reform needs to start with the right of consumers to be informed and the right to rescind a contract. We propose that the Direct Selling and Direct Marketing Act should lift the level of consumer protection, especially with the regard to the right to be informed. Chapter 3 of this Act should provide for the specific and detailed information that must be provided by e-commerce business operators. Moreover, new provisions on the right of e-consumers to rescind the contract should be incorporated into the Act, taking into consideration the special nature of e-commerce. Alternatively, existing provisions of Articles 33-36 of the Act should be revised to strengthen consumer protection, by including essential details such as the calculation of the prescription period and the result of the rescission.

Legislative reform on consumer protection in e-commerce does not only prepare Thailand for the operation of the ASEAN Community, but also galvanizes

Thailand's e-commerce in achieving its aims in accordance with the Digital Thailand Plan 2016 and Agenda 31 of the National Reform Agenda: consumer protection. The problems of insufficient information disclosure and enforcement of consumer rights are at the heart of 21st century consumer protection. Further improvement of the existing regulations is needed to provide a baseline of national consumer protection in e-commerce so as to strengthen consumer confidence as well as to ensure adequate protection for the e-consumers.

At the same time, legislative reform on consumer protection in e-commerce diminishes the obstacles of the scattered legislative framework in cross-border online transactions so as to make the ASEAN Community to be a dynamic single market and production base. In this regard, the ASEAN Committee on Consumer Protection should play a significant role in enforcing the rights of consumers in e-commerce.

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Final Report)

เรื่อง “การเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”

บทนำ

๑. หลักการและเหตุผล

สืบเนื่องจากการที่ประเทศไทยเป็นภาคีของประชาคมอาเซียน บนหลักการพื้นฐานที่ทุกรัฐร่วมกันกำหนดแนวทางดำเนินการเพื่อประโยชน์ร่วมกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และความมั่นคงทางการเมืองที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นไว้ ทั้งนี้ แม้รัฐภาคีของประชาคมอาเซียนยังมีอำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์ในดินแดนของตน แต่การใช้อำนาจอธิปไตยดังกล่าวย่อมถูกผูกพันโดยพันธกรณีซึ่งมีผลผูกพันตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยการดำเนินการเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และความมั่นคง และการเมืองของรัฐภาคีของประชาคมอาเซียนแต่ละประเทศจึงต้องอยู่ภายใต้กรอบพันธกรณีทั้งสามด้าน สำหรับประเทศไทยการเป็นภาคีของประชาคมอาเซียน มีผลกระทบโดยตรงต่อการกำหนดนโยบายด้านกฎหมาย การปฏิบัติตามพันธกรณีที่กำหนดไว้ในกฎบัตรอาเซียน ตลอดจนสนธิสัญญา อนุสัญญา ความตกลง ข้อตกลง ปฏิญญา พิธีสาร และตราสารอาเซียนอื่น ๆ ที่ทำขึ้นทั้งก่อนและหลังวันที่กฎบัตรอาเซียนมีผลใช้บังคับ ดังนั้น การจัดทำและการพิจารณาร่างกฎหมายของหน่วยงานรัฐจึงต้องอนุวัติการให้สอดคล้องกับพันธกรณีที่ประเทศไทยมีต่อประชาคมอาเซียน

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรในฐานะเป็นองค์กรที่สนับสนุนการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติ จึงตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องศึกษาวิจัยด้านกฎหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการพิจารณาและให้ความเห็นชอบความตกลงและสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องกับประชาคมอาเซียนและการจัดทำและพิจารณาร่างกฎหมาย ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไข หรือยกเลิกกฎหมาย การตรวจสอบความสอดคล้องของร่างกฎหมายกับพันธกรณีต่าง ๆ ที่ประเทศไทยเป็นภาคี ดังนั้นในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ ศูนย์ประชาคมอาเซียนของสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรจึงจะจัดจ้างเพื่อจัดทำข้อเสนอในการพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับพันธกรณีของประชาคมอาเซียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบูรณาการทางกฎหมาย (Legal Harmonization) ของกฎหมายไทยกับกฎหมายภายในประเทศสมาชิกอาเซียนในสามเสาหลัก โดยมีเป้าหมายให้งานวิจัยแล้วเสร็จภายในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ เพื่อนำผลการวิจัยมาเสนอในการเสวนาประชาคมอาเซียนในไตรมาสสี่ของปีงบประมาณ ๒๕๕๙

พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ หรือ อีคอมเมิร์ซ (E-commerce) เป็นตลาดที่มีผู้ประกอบการและผู้บริโภคให้ความสนใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในภูมิภาคอาเซียน ซึ่งมีสัดส่วนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสูงถึง ๑๙๙ ล้านคน มีผู้เป็นสมาชิกเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น Facebook สูงสุดถึง ๑๗๗ ล้านบัญชี ในปี ๒๕๕๖ แม้ว่ามูลค่าการค้าของตลาดอีคอมเมิร์ซแบบธุรกิจสู่ลูกค้า (B2C) จะมีมูลค่าอยู่ที่ประมาณ ๕๐๐ - ๑,๑๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ คิดเป็นร้อยละ ๐.๒ ของยอดค้าปลีกของอาเซียน แต่มีโอกาสขยายตัวทางการค้ามากขึ้น จากปัจจัยดังต่อไปนี้ (๑) การเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลาง (rise of middle class) และราคาอุปกรณ์ไอที เช่น โทรศัพท์ เคลื่อนที่และแท็บเล็ต ที่ราคาถูกลงและสามารถเข้าถึงได้ง่าย (๒) ความพร้อมของโครงสร้างขั้นพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคม (๓) จำนวน

ผู้ประกอบการที่เพิ่มขึ้นในตลาดอีคอมเมิร์ซ (๔) ทางเลือกที่หลากหลายด้านบริการขนส่งสินค้า (logistic option) (๕) ทางเลือกในการชำระสินค้าที่สะดวกและรวดเร็ว นอกจากนี้ธุรกิจบริการเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ซึ่งรวมถึงการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับอีคอมเมิร์ซยังเป็นสาขาที่มีการเปิดเสรีตามกรอบความตกลงว่าด้วยการค้าบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Services: AFAS)

ตามแผนแม่บทไอซีที ๒๐๒๐ (ASEAN ICT Masterplan 2020) กำหนดให้มียุทธศาสตร์การพัฒนตลาดดิจิทัลและชุมชนออนไลน์ที่มีความมั่นคงปลอดภัย อันเป็นการพัฒนาต่อยอดแผนแม่บทไอซีที ๒๐๑๕ ที่กำหนดให้มีการพัฒนตลาดอาเซียนอีคอมเมิร์ซเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักในการดำเนินงานตามแผนแม่บท อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงระดับการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาดิจิทัลในด้านต่าง ๆ รวมถึงด้านอีคอมเมิร์ซด้วย พบว่า ระดับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมของประเทศในสมาชิกอาเซียน ยังไม่อยู่ในระดับดีเท่าใดนัก ยกเว้นประเทศสิงคโปร์ และมีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันค่อนข้างมากในแต่ละประเทศ เป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายและกฎระเบียบการพัฒนาทางดิจิทัลภายในประเทศ เช่น การไม่มีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในการใช้บริการอีคอมเมิร์ซแม้ว่าความตกลงด้านอิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน (e-ASEAN Framework Agreement) ได้กำหนดพันธกรณีของประเทศสมาชิกอาเซียนในการบัญญัติกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Online Consumer Protection) เพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกทำธุรกรรมอีคอมเมิร์ซ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ASEAN Summit) ครั้งที่ ๒๗ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ลงนาม “ปฏิญญาอาเซียน ๒๕๖๘: มุ่งหน้าไปด้วยกัน” (ASEAN 2025: Forging Ahead Together) ซึ่งกำหนดวิสัยทัศน์และแผนปฏิบัติการร่วมกันของอาเซียนทั้ง ๓ เสา ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างกรอบทางกฎหมายร่วมกันของอาเซียนในการคุ้มครองผู้บริโภค

นอกจากนี้ ตามนโยบายที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้แถลงไว้ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗ ในส่วนของการสร้างศักยภาพของเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งเน้นให้มีการส่งเสริมภาคเศรษฐกิจดิจิทัล ขับเคลื่อนประเทศสู่ความเป็นเลิศด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยวางรากฐานเศรษฐกิจดิจิทัลในทุกภาคส่วน ซึ่งนำไปสู่การเสนอร่างกฎหมายชุดเศรษฐกิจดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม จำนวน ๑๐ ฉบับ ที่มีการพิจารณาปรับรวมเหลือ ๘ ฉบับ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ ...) พ.ศ... เพื่อจัดตั้งกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ร่างพระราชบัญญัติการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ... ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่...) พ.ศ... ร่างพระราชบัญญัติสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ... ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่...) พ.ศ... ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ... ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ... ร่างพระราชบัญญัติองค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุ โทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม (ฉบับที่...)

พ.ศ... อย่างไรก็ตามก็ยังไม่ปรากฏการเสนอร่างกฎหมายด้านการคุ้มครองผู้บริโภคในกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะ ดังนั้น ผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จึงได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ อันเป็นกฎหมายซึ่งใช้คุ้มครองผู้บริโภคในกรณีการซื้อขายสินค้าและบริการทั่วไป แต่กิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีลักษณะเอื้อประโยชน์แก่ผู้ประกอบการมากกว่าการซื้อขายสินค้าและบริการทั่วไป เนื่องจากผู้ประกอบการสามารถนำเก็บข้อมูลส่วนบุคคลของผู้บริโภค เช่น เบอร์โทรศัพท์ อีเมล ความถี่ในการเข้าชมเว็บไซต์ ไปใช้ในกิจการอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายสินค้า ตัวอย่างเช่น การนำข้อมูลดังกล่าวไปประมวลผลเพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภคและนำข้อมูลดังกล่าวไปขายให้กับบุคคลที่สาม เป็นต้น กฎหมายการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในเศรษฐกิจดิจิทัล

ดังนั้นการศึกษาเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของไทยเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะในเสาประชาคมเศรษฐกิจ ผลของการศึกษาสามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดทำแผนนิติบัญญัติแห่งชาติของสภาผู้แทนราษฎรเพื่อปฏิรูปกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคสำหรับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งสอดคล้องกับวาระการปฏิรูปประเทศ (วาระที่ ๓๑ ปฏิรูประบบคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศ) และพันธกรณีของประชาคมอาเซียน

๒. วัตถุประสงค์

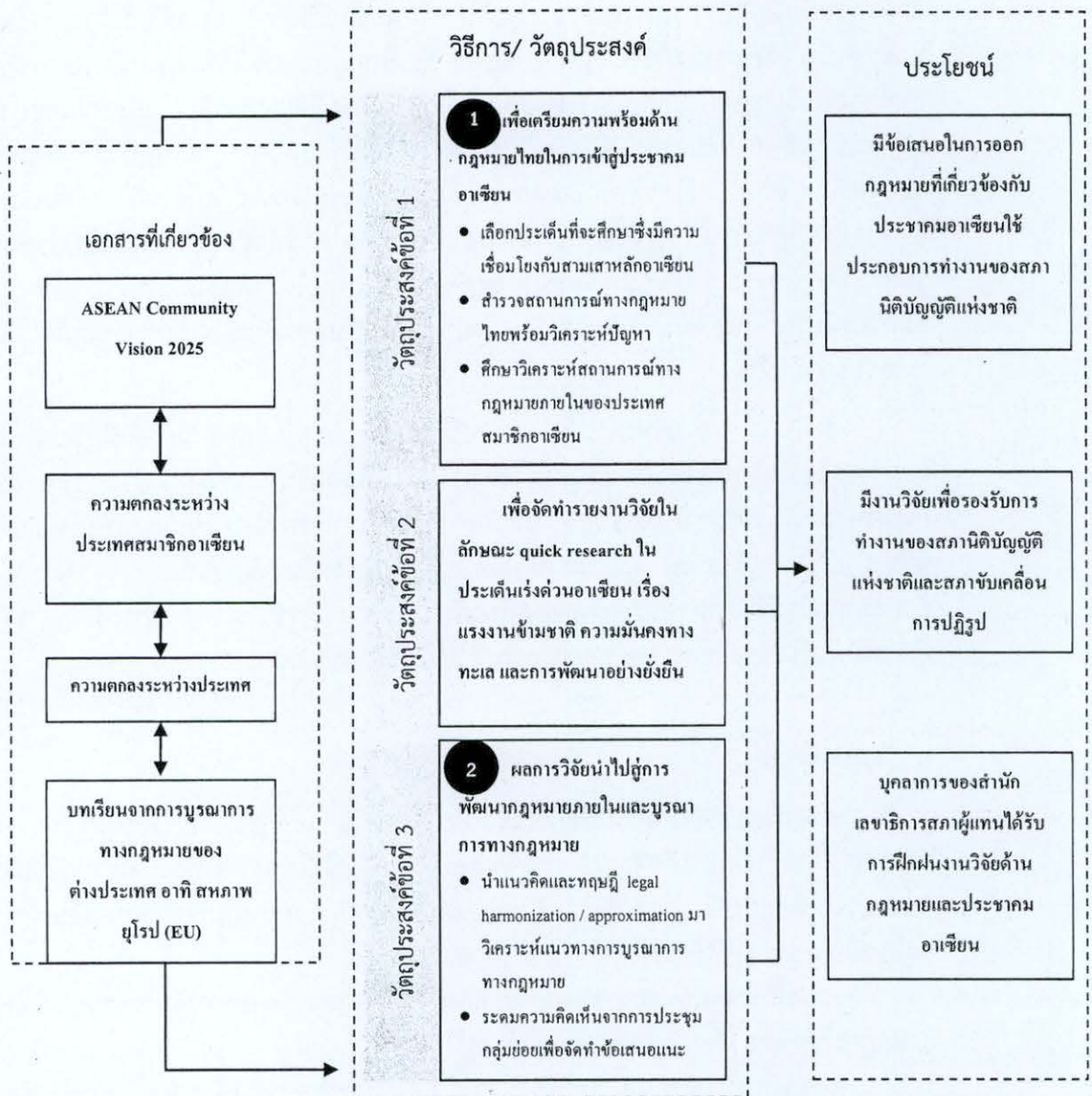
๒.๑ เพื่อสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกสำนักงานฯ ในการจัดทำวิจัยโดยการจัดจ้างที่ปรึกษาเพื่อดำเนินการวิจัย ตลอดจนส่งเสริมให้ข้าราชการรัฐสภาสามัญได้เข้าร่วมในทีมงานวิจัยเพื่อการพัฒนาการทำวิจัยด้วยตนเองอย่างยั่งยืนและนำผลการวิจัยมาใช้ในการปฏิบัติงานของศูนย์ประชาคมอาเซียน

๒.๒ เพื่อให้ศูนย์ประชาคมอาเซียนของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรเป็นศูนย์ข้อมูลด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประชาคมอาเซียน

๒.๓ เพื่อนำเสนอผลการวิจัยในงานเสวนาประชาคมอาเซียนและจะนำไปสู่การพัฒนากฎหมายภายในประเทศและกฎหมายอาเซียนและการบูรณาการกฎหมาย (Legal Harmonization)

๓. กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาวิจัยการพัฒนากฎหมายภายในของประเทศไทยเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียนจะเริ่มจากการเลือกประเด็นที่จะศึกษา ซึ่งต้องมีความเชื่อมโยงกับสามเสาหลักของอาเซียนและเป็นประเด็นที่ประเทศไทยให้ความสนใจ โดยมีรายละเอียดตามแผนดังนี้

๔. ขอบเขตและวิธีการศึกษาวิจัย

วิธีการศึกษาวิจัยจะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research methodology) ประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการประชุมระดมสมองกลุ่มย่อย (Focus group) โดยมีขอบเขตการศึกษาวิจัย ดังนี้

๔.๑ ศึกษารวบรวมข้อมูลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการรองรับพันธกรณีระหว่างประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายภายในกับกฎหมายระหว่างประเทศ การจัดทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (Harmonization of law)

๔.๒ ศึกษาวิเคราะห์การสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันของกฎหมายในระดับอาเซียน โดยศึกษาจากตราสารสำคัญของอาเซียน อาทิ กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) และพิมพ์เขียวของประชาคมอาเซียน (ASEAN Community Blueprint)

๔.๓ ศึกษาวิเคราะห์กรณีที่เลือกศึกษา เรื่อง “การคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์” โดยประกอบไปด้วยข้อมูลสถานการณ์ ทิศทางของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) ของโลกและอาเซียน และความเชื่อมโยงระหว่างพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์กับประชาคมการเมืองและความมั่นคง (APSC) ประชาคมเศรษฐกิจ (AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรม (ASCC) ตลอดจนพัฒนาการและแนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน

๔.๔ สืบค้นและวิเคราะห์สถานการณ์ทางกฎหมายของไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

๔.๕ สืบค้นและวิเคราะห์สถานการณ์ทางกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยเลือกศึกษาอย่างน้อย ๒ ประเทศสมาชิกอาเซียน

๔.๖ วิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นหนึ่งเดียวกัน โดยศึกษาจากตัวอย่างของต่างประเทศในการทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน

๔.๗ จัดประชุมระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อยจำนวนอย่างน้อย ๑ ครั้ง โดยมีจากผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ ภาคประชาชน และข้าราชการจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะต่อร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Draft Final Report) และนำความคิดเห็นมาปรับปรุงรายงานวิจัย

๔.๘ จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนากฎหมายภายในของไทยเพื่อรองรับการทำงานของประชาคมอาเซียนในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยเชื่อมโยงกับวาระการปฏิรูปประเทศ และวิเคราะห์ให้เห็นความพร้อมด้านกฎหมายของประเทศไทย

๔.๙ จัดทำบทสรุปผู้บริหารเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

๕. การทบทวนวรรณกรรม

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน” มุ่งเน้นการศึกษากระบวนการทำกฎหมายในระดับภูมิภาคอาเซียนในสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Legal harmonization) จึงนำเสนอวรรณกรรมปริทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว

การบูรณาการกฎหมาย (Legal Harmonization) หมายถึง การทำกฎหมายให้มีความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การบูรณาการกฎหมายเกิดขึ้นได้หลายสถานการณ์ แต่มักเกิดขึ้นในกรณีที่รัฐมีหน้าที่ หรือพันธกรณีบางประการที่จะต้องทำให้กฎหมายสอดคล้องกัน ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายภายในประเทศที่บางกรณีที่เกิดความขัดแย้งภายในด้วยตนเอง หรือ การอนุวัติการกฎหมายระหว่างประเทศให้เป็นกฎหมายภายในซึ่งเป็นพันธกรณีของรัฐที่เข้าผูกพันตนตามสนธิสัญญา ในกรณีที่บทบัญญัติที่ดองอนุวัตินั้นมีความแตกต่างกับกฎหมายภายในของแต่ละรัฐ การบูรณาการกฎหมายจึงเป็นวิธีการที่ช่วยพัฒนาระบบกฎหมายภายในรัฐ และระหว่างรัฐให้มีเสถียรภาพ และปราศจากความคลั่งทางกฎหมาย

ตัวอย่างการบูรณาการทางกฎหมายในระดับระหว่างประเทศได้แก่ ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPs) กำหนดให้รัฐสมาชิกผู้เข้าผูกพันตนเองเข้ากับสนธิสัญญาทุกรัฐจะต้องให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นมาตรฐานขั้นต่ำตามที่สนธิสัญญากำหนดไว้ ดังนั้นรัฐที่เข้าผูกพันตนเองกับ TRIPs มีพันธกรณีต้องบัญญัติกฎหมายภายในให้ตรงกันกับสนธิสัญญาดังกล่าว นอกเหนือไปจากนี้การบูรณาการที่ถูกนิยมนำมาอธิบายมากที่สุด คือ ระบบกฎหมายของสหภาพยุโรป (European Union) ที่ประเทศสมาชิกของสหภาพยินยอมมอบอำนาจบางส่วนแก่สหภาพ เพื่อให้มีอำนาจแทนตนในการจัดการบางเรื่อง และบัญญัติกฎหมายบางเรื่องในประเทศสมาชิกจะต้องนำไปปฏิบัติตามเป็นกฎหมายภายในประเทศ อาทิ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (General Data Protection Regulation: GDPR) การควบคุมและอนุญาตให้ใช้สารเคมี (REACH Regulation) จากตัวอย่างข้างต้นนี้เองทำให้เห็นได้ว่าการบูรณาการกฎหมายนั้นเป็นการสร้างระบบกฎหมายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและลดความขัดแย้งของระบบกฎหมายที่แตกต่างกันให้ได้มากที่สุด อย่างไรก็ตามในประเด็นนี้ต้องพึงระลึกเอาไว้เสมอว่าการบูรณาการกฎหมายนั้นไม่อาจสร้างระบบการบูรณาการได้อย่างสมบูรณ์แบบ กล่าวคือ การสร้างระบบกฎหมายของทุกรัฐให้เหมือนกันทั้งหมด หรือ การสร้างระบบกฎหมายภายในรัฐให้ไม่มีความขัดแย้งกันเลยนั้นเป็นไปได้เนื่องจากเนื้อหาของกฎหมายภายในอาจจะมีความขัดแย้งกันได้ในบางกรณี และในทางระหว่างประเทศรัฐจำเป็นต้องรักษาอำนาจอธิปไตย และความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองไว้ด้วย นอกเหนือจากการบูรณาการกฎหมายข้างต้นแล้ว ในบางกรณีลักษณะแห่งการบูรณาการก็อาจถูกอธิบายในอีกมุมมองหนึ่งได้เช่นเดียวกัน คือ การขจัดความขัดแย้งแห่งกฎหมาย (Unification of Laws) ซึ่งมีเป้าหมายเดียวกัน คือ การสร้างกฎหมายที่สอดคล้องกัน อนึ่ง การบูรณาการกฎหมายมีผู้ให้คำอธิบายเอาไว้หลากหลาย อันจะนำเสนอต่อไป

(๑) ดร. ตุลย์ ไตรโสรัส* ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการบูรณาการกฎหมายในงานวิจัยส่วนบุคคลว่า “แนวคิดทฤษฎีในเรื่องดังกล่าว เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการทำให้กฎหมายสอดคล้องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Harmonization and Unification) เป็นแนวคิดที่จะหลีกเลี่ยงมิให้เกิดการขัดกันของกฎหมาย โดยทำให้กฎหมายของประเทศต่าง ๆ มีความสอดคล้องกัน อันจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นของนักลงทุน และส่งเสริมการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ โดยท่านได้อ้าง บทความเรื่อง “Legal Harmonization through Model Laws: The Experience of the United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL)” โดย Jose Angelo Estrella Faria ประเมินผลการดำเนินงานของ UNCITRAL เกี่ยวกับกฎหมายแม่แบบ (Model law) เรื่องอนุญาโตตุลาการทางพาณิชย์ระหว่างประเทศ (Model Law on International Commercial Arbitration) เรื่องพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Commerce) และเรื่องลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Signatures) ซึ่งประเมินว่า ประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ โดยประเด็นสำคัญหลายประเด็นได้รับการสะท้อนในกฎหมายภายในของประเทศสมาชิก

(๒) ศ. ดร. ประสิทธิ์ เอกบุตร^๒ ได้กล่าวไว้ในหัวข้อ ความสอดคล้องกลมกลืนกันของระเบียบกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งท่านได้นำเสนอถึงการทำให้วิธีการในการขจัดความขัดแย้งออกจากสังคมกฎหมายระหว่างประเทศที่นักกฎหมายสามารถเลือกเอาวิธีการดังกล่าวมาเพื่อแก้ไขความขัดแย้งกันของกฎหมายได้ สามารถสรุปความได้ดังนี้ ระเบียบกฎหมาย (Legal Order) นั้นไม่ว่าจะเป็นกฎหมายภายในประเทศ หรือกฎหมายระหว่างประเทศจำเป็นที่จะต้องใช้กฎหมายอย่างสอดคล้องและกลมกลืนกัน และหลีกเลี่ยงการใช้กฎหมายอย่างขัดแย้งกัน เนื่องจากจะทำให้กฎหมายขาดความแน่นอน และเกิดความสับสนขึ้นได้

การใช้กฎหมายระหว่างประเทศให้มีความกลมกลืนกัน อาจทำให้บรรลุได้โดย ๒ วิธีการ คือ ๑. วิธีการขจัดข้อขัดแย้งของระเบียบกฎหมาย ๒. วิธีการกำหนดกฎเกณฑ์แบบแผนที่จะนำมาใช้ด้วยการพิจารณาจากบ่อเกิดทางแบบพิธีของระเบียบกฎหมายต่าง ๆ นั้น หรือ พิจารณาจากกลุ่มของรัฐที่จะต้องผูกพันโดยกฎเกณฑ์แบบแผนเหล่านั้น หรือพิจารณาจากวัตถุประสงค์หรือระยะเวลา โดยการใช่วิธีทั้งสองนั้นสามารถแยกอธิบายออกได้เป็น ๕ กรณีเพื่อขจัดความขัดแย้งของกฎหมาย ได้แก่ ๑. วิธีการตีความกฎหมาย ๒. การพิสูจน์ว่ากฎเกณฑ์แบบแผนนั้นไม่มีผลบังคับใช้ ๓. การพิสูจน์ว่ากฎเกณฑ์แบบแผนนั้นเป็นโมฆะและไม่มีอยู่จริง ๔. การจัดลำดับความสำคัญของกฎเกณฑ์แบบแผน และ ๕. การพิจารณาจากกลุ่มของรัฐที่จะต้องผูกพันตามกฎเกณฑ์แบบแผน ซึ่งทั้งสองวิธีนี้สามารถนำไปใช้ได้ทั้งกับระเบียบกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไป และระเบียบกฎหมายระหว่างประเทศที่ใช้เฉพาะกับองค์การระหว่างประเทศ

* ตุลย์ ไตรโสรัส, รายงานการศึกษาส่วนบุคคล (Individual Study) เรื่อง “ความท้าทายในการพัฒนากฎหมายของไทยให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ: กรณีศึกษา UNCITRAL”, หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๒ ปี ๒๕๕๗, สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

^๒ ประสิทธิ์ เอกบุตร, กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม ๑ สนธิสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๑, น. ๔๓-๔๕.

(๓) José Angelo Estrella Faria^๓ ได้กล่าวไว้ในบทความของตนโดยสรุปว่า การบูรณาการกฎหมายในส่วนกฎหมายระหว่างประเทศนั้น จะต้องอธิบายควบคู่กับประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายภายในประเทศ กับกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเป้าหมายในการสร้างกฎหมายให้มีความมั่นคงแน่นอน และสามารถคาดหมายได้ยังเป็นเป้าประสงค์หลักในการบูรณาการกฎหมาย (The aim of enhancing legal certainty and predictability is still the main driving force of international harmonisation efforts.) ซึ่งการบูรณาการเช่นนี้มิได้จำกัดแต่เพียงการออกกฎหมายกันภายในรัฐ หรือระหว่างรัฐ แต่ยังรวมไปถึงองค์การระหว่างประเทศ หรือ องค์การระหว่างประเทศเหนือรัฐ (Supranational Organisations) เช่น สหภาพยุโรป

การบูรณาการกฎหมายนั้นเริ่มต้นในช่วงกลางศตวรรษที่ ๑๙ ในเรื่องการขจัดความขัดแย้งในกฎหมายเอกชน เนื่องจากกฎหมายแต่ละประเทศมีลักษณะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เป็นอุปสรรคต่อการทำการค้าระหว่างประเทศร่วมกัน จึงมีการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศขึ้นหลายองค์การ ส่งผลให้มีสนธิสัญญาจำนวนมากถูกบัญญัติขึ้น และรัฐสมาชิกมีพันธกรณีในการนำเอาบทบัญญัติตามสนธิสัญญามาอนุวัติการภายในรัฐตน ภายหลังจากที่สนธิสัญญารูปแบบเดิมมิใช้กันอย่างแพร่หลาย ในระยะเวลาต่อมาได้เกิดการรวมกลุ่มกันทางภูมิภาคเพื่อเข้าเป็นภาคส่วนเดียวกัน คือ ประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community) หรือภายหลังมีการแก้ไขสนธิสัญญาจัดตั้งและยกระดับเป็นสหภาพยุโรป (European Union) นั้น มีส่วนสำคัญที่ทำให้แนวคิดเรื่อง บูรณาการกฎหมายพัฒนาไปอย่างยิ่ง เพราะการรวมกลุ่มดังกล่าวมิใช่เพียงการปฏิบัติตามสนธิสัญญาของแต่ละรัฐ แต่หากเป็นการยินยอมสละอำนาจของตนบางส่วนเพื่อสร้างระบบกฎหมายร่วมกัน ทั้งยังมีองค์การกลางที่เป็นตัวแทนรัฐสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐนอกกลุ่มสมาชิกอีกด้วย

การบูรณาการกฎหมายมีผู้กล่าวว่า ยังมีมากเท่าไรยังเป็นประโยชน์ อย่างไรก็ตามอุปสรรคสำคัญ คือ ปัญหาในเชิงปฏิบัติที่เกิดขึ้นจากการบูรณาการทางกฎหมายที่จะต้องมีการแก้ไขในกระบวนการ บูรณาการทางกฎหมายในอนาคตเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการบูรณาการทางกฎหมายอย่างแท้จริง (“more harmonisation of law is useful” but that “in the light of practical difficulties experienced in the past new ways have to be explored in order to achieve that result.”) กระบวนการที่ได้รับความนิยมสูงสุดในการบูรณาการกฎหมาย คือ การจัดทำอนุสัญญา (Convention) ซึ่งเป็นสนธิสัญญาตามกฎหมายระหว่างประเทศตามวิธีการที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

(๔) E J Lohse^๔ ได้กล่าวไว้โดยสรุปไว้ในบทความของตนในเรื่องการบูรณาการกฎหมายภายใต้ประชาคมยุโรป ดังนี้ การบูรณาการกฎหมายเป็นการพัฒนาการในหลายแง่มุม โดยคำว่า บูรณาการ (Harmonisation) นั้นมิได้ถูกจำกัดอยู่เพียงบริบทของสหภาพยุโรป หรือ กฎหมาย หากแต่เป็นคำทั่วไปที่หมายถึง การรวม หรือ ปรับตัวของ ส่วน, องค์ประกอบ หรือ ส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างให้มีความมั่นคงเป็นระเบียบอย่างองค์รวม โดยสันนิษฐาน คือ การบูรณาการสิ่งที่หลากหลาย

^๓ José Angelo Estrella Faria, Future Directions of Legal Harmonisation and Law Reform: Stormy Seas or Prosperous Voyage?, Unif. L. Rev. 2009.

^๔ E J Lohse, The Meaning of Harmonisation in the Context of European Community Law — a Process in Need of Definition, University of Erlangen-Nürnberg.

(“ combination or adaptation of parts, elements or related things, so as to form a consistent and orderly whole’ , presupposing ‘ the diversity of the objects harmonized”)

อย่างไรก็ตามในการสร้างและพัฒนาประชาคมเศรษฐกิจยุโรป แม้จะมีการนำเอาคำว่าบูรณาการมาใช้บ่อยครั้ง แต่ก็ไม่มีใครได้ให้คำนิยาม หรือความหมายเอาไว้อย่างชัดเจน นอกเหนือจากนี้ยังมีคำอีกหลายคำที่มักนิยมนำมาใช้แทน หรือ อ้างอิงถึงคำว่าบูรณาการ ได้แก่ คำว่า “unification, referring to the creation of identical legal rules, and ‘convergence’, ‘Europeanisation’, ‘cross-fertilization’ or ‘spill-over” จะสังเกตได้ว่าคำที่ยกมานั้นมักมีความหมายใกล้เคียง หรือ มีผลลัพธ์เช่นเดียวกับการบูรณาการ ในส่วนนี้ผู้เขียนได้เน้นย้ำว่าการให้คำนิยามคำว่าบูรณาการในเชิงกฎหมายภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจยุโรปนั้นอาจก่อให้เกิดปัญหา เนื่องจากรัฐสมาชิกแต่ละรัฐล้วนมีบริบททางภาษาที่แตกต่างกัน ทำให้การนิยามจากการแปลความภาษาเดียวส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ ผู้เขียนได้อธิบายลักษณะการให้นิยามของความหมายคำว่าบูรณาการสำหรับประชาคมเศรษฐกิจยุโรปว่า หากพิจารณาถึงมุมมองนี้เพียงมุมมองเดียว อาจพิเคราะห์ได้ว่า แนวทางของประชาคมเศรษฐกิจยุโรปเป็นไปเพื่อให้มีการบูรณาการทางเศรษฐกิจ โดยได้นำเสนอถึงบทบัญญัติที่รัฐสมาชิกประชาคมฯ ได้ร่วมกันสร้างขึ้น อาทิ บทบัญญัติเรื่องตลาดร่วม (Common market) การเคลื่อนย้ายเสรีของบุคคล (Free movement of persons, asylum and immigrants)

ในตอนท้ายของบทความ ผู้เขียนได้กล่าวว่า การบูรณาการในบทความฉบับนี้อาจนิยามได้ว่าเป็นกระบวนการ เพื่อเป็นการเพิ่มเติมแนวคิดในทางกฎหมาย ซึ่งส่งผลให้เกิดการปรับตัว และสร้างเป็นแนวคิดภายในยุโรป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสหภาพยุโรป (“Harmonisation can thus be defined as a conscious process that has the aim to lead to the insertion of a concept into the national legal orders, which triggers a process of adaptation to form a European concept as uniform as required to serve the objectives of the European Union.”)

การบูรณาการทางกฎหมายมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดความลักลั่นของบทบัญญัติทางกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อสังคมในประเทศและสังคมระหว่างประเทศ กระบวนการทำให้กฎหมายภายในและกฎหมายระหว่างประเทศสอดคล้องกันจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยรัฐที่มีความประสงค์สามารถเลือกวิธีการบูรณาการทางกฎหมายที่เหมาะสมกับตน เพื่อให้การบูรณาการทางกฎหมายขจัดความขัดแย้งทางกฎหมาย ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารประเทศและยกระดับพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ดังเช่นที่เกิดขึ้นในสหภาพยุโรป ดังนั้นเพื่อให้การทำงานของประชาคมอาเซียนมีประสิทธิภาพ ลดอุปสรรคทางการค้าและบริการระหว่างกัน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการบูรณาการทางกฎหมายระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนให้มีความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖. รูปแบบการจัดประชุมระดมความคิดเห็น (Focus Group)

การศึกษาวิจัยในรายงานฉบับนี้จะดำเนินการจัดประชุมระดมความคิดเห็น (Focus Group) เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน โดยเชิญผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน นักวิชาการ และภาคประชาชน ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้แทนจากสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร รัฐสภา จำนวนรวม ๓๐ ท่าน โดยคณะผู้ดำเนินงานวิจัยจะนำเสนอข้อมูลความเป็นมาของโครงการศึกษารายงานวิจัยนี้ และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบูรณาการทางกฎหมาย (Legal harmonization) ให้ความคิดเห็นต่อรายงานวิจัย และระดมความคิดเห็นโดยให้ผู้เข้าร่วมเสนอแนะข้อคิดเห็นตามประเด็นคำถามที่คณะผู้ดำเนินงานวิจัยนำเสนอ โดยมีประเด็นคำถามตามภาคผนวก ๑ และร่างกำหนดการตามภาคผนวก ๒

บทที่ ๑

การรองรับพันธกรณีระหว่างประเทศและการจัดทำกฎหมายภายในให้เป็นเอกภาพ หรือความเป็นหนึ่งเดียวกันของกฎหมาย

กฎหมายระหว่างประเทศมีบริบทเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเกี่ยวข้องกับระบบกฎหมายภายในของรัฐ โดยเฉพาะในกรณีที่รัฐได้ทำสนธิสัญญาระหว่างกัน รัฐจึงมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามสนธิสัญญาที่ตนเข้าผูกพัน ซึ่งรัฐอาจจำเป็นต้องทำให้พันธกรณีระหว่างประเทศมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายภายใน ดังนั้นในการศึกษาเรื่องพัฒนาการทางกฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานของประชาคมอาเซียน จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจถึง (๑) ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายภายในกับกฎหมายระหว่างประเทศ (๒) แนวคิดในการจัดทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน

๑.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน

ปัญหาพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในเกิดขึ้นเมื่อกฎหมายทั้งสองมีความขัดแย้งกัน ผู้ใช้กฎหมายจะทราบได้อย่างไรว่ากฎหมายใดมีลำดับศักดิ์สูงกว่า การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายทั้งสองจึงต้องพิจารณาบริบทใน ๒ กรณี คือ

กรณีที่หนึ่ง *ฐานะของกฎหมายระหว่างประเทศเมื่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบกฎหมายภายใน* ด้วยเหตุที่บ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศ (Sources of international law) มิได้จำกัดอยู่เพียงสนธิสัญญาที่รัฐแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งเข้าผูกพันตนตามกฎหมายเกณฑ์ที่ระบุในสนธิสัญญาเท่านั้น แต่ยังมีกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary international law) และหลักกฎหมายทั่วไป (General principal of law) ที่ปรากฏอยู่ในบ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศ โดยที่รัฐมิได้แสดงเจตนาอย่างชัดแจ้งในการเข้าผูกพันตนต่อบ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศทั้งสองรูปแบบ องค์การภายในรัฐที่มีหน้าที่ในการตีความและชี้ขาดกฎหมาย อาทิ ศาล กระทรวงการต่างประเทศ จึงประสบปัญหาในการพิจารณาการมีอยู่ของกฎหมายระหว่างประเทศในระบบกฎหมายภายใน^๔ ค่าบังคับของกฎหมายระหว่างประเทศต่อหน่วยงานภายในของรัฐและต่อประชาชน และความจำเป็นในการนำกฎหมายระหว่างประเทศมาผนวกรวมเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายภายใน

กรณีที่สอง *ฐานะของกฎหมายภายในเมื่อเข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบกฎหมายระหว่างประเทศ* เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน ในเวทีระหว่างประเทศรัฐจะสามารถอ้างกฎหมายภายในของตนขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้มากน้อยเพียงใด กรณีดังกล่าว ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ) เคยตัดสินว่า กฎหมายภายในของรัฐสามารถเป็นหลักฐานแห่งการมีอยู่ของทางปฏิบัติของรัฐ (State practice) เพื่อพิสูจน์การมีอยู่ของจารีตประเพณีระหว่างประเทศหรือหลักกฎหมายทั่วไป^๕

^๔ คำพิพากษาฎีกาที่ ๘๘๓๔/๒๕๕๒ เป็นกรณีที่ศาลไทยยอมรับการมีอยู่ (Judicial notice) ของความหมายแห่งถ้อยคำซึ่งมีอยู่ในกฎหมายระหว่างประเทศ ในรูปอนุสัญญา แต่ถ้อยคำดังกล่าวมิได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายไทย

^๕ *Nottebohm case*, I.C.J. Reports (1955)

ด้วยเหตุแห่งความขัดแย้งในเรื่องอำนาจบังคับสูงสุดของกฎหมาย (Supremacy of law) ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน นักกฎหมายจึงคิดค้นทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในขึ้น ๒ ทฤษฎี คือ (๑) ทฤษฎีเอกนิยม (Monism) (๒) ทฤษฎีทวินิยม (Dualism)

๑.๑.๑ ทฤษฎีเอกนิยม (Monism)

ตามทฤษฎีเอกนิยม (Monism) เห็นว่า กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของรัฐมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเป็นกฎหมายในระบบเดียวกัน^๗ ดังนั้นเมื่อองค์กรภายในของรัฐสามารถหยิบยกสนธิสัญญา กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และหลักกฎหมายทั่วไปในทางระหว่างประเทศมาบังคับใช้ได้โดยไม่จำเป็นต้องมีกระบวนการอนุวัติการ (Transformation of international law to domestic law) อย่างไรก็ตาม หากเกิดการขัดแย้งกันระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน จะให้ลำดับศักดิ์ของกฎหมายใดสูงกว่า มีความเห็นแบ่งแยกเป็น ๒ แนวทาง ดังนี้

(๑) เอกนิยมที่เน้นความสำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศ (Classic Monism)

Kelsen^๘ และ Lauterpacht^๙ มีความเห็นเดียวกันว่าเมื่อมีความขัดแย้งกันระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายใน กฎหมายระหว่างประเทศย่อมมีลำดับศักดิ์สูงกว่ากฎหมายภายใน เนื่องจากหลักเกณฑ์หนึ่งจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีที่มาจากหลักเกณฑ์อีกอันหนึ่ง^{๑๐} ดังเช่น พระราชกฤษฎีกาเกิดขึ้นได้จากพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติถูกบัญญัติขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญ ดังนั้นการที่กฎหมายระหว่างประเทศกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับองค์ประกอบความเป็นรัฐ (State) รับรู้การมีอำนาจอธิปไตยของรัฐ (Sovereignty) กฎหมายระหว่างประเทศจึงอยู่เหนือรัฐและกฎหมายภายใน นอกจากนี้ ตามแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ (Natural law) ที่เชื่อว่าธรรมชาติมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนและมีค่าสูงกว่ากฎเกณฑ์อื่น โดยเฉพาะกรณีสิทธิมนุษยชน ดังนั้นกฎหมายระหว่างประเทศจำเป็นต้องมีลำดับศักดิ์สูงกว่ากฎหมายภายในเพื่อให้สิทธิมนุษยชนมีค่าบังคับได้อย่างจริงจังและมีประสิทธิภาพ

(๒) เอกนิยมที่เน้นความสำคัญของกฎหมายภายใน (Inverted Monism)

แม้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในจะเป็นส่วนหนึ่งอันเดียวกัน แต่สำหรับเอกนิยมที่เน้นความสำคัญของกฎหมายภายในจะให้กฎหมายภายในมีลำดับศักดิ์สูงกว่ากฎหมายระหว่างประเทศเมื่อเกิดความขัดแย้งกัน เนื่องจากเอกนิยมที่เน้นความสำคัญของกฎหมายภายในเห็นว่ารัฐมีเจตจำนงและอำนาจอธิปไตย รัฐจะมีพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศได้เมื่อรัฐให้ความยินยอม (Consent) เข้าผูกพันตนตามกฎหมายระหว่างประเทศดังกล่าว ซึ่งความยินยอมอาจเป็นไปโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย พิจารณาได้จากการมีผลบังคับเป็นการทั่วไป (Erga Omnes) ของกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ซึ่งผูกพันรัฐทุกรัฐในสังคมนระหว่างประเทศให้ต้องปฏิบัติตามกฎหมายจารีตประเพณีดังกล่าว ยกเว้นรัฐผู้คัดค้านยืนกราน (Persistent objector) ที่ได้แสดงเจตนาอย่างชัดเจนไม่ยอมรับทางปฏิบัติดังกล่าวในระหว่างที่ทางปฏิบัติดังกล่าวกำลังก่อตัวเป็น

^๗ นพนิธิ สุริยะ, Lecture Notes กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๖, น. ๑๐๐-๑๐๑

^๘ Kelsen, Principle of International Law, New York, 1996

^๙ Lauterpacht, International Law and Human Rights, USA: Stevens and Sons, 1968

^{๑๐} นพนิธิ สุริยะ, Lecture Notes กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๖, น. ๑๐๔

กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ สำหรับรัฐอื่นที่ไม่ได้คัดค้านยื่นกรานเท่ากับได้ให้ความยินยอมโดยปริยายเข้าผูกพันตามกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ดังนั้นกฎหมายระหว่างประเทศจึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับความยินยอมของรัฐ รัฐเป็นผู้กำหนดขอบเขตของกฎหมายระหว่างประเทศที่บังคับใช้กับตน กฎหมายภายในซึ่งบัญญัติขึ้นโดยรัฐอธิปไตยจึงมีอำนาจบังคับสูงกว่ากฎหมายระหว่างประเทศ

๑.๑.๒ ทฤษฎีทวินิยม (Dualism)

ตามทฤษฎีทวินิยม (Dualism) กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในมีเนื้อหา (Subject-Matter) ต่างกันและแยกออกจากกัน โดยที่กฎหมายระหว่างประเทศใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐอธิปไตย ส่วนกฎหมายภายในมีวัตถุประสงค์กำกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน ดังนั้นทวินิยมจึงเชื่อว่า กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในเป็นคนละระบบกัน เหตุผลอีกประการหนึ่ง^{๑๑} คือ กฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในมีหลักการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ รัฐซึ่งเป็นบุคคล (Subject) ในกฎหมายระหว่างประเทศตกลงที่จะเคารพและปฏิบัติตามสนธิสัญญาที่ตนได้เข้าผูกพันตามหลักกฎหมายสัญญาต้องเป็นสัญญา (*pacta sunt servanda*) แต่กฎหมายภายในอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า กฎหมายซึ่งเป็นคำสั่งของรัฐอธิปไตยจะต้องได้รับการปฏิบัติตาม ดังเช่น คำกล่าวที่ว่า บุคคลไม่สามารถอ้างความไม่รู้กฎหมายเพื่อใช้เป็นข้อแก้ตัวในการไม่เคารพกฎหมาย (*ignorantia facti excusat, ignorantia juris non excusat*)

ในกรณีที่เกิดการขัดแย้งกันระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายใน ทฤษฎีทวินิยมเห็นว่า องค์การของรัฐจะต้องบังคับใช้กฎหมายภายในเสมอ ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาต่อพันธกรณีของรัฐในทางระหว่างประเทศได้ ตามอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา (Vienna Convention on the Law of Treaties) ข้อ ๔๖ (๑) กำหนดว่า “รัฐไม่สามารถอ้างข้อเท็จจริงว่าการยอมรับที่จะผูกพันตามสนธิสัญญานั้นได้ถูกแสดงออกโดยขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายภายใน ซึ่งทำให้การยอมรับที่จะผูกพันตามสนธิสัญญาดังกล่าวไร้ผล เว้นแต่ว่าการขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายภายในดังกล่าวนั้นมีความขัดแย้งว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญ” ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ยืนยันหลักการข้อ ๔๖ (๑) ของอนุสัญญากรุงเวียนนาฯ ไว้ในคดี Cameroon V. Nigeria^{๑๒} ว่า ไม่มีหลักการทั่วไปกำหนดให้รัฐต้องทราบพัฒนาการทางกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญของรัฐอื่นซึ่งอาจมีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ด้วยเหตุที่ทวินิยมมองว่ากฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในไม่อยู่ในระบบเดียวกัน การที่จะทำให้กฎหมายระหว่างประเทศมีค่าบังคับในกฎหมายภายในได้จะต้องทำกฎหมายระหว่างประเทศให้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายภายใน ซึ่งสามารถกระทำได้ ๒ วิธี ดังนี้

^{๑๑} Annilotti, Corso di Diritto Internazionale, 1928, เก็บความจาก J.G.Strake, An Introduction to International Law, London: Butterworths, 1972, หน้า 78

^{๑๒} Cameroon V. Nigeria case, I.C.J. Reports (2002)

๑.๑.๒.๑ การแปลงรูป (Transformation)

การทำให้กฎหมายระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายภายในโดยวิธีการแปลงรูปทำได้โดยการประกาศ (Promulgate) อย่างเป็นทางการว่ากฎหมายระหว่างประเทศอันใดอันหนึ่งมีผลบังคับใช้ได้เป็นกฎหมายภายใน อาทิ การประกาศรับสนธิสัญญา นอกจากนี้ อาจใช้วิธีการบัญญัติกฎหมาย (Legislative Act) อาทิ พระราชบัญญัติว่าด้วยเอกสิทธิ์และความคุ้มกันทางการทูต พ.ศ. ๒๕๒๗ ที่ถูกบัญญัติขึ้นเนื่องจากประเทศไทยเข้าเป็นภาคีอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางการทูตซึ่งทำขึ้นเมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔

๑.๑.๒.๒ การผนวก (Incorporation)

การผนวกกฎหมายระหว่างประเทศให้เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายภายในเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้พิพากษาหยิบยกเอากฎหมายระหว่างประเทศมาใช้ในการตัดสินคดี โดยยังไม่มีมีการประกาศอย่างเป็นทางการตามกระบวนการกฎหมายภายในของรัฐ การผนวกจึงมักเกิดขึ้นในระบบ Common law ที่เปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาสามารถสร้างหลักเกณฑ์ทางกฎหมายขึ้นได้ (Judge made law) แต่ผู้พิพากษาย่อมยอมรับกฎหมายระหว่างประเทศที่ไม่ขัดกับกฎหมายภายในของตน สำหรับประเทศไทยในคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๓๐๕/๒๕๐๕ ศาลฎีการับรู้การมีอยู่ของจารีตประเพณีระหว่างประเทศในทางการค้า (lex mercatoria) โดยนำจารีตประเพณีดังกล่าวมาใช้ในการตัดสินคดี

ทฤษฎีเอกนิยมและทวินิยมต่างมีลักษณะเฉพาะและมีความคล้ายคลึงกันอยู่ในบางส่วน การจะพิจารณาว่าประเทศใดยอมรับทฤษฎีใดในความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในต้องพิจารณาจากรัฐธรรมนูญของประเทศนั้นเป็นเบื้องต้น และศึกษาทางปฏิบัติขององค์กรภายในประเทศ อาทิ ศาล กระทรวงการต่างประเทศ หรือรัฐสภา ทั้งนี้ มีความเป็นไปได้ว่าประเทศหนึ่งอาจยอมรับทฤษฎีเอกนิยมและทวินิยมในความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน ขอยกตัวอย่างสหรัฐอเมริกา ซึ่งตามมาตรา ๖ ของรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา กำหนดว่า “สนธิสัญญาทั้งหลายที่ได้กระทำแล้วหรือซึ่งจะกระทำโดยฝ่ายที่มีอำนาจของสหรัฐฯ ถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดของแผ่นดิน และผู้พิพากษาของทุกมลรัฐจะผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตาม (“All treaties made, or shall be made, under the Authority of the United States, shall be the supreme Law of the Land: and the Judges in every State shall be bound thereby”) ซึ่งศาลสูงของสหรัฐฯ (Supreme court) ได้วางหลักความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในระดับมลรัฐไว้เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งของกฎหมาย โดยกำหนดว่าสนธิสัญญาอาจแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) สนธิสัญญาที่ไม่มีผลบังคับโดยตนเอง (Non-Self-Executing Treaty) ซึ่งหมายถึง สนธิสัญญาที่มีเนื้อหาทางการเมือง การใช้และการตีความอยู่ในอำนาจของฝ่ายบริหาร เช่น พิกัดอัตราภาษีสินค้านำเข้า การผนวกหรือโอนดินแดน การทหาร เป็นต้น สนธิสัญญาเหล่านี้จะมีผลบังคับใช้อ่างยันต่อประชาชนชาวอเมริกันและสถาบันภายในประเทศได้ต่อเมื่อมีการบัญญัติรับรองเป็นกฎหมายโดยสภาองเกรสส์ (๒) สนธิสัญญาที่มีผลบังคับโดยตนเอง (Self-Executing Treaty) ซึ่งไม่จำเป็นต้องบัญญัติรับรองเป็นกฎหมายภายในก็มีผลบังคับใช้ต่อประชาชนและสถาบันสหรัฐฯ การพิจารณาว่าสนธิสัญญาใดเป็นสนธิสัญญาที่มีผลบังคับ

โดยตนเองต้องพิจารณาจากเจตนารมณ์ของประเทศสมาชิกของสนธิสัญญานั้นและพฤติการณ์แวดล้อม ตามที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเคยตัดสินไว้

๑.๑.๓ แนวปฏิบัติของประเทศไทยในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน

รัฐธรรมนูญของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้บัญญัติเรื่องสนธิสัญญาไว้ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับ จึงขอหยิบยกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อเป็นศึกษาแนวปฏิบัติของประเทศไทยในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน โดยเฉพาะเรื่องสนธิสัญญา

มาตรา ๑๙๐ ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔ มีความดังนี้

“พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญาสันติภาพ สัญญาสงบศึก และสัญญาอื่น กับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศ

หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยหรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศหรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา หรือมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ในการนี้รัฐสภาจะต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องดังกล่าว

ก่อนการดำเนินการเพื่อทำหนังสือสัญญากับนานาประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศตามวรรคสอง คณะรัฐมนตรีต้องให้ข้อมูลและจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและต้องชี้แจงต่อรัฐสภาเกี่ยวกับหนังสือสัญญานั้น ในการนี้ให้คณะรัฐมนตรีเสนอกรอบการเจรจาต่อรัฐสภาเพื่อขอความเห็นชอบด้วย

เมื่อลงนามในหนังสือสัญญาตามวรรคสองแล้ว ก่อนที่จะแสดงเจตนาให้มีผลผูกพัน คณะรัฐมนตรีต้องให้ประชาชนสามารถเข้าถึงรายละเอียดของหนังสือสัญญานั้น และในกรณีที่การปฏิบัติตามหนังสือสัญญาดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนหรือผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม คณะรัฐมนตรีต้องดำเนินการแก้ไขหรือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบนั้นอย่างรวดเร็ว เหมาะสม และเป็นธรรม ให้มีกฎหมายว่าด้วยการกำหนดประเภท กรอบการเจรจา ขั้นตอนและวิธีการจัดทำหนังสือสัญญาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ รวมทั้งการแก้ไขหรือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติตามหนังสือสัญญาดังกล่าว โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมระหว่างผู้ที่ได้ประโยชน์กับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติตามหนังสือสัญญานั้นและประชาชนทั่วไป”

มาตรา ๑๙๐ ใช้คำว่า “หนังสือสัญญา” ซึ่งไม่ใช่ถ้อยคำเดียวกันที่ปรากฏตามข้อ ๒ วรรคหนึ่ง วงเล็บเอของอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา (Vienna Convention on the Law of Treaties) จึงมีข้อควรพิจารณาว่า “หนังสือสัญญา” ตามรัฐธรรมนูญ เหมือนกับ “สนธิสัญญา” ตามอนุสัญญากรุงเวียนนาฯ หรือไม่ เพื่อที่จะทราบความหมายที่แท้จริงของหนังสือสัญญาตามระบบกฎหมายระหว่างประเทศและระบบกฎหมายภายใน

อนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ. ๑๙๖๙ ข้อ ๒ วรรคหนึ่ง วงเล็บเอบัญญัติว่า “สนธิสัญญา หมายถึง ความตกลงระหว่างประเทศซึ่งได้กระทำขึ้นระหว่างรัฐเป็นลายลักษณ์อักษร และอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ไม่ว่าปรากฏในตราสารฉบับเดียว หรือสองฉบับหรือตราสารที่เกี่ยวข้องกันมากกว่านั้นขึ้นไป และจะมีชื่อเรียกเฉพาะว่าอย่างไรก็ตาม (*“Treaty” means an international agreement concluded between States in written form and governed by international law, whether embodied in a single instrument or in two or more related instruments and whatever its particular designation*)

เมื่อพิจารณา “หนังสือสัญญา” ตามมาตรา ๑๙๐ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ และความหมายของสนธิสัญญาตามข้อ ๒ วรรคหนึ่ง วงเล็บเอของอนุสัญญากรุงเวียนนาฯ พบว่า “หนังสือสัญญา” และ “สนธิสัญญา” มีลักษณะร่วมกัน คือ (๑) ความตกลงที่กระทำขึ้นระหว่างรัฐ (๒) จัดทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร (๓) ก่อให้เกิดข้อผูกพันทางกฎหมายภายใต้บังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งนี้ อนุสัญญากรุงเวียนนาฯ ไม่ได้กำหนดให้ต้องมีชื่อเรียกเฉพาะ อย่างไรก็ตาม หนังสือสัญญาตามมาตรา ๑๙๐ สามารถทำขึ้นระหว่างรัฐก็บังคับการระหว่างประเทศได้ ซึ่งความหมายของสนธิสัญญาตามอนุสัญญากรุงเวียนนาฯ ไม่ได้ครอบคลุมถึงการทำสนธิสัญญาระหว่างรัฐกับองค์การระหว่างประเทศ ศาลรัฐธรรมนูญเคยมีการวินิจฉัยถึงคำว่า “หนังสือสัญญา” ตามรัฐธรรมนูญกับความหมายของสนธิสัญญาตามอนุสัญญากรุงเวียนนาฯ ไว้ในคำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๒, ๓๓/๒๕๕๓ และ ๖-๗/๒๕๕๑ ซึ่งระบุว่าแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะได้บัญญัติความหมายของ “หนังสือสัญญา” ไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่หนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญมีความหมายครอบคลุมไปถึงความตกลงทุกประเภทที่ประเทศไทยทำขึ้นกับนานาประเทศหรือองค์การระหว่างประเทศ หนังสือสัญญาดังกล่าวต้องมีลักษณะเป็นสัญญาที่ทำขึ้นเป็นหนังสือ และเป็นสัญญาที่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับจารีตประเพณีและแนวปฏิบัติของนานาประเทศที่ได้มีการประมวลเป็นอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ. ๑๙๖๙ และอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญาระหว่างรัฐและองค์การระหว่างประเทศ หรือระหว่างองค์การระหว่างประเทศ ค.ศ. ๑๙๘๖ หนังสือสัญญาจึงมีความหมายครอบคลุมถึงความตกลงระหว่างประเทศทุกรูปแบบตามอนุสัญญาทั้ง ๒ ฉบับ

ประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อไป คือ มาตรา ๑๙๐ ยอมรับว่ากฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในเป็นส่วนหนึ่งในระบบเดียวกันตามทฤษฎีเอกนิยม หรือกำหนดว่ากฎหมายระหว่างประเทศเป็นคนละระบบแยกออกจากกฎหมายภายในตามทฤษฎีทวินิยม

วรรคสอง มาตรา ๑๙๐ กำหนดประเภทของหนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ๕ ประเภท ดังนี้

(๑) หนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย

หมายถึงสนธิสัญญาที่มีผลทำให้อาณาเขตที่ประเทศไทยมีอำนาจอธิปไตยมีผลเปลี่ยนแปลงไป^{๓๓} ตัวอย่างเช่น การทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซียเกี่ยวกับการแบ่งเขตทะเลอาณาเขตของประเทศทั้งสอง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงการกำหนดพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับมาเลเซีย (ซึ่งในขณะนั้นเป็นอาณานิคมของอังกฤษ) ตามสัญญาว่าด้วยเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญาลงวันที่ ๑๐ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ ค.ศ. ๑๙๐๙ ระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ

(๒) หนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย หรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญาหรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ

หมายถึงสนธิสัญญาย่อย ๔ ประเภท ดังนี้

(๒.๑) หนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยตามหนังสือสัญญา พื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย หมายถึง บริเวณที่มีได้อยู่ในราชอาณาจักรไทยหรือมิใช่ทะเลอาณาเขตซึ่งเป็นส่วนที่ประเทศไทยมีอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ซึ่งตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (UNCLOS) ค.ศ. ๑๙๘๒ หมายถึงบริเวณน้ำทะเล (water column) พื้นดินท้องทะเล (sea-bed) ดินใต้ผิวดินของพื้นดินท้องทะเล (sub-soil) ในเขตเศรษฐกิจจำเพาะในระยะ ๒๐๐ ไมล์ทะเลวัดจากเส้นทางที่ใช้วัดความกว้างทะเลอาณาเขต และไหล่ทวีป (Continental shelf)

กรณีตัวอย่างของหนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยตามหนังสือสัญญา ได้แก่ การที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกอนุสัญญาไหล่ทวีป ค.ศ. ๑๙๕๘ และต่อมามีการทำบันทึกความเข้าใจระหว่างมาเลเซียกับประเทศไทยเรื่องการจัดตั้งองค์กรร่วมเพื่อการแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ใต้ทะเลในบริเวณที่กำหนดของไหล่ทวีปของประเทศทั้งสองในอ่าวไทย เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒

(๒.๒) หนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยตามกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งกฎหมายระหว่างประเทศหมายถึงกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary International Law) ที่เกี่ยวข้องกับเขตเศรษฐกิจจำเพาะและไหล่ทวีปที่มีพัฒนาการเพิ่มเติมนอกเหนือไปจากอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (UNCLOS) ค.ศ. ๑๙๘๒ ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๔ ดังนั้นหากประเทศไทยทำหนังสือสัญญาที่เปลี่ยนแปลงสิทธิอธิปไตยที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศดังกล่าวย่อมต้องขอความเห็นชอบจากรัฐสภา

(๒.๓) หนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญา หมายถึงสนธิสัญญาที่เปลี่ยนแปลงเขตอำนาจ (Jurisdiction) เหนือเกาะ

^{๓๓} นพนิธิ สุริยะ, Lecture Notes กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๖

เทียมและสิ่งติดตั้งที่อยู่บริเวณเขตเศรษฐกิจจำเพาะตามที่กำหนดในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล (UNCLOS) ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๔

กรณีตัวอย่างหนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญา ได้แก่ ความตกลงระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ว่าด้วยการแบ่งเขตทางทะเลระหว่างประเทศทั้งสองในอ่าวไทยเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๑ ต่อมามีการแก้ไขเส้นที่ลากกำหนดเขตเศรษฐกิจจำเพาะที่ซ้อนกันโดยจัดทำความตกลงระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามว่าด้วยการแบ่งเขตทางทะเลระหว่างประเทศทั้งสองในอ่าวไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐

(๒.๔) หนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีเขตอำนาจตามกฎหมายระหว่างประเทศ หมายถึงสนธิสัญญาที่เปลี่ยนแปลงเขตอำนาจตามข้อ (๒.๓) ซึ่งเขตอำนาจดังกล่าวได้รับการรับรองโดยกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ

(๓) หนังสือสัญญาที่จะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา หมายถึงสนธิสัญญาที่สร้างพันธกรณีบางอย่างไว้ ซึ่งหากไม่ออกกฎหมายอนุวัติการก็จะปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าวไม่ได้ ซึ่งความจำเป็นในการออกพระราชบัญญัติ คือ

(๓.๑) เพื่อให้มีอำนาจปฏิบัติได้โดยชอบธรรม

แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะบัญญัติให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจในการทำหนังสือสัญญา แต่หากไม่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจในการปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าว ฝ่ายบริหารจะต้องร้องขอให้ฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายภายในรองรับเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยอาจออกพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา ซึ่งจะเลือกรูปแบบใดขึ้นอยู่กับระดับของพันธกรณีตามหนังสือสัญญา หากเป็นเพียงแนวปฏิบัติเป็นครั้งคราวสามารถออกพระราชกฤษฎีกาเพื่อรองรับพันธกรณีระหว่างประเทศ

(๓.๒) เพราะหนังสือสัญญาขัดต่อกฎหมายภายใน

หากการปฏิบัติตามพันธกรณีตามหนังสือสัญญาขัดต่อกฎหมายภายใน จะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้มีอำนาจอันชอบธรรมในการปฏิบัติตามพันธกรณี อาทิ อนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางการทูต ค.ศ. ๑๙๖๑ ที่ประเทศไทยเป็นสมาชิก กำหนดให้คณะผู้แทนทางการทูตได้รับยกเว้นการเสียภาษี ซึ่งขัดแย้งกับบัญญัติในประมวลรัษฎากรที่กำหนดหน้าที่เสียภาษีแก่ผู้มีรายได้ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเกิน ๑๘๐ วัน ดังนั้นจึงต้องมีการออกพระราชบัญญัติเอกสิทธิ์และความคุ้มกันทางการทูต พ.ศ. ๒๕๒๗ เพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีในอนุสัญญา

(๓.๓) เพราะพันธกรณีกระทบต่อสิทธิของคนไทย

ตามอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางการทูต ค.ศ. ๑๙๖๑ กำหนดให้คณะผู้แทนทางการทูตได้รับอุปโภคความคุ้มกัน (Diplomatic immunity) ทางแพ่ง ทางอาญา และทางปกครอง ดังนั้นหากทูตมีข้อพิพาทกับคนไทยจะกระทบสิทธิของคนไทยในฐานะผู้เสียหายซึ่งไม่สามารถดำเนินคดีทางศาลกับทูตได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องออกพระราชบัญญัติเอกสิทธิ์และความคุ้มกันทางการทูต พ.ศ. ๒๕๒๗

(๔) หนังสือสัญญาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง

มาตรา ๑๙๐ ไม่ได้กำหนดนิยามของ “ผลกระทบอย่างกว้าง” หรือ “ความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคม” ดังนั้น การจะพิจารณาว่าสนธิสัญญาใดมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมอย่างกว้างต้องพิจารณาเป็นรายกรณีไป ทั้งนี้ขอยกตัวอย่าง การเข้าเป็นสมาชิกของประเทศไทยในอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบต่อสตรี (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women 1979) ตามอนุสัญญาฯ ประเทศสมาชิกจะต้องดูแลมิให้มีการเลือกปฏิบัติต่อสตรี แต่ตามประเพณีทางภาคเหนือของประเทศไทยห้ามสตรีเข้าไปในบริเวณชั้นในของโบสถ์อันเป็นที่ประดิษฐานของพระธาตุ อนุสัญญานี้จึงอาจส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างกว้าง

(๕) หนังสือสัญญาที่มีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุนหรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ

หมายถึง สนธิสัญญาที่กำหนดพันธกรณีให้ประเทศไทยดำเนินการด้านการค้า การลงทุนหรือกำหนดพันธกรณีให้ต้องชำระราคาจากงบประมาณแผ่นดิน อาทิ ความตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement) หรือสนธิสัญญาทวิภาคีด้านการลงทุน (Bilateral Investment Treaty)

เมื่อพิจารณาทางแนวทางการทำสนธิสัญญาของประเทศไทยตามมาตรา ๑๙๐ พบว่าประเทศไทยให้ความสำคัญกับการอนุวัติการสนธิสัญญาที่ไทยเข้าผูกพันเป็นกฎหมายภายใน โดยเฉพาะสนธิสัญญาที่มีผลกระทบต่อสิทธิของประชาชนหรือขัดแย้งกับกฎหมายภายใน อย่างไรก็ตามในส่วนของกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศและหลักกฎหมายทั่วไปซึ่งเป็นอีก ๒ บ่อเกิดของกฎหมายระหว่างประเทศ ศาลไทยเคยยอมรับเอาจารีตประเพณีระหว่างประเทศในทางการค้า (*lex mercatoria*) มาใช้ในการตัดสินคดีดังเช่นที่ปรากฏตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๐๕/๒๕๐๕ แต่ในส่วนของสนธิสัญญา ยังไม่มีตัวอย่างกรณีที่ศาลนำเอาสนธิสัญญาที่ยังไม่ผ่านกระบวนการอนุวัติการมาใช้ในการตัดสินคดี ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าประเทศไทยยอมรับทฤษฎีวิภาษวิทยาในความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายใน ความตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกจะต้องมีกระบวนการตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด (อ้างอิงมาตรา ๑๙๐ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐) ความตกลงดังกล่าวจึงจะมีผลผูกพันตามระบบกฎหมายภายในของประเทศไทย

๑.๒ แนวคิดในการจัดทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (Harmonization of Law)

การจัดทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกันมิใช่เรื่องใหม่ เนื่องจากแนวคิดในการทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกันมีมานานแล้ว ดังที่รอย กู๊ด นักกฎหมายที่มีชื่อเสียงด้านกฎหมายพาณิชย์ระหว่างประเทศกล่าวว่า ประโยชน์ของการทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวได้เป็นที่ตระหนักถึงมาตั้งแต่เกือบสองพันปีมาแล้วโดยซิเซโร^{๙๙} อย่างไรก็ตามการทำให้กฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกันแต่เดิมนั้นมุ่งเน้นไปที่การทำกฎหมายภายในให้เป็นหนึ่งเดียว (*internal harmonization*) ดังเช่นการทำให้กฎหมายและจารีตประเพณีท้องถิ่นให้เป็นหนึ่งเดียวกันซึ่งนำไปสู่การเกิดขึ้นของ Common Law หรือการขยายการใช้

^{๙๙} Roy Goode, (1991), "Reflections on the Harmonisation of Commercial Law", *Uniform Law Review* 19, 1: 54.

บังคับกฎหมายภายในของประเทศเจ้าอาณานิคมไปยังดินแดนอาณานิคม หรือการที่ประเทศกำลังพัฒนายอมรับกฎหมายของรัฐหนึ่งอันเป็นเส้นทางลัดในการสร้างกฎหมายของประเทศกำลังพัฒนา^{๑๔} จะเห็นได้ว่าการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันในอดีตมิได้มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการพาณิชย์ระหว่างประเทศ หรือการรวมตัวทางเศรษฐกิจแต่อย่างใด^{๑๖} แตกต่างจากการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันตั้งแต่ศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นมา ที่มีแนวคิดมาจากความต้องการลดผลกระทบของพรมแดนของรัฐ (national boundaries) สาเหตุที่ต้องทำให้กฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายพาณิชย์ (commercial law) เป็นหนึ่งเดียวกันมีอยู่ด้วยกันหลายสาเหตุ แบ่งออกเป็นเหตุผลในทางเศรษฐกิจ และเหตุผลในทางการเมือง

เหตุผลเกี่ยวกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจมาจากแนวคิดที่ว่า ความแตกต่างของกฎหมายในประเทศต่าง ๆ มีผลทำให้เกิดค่าใช้จ่ายในการประกอบธุรกิจ (Transaction costs) เพิ่มมากขึ้น และทำให้ความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบธุรกิจลดลง กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจต้องการทำธุรกิจระหว่างประเทศ ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศที่เกี่ยวข้องแต่ละประเทศซึ่งอาจมีเนื้อหาแตกต่างกันไป ส่งผลให้ต้องมีการออกแบบสัญญาหลายฉบับหรือต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการในการประกอบธุรกิจเพื่อให้เหมาะสมกับกฎหมายของแต่ละประเทศ ค่าใช้จ่ายเพื่อได้ข้อมูลสำหรับร่างสัญญาสำหรับใช้กับการทำธุรกิจในแต่ละประเทศ ค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีในต่างประเทศหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้น^{๑๗} สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายในการที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศเหล่านั้น ดังนั้นหากกฎหมายของประเทศที่เกี่ยวข้องเหมือนกันก็จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการประกอบธุรกิจได้ นอกจากนี้ การเป็นหนึ่งเดียวกันของกฎหมายยังทำให้ผู้ประกอบธุรกิจมีความมั่นใจในการทำธุรกิจข้ามพรมแดนมากขึ้น เนื่องจากหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้น กฎหมายที่จะนำมาใช้กับข้อพิพาทก็จะเหมือนกับกฎหมายของประเทศตน ดังที่ Lord Justice Kennedy ได้กล่าวไว้ว่า

The certainty of enormous gain to civilized mankind from the unification of law needs no exposition. Conceive the security and the peace of mind of the shipowners, the banker, or the merchant who knows that in regard to his transactions in a foreign country the law of contract, of movable property, and of civil wrongs is practically identical with that of his own country.^{๑๘}

นอกจากความแตกต่างทางกฎหมายจะมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการแล้วยังส่งผลกระทบต่อผู้บริโภค ทำให้ผู้บริโภคสังเกตเห็นที่จะซื้อสินค้าหรือรับบริการในต่างประเทศ เนื่องจากกังวลว่าหากสินค้าหรือบริการมีความบกพร่องตนจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายต่างประเทศหรือไม่อย่างไร^{๑๙} ด้วยเหตุนี้หากกฎหมายในประเทศต่าง ๆ เป็นหนึ่งเดียวกันก็จะช่วยให้การค้าข้ามพรมแดนมีปริมาณเพิ่มขึ้น

^{๑๔} Ibid.

^{๑๖} Ibid.

^{๑๗} Gerald Wagner, (2002), "The Economics of Harmonisation: The Case of Contract Law", ERA Forum 3, 2 : 83.

^{๑๘} Justice Kennedy, (1910), "The Unification of Law", Journal of the Society of Comparative Legislation, 10, 2 : 214.

^{๑๙} Gerald Wagner, (2002), "The Economics of Harmonisation: The Case of Contract Law": 84.

นอกจากเหตุผลทางเศรษฐกิจแล้ว การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวยังให้ประโยชน์ในทาง การเมืองอีกด้วย กล่าวคือ เมื่อรัฐประกอบขึ้นจากการรวมกลุ่มกันของบุคคล หากความแตกต่างหรือ ข้อพิพาทระหว่างบุคคลจากรัฐหนึ่งกับบุคคลจากอีกรัฐหนึ่งนั้นสามารถแก้ไขโดยอาศัยหลักการเดียวกัน ก็จะส่งผลทางนามธรรมโดยการสร้างความเห็นอกเห็นใจเดียวกัน (human solidarity) ในบรรดาผู้คน ทั้งหลาย อันจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างรัฐ และก่อให้เกิดสันติภาพและความรู้สึกที่ดี (goodwill) ระหว่างกัน^{๒๐}

อย่างไรก็ดีแนวคิดในการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่แนวคิดที่อ้าง เหตุผลความจำเป็นทางเศรษฐกิจนั้นได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ด้วยเหตุผลหลายประการด้วยกัน

ประการที่หนึ่ง แนวคิดดังกล่าวให้น้ำหนักกับปัจจัยทางกฎหมายในการประกอบธุรกิจมาก เกินไป ถึงแม้ว่าความแตกต่างของกฎหมายจะทำให้ต้นทุนธุรกิจจะต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าใช้จ่ายในการรับค่าปรึกษาทางกฎหมาย แต่ค่าใช้จ่ายดังกล่าวเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่เกิดขึ้นอีก (non-recurring expenses) และโดยส่วนใหญ่แล้วปัญหาในการประกอบธุรกิจสามารถแก้ไขได้โดยไม่ต้องใช้กฎหมาย อีกทั้งหากมีปัญหากฎหมายเกิดขึ้น ปัญหาดังกล่าวก็แก้ไขได้โดยกฎหมายสัญญา ซึ่งคู่กรณีได้สร้างขึ้นจากกระบวนการเจรจาสร้างสัญญา และหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นคู่กรณีมักจะเลือกที่จะระงับข้อพิพาทโดยการอนุญาโตตุลาการโดยใช้กฎหมายที่คู่กรณีเลือกได้^{๒๑}

ประการที่สอง ไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนว่า ความแตกต่างทางกฎหมายมีผลต่อ การประกอบธุรกิจข้ามพรมแดน และการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันช่วยทำให้ปริมาณการ ประกอบธุรกิจเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าความแตกต่างของกฎหมายอาจจะเพิ่มค่าใช้จ่ายในการประกอบธุรกิจ และเป็นอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เริ่ม ประกอบธุรกิจใหม่ก็ตาม ยังไม่มีหลักฐานว่าอุปสรรคดังกล่าวมีอยู่จริง^{๒๒} ในส่วนของผลกระทบของ ความแตกต่างของกฎหมายต่อผู้บริโภคนั้นก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เช่นเดียวกันว่า การทำให้กฎหมาย เป็นหนึ่งเดียวกันอาจไม่ผลทำให้ผู้บริโภคบริโภคสินค้าหรือบริการข้ามพรมแดน เนื่องจากผู้บริโภค โดยทั่วไปมักจะซื้อสินค้าหรือรับบริการจากผู้ประกอบการที่อยู่ใกล้บ้านมากกว่าที่จะซื้อสินค้าหรือบริ การในประเทศอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการซื้อสินค้าที่ต้องมีบริการหลังการขาย^{๒๓}

ประการที่สาม การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันมีผลทำให้ไม่เกิดการแข่งขัน (competition) ระหว่างกฎหมายของแต่ละประเทศ รัฐบาลสูญเสียโอกาสที่เรียนรู้จากประสบการณ์ จากกฎหมายของประเทศอื่นซึ่งจะทำให้ได้มาซึ่งกฎหมายที่ดีและมีประสิทธิภาพที่สุด^{๒๔}

ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อวิพากษ์วิจารณ์ข้างต้นไม่ได้หมายความว่าไม่ควรมีการทำให้กฎหมายเป็น หนึ่งเดียวกันเลย เพียงแต่เรียกร้องให้ต้องมีการไตร่ตรองอย่างรอบด้านมากขึ้นก่อนเริ่ม กระบวนการ เนื่องจากกฎหมายบางเรื่องอาจไม่เหมาะสมที่จะทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน

^{๒๐} Justice Kennedy, (1910), "The Unification of Law" : 215.

^{๒๑} Arthur S. Hartkamp, (2003), "Modernisation and Harmonisation of Contract Law: Objectives, Methods and Scope", *Uniform Law Review*, 8, 1-2 : 82.

^{๒๒} Gerald Wagner, (2002), "The Economics of Harmonisation: The Case of Contract Law": 84.

^{๒๓} Ibid.

^{๒๔} Ibid : 79-80.

บางเรื่องอาจจะทำให้ประสบความสำเร็จได้ยาก ดังที่ศาสตราจารย์ Arthur S. Hartkamp ให้ความเห็นว่าแทนที่จะทำให้กฎหมายสัญญาเป็นหนึ่งเดียวกัน อาจจำกัดขอบเขตของโครงการโดย มุ่งเน้นที่กฎหมายที่เป็นกฎหมายบังคับ (mandatory law) ซึ่งคู่สัญญาไม่สามารถตกลงกันหลีกเลี่ยง ได้ เพราะกฎหมายดังกล่าวเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการค้าระหว่างประเทศมากกว่ากฎหมายสัญญาทั่ว ๆ ไป ที่มีลักษณะเป็น default law ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับในกรณีที่คู่สัญญาไม่ได้ตกลงเป็นอย่าง อื่น คู่สัญญาจึงสามารถตกลงกันไม่ใช่ default law ของรัฐที่เกี่ยวข้องได้ แต่จะตกลงกันไม่ให้ mandatory law มีผลใช้บังคับนั้นทำไม่ได้^{๒๕} นอกจากนี้ กรณีที่อาจจำเป็นต้องมีการทำให้กฎหมาย เป็นหนึ่งเดียวกันได้แก่กรณีที่หากปล่อยให้มีความแตกต่างทางด้านกฎหมายแล้วจะทำให้มี externalities ตัวอย่างเช่น กรณีความแตกต่างของกฎหมายบริษัท (corporate law) ซึ่งความ แตกต่างกันของกฎหมายทำให้มีการจัดทะเบียนจัดตั้งในประเทศที่มีกฎหมายบริษัทที่เป็นประโยชน์ต่อ การดำเนินธุรกิจ ทั้งที่ในความเป็นจริงบริษัทดำเนินธุรกิจอย่างมีนัยสำคัญอยู่ในประเทศอื่น ความ แตกต่างของกฎหมายดังกล่าวก่อให้เกิด externalities แก่ประเทศที่บริษัทนั้นประกอบธุรกิจ^{๒๖} ดังนั้น การเลือกสาขากฎหมาย (field) ที่จะทำให้เป็นหนึ่งเดียวกันต้องเป็นไปอย่างรอบคอบ

๑.๒.๑ พัฒนาการของการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน

Basedow ได้วิเคราะห์พัฒนาการของการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันตั้งแต่ครั้งหลังของ ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมาโดยแบ่งออกเป็นสามช่วงด้วยกัน^{๒๗}

ช่วงที่หนึ่ง เป็นช่วงที่เรียกว่า “ภูมิภาคนิยมแอบแฝง (regionalism in disguise)” ซึ่งมีอยู่ จนถึงช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ช่วงนี้เป็นช่วงที่การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันจำกัดอยู่ใน เฉพาะภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง โดยมีกลุ่มประเทศที่สำคัญซึ่งมีบทบาทมากในกระบวนการนี้อยู่สองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประเทศในทวีปยุโรป และกลุ่มประเทศในทวีปอเมริกา โดยกลุ่มประเทศแรกที่มีการทำให้ กฎหมายเอกชนเป็นหนึ่งเดียวกัน ได้แก่ กลุ่มประเทศลาตินอเมริกา ซึ่งทำสนธิสัญญาขึ้นมาขึ้นในปี ค.ศ. ๑๘๗๘ สนธิสัญญาดังกล่าวมีเนื้อหาครอบคลุมหลายเรื่องในด้านกฎหมายเอกชน กฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง และกฎหมายอาญา นอกจากนี้กลุ่มประเทศนี้ยังมีการทำสนธิสัญญาอีกหลาย ฉบับในปี ค.ศ. ๑๘๘๙ เกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล และกฎหมายวิธีพิจารณา ความ กฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า ประเทศในกลุ่มลาตินอเมริกาบางประเทศ ปฏิเสธในการเข้าร่วมการประชุมเพื่อจัดให้มีการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันในระดับสากล (universal unification of laws) ด้วยเกรงว่าการเข้าร่วมการประชุมดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐ และกระทบต่อหลักการของกฎหมายภายใน นอกจากนี้ แม้ว่าจะมีการจัดตั้ง องค์การระหว่างประเทศโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันในระดับสากล ได้แก่ ที่ประชุมระหว่างประเทศ ณ กรุงเฮกว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (The Hague Conference on Private International Law) และสถาบันระหว่างประเทศเพื่อจัดทำ กฎหมายเอกชนให้เป็นเอก रूप (International Institute for the Unification of Private Law:

^{๒๕} Arthur S. Hartkamp, (2003), “Modernisation and Harmonisation of Contract Law: Objectives, Methods and Scope” : 84-85.

^{๒๖} Gerald Wagner, (2002), “The Economics of Harmonisation: The Case of Contract Law” : 80.

^{๒๗} Jürgen Basedow, (2003), “Worldwide Harmonisation of Private Law and Regional Economic Integration – General Report”, Uniform Law Review, 8, 1-2 : 32-36.

UNIDROIT) แต่กิจกรรมขององค์การดังกล่าวจำกัดอยู่ในทวีปยุโรป และมีประเทศจากทวีปอื่นจำนวนน้อยมากเข้าร่วม อีกทั้งอนุสัญญาที่สร้างขึ้นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองนี้มักจะถูกให้สัตยาบันและภาคยานุวัติโดยประเทศในทวีปยุโรปเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น the Paris Convention on the Protection of Industrial Property of 1883, the 1886 Revised Berne Copyright Convention, the 1929 Warsaw Convention on International Air Transport เป็นต้น^{๒๘}

ช่วงที่สอง เป็นช่วง “ความรุ่งเรืองของสากลนิยม (The rise of universalism)” ช่วงนี้เริ่มตั้งแต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงเป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๗๐ การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันในระดับสากลเจริญรุ่งเรืองในช่วงนี้ด้วยเหตุหลายประการประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นการถดถอยลงซึ่งอิทธิพลของประเทศยุโรปในขณะที่ประเทศในภูมิภาคอื่น ๆ มีอำนาจและบทบาทมากขึ้น ความต้องการมีส่วนร่วมที่เท่าเทียมกันของประเทศเกิดใหม่หลังจากได้รับอิสรภาพจากประเทศอาณานิคม และการพัฒนาเครือข่ายคมนาคมและการสื่อสารที่ทำให้เกิดการเจริญเติบโตของการแลกเปลี่ยนและการค้าอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน อันนำมาซึ่งความจำเป็นในการมีความร่วมมือทางกฎหมายและการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันในระดับสากล^{๒๙} พัฒนาการที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ที่ชี้ให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของสากลนิยม ได้แก่ การจัดตั้งสถาบันระดับสากลหลายสถาบันในกรอบขององค์การสหประชาชาติไม่ว่าจะเป็นองค์การทางทะเลระหว่างประเทศ (International Maritime organization) องค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (International Civil Aviation organization) และที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (the United Nations Conference on Trade and Development) เป็นต้น นอกจากนี้ สหประชาชาติยังได้ตั้งคณะกรรมการสหประชาชาติว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ (the United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) ขึ้นมาเป็นหน่วยงานที่ไม่มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง มีภารกิจสำคัญในการพัฒนากฎหมายธุรกิจระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ประเทศจากภูมิภาคอื่นได้เข้าร่วมในสถาบันที่ประชุมกรุงเฮกฯ และ UNIDROIT มากขึ้น และภาคยานุวัติอนุสัญญาต่าง ๆ ซึ่งเดิมมีแต่ประเทศยุโรปเข้าผูกพันเป็นส่วนใหญ่ ในช่วงนี้ยังได้มีการจัดทำอนุสัญญาใหม่ ๆ ที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง The Convention on the International Sale of Goods 1980 ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นตัวอย่างของการทำให้กฎหมายเอกชนสารบัญญัติเป็นหนึ่งเดียวกันที่ประสบความสำเร็จตัวอย่างแรก^{๓๐}

ช่วงที่สาม เป็นช่วงที่เรียกว่า “ยุคเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างภูมิภาค (the dawn of inter-regionalism)” สืบเนื่องมาจากการที่องค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาค (regional organizations) มีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการออกกฎหมายซึ่งสามารถทำให้การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันได้รวดเร็วขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ กรณีสหภาพยุโรป ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากรัฐสมาชิก อีกทั้งยังมีอำนาจในการทำความตกลงระหว่างประเทศกับรัฐหรือองค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ อีกด้วย สหภาพยุโรปมีความสามารถ (competence) ในการเข้าทำความตกลงระหว่างประเทศในเรื่องที่รัฐสมาชิกได้ให้อำนาจไว้

^{๒๘} Ibid : 32-33.

^{๒๙} Ibid : 33.

^{๓๐} Ibid : 34.

ซึ่งนอกจากการให้อำนาจอย่างชัดแจ้งแล้วยังมีอำนาจที่ได้รับมาโดยปริยายด้วย (implied power) อำนาจโดยปริยายเกิดจากการที่สหภาพยุโรปมีความสามารถในการออกกฎหมายภายใน (internal legislative competence) ในเรื่องใด ก็ถือว่ามีอำนาจในการทำความตกลงระหว่างประเทศในเรื่องนั้นด้วย ด้วยเหตุนี้ สหภาพยุโรปจึงมีบทบาทในเวทีเจรจาระหว่างประเทศรวมถึงเวทีเจรจาความตกลงเกี่ยวกับการทำให้กฎหมายเอกชนเป็นหนึ่งเดียวกัน^{๓๑} นอกจากสหภาพยุโรปแล้ว ยังอาจมีองค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาคอื่น ๆ เข้ามามีบทบาทมากขึ้นเช่นเดียวกัน เช่น MERCOSUR ซึ่งกรอบทางกฎหมายขององค์การฯ ส่งเสริมให้มีการรับเอาตราสารเกี่ยวกับการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน (uniform law instruments) หรือ the Organisation for the Harmonisation of Business Law in Africa (OHADA) ซึ่งสภารัฐมนตรี (Council of Ministers) มีอำนาจในการรับเอาตราสารการทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (Uniform law instruments) โดยการออกเสียงเป็นเอกฉันท์ และจะมีผลบังคับในรัฐสมาชิกโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการอนุวัติการในรัฐสมาชิกแต่ละรัฐอีก^{๓๒} เมื่อองค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาคมีบทบาทมากขึ้นก็จะส่งผลให้การเจรจาเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบ “inter-regional negotiations”^{๓๓}

๑.๒.๒ องค์การที่เกี่ยวข้องกับการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน

องค์การที่มีบทบาทให้การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันมีหลายองค์การ ทั้งที่มีสถานะเป็นองค์การระหว่างประเทศระดับรัฐบาล ที่เป็นหน่วยงานขององค์การระหว่างประเทศระดับรัฐบาล และที่เป็นองค์การภาคเอกชน องค์การที่มีบทบาทสำคัญที่ควรกล่าวถึงในที่นี้ได้แก่

(๑) ที่ประชุมระหว่างประเทศ ณ กรุงเฮก ว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (The Hague Conference on Private International Law) ซึ่งเป็นสถาบันที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำอนุสัญญาเพื่อความเป็นเอกบุขของกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลหรือกฎหมายขัดกัน^{๓๔} สถาบันนี้จัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๘๓ โดยมีสถานะแรกเริ่มเป็นเพียงที่ประชุมระหว่างประเทศต่อมาถูกยกระดับเป็นองค์การระหว่างประเทศในปี ค.ศ. ๑๙๕๕ โดยผลของธรรมนูญก่อตั้ง (Statute of the Hague Conference on Private International Law) ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๕๕ ปัจจุบันมีสมาชิกที่เป็นรัฐรวมทั้งสิ้น ๘๐ ประเทศ และองค์การการรวมตัวทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Economic Integration Organization) ๑ องค์การ ได้แก่ สหภาพยุโรป ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๙๓ เป็นต้นมา ที่ประชุมระหว่างประเทศ ณ กรุงเฮก ว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคลได้พัฒนาตราสารที่นำไปสู่การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันจำนวนมาก ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของอนุสัญญา ครอบคลุมประเด็นกฎหมายเอกชนหลายเรื่อง เช่น เรื่องการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม การคุ้มครองเด็ก ความร่วมมือทางศาลเรื่องทางแพ่งและพาณิชย์ การยอมรับและบังคับคำพิพากษาต่างประเทศในทางแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยไม่ได้เป็นสมาชิกของที่ประชุมนี้ แต่ก็ได้เป็นภาคีอนุสัญญาที่จัดทำขึ้นโดยสถาบัน กล่าวคือ Convention of

^{๓๑} Ibid : 36.

^{๓๒} Ibid : 35.

^{๓๓} Ibid : 36.

^{๓๔} ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, (๒๕๕๓), คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน,

25 October 1980 on the Civil Aspects of International Child Abduction และ Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in respect of Intercountry Adoption^{๓๕}

(๒) สถาบันระหว่างประเทศเพื่อจัดทำกฎหมายเอกชนให้เป็นเอกรูป (International Institute for the Unification of Private Law: UNIDROIT) ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๖ โดยเป็นองค์กรหนึ่งของสันนิบาตชาติ เมื่อสันนิบาตชาติถูกยุบไป สถาบันนี้ก็ได้รับการก่อตั้งขึ้นอีกครั้งหนึ่งใน ค.ศ. ๑๙๔๐ โดยมีสถานะเป็นองค์การระหว่างประเทศระดับรัฐบาล^{๓๖} วัตถุประสงค์สำคัญของ UNIDROIT ก็คือ การศึกษาความจำเป็นและวิธีการในการพัฒนากฎหมายให้ทันสมัย ทำให้กฎหมายเอกชนด้านการพาณิชย์สอดคล้องกัน ตลอดจนจัดทำตราสารกฎหมายเอกรูป จัดให้มีหลักการ (principles) และกฎเกณฑ์ (rules) เพื่อบรรลุปเป้าหมายดังกล่าว^{๓๗} UNIDROIT มีบทบาทในการพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกันในหลายเรื่องทางพาณิชย์ และตราสารที่ใช้ก็มีรูปแบบแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็น Convention เช่น Convention on Agency in the International Sale of Goods และ Convention on International Financial Leasing ตราสารที่อยู่ในรูป Model Law ตัวอย่างเช่น Model Franchise Disclosure Law ส่วนที่อยู่ในรูปของ Principles ตัวอย่างเช่น UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure เป็นต้น ปัจจุบัน UNIDROIT มีสมาชิกทั้งสิ้น ๖๓ ประเทศ ประเทศไทยไม่ได้เป็นรัฐสมาชิก

(๓) คณะกรรมาธิการสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ (The United Nations Commission on International Trade Law) หรือ UNCITRAL เป็นองค์กรย่อย (subsidiary organ) ขององค์การสหประชาชาติ ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๖ โดยข้อมติของสมัชชาใหญ่ที่ ๒๒๐๕ (XXI) UNCITRAL มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนากฎหมาย และทำให้กฎหมายพาณิชย์สอดคล้องกัน เพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเจริญโตทางเศรษฐกิจและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น ผลงานของ UNCITRAL ครอบคลุมหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการอนุญาโตตุลาการ การซื้อขายระหว่างประเทศ การชำระเงินระหว่างประเทศ และการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ตราสารที่ UNCITRAL ใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวมีทั้งที่อยู่ในรูปแบบของอนุสัญญา เช่น Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards และ United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods กฎหมายต้นแบบ เช่น UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce (1996) คำแนะนำเกี่ยวกับการออกกฎหมาย (legal and legislative guides) เช่น UNCITRAL Legislative Guide on Insolvency Law เป็นต้น

(๔) สภาหอการค้านานาชาติ (International Chamber of Commerce) เป็นองค์กรเอกชนซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวของนักธุรกิจตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๑๙ เพื่อเป็นองค์กรซึ่งเป็นตัวแทนของภาคเอกชนปัจจุบันมีสมาชิกจากกว่า ๑๒๐ ประเทศทั่วโลก สภาหอการค้าที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา voluntary rules, guidelines, codes, model contracts ซึ่งอำนวยความสะดวกแก่การทำ

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓๔.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓๕.

^{๓๗} UNIDROIT, History and Overview [online], Retrieved from <http://www.unidroit.org/about-unidroit/overview>, [12 May 2016].

ธุรกิจข้ามพรมแดน ผลงานที่สำคัญของสภาหอการค้านานาชาติที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ได้แก่ Incoterms ซึ่งทำขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๖ และได้รับการยอมรับว่าเป็นมาตรฐานโลกสำหรับการตีความ ถ้อยคำที่ใช้ในสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศ นอกจากนี้ Incoterms แล้วยังมี Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP) ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการออกและใช้เลตเตอร์ออฟเครดิต (letters of credit) สำหรับการชำระเงินระหว่างประเทศ UCP ถูกนำไปใช้โดยธนาคาร และผู้ทำการค้าระหว่างประเทศทั่วโลก

(๕) องค์การระดับภูมิภาค ในปัจจุบันองค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาคมีบทบาทสำคัญอย่างมาในการพัฒนากฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เนื่องจากการลดความแตกต่างกันของกฎหมายถือเป็นแนวทางในการทำให้การรวมกลุ่มแน่นแฟ้นมากขึ้น โดยการทำให้พรมแดนของรัฐในกลุ่มหมดความสำคัญลงไป การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างตลาดร่วม ดังนั้น การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันขององค์การระดับภูมิภาคจึงมักจะไม่ได้อยู่ในรูปแบบ Convention และไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างระบอบพิเศษเพื่อใช้กับธุรกรรมระหว่างประเทศ แต่จะทำโดย Directives ซึ่งมักจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของคู่สัญญาในธุรกรรมภายในรัฐ^{๓๖} องค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาคที่มีบทบาทอย่างมาก ได้แก่ สหภาพยุโรป การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันเป็นเครื่องมือสำคัญของสหภาพยุโรปในการสร้าง internal market โดยการออก Directives และ Regulations ตัวอย่างเช่น Directive 2011/83/EU on Consumer Rights, Directive 93/13/EEC on Unfair Contract Terms in Consumer Contracts และ Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters เป็นต้น

นอกจากทวีปยุโรปแล้ว ภูมิภาคอื่นก็มีองค์การระหว่างประเทศที่มีอำนาจหน้าที่ในการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน ตัวอย่างเช่น Organization for the Harmonization of Business Law in Africa (OHADA) ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศระดับรัฐบาลที่มีประเทศสมาชิกเป็นประเทศจากทวีปแอฟริกาที่ใช้ภาษาฝรั่งเศส ปัจจุบันมี ๑๖ ประเทศเป็นสมาชิก ในทวีปอเมริกาใต้มี MERCOSUR เป็นการรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศลาตินอเมริกา ประกอบด้วย อาเจนตินา บราซิล ปารากวัย อุรุกวัย และเวเนซุเอลา มีวัตถุประสงค์ในการสร้างตลาดร่วม อย่างไรก็ตามการค้าตัดสินของ MERCOSUR ไม่มีผลบังคับในแต่ละประเทศสมาชิกโดยอัตโนมัติแต่ต้องผ่านการอนุมัติการตามกฎหมายภายในก่อน นอกจากนี้ยังมีองค์การแห่งรัฐอเมริกา (Organization of American States: OAS) ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมการประชุมเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล อันนำไปสู่การทำอนุสัญญาหรือตราสารอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น 1994 Inter-American Convention on Law Applicable to International Contracts และ OAS Model Law on Secured Transactions เป็นต้น

^{๓๖} Roy Goode, (1991), "Reflections on the Harmonisation of Commercial Law" : 54-55.

๑.๒.๓ รูปแบบของตราสารสำหรับการทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน (Instruments of Harmonization)

ในการทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน รัฐอาจเลือกใช้ตราสารแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละเรื่อง รูปแบบของตราสารสำหรับการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันมีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบจะมีผลทางกฎหมายแตกต่างกัน รูปแบบที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

- (๑) อนุสัญญาพหุภาคี (Multilateral convention)
- (๒) สนธิสัญญาทวิภาคี (Bilateral treaty)
- (๓) กฎหมายที่ออกโดยประชาคม (Community legislation) มักจะอยู่ในรูปของ Directive
- (๔) กฎหมายต้นแบบ (Model law)
- (๕) ประมวลประเพณีและทางปฏิบัติ (Codification of custom and usage) ที่ทำขึ้นโดยองค์การเอกชนระหว่างประเทศ (International non-governmental organization)
- (๖) ถ้อยคำทางการค้า (International trade terms) ที่ทำขึ้นโดยองค์การเอกชนระหว่างประเทศ
- (๗) สัญญาต้นแบบ (Model contracts) และเงื่อนไขทั่วไปของสัญญา (General contractual conditions)

ตราสารรูปแบบที่ ๑-๓ มีผลบังคับเป็นกฎหมาย และการที่ตราสารดังกล่าวจะมีผลใช้บังคับต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขกฎหมายภายในของรัฐที่เกี่ยวข้อง ส่วนกฎหมายต้นแบบ เป็นเพียงต้นแบบไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย รัฐอาจรับเอากฎหมายต้นแบบทั้งหมด หรืออาจดัดแปลง หรือใช้กฎหมายต้นแบบเป็นเพียงฐานความคิดในการออกกฎหมายภายในของรัฐก็ได้ สำหรับกรณีตราสารตามข้อ ๕-๗ นั้น การมีผลบังคับต้องอาศัยการที่คู่สัญญารวมเอาตราสารดังกล่าวไว้เป็นส่วนหนึ่งของสัญญา^{๓๙} นอกจากนี้ตราสารรูปแบบที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ในระยะหลังมีการนำตราสารในรูปแบบของ Principles มาใช้ ตัวอย่างเช่น Principles on the Choice of Law in International Commercial Contracts ซึ่งได้รับการรับรองโดยที่ประชุมระหว่างประเทศ ณ กรุงเฮก ว่าด้วยกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ หรือ UNIDROIT Principles on International Commercial Contracts เป็นต้น

๑.๒.๔ ขอบเขต (Scope) และระดับ (Degree) ของการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกัน

นอกจากข้อพิจารณาในเรื่องของสาขากฎหมายแล้ว ยังมีข้อพิจารณาเรื่องขอบเขต (scope) และระดับ (degree) ของการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันอีกด้วย ในเรื่องขอบเขตนั้นเกี่ยวกับประเด็นที่ว่าโครงการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันจะครอบคลุมประเด็นทางกฎหมายกว้างแคบเพียงใด ซึ่งใดประเด็นนี้มีแนวคิดที่เรียกว่า minimalist approach และ maximalist approach minimalist approach คือแนวคิดที่ว่าควรจำกัดขอบเขตของโครงการให้แคบเพื่อให้การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันประสบความสำเร็จได้ในระยะเวลาที่สมเหตุสมผล ในขณะที่ maximalist approach มองว่าการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันจะไร้คุณค่า ถ้าหากไม่ครอบคลุมประเด็นสำคัญ

^{๓๙} Ibid : 57.

ในกฎหมายสาขานั้น^{๔๐} นอกจากเรื่องความกว้างแคบของโครงการแล้ว ข้อพิจารณาเรื่องขอบเขตยังเกี่ยวข้องกับขอบเขตของการใช้กฎหมายที่เป็นหนึ่งเดียวกันว่าจะใช้กับธุรกรรมระหว่างประเทศเท่านั้น (international transactions) หรือจะใช้กับธุรกรรมภายในประเทศด้วย (domestic transactions) อีกทั้งยังมีประเด็นว่ากฎหมายที่เป็นหนึ่งเดียวกันั้นจะใช้กับธุรกรรมทางธุรกิจ (business transactions) เท่านั้น หรือจะใช้กับธุรกรรมของผู้บริโภค (consumer transactions) ด้วย

ส่วนข้อพิจารณาเรื่องระดับการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันั้น มีสองแนวคิด กล่าวคือ maximum harmonization หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า full harmonization และ minimum harmonization การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกัแบบ maximum harmonization จะมีผลทำให้มีการแทนที่กฎหมายภายในของรัฐด้วยกฎหมายที่ทำให้เป็นหนึ่งเดียวกั^{๔๑} กฎหมายภายในจึงไม่สามารถมีผลใช้บังคับได้อีกต่อไป ในขณะที่ minimum harmonization เป็นกรณีที่กฎหมายที่ทำให้เป็นหนึ่งเดียวกักำหนดข้อบังคับพื้นฐาน (mandatory floor) ยังคงยอมให้รัฐกฎหมายภายในที่กำหนดรายละเอียดได้เอง กฎหมายที่เป็นหนึ่งเดียวกัจึงไม่แทนที่หรือกำจัดกฎหมายภายในไปเสียทั้งหมดดังเช่นกรณี maximum harmonization กรณี minimum harmonization นั้น กฎหมายภายในของรัฐจะถูกแทนที่ด้วยกฎหมายที่เป็นหนึ่งเดียวกัก็ต่อเมื่อกฎหมายภายในมีมาตรฐานที่ต่ำกว่า ดังนั้นรัฐจึงยังสามารถมีกฎหมายภายในที่มาตรฐานสูงกว่ากฎหมายที่เป็นหนึ่งเดียวกัได้^{๔๒}

^{๔๐} Ibid : 61.

^{๔๑} Fernando Gomez and Juan Jose Ganuza, "An Economic Analysis of Harmonization Regimes: Full Harmonisation, Minimum Harmonisation or Optional Instrument" [online], Retrieved from, http://ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/0052/contributions/166_en.pdf, [12 May 2016] : 17

^{๔๒} Ibid : 18.

บทที่ ๒

การจัดทำกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียน

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Association of Southeast Asian Nations: ASEAN) ก่อตั้งโดยปฏิญญาอาเซียน (ASEAN Declaration) หรือเรียกอีกชื่อว่าปฏิญญากรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ ในขณะที่นั้นมีประเทศร่วมก่อตั้ง ๕ ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และประเทศไทย เพื่อส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคง ตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในภูมิภาค ซึ่งต่อมามีประเทศสมาชิกเข้าร่วมเพิ่มเติม ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม เวียดนาม ลาว เมียนมาร์ และกัมพูชา ตามลำดับทำให้ปัจจุบันอาเซียนประกอบด้วยสมาชิก ๑๐ ประเทศ

ต่อมาในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ ๙ เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ณ ประเทศอินโดนีเซีย ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้มีแถลงการณ์ร่วมกันและลงนามในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน ฉบับที่ ๒ (Declaration of ASEAN Concord II หรือ Bali Concord II) เห็นชอบให้มีการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ประกอบด้วย ๓ ประชาคม คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน เพื่อสร้างสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงเสถียรภาพทางการเมือง ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

เดิมกำหนดให้จัดตั้งประชาคมอาเซียนให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ แต่ต่อมาในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๑๒ เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ณ ประเทศฟิลิปปินส์ ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้เห็นชอบให้เร่งรัดการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๘^{๓๓} เพื่อให้อาเซียนสามารถปรับตัวและจัดการกับประเด็นท้าทายทุกมิติในสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมทั้งได้ออกปฏิญญาเซบูว่าด้วยพิมพ์เขียวกฎบัตรอาเซียน (Cebu Declaration on the Blueprint of the ASEAN Charter) เพื่อยืนยันเจตนารมณ์ในการมีกฎบัตรอาเซียนเป็นธรรมนูญในการดำเนินงานของอาเซียนด้วย และอาเซียนได้จัดทำแผนการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (Roadmap for ASEAN Community 2015) ซึ่งรับรองโดยผู้นำประเทศอาเซียนในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ณ ชะอำ-หัวหิน ประเทศไทย

ประชาคมอาเซียนประกอบด้วย ๓ เสาหลัก^{๓๔} ได้แก่

๑. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community หรือ APSC) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศในภูมิภาคอยู่อย่างสันติสุข แก้ไขปัญหาระหว่างกันโดยสันติวิธีและยึดมั่นในหลักความมั่นคงรอบด้าน โดยจะมีกลไกและเครื่องมือที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงในภูมิภาคและภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ๆ เช่น การก่อการร้าย ยาเสพติด

^{๓๓} การประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๑๒ ระหว่างวันที่ ๑๘-๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๐ ณ กรุงเทพมหานคร ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้กำหนดวันบรรลุเป้าหมายการเป็นประชาคมอาเซียนอย่างเป็นทางการในวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

^{๓๔} กรรมาอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, แผนงานการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (๓ เสา) : Roadmap for ASEAN Community 2015, เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕

โจรสลัดและอาชญากรรมข้ามชาติ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนประกอบด้วยคุณลักษณะ ๓ ประการ คือ ๑) การเป็นประชาคมที่มีกฎเกณฑ์และบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกันในเรื่องการเคารพความหลากหลายของแนวคิดและการส่งเสริมให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของนโยบายและกิจกรรม ๒) การเป็นภูมิภาคที่มีความเป็นเอกภาพ สงบสุข แข็งแกร่ง และรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงที่ครอบคลุมทุกมิติ และ ๓) การเป็นภูมิภาคที่มีพลวัตและมองไปยังโลกภายนอกให้มีการรวมตัวและพึ่งพาอาศัยกันยิ่งขึ้น

๒. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community หรือ AEC) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้อาเซียนเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน สร้างอาเซียนให้มีพลวัตและขีดความสามารถมากขึ้นด้วยกลไกและมาตรการใหม่ ๆ ที่ส่งเสริมความแข็งแกร่งในการปฏิบัติตามแผนงานเศรษฐกิจที่มีอยู่เดิมและกลไกสถาบันของอาเซียน เร่งรัดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในสาขาสำคัญ และอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายนักธุรกิจ แรงงานฝีมือ และผู้มีความสามารถพิเศษ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน ๒) การไปสู่ภูมิภาคที่มีความสามารถในการแข่งขันสูง ๓) การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน และ ๔) การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก

๓. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community หรือ ASCC) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้อาเซียนเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เป็นสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปันประชากรอาเซียนมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีการพัฒนาในทุกด้าน มีการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ ๖ ประการ คือ ๑) การพัฒนามนุษย์ ๒) การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ๓) สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ๔) ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ๕) การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน และ ๖) การลดช่องว่างทางการพัฒนา

๒.๑ ความตกลงภายใต้กรอบประชาคมอาเซียนและพันธกรณีของประเทศสมาชิกอาเซียนแบ่งตามประชาคม ทั้ง ๓ ประชาคม

ในการพิจารณาความตกลงภายใต้กรอบประชาคมอาเซียนและพันธกรณีของประเทศสมาชิกอาเซียนของแต่ละประชาคมนั้น จะต้องพิจารณาจากเอกสารที่สำคัญ ๓ ฉบับ คือ

(๑) แผนงานการจัดตั้งประชาคม (blueprint) ของแต่ละประชาคม เป็นเอกสารที่กำหนดแผนการทำงานและกรอบระยะเวลาในการจัดตั้งประชาคมอาเซียนในแต่ละประชาคมภายในปี ค.ศ. ๒๐๑๕

(๒) เอกสาร “อาเซียน ค.ศ. ๒๐๒๕: มุ่งหน้าไปด้วยกัน” (ASEAN 2025: Forgoing Ahead Together) วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ASEAN Community Vision 2025 และแผนงานประชาคมอาเซียนภายหลังปี ค.ศ. ๒๐๑๕ ประกอบด้วยเอกสารสำคัญ ๓ ฉบับ ได้แก่ ๑) ปฏิญญากรุงกัวลาลัมเปอร์ว่าด้วยวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ค.ศ. ๒๐๒๕ (Kuala Lumpur Declaration on ASEAN Community Vision 2025) มีสาระสำคัญเป็นการแสดงเจตนารมณ์ร่วมกันของผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนในการรับรองวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ค.ศ. ๒๐๒๕ และแผนงาน

ประชาคมอาเซียนทั้ง ๓ ประชาคม คือ แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (APSC Blueprint 2025) แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint 2025) และแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC Blueprint 2025) **๒) วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ค.ศ. ๒๐๒๕ (ASEAN Community Vision 2025)** มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดภาพรวมของอาเซียนในอีก ๑๐ ปีข้างหน้าที่จะต้องมีการรวมตัวกันอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ทั้งในด้านการเมืองและความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมและวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎกติกา เสริมสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันและมีอัตลักษณ์ร่วม เป็นไปตามวัตถุประสงค์และหลักการของกฎบัตรอาเซียน การขับเคลื่อนประชาคมไปข้างหน้าโดยการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ และความพยายามในการสร้างประชาคมอาเซียนที่สอดคล้องกับวาระด้านการพัฒนาของสหประชาชาติ ค.ศ. ๒๐๓๐ วาระเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nation 2030 Agenda for Sustainable Development) และ **๓) แผนงานประชาคมอาเซียน Blueprint ค.ศ. ๒๐๒๕ ของทั้ง ๓ ประชาคม** ซึ่งกำหนดแผนการทำงานและกรอบระยะเวลาของแต่ละประชาคมภายในปี ค.ศ. ๒๐๒๕ ทั้งนี้ เอกสารทั้งสามฉบับข้างต้นรวมกันเป็นเอกสารชุดเดียวกันเรียกว่า เอกสาร “อาเซียน ค.ศ. ๒๐๒๕: มุ่งหน้าไปด้วยกัน” และให้ถือว่าเอกสารดังกล่าวทดแทนแผนงานการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ค.ศ. ๒๐๐๙-๒๐๑๕)

(๓) ความตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศสมาชิกจัดทำขึ้นภายใต้กรอบของแต่ละประชาคม ซึ่งจะนำเสนอสาระสำคัญของพันธกรณีตามความตกลงฉบับสำคัญ ๆ เป็นหลัก

๒.๑.๑ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

(๑) แผนงานการจัดตั้งประชาคม (blueprint) ของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

แผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community Blueprint: APSC Blueprint) กำหนดแผนการทำงานและกรอบระยะเวลาในการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนภายในปี ค.ศ. ๒๐๑๕ โดยได้กำหนดลักษณะสำคัญของประชาคมไว้ ๓ ประการ คือ ๑) ประชาคมที่มีกฎเกณฑ์ด้านบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกัน ๒) ภูมิภาคมีความเป็นเอกภาพ สงบสุข และมีความแข็งแกร่ง พร้อมทั้งมีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงที่ครอบคลุมในทุกมิติ และ ๓) ภูมิภาคที่มีพลวัตและมองไปยังโลกภายนอกประชาคม ในโลกที่มีการรวมตัวและพึ่งพาอาศัยกันยิ่งขึ้น ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องและส่งเสริมซึ่งกันและกัน และควรดำเนินการอย่างสมดุลและสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

เนื้อหาสาระของแผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนกำหนดขึ้นเพื่อแสดงเจตจำนงร่วมกันของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยใช้ถ้อยคำในลักษณะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อร่วมมือกันให้เกิดการพัฒนาความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี เพื่อให้เกิดสันติภาพ ความสงบสุข และความมั่นคงในภูมิภาค โดยมีได้มีลักษณะบังคับให้แต่ละประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติหรือ

ก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่ระหว่างกันทางกฎหมาย อย่างไรก็ตาม การดำเนินการบางเรื่องที่กำหนดไว้ในแผนงานฯ มีการกำหนดระยะเวลาการดำเนินการไว้และกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจนให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติ เช่น พัฒนาหลักสูตรการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยด้านระบบกฎหมายของรัฐสมาชิกอาเซียน โดยเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (เอยูเอ็น) ภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ หรือจัดตั้งองค์กรสิทธิมนุษยชนอาเซียนโดยจัดทำขอบเขตหน้าที่ให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ สนับสนุนความร่วมมือระหว่างองค์กรนี้กับกลไกสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่และองค์กรระหว่างประเทศอื่นที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลเรื่องกลไกด้านสิทธิมนุษยชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรเฉพาะด้านเพื่อส่งเสริมสิทธิสตรีและเด็ก ภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นต้น ซึ่งเรื่องดังกล่าวประเทศสมาชิกอาเซียนได้มีการดำเนินการแล้วเสร็จตามที่กำหนดไว้แล้ว หรือสามารถดำเนินการได้ผ่านกลไกที่มีอยู่ และไม่มีกรณีที่ต้องแก้กฎหมายภายในของประเทศไทย

สำหรับแผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (APSC Blueprint) เป็นเพียงการแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองของประเทศสมาชิกอาเซียนที่จะปฏิบัติให้เกิดประชาคมดังกล่าวขึ้น โดยยังไม่ถึงขั้นมีเจตนาให้มีผลบังคับทางกฎหมายระหว่างประเทศแก่กัน เป็นเพียงการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการในลักษณะที่เป็นกรอบและแนวทางให้แก่ประเทศสมาชิกเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน อีกทั้งมิได้กำหนดการดำเนินการที่เฉพาะเจาะจง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแผนงานดังกล่าวจัดทำขึ้นภายใต้กลไกอาเซียนตามกฎบัตรอาเซียน ซึ่งตามข้อ ๒ ของกฎบัตรอาเซียน^{๔๔} กำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนยืนยันและยึดมั่นในหลักการพื้นฐานที่ปรากฏในปฏิญญา ความตกลง อนุสัญญา ข้อตกลง สนธิสัญญา และตราสารอื่น ๆ ของอาเซียน ประเทศสมาชิกอาเซียนจึงยังคงต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามแผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคม (Blueprint) จึงถือเป็นหน้าที่ของประเทศสมาชิกอาเซียนที่จะต้องยึดถือและปฏิบัติตามการดำเนินการตามแผนงานการจัดตั้งประชาคม จึงถือว่าเป็นพันธกรณีของไทยที่จะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กฎบัตรอาเซียนกำหนดไว้ด้วยเช่นกัน

(๒) แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (APSC Blueprint 2025) ภายใต้วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ASEAN Community Vision 2025

แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ๒๐๒๕ เป็นการต่อยอดจากความสำเร็จที่เกิดขึ้น เพื่อยกระดับความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงให้มากขึ้น โดยมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) การเป็นประชาคมที่อยู่บนพื้นฐานของหลักเกณฑ์ (rules-based) มุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง ๒) การเป็นประชาคมที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาความมั่นคงในรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการของความมั่นคงที่ครอบคลุมในทุกมิติ ๓) การรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียนในภูมิภาคที่มีพลวัตและมองไปภายนอก และ ๔) การมีสถาบันและกลไกอาเซียนรวมถึงสำนักเลขาธิการอาเซียนที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

^{๔๔} ARTICLE 2 PRINCIPLES

1. In pursuit of the Purposes stated in Article 1, ASEAN and its Member States reaffirm and adhere to the fundamental principles contained in the declarations, agreements, conventions, concords, treaties and other instruments of ASEAN.

ประเด็นการแก้ไขปัญหาความมั่นคงซึ่งแผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ๒๐๒๕ ประสงค์จะเสริมสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ การแก้ไขและต่อต้าน อาชญากรรมข้ามชาติ การต่อต้านการก่อการร้าย การปราบปรามยาเสพติด การต่อต้านการค้ามนุษย์ และการลักลอบขนคนเข้าเมือง การต่อต้านอาชญากรรมไซเบอร์ การบริหารจัดการชายแดน การจัดการภัยพิบัติและการตอบโต้สถานการณ์ฉุกเฉิน และ การสนับสนุนความมั่นคงทางทะเลและ ส่งเสริมความร่วมมือทางทะเลทั้งภายในและภายนอกภูมิภาคอาเซียน

(๓) พันธกรณีภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศของประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

(๓.๑) สรุปความตกลงฯ ที่สำคัญก่อนการมีประชาคมอาเซียน

ความตกลงที่จัดทำขึ้นภายใต้ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนก่อนการมีประชาคมอาเซียน มีจำนวนทั้งหมด ๑๐ ความตกลง มีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

ความตกลงก่อตั้งอาเซียนและจัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียน

๑) ปฏิญญาอาเซียน (ปฏิญญากรุงเทพฯ) มีการลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๖๗ เป็นการแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน มีสาระสำคัญเป็นการก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South-East Asian Nations (ASEAN)) และกำหนดวัตถุประสงค์ของสมาคมฯ ในการส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรม ส่งเสริมการมีเสถียรภาพ สันติภาพ และความมั่นคงของภูมิภาคในด้านกระบวนการยุติธรรมและหลักนิติธรรม ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิชาการ วิทยาศาสตร์และด้านการบริหาร ส่งเสริมความร่วมมือซึ่งกันและกันในการฝึกอบรมและการวิจัย ส่งเสริมความร่วมมือด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมการค้า การคมนาคม การสื่อสาร และปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิต ส่งเสริมการมีหลักสูตรการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กรระดับภูมิภาคและองค์การระหว่างประเทศ โดยกำหนดให้มีการประชุมประจำปีของรัฐมนตรีต่างประเทศ คณะกรรมการประจำอาเซียน คณะกรรมการเฉพาะเรื่องและคณะกรรมการถาวร และสำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติในแต่ละประเทศสมาชิก เพื่อเป็นกลไกการดำเนินงาน

๒) ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียน มีการลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๖ สนธิสัญญาดังกล่าวประกอบด้วยพิธีสารแก้ไขเพิ่มเติม ๕ ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ ๑ ลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๓ เป็นการกำหนดเพื่อแก้ไขความ ตกลงว่าด้วยการจัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียนเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติงานของสำนักเลขาธิการฯ และเงินเดือน

ฉบับที่ ๒ ลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๕ และมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๖ เพื่อแก้ไขความตกลงฯ เกี่ยวกับวาระการดำรงตำแหน่งของเลขาธิการอาเซียนให้เป็น ๓ ปี

ฉบับที่ ๓ ลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๙ เพื่อแก้ไขความตกลงฯ เกี่ยวกับผู้ปฏิบัติงานของสำนักเลขาธิการฯ ตำแหน่งรองเลขาธิการอาเซียนและผู้อำนวยการสำนัก รวมทั้งเงินเดือน

ฉบับที่ ๔ ลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๒ เพื่อแก้ไขความตกลงฯ เกี่ยวกับองค์ประกอบของสำนักเลขาธิการฯ อำนวยการหน้าที่ของเลขาธิการอาเซียน ผู้ปฏิบัติงานของสำนักเลขาธิการฯ ตำแหน่งรองเลขาธิการอาเซียนและผู้อำนวยการสำนัก เงินเดือนและค่าตอบแทน รวมทั้งกฎระเบียบสำหรับผู้ปฏิบัติงานภายในสำนักเลขาธิการฯ

ฉบับที่ ๕ ลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๗ เพื่อแก้ไขความตกลงฯ เกี่ยวกับองค์ประกอบของสำนักเลขาธิการฯ ผู้ปฏิบัติงานของสำนักเลขาธิการฯ ตำแหน่งรองเลขาธิการอาเซียนและผู้อำนวยการสำนัก และเงินเดือนและค่าตอบแทน

โดยมีสาระสำคัญเป็นการจัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียน และข้อกำหนดอื่น ๆ เกี่ยวกับสำนักเลขาธิการอาเซียน ได้แก่ องค์ประกอบ (เลขาธิการอาเซียน ผู้ปฏิบัติงานของสำนักเลขาธิการ ผู้อำนวยการสำนัก (Bureau Directors) ผู้ปฏิบัติงานท้องถิ่น (Locally Recruited Staff) เงินเดือน กฎข้อบังคับสำหรับผู้ปฏิบัติงาน งบประมาณและการจัดหาเงินทุน การตรวจสอบบัญชี เอกสิทธิ์และความคุ้มกัน เป็นต้น

๓) ความตกลงระหว่างสำนักเลขาธิการอาเซียนและรัฐบาลของสาธารณรัฐอินโดนีเซียเกี่ยวกับการใช้และการดูแลรักษาทำเนียบของเลขาธิการอาเซียน (Agreement between the Government of the Republic of Indonesia and the Association of Southeast Asia Nation (ASEAN) on Hosting and Granting Privileges and Immunities to the ASEAN Secretariat) เป็นความตกลงที่มีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๖ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของสำนักเลขาธิการอาเซียนและรัฐบาลของสาธารณรัฐอินโดนีเซียเกี่ยวกับการใช้และการดูแลรักษาทำเนียบของเลขาธิการอาเซียน

๔) ความตกลงระหว่างรัฐบาลของสาธารณรัฐอินโดนีเซียและอาเซียนในการเป็นเจ้าภาพและการให้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่สำนักเลขาธิการอาเซียน (Agreement between the ASEAN Secretariat and the Government of the Republic of Indonesia Concerning the Use and Maintenance of the Premises of the Residence of the Secretary-General of ASEAN) เป็นความตกลงที่มีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๒ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดรับรองให้อาเซียนเป็นนิติบุคคลภายใต้กฎหมายอินโดนีเซียและกำหนดหน้าที่ของอินโดนีเซียเพื่อรองรับการปฏิบัติงานของอาเซียน โดยการจัดหาสถานที่โดยไม่มีค่าใช้จ่ายให้เป็นสถานที่ตั้งของสำนักเลขาธิการอาเซียน การดูแลรักษาและการรักษาความปลอดภัย การอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเดินทางเข้าออกประเทศ และการพำนักอาศัยสำหรับผู้ปฏิบัติงานตามประเภทที่กำหนดในความตกลง การล่องละเมิดมิได้ของสถานที่และทรัพย์สิน การได้รับยกเว้นภาษี รวมทั้งการกำหนดเอกสิทธิ์และความคุ้มกันให้แก่ผู้ปฏิบัติงานตามประเภทที่กำหนดในความตกลงในการปฏิบัติหน้าที่ในประเทศที่ตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียน คือ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

ความตกลงเกี่ยวกับกองทุนและมูลนิธิของอาเซียน

๕) ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งกองทุนพัฒนาอาเซียน (Agreement for the Establishment of an ASEAN Development Fund) มีการลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๕ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาอาเซียนขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนและสนับสนุนการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ (Vientiane Action Programme (VAP) แผนการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (Roadmap for ASEAN Community (๒๐๐๙-๒๐๑๕) แผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (Master Plan on ASEAN Connectivity (2010) ปฏิญญาบาหลี ๓ (Bali Concord III) และเอกสารอื่นที่ออกมาในภายหลัง ประเทศสมาชิกทั้ง ๑๐ ประเทศ ต้องชำระเงินประเดิมเข้าสู่กองทุนพัฒนาอาเซียนเป็นจำนวน ๑,๐๐๐,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ และกองทุนดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้มีการรวบรวมเงินทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนเข้าสู่กองทุนด้วย อนึ่ง ความตกลงนี้มีผลเป็นการยกเลิกความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งกองทุนอาเซียนเดิมที่ลงนามไว้โดยรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๔

๖) บันทึกความเข้าใจว่าด้วยการก่อตั้งมูลนิธิอาเซียนฉบับปรับปรุง (Revised Memorandum of Understanding on the Establishment of the ASEAN Foundation) มีการลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๐ และมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๗ มีสาระสำคัญเป็นการปรับปรุงบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการก่อตั้งมูลนิธิอาเซียน กำหนดให้มูลนิธิเป็นองค์การที่ไม่แสวงหากำไร และมีสถานะทางกฎหมาย รวมทั้งให้ออกสิทธิและความคุ้มกันแก่ผู้บริหารมูลนิธิและผู้ปฏิบัติงานของมูลนิธิที่มีสถานะทางการทูตเพื่อประโยชน์สำหรับการปฏิบัติงาน โดยมูลนิธิอาเซียนมีวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะ มีการกำหนดตำแหน่งและโครงสร้างการดำเนินงานภายในมูลนิธิ รวมถึงการจัดการมูลนิธิอาเซียน

ความตกลงที่กำหนดแนวทางและกลไกความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในเรื่องต่าง ๆ

๗) สนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia) มีการลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๖ สนธิสัญญาดังกล่าวประกอบด้วยพิธีสารแก้ไขเพิ่มเติม ๓ ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ ๑ ลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๗ และมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๘ เปิดโอกาสให้รัฐอื่นนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคยานุวัติสนธิสัญญา และการใช้กลไก high Council ในการระงับข้อพิพาท

ฉบับที่ ๒ ลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๘ และมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๐ กำหนดให้กรณีที่รัฐอื่นนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะทำการภาคยานุวัติสนธิสัญญาจะต้องได้รับความยินยอมจากประเทศสมาชิกอาเซียนทุกประเทศ

ฉบับที่ ๓ ลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๐ และมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๒ เปิดโอกาสให้องค์การระดับภูมิภาคซึ่งมีสมาชิกเป็นรัฐอธิปไตยสามารถภาคยานุวัติสนธิสัญญาได้

โดยสนธิสัญญาดังกล่าวมีสาระสำคัญเป็นการส่งเสริมสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือกันระหว่างประชาชนของตน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้มแข็ง ความเป็นปึกแผ่น และ

สัมพันธ์ภาพที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้น และกำหนดหลักการดำเนินความสัมพันธ์ในภูมิภาค ดังนี้ (๑) การเคารพในอำนาจอธิปไตย ความเสมอภาค และบูรณภาพแห่งดินแดน (๒) การไม่แทรกแซงกิจการภายใน (๓) การแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี (๔) การไม่ใช้หรือขู่ว่าจะใช้กำลัง และ (๕) การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกัน และการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี

๘) สนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty on the Southeast Asia Nuclear Weapon-Free Zone) หรือสนธิสัญญากรุงเทพ (Bangkok Treaty) มีการลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๕ และมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๗ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดการกระทำพื้นฐานของประเทศสมาชิกอาเซียนในเรื่องอาวุธนิวเคลียร์ ไม่ว่าจะอยู่ภายในหรือภายนอกเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเขตดังกล่าวหมายความถึงอาณาเขตของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง ๑๐ ประเทศ รวมถึงไหล่ทวีปและเขตเศรษฐกิจจำเพาะของแต่ละประเทศด้วย โดยประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง ๑๐ ประเทศจะต้องไม่กระทำการใด ในลักษณะที่เป็นการพัฒนา ผลิต ได้มา ครอบครอง หรือควบคุมเหนืออาวุธนิวเคลียร์ จัดเก็บหรือขนส่งอาวุธนิวเคลียร์โดยวิธีการใด ๆ ทดสอบหรือใช้อาวุธนิวเคลียร์ที่ใดก็ได้ภายในหรือนอกเขตสนธิสัญญา และไม่แสวงหาความช่วยเหลือใด ๆ ในเรื่องนี้ ไม่จัดหาแหล่งหรือวัสดุหรือเครื่องมือให้แก่ประเทศใด ๆ ยกเว้นการอยู่ภายใต้ข้อตกลงด้านการป้องกันของ IAEA และไม่ทำการทิ้งสารพิษกัมมันตรังสีภายในเขตฯ กำหนดให้มีคณะกรรมการเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Commission for the Southeast Asia Nuclear Weapon-Free Zone) มีหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติตามสนธิสัญญา และกำหนดให้มีระบบการควบคุมเพื่อผูกพันประเทศสมาชิกภายใต้สนธิสัญญานี้ ประกอบด้วยระบบการคุ้มกันวัสดุกัมมันตรังสีตามข้อ ๕ (the IAEA safeguards system) การรายงานและแลกเปลี่ยนข้อมูลตามข้อ ๑๑ การเรียกร้องให้มีความโปร่งใสตามข้อ ๑๒ และการเรียกร้องและการดำเนินกระบวนการสำหรับภารกิจในการสืบสวนข้อเท็จจริง (fact-finding mission) ตามข้อ ๑๓

๙) สนธิสัญญาว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายระหว่างกันในคดีอาญา (Treaty on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters: MLAT) มีการลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๔ และกำหนดให้มีผลใช้บังคับกับแต่ละประเทศสมาชิกเมื่อมีการให้สัตยาบัน การยอมรับ การเห็นชอบ หรือการภาคยานุวัติ ซึ่งประเทศไทยได้ยื่นสัตยาบันสารเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๓ (วันที่ ๓๑ มกราคม ค.ศ. ๒๐๑๓) มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องให้ความช่วยเหลือทางอาญาระหว่างกันทั้งในเรื่องการสืบสวนสอบสวน การฟ้องคดี และกระบวนการอื่น การช่วยเหลือทางอาญาระหว่างกัน ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศต้องกำหนดให้มีผู้ประสานงานกลาง (Central Authority) เพื่อร้องขอหรือรับคำร้องขอความช่วยเหลือทางอาญาตามสนธิสัญญานี้ โดยการตั้งผู้ประสานงานกลางต้องกระทำในขณะที่มีการยื่นสัตยาบัน และผู้ประสานงานกลางมีหน้าที่ต้องดำเนินการประสานงานกับผู้ประสานงานกลางอื่นทั้งทางตรงหรือผ่านช่องทางทางการทูต การร้องขอความช่วยเหลือตามสนธิสัญญานี้ต้องกระทำเป็นลายลักษณ์อักษร และมีรายละเอียดข้อมูลต่าง ๆ ในคำร้อง เช่น ชื่อของหน่วยงานที่ร้องขอวัตถุประสงค์ของการร้องขอ สรุบบข้อเท็จจริง รายละเอียดของความผิด และข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรูปพรรณสัณฐานของพยาน รายละเอียดคำให้การหรือข้อความที่ถูกบันทึกไว้ หรือรายชื่อคำถามที่จะสอบถามพยานบุคคล เป็นต้น ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศต้อง

รับรองเอกสารหรือวัตถุใด ๆ ที่ถูกส่งไปยังประเทศสมาชิกอื่นภายใต้สนธิสัญญานี้ อย่างไรก็ตาม ประเทศผู้รับคำร้องขอสามารถปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือได้หากความผิดที่กระทำขึ้นนั้นเกี่ยวข้องกับ ความผิดทางการเมือง หรือความผิดเกี่ยวกับการเหยียดชนชาติ ศาสนา เพศพันธุ์ เป็นต้น

๑๐) ความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยการยกเว้นการตรวจลงตราผู้ถือหนังสือเดินทางธรรมดา (ASEAN Framework Agreement on Visa Exemption) มีการลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๖ แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ เนื่องจากกำหนดให้มีผลใช้บังคับหลังจากที่มีการยื่นสัตยาบันสารต่อเลขานุการอาเซียนครบทั้ง ๑๐ ประเทศแล้ว (ปัจจุบันมีประเทศที่ยื่นสัตยาบันสารเพียง ๗ ประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันด้วยแล้ว) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความตกลงนี้ยังไม่มีผลใช้บังคับเนื่องจากยังมีไม่ได้ให้สัตยาบันครบทุกประเทศ แต่ประเทศสมาชิกสามารถไปทำความตกลงทวิภาคีได้ เนื่องจากการยกเว้นการตรวจลงตราถือเป็นนโยบายของประเทศสมาชิกอาเซียนมีสาระสำคัญ เป็นการยกเว้นการตรวจลงตราระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน โดยกำหนดหลักการสำคัญไว้ดังนี้

๑) กำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนยกเว้นให้แก่พลเมืองของประเทศสมาชิกอื่นที่ถือครองหนังสือตรวจลงตราของชาติสมาชิก ได้รับอนุญาตให้พักอาศัยได้ไม่เกิน ๑๔ วัน นับจากวันที่พลเมืองนั้นได้เดินทางเข้ามาในประเทศสมาชิกนั้น ซึ่งการเดินทางเข้ามาของพลเมืองดังกล่าวต้องมีใช้เพื่อการอื่นนอกจากการเยี่ยมชม (visit)

๒) ประเทศสมาชิกมีสิทธิยกเว้นการตรวจลงตราให้แก่พลเมืองของประเทศสมาชิกอื่นเพื่อการเยี่ยมชมเป็นการชั่วคราวได้มากกว่า ๑๔ วัน ทั้งนี้ให้ตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายภายในหรือความตกลงทวิภาคี

๓) การยกเว้นการตรวจลงตราให้แก่พลเมืองของประเทศสมาชิกอื่นไม่อาจยกเว้นที่จะไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายของประเทศสมาชิกที่ตนเดินทางเข้าไป และประเทศสมาชิกแต่ละประเทศย่อมสงวนสิทธิที่จะปฏิเสธการเข้ามาหรือการพักอาศัยระยะสั้นของพลเมืองของประเทศอื่นได้หากพิจารณาแล้วไม่เป็นที่พึงประสงค์

๔) ประเทศสมาชิกย่อมมีสิทธิระงับการปฏิบัติตามความตกลงนี้เป็นการชั่วคราวได้ โดยการแจ้งเจตจำนงหรือผ่านช่องทางทางการทูต ในกรณีที่มีเหตุผลทางด้านความมั่นคงระดับชาติ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน และการสาธารณสุข

๕) ความตกลงฉบับนี้ไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการบังคับใช้ความตกลงที่มีอยู่ในเรื่องเกี่ยวกับการยกเว้นการตรวจลงตราระหว่างประเทศสมาชิก

(๓.๒) สรุปความตกลงฯ ที่สำคัญภายหลังมีการจัดตั้งประชาคมอาเซียน

โดยที่กฎบัตรอาเซียนมีการลงนามโดยผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียน ณ ประเทศสิงคโปร์ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๗ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๐๘ ซึ่งข้อ ๕๒ แห่งกฎบัตรสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับรองความต่อเนื่องทางกฎหมายไว้ โดยกำหนดให้ สนธิสัญญา อนุสัญญา ความตกลง ข้อตกลง ปฏิญญา พิธีสาร และตราสารอาเซียนอื่น ๆ ทั้งหมด ซึ่งมีผลใช้บังคับแล้วก่อนการมีผลใช้บังคับของกฎบัตรนี้ ให้มีผลใช้ต่อไป แต่ในกรณีที่เกิดความไม่สอดคล้องกันระหว่างสิทธิและพันธกรณีของรัฐสมาชิกอาเซียนภายใต้ตราสาร

ดังกล่าวและกฎบัตรนี้ ให้ยึดถือกฎบัตรนี้เป็นสำคัญ ดังนั้น ความตกลงฯ ภายหลังมีการจัดตั้งประชาคมอาเซียนที่จะพิจารณาในที่นี้ จึงจะพิจารณาเฉพาะความตกลงฯ ที่จัดให้มีขึ้นนับตั้งแต่กฎบัตรอาเซียน มีผลใช้บังคับเป็นต้นไป

ความตกลงที่จัดทำขึ้นภายใต้ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนที่สำคัญ ภายหลังมีการจัดตั้งประชาคมอาเซียนมีจำนวนทั้งหมด ๕ ความตกลง มีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑) **กฎบัตรอาเซียน (Charter of the Association of Southeast Asian Nations)** มีการลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๗ และมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๘ มีสาระสำคัญเป็นการวางกรอบทางกฎหมาย โครงสร้างองค์กรของอาเซียน และกำหนดให้อาเซียนมีสถานะเป็นนิติบุคคล ประกอบด้วยบทบัญญัติ ๑๓ หมวด ๕๕ ข้อ ดังนี้

หมวดที่ ๑ ความมุ่งประสงค์และหลักการของอาเซียน
หมวดที่ ๒ สถาปบุคคลตามกฎหมายของอาเซียน
หมวดที่ ๓ สมาชิกภาพ (รัฐสมาชิก สิทธิและพันธกรณีของรัฐสมาชิก และการรับสมาชิกใหม่)

หมวดที่ ๔ โครงสร้างองค์กรของอาเซียน
หมวดที่ ๕ องค์กรที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียน
หมวดที่ ๖ การคุ้มกันและเอกสิทธิ์
หมวดที่ ๗ กระบวนการตัดสินใจ
หมวดที่ ๘ การระงับข้อพิพาท
หมวดที่ ๙ งบประมาณและการเงิน
หมวดที่ ๑๐ การบริหารและขั้นตอนการดำเนินงาน
หมวดที่ ๑๑ อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของอาเซียน
หมวดที่ ๑๒ ความสัมพันธ์กับภายนอก และ
หมวดที่ ๑๓ บทบัญญัติทั่วไปและบทบัญญัติสุดท้าย

๒) **ความตกลงว่าด้วยเอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Agreement on the Privileges and Immunities of the Association of Southeast Asian Nations)** มีการลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๙ แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ เนื่องจากกำหนดให้ความตกลงมีผลใช้บังคับในวันที่ ๑๓ นับจากมีการยื่นสัตยาบันสารต่อเลขาธิการอาเซียน ครบทั้ง ๑๐ ประเทศ (ปัจจุบันมีประเทศที่ยื่นสัตยาบันสารเพียง ๗ ประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันด้วยแล้ว) เป็นการดำเนินการตามข้อ ๑๘ ของกฎบัตรอาเซียน โดยมีสาระสำคัญเป็นการให้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่เลขาธิการอาเซียน พนักงานของสำนักเลขาธิการอาเซียน และคณะผู้แทนถาวรประจำอาเซียนในการปฏิบัติหน้าที่ในประเทศสมาชิกอาเซียน

๓) **พิธีสารของกฎบัตรอาเซียนว่าด้วยกลไกการระงับข้อพิพาท (Protocol to the ASEAN Charter on Dispute Settlement Mechanisms)** มีการลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๐ แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ เนื่องจากกำหนดให้พิธีสารมีผลใช้บังคับหลังจากวันที่มีการยื่นสัตยาบันสาร

ต่อเลขาธิการอาเซียนครบทั้ง ๑๐ ประเทศ (ปัจจุบันมีประเทศที่ยื่นสัตยาบันสารเพียง ๕ ประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันด้วยแล้ว) พิธีสารฯ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดกลไกการระงับข้อพิพาท เช่น การปรึกษาหารือ คนกลางที่น่าเชื่อถือ การไกล่เกลี่ย การประนีประนอม อนุญาโตตุลาการ และการเสนอข้อพิพาทที่มีอจระงับได้ให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนตัดสิน นอกจากนี้ ได้มีตราสารเพิ่มเติมอีก ๒ ฉบับ เพื่อเพิ่มเติมภาคผนวกของพิธีสาร คือ

๑) กฎสำหรับการเสนอข้อพิพาทที่มีอจระงับได้ให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนตัดสิน ลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๐ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้ประเทศคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสนอ “ข้อพิพาทที่มีอจระงับได้” ให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนพิจารณาเพื่อตัดสิน โดยให้แจ้งผ่านคณะมนตรีประสานงานอาเซียน ซึ่งคณะมนตรีฯ ต้องจัดทำรายงานพร้อมเสนอเรื่องต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียนภายใน ๙๐ วันภายหลังจากได้พยายามช่วยประเทศคู่กรณีหาทางออกแล้ว

๒) กฎสำหรับการเสนอเรื่องการไม่ปฏิบัติตามให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนตัดสิน ลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๒ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากการไม่ปฏิบัติตามอาจเสนอเรื่องให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนตัดสิน

๔) อนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้าย (ASEAN Convention on Counter Terrorism) มีการลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๗ และมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๑ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดกรอบความร่วมมือภายในภูมิภาคอาเซียนเพื่อต่อต้าน ป้องกัน และขัดขวางการก่อการร้ายในทุกรูปแบบ โดยกำหนดให้การปฏิบัติตามพันธกรณีนี้เป็นไปตามกฎหมายภายในของแต่ละประเทศสมาชิก ภายในกรอบประเด็นความร่วมมือเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ซึ่งอาจสรุปโดยจัดกลุ่มได้ดังต่อไปนี้

๑) จัดการตามขั้นตอนที่จำเป็นป้องกันมิให้เกิดการก่อการร้าย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันเพื่อการเตือนภัยล่วงหน้า และทำให้มั่นใจได้ว่าจะจัดการจับกุมผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการก่อการร้ายมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

๒) ป้องกันมิให้ใช้อาณาเขตในประเทศสมาชิกเพื่อการก่อการร้าย ป้องกันและขัดขวางกระบวนการสนับสนุนทางการเงินต่อผู้ก่อการร้าย ป้องกันการเคลื่อนไหวย้ายถิ่นของผู้ก่อการร้ายและกลุ่มผู้ก่อการร้าย โดยการจัดให้มีกระบวนการตรวจสอบที่เข้มงวดในการเดินทางผ่านข้ามแดน และตรวจสอบควบคุมกระบวนการทำเอกสารปลอมต่าง ๆ

๓) ส่งเสริมการพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานร่วมมือกัน ส่งเสริมประชาสัมพันธ์การรับรู้ของสาธารณชน การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อต้านการก่อการร้าย เสริมสร้างความร่วมมือข้ามพรมแดนและกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลและข่าวกรอง และงานวิจัยและพัฒนาทางวิชาการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และมาตรการการต่อต้านการก่อการร้าย

๔) พัฒนาระบบข้อมูลระดับภูมิภาคอาเซียนภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรที่เกี่ยวข้องของอาเซียน และพัฒนาขีดความสามารถและความพร้อมในการรับมือกับการก่อการร้ายที่ใช้อาวุธ เคมี ชีวภาพ รังสี นิวเคลียร์ อินเทอร์เน็ต และรูปแบบใหม่ในปัจจุบัน

๕) สนับสนุนให้ใช้ระบบสื่อสารผ่านการประชุมทางวิดีโอ และเทคโนโลยีอื่นที่เหมาะสมในการสื่อสารระหว่างรัฐสมาชิกอาเซียนด้วยกัน

๕) อนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก มีการลงนามเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๕ แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ เนื่องจากอนุสัญญากำหนดให้มีผลใช้บังคับในวันที่ ๓๐ นับจากวันที่เลขาธิการอาเซียนได้รับมอบสัตยาบันสารหรือความเห็นชอบลำดับที่ ๖ จากภาคีที่ได้มอบสัตยาบันสารหรือความเห็นชอบแล้ว และกำหนดไว้ด้วยว่าภาคีใดที่ให้สัตยาบันหรือความเห็นชอบอนุสัญญานี้ภายหลังการเก็บรักษาสัตยาบันสารหรือความเห็นชอบลำดับที่ ๖ แต่ก่อนวันที่อนุสัญญามีผลบังคับใช้ ให้ถือว่าอนุสัญญามีผลใช้บังคับต่อภาคีนั้นในวันที่อนุสัญญามีผลบังคับใช้ แต่สำหรับภาคีที่ให้สัตยาบันหรือความเห็นชอบต่ออนุสัญญาภายหลังจากที่อนุสัญญามีผลบังคับใช้กรณีดังกล่าวข้างต้นแล้ว ให้ถือว่าอนุสัญญา มีผลใช้บังคับต่อภาคีนั้นในวันที่เก็บรักษาสัตยาบันสารหรือความเห็นชอบนั้น โดยอนุสัญญา มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้การค้ามนุษย์ การมีส่วนร่วมในกลุ่มอาชญากรที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร การฟอกทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำอาชญากรรม การฉ้อราษฎร์บังหลวง และการขัดขวางความยุติธรรม เป็นความผิดอาญารวมทั้งกำหนดมาตรการและสาขาความร่วมมือในการป้องกันการค้ามนุษย์ การคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และความร่วมมือในทางระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา

๒.๑.๒ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

(๑) แผนงานการจัดตั้งประชาคม (blueprint) ของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๒๐๑๕

แผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint: AEC Blueprint) เป็นเป้าหมายสุดท้ายของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการประสานผลประโยชน์ของประเทศสมาชิกโดยการส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในเชิงลึกและกว้างขวางมากขึ้นและผ่านแผนงานด้านเศรษฐกิจที่มีอยู่ในปัจจุบันและที่จะมีเพิ่มเติมในอนาคต โดยมีกรอบระยะเวลาที่ชัดเจน ประชาคมอาเซียนจะทำให้อาเซียนเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกันเพื่อสร้างพลวัตและขีดความสามารถมากขึ้น ด้วยกลไกและมาตรการที่ส่งเสริมความแข็งแกร่งและการอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายนักธุรกิจและแรงงานฝีมือ และให้ความสำคัญกับการลดช่องว่างการพัฒนาและส่งเสริมการรวมกลุ่มของประเทศสมาชิกใหม่ โดยได้กำหนดลักษณะสำคัญของประชาคมไว้ ๔ ประการ คือ ๑) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน ๒) การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง ๓) การเป็นภูมิภาคที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน และ ๔) การเป็นภูมิภาคที่บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้อย่างสมบูรณ์

สาระสำคัญของแผนงานเพื่อการเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกันเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประกอบด้วย การเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของ ๕ องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ๑) สินค้า ๒) บริการ ๓) การลงทุน ๔) เงินทุน และ ๕) แรงงานฝีมือ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่เป็นสาขาสำคัญของอาเซียน ๑๒ สาขา และความร่วมมือด้านอาหาร การเกษตร และป่าไม้ โดยการยกระดับการค้าภายในและภายนอกอาเซียน และความสามารถในการแข่งขันของสินค้าผลิตภัณฑ์อาหาร เกษตร และป่าไม้ของอาเซียนในระยะยาว

แผนงานเพื่อการเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง ประกอบด้วย นโยบายการแข่งขันซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมที่มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม การคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งพัฒนาควบคู่กับไปกับมาตรการทางเศรษฐกิจ เพื่อมิให้การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะละเลยความสำคัญของผู้บริโภค สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมการสร้างสรรคและการประดิษฐ์ และให้ความมั่นใจในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเท่าเทียม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นปัจจัยสำคัญที่พัฒนาใช้ศักยภาพของเขตการค้าเสรีอาเซียนได้อย่างเต็มที่และส่งเสริมแรงจูงใจด้านการเป็นฐานการผลิตเดียว ภาษีอากร โดยมุ่งเน้นการจัดทำความตกลงทวิภาคีว่าด้วยการยกเว้นการเก็บภาษีซ้อนระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และ พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อวางนโยบายและโครงสร้างพื้นฐานทางกฎหมายสำหรับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และช่วยให้การค้าทางอิเล็กทรอนิกส์ภายในอาเซียนบรรลุผลสำเร็จภายใต้กรอบความตกลงของอาเซียน

แผนงานเพื่อการเป็นภูมิภาคที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน ประกอบด้วย การพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยได้กำหนดแนวทางสำหรับการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในภูมิภาคอาเซียน และ ความคิดริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียนทั้งในแนวลึกและแนวกว้าง เนื่องจากประเทศอาเซียนมีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน เพื่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและในภาพรวมของอาเซียนพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน

แผนงานเพื่อการเป็นภูมิภาคที่บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้อย่างสมบูรณ์ โดยที่อาเซียนดำเนินงานในลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ด้วยการพึ่งพาตลาดและอุตสาหกรรมในระดับโลกเพื่อส่งเสริมกิจกรรมของอาเซียนให้แข่งขันได้ในระดับโลก ประกอบด้วย แนวทางการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวต่อปฏิสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจกับภายนอก โดยการเจรจาจัดทำเขตการค้าเสรี (FTAs) และความตกลงว่าด้วยหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ (CEPs) และ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในเครือข่ายอุปทานของโลก

สำหรับสถานะทางกฎหมายระหว่างประเทศของแผนงานการจัดตั้งประชาคม เนื่องจากแผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) ได้รับการรับรองจากผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยประเทศสมาชิกอาเซียนยอมรับและดำเนินการตาม Blueprint และกำหนดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Schedule) ของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และมีการกำหนดการดำเนินการที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง ดังนั้นแผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) จึงมิใช่เพียงการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการในลักษณะที่เป็นความร่วมมือระหว่างกันแต่เพียงอย่างเดียว แต่ได้กำหนดหน้าที่ให้ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องปฏิบัติด้วย จึงก่อให้เกิดพันธกรณีที่ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องปฏิบัติ

(๒) แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint 2025) ภายใต้วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ASEAN Community Vision 2025

แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๒๐๒๕ เป็นเอกสารที่กำหนดทิศทางการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียนในระยะ ๑๐ ปีข้างหน้า (ค.ศ. ๒๐๑๖-๒๐๒๕) โดยมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการการรวมกลุ่มเศรษฐกิจในปัจจุบัน และแนวทางการรับมือต่อประเด็นความท้าทายใหม่ ๆ

ที่อาเซียนต้องเผชิญในอนาคตอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทางเศรษฐกิจทั้งในระดับภูมิภาค และระดับโลก ซึ่งครอบคลุมการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ๕ ด้าน ได้แก่

๑) เศรษฐกิจที่มีการรวมตัวและเชื่อมโยงในระดับสูง ประกอบด้วย การเปิดเสรีสินค้า โดยมุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกทางการค้า ยกเลิก/ลดมาตรการที่มีใช้ภาษี ปรับปรุงกระบวนการพิธีการศุลกากร ปรับประสานมาตรฐานให้สอดคล้องกัน การเปิดเสรีการค้าบริการและ ส่งเสริมสภาพแวดล้อมด้านการลงทุน การเปิดเสรีด้านการเงินและการรวมตัวและพัฒนาตลาดทุน การอำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีฝีมือและนักธุรกิจ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประเทศสมาชิกอาเซียนในห่วงโซ่มูลค่าโลก

๒) ความสามารถในการแข่งขัน นวัตกรรม และพลวัต มุ่งเน้นการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน นวัตกรรมและความพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลง เช่น นโยบาย การแข่งขัน การคุ้มครองผู้บริโภค ทรัพย์สินทางปัญญา การส่งเสริมนวัตกรรมเทคโนโลยี ความร่วมมือ ด้านภาษี การยึดหลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมให้มีกฎระเบียบและหลักปฏิบัติที่ดีมีประสิทธิภาพ สอดคล้องสามารถตอบสนองได้มากขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลง ที่สำคัญของโลกและประเด็นการค้าใหม่ ๆ

๓) ส่งเสริมการเชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจและการรวมตัวรายสาขา มุ่งเน้น การส่งเสริมการบูรณาการด้านขนส่งในภูมิภาค เทคโนโลยี การสื่อสารและสารสนเทศ พาณิชยกรรม อิเล็กทรอนิกส์ การเชื่อมโยงด้านพลังงาน รวมทั้งส่งเสริมให้มีการรวมตัวรายสาขาที่ลึกซึ้งมากขึ้น ได้แก่ อาหาร เกษตรและป่าไม้ การท่องเที่ยว สุขภาพ เหมืองแร่ และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๔) ความสามารถในการปรับตัว ครอบคลุมทุกภาคส่วน และมีประชาชนเป็น ศูนย์กลาง มุ่งสร้างความเข้มแข็งแก่ SMEs การเพิ่มบทบาทและการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน การลดช่องว่างด้านการพัฒนา และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียใน ประเด็น/ข้อริเริ่มด้านเศรษฐกิจต่าง ๆ

๕) การเป็นส่วนสำคัญของประชาคมโลก เช่น การทบทวน/ปรับปรุงความตกลงการค้าเสรีของอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา ส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจกับประเทศคู่เจรจาที่มีได้มี FTA และการมีส่วนร่วมกับพันธมิตรทั้งในระดับภูมิภาคและโลก สนับสนุนระบบการค้า พหุภาคีและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในเชิงรุกในเวทีระดับภูมิภาค รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับ สถาบันต่าง ๆ ทั้งในระดับโลกและภูมิภาค

(๓) พันธกรณีภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีความตกลงฯ ที่เกี่ยวข้องจำนวนประมาณ ๕๗ เรื่อง โดยที่ แผนงานจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้รับการรับรองจากผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนในการ ประชุมสุดยอดอาเซียน (AEC Blueprint) ได้กำหนดหน้าที่ให้ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องปฏิบัติด้วย จึงก่อให้เกิดพันธกรณีที่ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องปฏิบัติ ประกอบกับได้กำหนดลักษณะสำคัญของ ประชาคมไว้ ๔ ประการ คือ ๑) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน ๒) การเป็นภูมิภาคที่มีขีด ความสามารถในการแข่งขันสูง ๓) การเป็นภูมิภาคที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน และ

๔) การเป็นภูมิภาคที่บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น สำหรับความตกลงสำคัญที่จัดทำขึ้นภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจึงได้จำแนกออกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน

(๑) ความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ASEAN Trade in Goods Agreement (ATIGA) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ค.ศ. ๒๐๑๐) มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดกฎเกณฑ์ทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนให้มีความชัดเจนและโปร่งใสมากขึ้น รวมถึงครอบคลุมเรื่องมาตรการทางภาษีและมิใช่ภาษี ซึ่งจะทำให้การค้าสินค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนมีอุปสรรคทางการค้าระหว่างกันน้อยที่สุดนำไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในปี ค.ศ. ๒๐๑๕ โดยมีตลาดและฐานการผลิตร่วมกันและมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุน และแรงงานฝีมือโดยปราศจากอุปสรรคใด ๆ รวมทั้งกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องพัฒนาและดำเนินการตามแผนการทำงานที่ครอบคลุมการอำนวยความสะดวกทางการค้าของอาเซียน (Work Programme on Trade Facilitation) ซึ่งมีลักษณะเป็นการกำหนดมาตรการและแนวทางการดำเนินการ โดยมีเป้าหมายและกรอบเวลาการดำเนินงานที่ชัดเจนเพื่อสร้างบรรยากาศการค้าขายที่ต่อเนื่อง โปร่งใส และคาดการณ์ได้

ความตกลง ATIGA ได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนร่วมกันจัดทำแผนการทำงานที่เรียกว่า ASEAN Trade Facilitation Work Programme 2007-2015 โดยมีขอบเขตของแผนการทำงานฯ ประกอบด้วย (๑) การอำนวยความสะดวกด้านการค้า (Trade Facilitation) (๒) ขั้นตอนทางการค้า (Trade Procedures) (๓) พิธีการศุลกากร (Customs) (๔) มาตรฐานและการปฏิบัติตามมาตรฐาน (Standards and Conformance) (๕) มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Sanitary and Phytosanitary Measures 2012-2015) และ (๖) อำนวยความสะดวกด้านศุลกากรด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุดเดียว (ASEAN Single Window) ซึ่งเป็นการกำหนดกรอบระยะเวลาและกิจกรรมที่ประเทศสมาชิกอาเซียนจะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกำหนด

(๒) ความตกลงอาเซียนด้านศุลกากร (ASEAN Agreement on Customs) ลงนามเมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๑๒ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๔ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนร่วมมือกันในด้านศุลกากร โดยการปรับปรุงระบบทางภาษีต่าง ๆ ให้เป็นเอกภาพ เช่น การประสานระบบการประเมินราคาทางศุลกากร (Harmonization of Customs Valuation Systems) การประสานศัพท์ทางพิกัดภาษีศุลกากร (Harmonization of Tariff Nomenclature) การประสานแบบฟอร์มทางศุลกากร (Common Customs Form) และการประสานพิธีการศุลกากร (Harmonization of Customs Procedures)

(๓) ความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกด้านศุลกากรด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุดเดียวของอาเซียน (Agreement to Establish and Implement the ASEAN Single Window) ลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๐๕ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทางศุลกากรของรัฐสมาชิกเพื่อความเข้าใจของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเกี่ยวกับกระบวนการทางศุลกากร พิธีการศุลกากร และการจัดการเกี่ยวกับศุลกากร

ให้เรียบง่าย โดยกำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเดิม ๖ ประเทศ จัดตั้ง National Single Window (NSW) ให้แล้วเสร็จภายในปี ค.ศ. ๒๐๐๘ และประเทศ CLMV ให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในปี ค.ศ. ๒๐๑๒ เพื่อเชื่อมต่อเป็น ASEAN Single Window (ASW) ต่อไป

(๔) ความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Services (AFAS) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๕ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๙๘ มีสาระสำคัญเป็นการขยายความร่วมมือด้านการค้าบริการบางสาขาที่ช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศสมาชิกให้มากขึ้น ลดอุปสรรคด้านการค้าบริการระหว่างประเทศสมาชิก และเปิดตลาดการค้าบริการระหว่างกลุ่มเศรษฐกิจให้มากขึ้น โดย AFAS มีหลักการคือ

๑) สมาชิกทุกประเทศต้องเข้าร่วมการเจรจาเป็นรอบ ๆ ละ ๓ ปี ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนเป็นรอบละ ๒ ปี และจะมีการเจรจาเปิดเสรีเพิ่มเติมเป็นรอบ ๆ ต่อไปจนบรรลุเป้าหมายการเปิดตลาดในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ทั้งนี้ เพื่อทยอยผูกพันการเปิดตลาดให้มากขึ้นทั้งสาขา (Sector) และรูปแบบการให้บริการ (Mode of Supply) รวมทั้งลดข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อผู้ให้บริการของกลุ่มประเทศสมาชิก

๒) แต่ละประเทศยังมีสิทธิในการออกกฎหรือระเบียบภายในประเทศของตนเพื่อกำกับดูแลธุรกิจบริการให้มีคุณภาพ

๓) สมาชิกอาเซียนต้องเปิดตลาดธุรกิจบริการให้แก่นักมากกว่าที่แต่ละประเทศได้มีข้อตกลงไว้กับองค์การการค้าโลก (WTO)

(๕) ข้อตกลงยอมรับร่วมกันเกี่ยวกับคุณสมบัติวิชาชีพ (ASEAN Mutual Recognition Arrangements (MRA) (วิชาชีพวิศวกรรมลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๐๕ วิชาชีพพยาบาลลงนามเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๖ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๐๘ วิชาชีพสถาปัตยกรรมลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๗ วิชาชีพนักสำรวจลงนามเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๗ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๐๘ วิชาชีพแพทย์และวิชาชีพทันตแพทย์ลงนามเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ค.ศ. ๒๐๐๙ วิชาชีพบัญชีลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๔ และวิชาชีพการท่องเที่ยวลงนามเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๒ แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ) มีสาระสำคัญเป็นการอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายนักวิชาชีพระหว่างประเทศสมาชิก โดยอาเซียนตกลงกันที่จะยอมรับคุณสมบัติเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักวิชาชีพในขั้นตอนการขอใบอนุญาต มิใช่การยอมรับคุณสมบัติเพื่อให้แก่นักวิชาชีพดังกล่าวได้รับใบอนุญาตและสามารถประกอบวิชาชีพในประเทศสมาชิกอื่นได้โดยอัตโนมัติ การประกอบวิชาชีพของนักวิชาชีพอาเซียนยังคงต้องดำเนินการเพื่อขอรับใบอนุญาตตามขั้นตอนของกฎหมายภายในของประเทศที่ตนต้องการเข้าไปประกอบวิชาชีพทุกประการ

(๖) ความตกลงด้านการลงทุนอาเซียน (ASEAN Comprehensive Investment Agreement) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๑๒ มีสาระสำคัญเป็นการเปิดเสรีอย่างค่อยเป็นค่อยไปของระบบการลงทุนของรัฐสมาชิก และปรับปรุงความโปร่งใสและความคาดการณ์ได้ของกฎ ข้อบังคับ และกระบวนการด้านการลงทุนให้อื้ออำนวยให้มีการลงทุนที่เพิ่มขึ้นระหว่างประเทศสมาชิก โดยความตกลงฯ มีขอบเขตการบังคับใช้ที่ครอบคลุมถึงการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติ (foreign direct investment) และการลงทุนในหลักทรัพย์ (portfolio investment) โดยในข้อ ๑๓ กำหนดให้ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศจะต้องอนุญาตการโอนทั้งหมดที่เกี่ยวกับการลงทุนที่ครอบคลุมที่เข้ามาและออกไปจากดินแดนของตนให้สามารถทำได้โดยอิสระและไม่ล่าช้า ซึ่งการโอนดังกล่าวนี้ รวมถึงเงินทุนที่สนับสนุนการลงทุน และเงินสนับสนุนเบื้องต้น กำไร ผลกำไรที่เกิดจากการขายทั้งหมดหรือบางส่วน การชำระเงินภายใต้สัญญา รายได้และค่าตอบแทนอื่น ๆ ของผู้ที่ได้รับการว่าจ้าง เป็นต้น และยังกำหนดให้ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศจะต้องอนุญาตการโอนดังกล่าวให้ทำได้ในสกุลเงินตราที่ใช้ได้โดยเสรี ในอัตราแลกเปลี่ยนตามตลาด ณ เวลาที่มีการโอน ทั้งนี้ ความตกลงฯ ยังกำหนดให้ประเทศสมาชิกอาจขัดขวางหรือทำให้การโอนล่าช้า โดยการใช้อำนาจกฎหมายและข้อบังคับของตนอย่างเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และโดยสุจริต ตามเงื่อนไขที่กำหนด

กำหนดให้ประเทศสมาชิกสามารถกำหนดมาตรการปกป้องที่เพียงพอ หรือที่จำเป็นเพื่อรักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจมหภาค โดยในข้อ ๑๖ ของความตกลงฯ ได้กำหนดมาตรการเพื่อป้องกันดุลการชำระเงิน โดยกำหนดว่า ในกรณีที่มีปัญหาดุลการชำระเงินและปัญหาทางการเงินภายนอกประเทศอย่างรุนแรงหรือภัยที่อาจเกิดปัญหาดังกล่าว ประเทศสมาชิกอาจออกหรือคงไว้ซึ่งข้อจำกัดต่อการชำระเงินหรือการโอนที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนเป็นที่ยอมรับว่าความกดดันเฉพาะต่อดุลการชำระเงินของประเทศสมาชิกหนึ่งในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ อาจก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องใช้อำนาจจำกัดเพื่อให้เกิดความมั่นใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรักษาไว้ซึ่งระดับเงินสำรองให้เพียงพอสำหรับการดำเนินการตามแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของตน

(๗) ความตกลงว่าด้วยการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาของอาเซียน (ASEAN Agreement on the Movement of Natural Persons) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๒ แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ เป็นความตกลงที่เดิมเป็น Mode ๔ (การให้บริการโดยบุคคลธรรมดา) ของความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Service (AFAS) มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดข้อผูกพันสำหรับการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาชั่วคราว ๔ ประเภท กล่าวคือ (๑) Business Visitors (๒) Intra-Corporate Transferees (๓) Contractual Service Suppliers และ (๔) Other Categories โดยสาระสำคัญของความตกลง MNP ผูกพันให้ประเทศสมาชิกต้องเปิดเสรีการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาในสาขาบริการเฉพาะเท่าที่ระบุไว้เท่านั้น

(๒๕ สาขา)^{๕๖} และกำหนดให้ประเทศสมาชิกจัดทำข้อผูกพันของตน (Schedules of Commitments) ตามความพร้อมและความสมัครใจโดยต้องระบุเงื่อนไข ข้อจำกัด และระยะเวลา การอนุญาตให้พำนักชั่วคราวสำหรับบุคคลแต่ละประเภท

ในส่วนของประเทศไทย ประเทศไทยได้เสนอข้อผูกพันให้มีการเข้ามาทำงานได้ในประเภทและสาขาที่มีความพร้อมและภายใต้นโยบายของรัฐบาล โดยการจัดทำข้อผูกพันทั้งหมดไม่เกินกว่าขอบเขตของกฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน โดยประเทศไทยได้จัดทำข้อผูกพันให้มีการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาเพียง ๒ ประเภทเท่านั้น (กำหนดไว้ตาม Thailand's Schedule of Movement of Natural Persons Commitments ในส่วนของตารางข้อผูกพันทั่วไป (Horizontal Commitment) กล่าวคือ

(๑) ผู้เยี่ยมเยือนทางธุรกิจ (Business Visitor) หมายถึง บุคคลธรรมดาที่จะเข้ามาพำนักในประเทศไทยด้วยวัตถุประสงค์ด้านการประชุม หรือการติดต่อทางธุรกิจ การเข้าร่วมสัญญาซื้อหรือขายบริการ การเยี่ยมเยือนธุรกิจที่จัดตั้ง และการจัดตั้งธุรกิจในประเทศไทย หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน โดยการพำนักดังกล่าวจะอนุญาตในขั้นต้นไม่เกิน ๙๐ วัน และอาจขยายระยะเวลาได้รวมไม่เกิน ๑ ปี

(๒) ผู้โอนย้ายภายในบริษัท (Intra Corporate Transferee) หมายถึง ผู้โอนย้ายระหว่างบริษัทในเครือในระดับผู้บริหาร ผู้จัดการ หรือผู้เชี่ยวชาญ โดยบุคคลนั้นต้องได้รับการจ้างโดยบริษัทดังกล่าวนอกประเทศไทยมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๑ ปี ก่อนดำเนินการเข้ามาในไทย และต้องผ่านเงื่อนไขความจำเป็นด้านการจัดการของกรมการจัดหางาน โดยการพำนักดังกล่าวจะอนุญาตไม่เกิน ๑ ปี และอาจขยายระยะเวลาได้อีก ๓ ครั้ง ครั้งละไม่เกิน ๑ ปี

(๘) ความตกลงกรอบว่าด้วยการรวมกลุ่มสาขาสำคัญของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement for the Integration of Priority Sectors) ลงนามเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๐๖ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๐๗ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนด ๑๒ สาขาสำคัญในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เกษตร ประมง ผลิตรถยนต์ ยานยนต์ สิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม อิเล็กทรอนิกส์ ยานยนต์ การขนส่งทางอากาศ สุขภาพ e-ASEAN ท่องเที่ยว และโลจิสติกส์ โดยแต่ละสาขามีแผนงานทั้งที่เป็นมาตรการเฉพาะสาขาและมาตรการในภาพรวมที่คาบเกี่ยวกับการดำเนินงานทุกสาขา เช่น มาตรการอำนวยความสะดวกทางการค้า ในการนี้ ประเทศสมาชิกอาเซียนได้รับหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในสาขาต่าง ๆ ด้วย โดยประเทศไทยได้รับสาขาการท่องเที่ยวและสาขาการขนส่งทางอากาศ กิจกรรมที่กำหนดภายใต้หัวข้อนี้ ได้แก่ การทบทวนการดำเนินงานทุก ๒ ปี เพื่อตรวจสอบสถานะการดำเนินการ ความคืบหน้าและประสิทธิภาพของแผนงาน

^{๕๖} การอนุญาตข้างต้นครอบคลุมการเคลื่อนย้ายบุคลากรใน ๒๕ สาขา ดังต่อไปนี้ (๑) บริการวิศวกรรม (๒) บริการคอมพิวเตอร์ (๓) บริการวิจัยและพัฒนา (๔) บริการให้เช่า (๕) บริการด้านโฆษณา (๖) บริการวิจัยตลาดและสำรวจความเห็น (๗) บริการด้านบริการจัดการ (๘) บริการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร (๙) บริการที่เกี่ยวข้องกับประมง (๑๐) บริการที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ (๑๑) บริการที่เกี่ยวข้องกับเหมืองแร่ (๑๒) บริการที่ปรึกษา (๑๓) บริการซ่อมอุปกรณ์ทางการแพทย์ (๑๔) บริการการแปล (๑๕) บริการจัดประชุม (๑๖) บริการด้านโทรคมนาคม (๑๗) บริการผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ (๑๘) บริการก่อสร้าง (๑๙) บริการด้านการศึกษา (๒๐) บริการด้านสิ่งแวดล้อม (๒๑) บริการด้านการเงิน (๒๒) บริการด้านสุขภาพ (๒๓) บริการด้านโรงแรม (๒๔) บริการด้านกีฬา และ (๒๕) บริการด้านการขนส่ง

การรวมกลุ่มสาขาสำคัญ รวมทั้งการระบุโครงการเฉพาะสาขาหรือความริเริ่มโดยมีการหารือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยเฉพาะภาคเอกชน

กลุ่มที่สอง การเป็นภูมิภาคที่มีความสามารถในการแข่งขันสูง

(๑) พิธีสารของกฎบัตรอาเซียนว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาท (ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism) ลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๔ เป็นความตกลงที่จัดทำขึ้นเพื่อทดแทนพิธีสารว่าด้วยการระงับข้อพิพาทฉบับเดิม โดยมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดกลไกระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการตีความหรือการใช้ความตกลงที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจของอาเซียน โดยกำหนดให้ดำเนินการระงับข้อพิพาทตามกลไกที่กำหนดไว้ในพิธีสารฯ และมีการจัดตั้ง “คณะพิจารณา” (Panels) และ “องครอูทธรณ” (Appellate Body) เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการระงับข้อพิพาทขององค์การการค้าโลก (WTO) โดยกำหนดกลไกที่สนับสนุนให้ประเทศสมาชิกระงับข้อพิพาทระหว่างกัน ได้แก่ การกำหนดให้ใช้วิธีปรึกษาหารือ การใช้คนกลางที่น่าเชื่อถือ การประนีประนอมหรือการไกล่เกลี่ยก่อนที่จะเลือกใช้วิธีการระงับข้อพิพาทอย่างเป็นทางการของคณะพิจารณาและองครอูทธรณ ซึ่งหากกระบวนการมาสู่ขั้นตอนของคณะพิจารณาหรือองครอูทธรณแล้ว ประเทศสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามข้อตัดสินหรือข้อเสนอแนะดังกล่าว หากไม่ปฏิบัติตามประเทศที่เป็นฝ่ายเสียหายอาจขอให้มีการชดเชยค่าเสียหายหรือตอบโต้โดยขอให้ระงับการให้สิทธิพิเศษทางการค้ากับประเทศคู่กรณีของตนหรืออาจกำหนดให้มีฝ่ายที่สาม (Third Party) ซึ่งใดแก่ประเทศที่ไม่ใช่คู่กรณีแต่มีผลประโยชน์ร่วมกันเขาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวได้ พิธีสารดังกล่าวใช้ถ้อยคำที่ก่อให้เกิดผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างกันตามกฎหมายระหว่างประเทศ และให้เลขาธิการอาเซียนเป็นผู้เก็บรักษาพิธีสารฯ จึงก่อให้เกิดพันธกรณีที่ประเทศภาคีต้องปฏิบัติ ซึ่งประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีดังกล่าวได้โดยไม่จำเป็นต้องออกหรือแก้ไขกฎหมาย

(๒) ความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญา (ASEAN Framework Agreement on Intellectual Property Cooperation) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๕ แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา โดยมีขอบเขตความร่วมมือที่ครอบคลุมถึง ลิขสิทธิ์และสิทธิที่เกี่ยวข้อง สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า การออกแบบอุตสาหกรรม ข้อมูลไม่เปิดเผย และแบบผังของวงจรรวม ภายใต้ความตกลงดังกล่าว ได้กำหนดกิจกรรมความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ได้แก่ ๑) การปรับปรุงการบังคับใช้และการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา ๒) การสร้างความเข้มแข็งให้กับการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน ๓) การสร้างความเข้มแข็งในการออกกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ๔) การสนับสนุนการเผยแพร่ความรู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา ๕) การสนับสนุนการเผยแพร่ความรู้เรื่องทรัพย์สินทางปัญญาให้สาธารณชนทราบโดยทั่วกัน ๖) การสนับสนุนความร่วมมือของภาคเอกชนในทรัพย์สินทางปัญญา ๗) การแลกเปลี่ยนข้อมูลในประเด็นทรัพย์สินทางปัญญา และ ๘) ความร่วมมืออื่นๆ ตามที่ประเทศสมาชิกกำหนด ทั้งนี้ ในการดำเนินกิจกรรมความร่วมมือข้างต้น ได้กำหนดให้มีการจัดทำแผนงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อกำหนดรายละเอียดของกิจกรรม

ในการนี้ ได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN Intellectual Property Rights Action Plan) เพื่อเป็นการกำหนดรายละเอียดกิจกรรมความร่วมมือ ๒ ฉบับ คือ ๑) แผนปฏิบัติการสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน ค.ศ. ๒๐๐๔ - ๒๐๑๐ และ แผนปฏิบัติการสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน ค.ศ. ๒๐๑๐ - ๒๐๑๕ และอยู่ระหว่างการจัดทำ แผนปฏิบัติการเชิงกลยุทธ์ด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนหลังการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ค.ศ. ๒๐๑๖ - ๒๐๒๐ (Post - AEC IPR Strategic Action Plan 2016 - 2025)

(๓) ความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (ASEAN Framework Agreement on Multimodal Transport) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๕ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๐๘ มีสาระสำคัญเป็นการ (๑) อำนวยความสะดวกในการขนส่งข้ามแดนในภูมิภาคอาเซียนให้สามารถดำเนินการได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (๒) กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนให้เป็นสากลและมีมาตรฐานเดียวกัน (๓) กำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องให้ต้องออกใบตราส่งต่อเนื่องให้แก่ผู้ตราส่งในกรณีที่มีการทำสัญญาขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พร้อมทั้งกำหนดรายการที่ต้องมีในใบตราส่ง เช่น ลักษณะทั่วไปแห่งสินค้า หรือชื่อผู้ตราส่ง (๔) กำหนดความรับผิดชอบของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องอันเนื่องมาจากความสูญหายหรือเสียหายของสินค้า หรือการส่งมอบชกช้า รวมถึงความรับผิดชอบต่อการกระทำใด ๆ หรือยกเว้นการกระทำใด ๆ ของลูกจ้างและตัวแทนของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่อง (๕) กำหนดยกเว้นความรับผิดของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องในกรณีเกิดความสูญหายหรือเสียหายของสินค้า หรือการส่งมอบชกช้าที่เกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือเป็นการจงใจกระทำหรือเพิกเฉยของผู้ตราส่ง และ (๖) กำหนดกระบวนการทางศาลและอนุญาโตตุลาการเมื่อมีข้อพิพาทเกี่ยวกับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบระหว่างประเทศ ภายใต้ความตกลงฯ

(๔) ความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดน (ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๘ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๐๐ มีสาระสำคัญเป็นการอำนวยความสะดวกการขนส่งสินค้าผ่านแดนระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และการพัฒนาระบบศุลกากรผ่านแดนอาเซียน โดยกำหนดกรอบการดำเนินการร่วมกันเพื่ออำนวยความสะดวกการขนส่งสินค้าผ่านแดนตามเส้นทางที่กำหนด การลดมาตรการตรวจสอบทางศุลกากรเท่าที่จำเป็น การยกเว้นการจัดเก็บภาษีและค่าบริการอื่น ๆ การกำหนดมาตรการเพื่อความปลอดภัย การห้ามขนส่งสินค้าต้องห้ามและสินค้าอันตรายตามที่กำหนด และการใช้บังคับพิธีสารแนบท้ายจำนวน ๙ ฉบับ ทั้งนี้ การขนส่งยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกที่การขนส่งนั้นผ่านแดน แม้ว่าความตกลงนี้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๐๐ เนื่องจากประเทศสมาชิกอาเซียนลงนามและให้สัตยาบันครบ ๑๐ ประเทศแล้วก็ตาม แต่ยังไม่สามารถใช้บังคับได้เต็มรูปแบบเนื่องจากต้องรอการลงนามพิธีสารทั้ง ๙ ฉบับ

(๕) ความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยการอำนวยความสะดวกในการขนส่งข้ามแดน (ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Inter-State Transport) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๑๑ มีวัตถุประสงค์เป็นการอำนวยความสะดวกการขนส่งสินค้าข้ามพรมแดน โดยมีสาระสำคัญเป็นการให้สิทธิแก่ประเทศสมาชิกในการ (๑) ขนส่งสินค้าข้ามแดนมายังหรือออกจากประเทศสมาชิกอื่นได้ (การขนส่งทำโดยผู้ประกอบการขนส่งที่จัดตั้งในประเทศสมาชิก) และ (๒) ลำเลียงและขนถ่ายสินค้า ทั้งนี้ การขนส่งสินค้าข้ามแดนดังกล่าวอยู่ภายใต้กฎหมายภายในของประเทศสมาชิกที่มีการขนส่งข้ามแดนนั้น

(๖) ความตกลงพหุภาคีอาเซียนว่าด้วยการเปิดเสรีอย่างเต็มที่ของการบริการขนส่งผู้โดยสารทางอากาศ (ASEAN Multilateral Agreement on the Full Liberalisation of Passenger Air Services) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๐ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ค.ศ. ๒๐๑๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันด้านบริการขนส่งผู้โดยสารระหว่างประเทศ และนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้ (๑) ประเทศสมาชิกต้องให้เสรีภาพทางการบินแก่ประเทศสมาชิกอื่น (ประเทศที่ลงนามและให้สัตยาบันแล้ว) (เสรีภาพประการที่หนึ่ง สิทธิบินผ่านน่านฟ้าโดยไม่แวะจอด และเสรีภาพประการที่สอง สิทธิลงจอด โดยไม่มีวัตถุประสงค์ทางการค้า) (๒) ประเทศสมาชิกปฏิบัติตามมาตรฐานการบินตามอนุสัญญาชิคาโก (Convention on the International Civil Aviation 1944) (๓) ยกเว้นการเรียกเก็บค่าภาษีและธรรมเนียมศุลกากรเท่าที่เป็นไปได้ภายใต้หลักต่างตอบแทนและกฎหมายภายในของประเทศสมาชิก

(๗) ความตกลงพหุภาคีอาเซียนว่าด้วยการบริการขนส่งทางอากาศ (ASEAN Multilateral Agreement on Air Services) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ค.ศ. ๒๐๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๐๙ มีสาระสำคัญเป็นการ (๑) ให้สิทธิแก่ประเทศสมาชิก (ที่ลงนามและให้สัตยาบันแล้ว) ในการให้บริการขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ (สิทธิการบินผ่านข้ามพรมแดนโดยไม่มีจุดแวะ และการจอดแวะโดยมิได้มีวัตถุประสงค์ทางการค้า) (๒) ประเทศสมาชิกสามารถกำหนดสายการบินที่จะให้บริการขนส่งทางอากาศได้ไม่จำกัด (๓) ประเทศสมาชิกมีสิทธิที่จะระงับ เพิกถอน พักใช้ กำหนดเงื่อนไขหรือข้อจำกัดในใบอนุญาตเป็นการชั่วคราวหรือถาวร (๔) การกำหนดให้มีการรักษาความปลอดภัยด้านการบิน พักอัตราค่าขนส่ง การดำเนินบริการด้วยอากาศยานเช่า การดำเนินกิจกรรมในทางการค้าพาณิชย์ในประเทศคู่ภาคีอีกฝ่าย และ (๕) การนำบทบัญญัติของพิธีสารของกฎบัตรอาเซียนว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาท (ASEAN Protocol on Enhanced Dispute Settlement Mechanism) มาใช้ในการระงับข้อพิพาท

(๘) ความตกลงอาเซียนว่าด้วยความมั่นคงทางปิโตรเลียม (ASEAN Petroleum Security Agreement) ลงนามเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๑๓ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านปิโตรเลียมของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อ (๑) ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกที่ประสบภาวะขาดแคลนปิโตรเลียม (มาตรการระยะสั้น)

การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวเป็นแบบคิดมูลค่าและโดยสมัครใจ และ (๒) ส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงด้านปิโตรเลียมในอาเซียนในระยะยาว (มาตรการระยะยาว) โดยกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องส่งเสริมการศึกษา สํารวจ แหล่งพลังงานปิโตรเลียมเพิ่มเติม

กลุ่มที่สาม การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน

มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดข้อริเริ่มเพื่อการรวมตัวทางเศรษฐกิจ (IAI)^{๔๗} เพื่อเป็นแนวทางการร่วมมือในด้านต่าง ๆ ของประเทศสมาชิกอาเซียนในการรวมตัวกัน โดยลดช่องว่างการพัฒนาในแต่ละประเทศสมาชิกโดยเฉพาะประเทศ CLMV รวมทั้งในระหว่างประเทศสมาชิกกับประเทศอื่น เพื่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งหมดได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน โดยให้ความสำคัญด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร และการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจภูมิภาค กิจกรรมภายใต้หัวข้อนี้ ได้แก่ การส่งเสริมให้มีการกำหนดและดำเนินโครงการความช่วยเหลือด้านเทคนิคและการเสริมสร้างขีดความสามารถทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อยกระดับความเท่าเทียมในการพัฒนาโครงการการผลิตและการจัดจำหน่ายในภูมิภาค การให้การสนับสนุน IAI โดยประเทศสมาชิกอาเซียน ๖ ประเทศ การรวบรวมการสนับสนุนจากคู่เจรจาและองค์กรระหว่างประเทศ การจัดทำมีการศึกษาด้านสังคมและเศรษฐกิจเพื่อประเมินผลกระทบการรวมตัวทางเศรษฐกิจเป็นครั้งคราว การเสริมสร้างขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่รัฐในการพัฒนา/ปฏิบัติตามนโยบายสังคมและเศรษฐกิจเพื่อลดผลกระทบของการรวมตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นเรื่องที่สามารถดำเนินการได้ในทางบริหารและไม่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย จึงไม่มีความจำเป็นต้องออกหรือแก้ไขกฎหมาย

มีเพียงการจัดทำความริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration (IAI) ซึ่งเป็นแนวทางการร่วมมือในด้านต่าง ๆ ของประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อลดช่องว่างการพัฒนาในแต่ละประเทศสมาชิก กิจกรรมที่ดำเนินการจะเป็นการส่งเสริมและให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคระหว่างกัน และไม่มีการจัดทำตราสารที่มีผลผูกพันด้านกฎหมาย

กลุ่มที่สี่ การเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก

(๑) ความตกลงกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างอาเซียนและสาธารณรัฐประชาชนจีน (Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between ASEAN and the People's Republic of China) ลงนามเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๒ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๐๓)

(๒) ความตกลงว่าด้วยความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมความตกลงระหว่างประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และญี่ปุ่น (Agreement on Comprehensive Economic Partnership among Member States on the Association of

^{๔๗} ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการ ครั้งที่ ๔ ณ ประเทศสิงคโปร์ (พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๐) เห็นพ้องเรื่อง "ความริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน" (Initiative for ASEAN Integration: IAI) เพื่อเร่งรัดการรวมตัวของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยการลดช่องว่างด้านการพัฒนา (Narrowing the Development Gap - NDG) ระหว่างประเทศสมาชิกเดิม ๖ ประเทศ (ASEAN ๖) กับประเทศสมาชิกใหม่ (CLMV) (ที่มา: ข้อมูลกรมอาเซียน <http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/asean-media-center-๒๐๑๒๒๑๘-๐๔๕๓๒๔-๔๘๑๐๐๗.pdf>)

Southeast Asian Nations and Japan) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ค.ศ. ๒๐๐๘ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๐๘)

(๓) ความตกลงกรอบว่าด้วยความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมความตกลงระหว่างรัฐบาลของประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และสาธารณรัฐเกาหลี (Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation among the Governments of the Member Countries of the Association of Southeast Asian Nations and the Republic of Korea) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๐๕ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๐๖)

(๔) ความตกลงกรอบว่าด้วยความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระหว่างสาธารณรัฐอินเดียและสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation between the Republic of India and the Association of Southeast Asian Nations) ลงนามเมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม ค.ศ. ๒๐๐๓ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๐๔

(๕) ความตกลงเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-ออสเตรเลีย-นิวซีแลนด์ (Agreement Establishing the ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Area (AANZFTA) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๐๙

ความตกลงฯ ที่ ๕ ฉบับ ได้มีการลงนามและมีผลใช้บังคับแล้วก่อให้เกิดพันธกรณีที่ประเทศภาคีต้องปฏิบัติตาม ซึ่งประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงดังกล่าวได้โดยไม่ต้องออกหรือแก้ไขกฎหมายเพื่ออนุวัติการพันธกรณี เนื่องจากกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ครอบคลุมพันธกรณีในเรื่องดังกล่าวแล้ว

นอกจากนี้ มีความตกลงฯ ที่อยู่ในขั้นตอนการเจรจา ๒ เรื่อง คือ ๑) ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) และ ๒) ความตกลงเพื่อจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-ฮ่องกง (ASEAN-Hong Kong Free Trade Area (AHKFTA) การดำเนินการตามกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้ความตกลงที่อยู่ในขั้นตอนการเจรจา เป็นกรณีที่สามารถดำเนินการได้ในทางบริหาร ในขั้นนี้ จึงไม่มีกรณีที่ต้องออกหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย

๒.๑.๓ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

(๑) แผนงานการจัดตั้งประชาคม (blueprint) ของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

แผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio- Cultural Community Blueprint: ASCC Blueprint) มีเป้าหมายเพื่อสร้างประชาคมอาเซียนที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เป็นสังคมที่รับผิดชอบ เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน โดยแผนงานประกอบด้วยความร่วมมือใน ๖ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านการพัฒนามนุษย์ (Human Development) ๒) ด้านการคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection) ๓) ด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice and Rights) ๔) ด้านความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) ๕) ด้านการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Building an ASEAN Identity) และ ๖) ด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap) โดยองค์ประกอบย่อยของแต่ละด้านมีดังนี้

๑) ด้านการพัฒนามนุษย์ ประกอบด้วย A1. ให้ความสำคัญกับการศึกษา A2. การลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ A3. ส่งเสริมการจ้างงานที่เหมาะสม A4. ส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ A5. การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเชิงประยุกต์ A6. เสริมสร้างทักษะในการประกอบการสำหรับสตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ A7. พัฒนาสมรรถภาพของระบบราชการ

๒) การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ประกอบด้วย B1. การขจัดความยากจน B2. เครือข่ายความปลอดภัยทางสังคมและความคุ้มกันจากผลกระทบด้านลบจากการรวมตัวอาเซียนและโลกาภิวัตน์ B3. ส่งเสริมความมั่นคง และความปลอดภัยด้านอาหาร B4. การเข้าถึงการดูแลสุขภาพและส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีสุขภาพ B5. การเพิ่มศักยภาพในการควบคุมโรคติดต่อ B6. รับประกันอาเซียนที่ปลอดภัย เสพติด B7. การสร้างรัฐที่พร้อมรับมือภัยพิบัติและประชาคมที่ปลอดภัยยิ่งขึ้น

๓) ความยุติธรรมและสิทธิ ประกอบด้วย C1. การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการสำหรับสตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ C2. การคุ้มครองและส่งเสริมแรงงานโยกย้ายถิ่นฐาน C3. ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ

๔) ส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย D1. การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลก D2. การจัดการและการป้องกันปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมข้ามแดน D3. ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของประชาชน D4. ส่งเสริมเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม (อีเอสที) D5. ส่งเสริมคุณภาพมาตรฐานการดำรงชีวิตในเขตเมืองต่าง ๆ ของอาเซียนและเขตเมือง D6. การทำการประสานกันเรื่องนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและฐานข้อมูล D7. ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรชายฝั่ง และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน D8. ส่งเสริมการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน D9. ส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรน้ำจืด D10. การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการจัดการต่อผลกระทบ D11. ส่งเสริมการบริหารจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน

๕) การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน ประกอบด้วย E1. ส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียน และความรู้สึกของการเป็นประชาคม E2. การส่งเสริมและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน E3. ส่งเสริมการสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรม E4. การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับชุมชน

๖) การลดช่องว่างทางการพัฒนาแผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน(ASCC Blueprint) แม้ว่าจะเป็นเพียงการแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองของประเทศสมาชิกอาเซียนที่จะปฏิบัติให้เกิดประชาคมดังกล่าวขึ้น เพียงการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการในลักษณะที่เป็นกรอบและแนวทางให้แก่ประเทศสมาชิกเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน มิได้กำหนดการดำเนินการที่เฉพาะเจาะจง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อ ๒ ของกฎบัตรอาเซียน กำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนยืนยันและยึดมั่นในหลักการพื้นฐานที่ปรากฏในปฏิญญา ความตกลงอนุสัญญา ข้อตกลง สนธิสัญญา และตราสารอื่น ๆ ของอาเซียน ประเทศสมาชิกอาเซียนจึงยังคงต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามแผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคม (Blueprint) จึงถือเป็นหน้าที่ของประเทศสมาชิกอาเซียนที่จะต้องยึดถือและปฏิบัติตาม การดำเนินการตามแผนงานการจัดตั้งประชาคม จึงถือว่าเป็นพันธกรณีของไทยที่จะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กฎบัตรอาเซียนกำหนดไว้ด้วยเช่นกัน

(๒) แผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC Blueprint 2025) ภายใต้วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ASEAN Community Vision 2025

แผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ๒๐๒๕ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดเป้าหมายของอาเซียนด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยมุ่งสู่การเป็นประชาคมที่เกี่ยวข้องและนำมาซึ่งประโยชน์ต่อประชาชนอาเซียนอย่างครอบคลุม ยั่งยืน มีภูมิคุ้มกันและมีพลวัต รวมทั้งเป็นประชาคมที่มุ่งมั่น มีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยวิสัยทัศน์สำหรับแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ๒๐๒๕ มีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑) การเป็นประชาคมที่มุ่งมั่น มีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ภายใต้กลไกที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและปลูกฝังการมีสำนึกรับผิดชอบต่อ เพื่อประโยชน์สำหรับประชาชนอาเซียนทั้งหมด ภายใต้หลักการของธรรมาภิบาล

๒) การเป็นประชาคมที่ส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตในระดับสูง การเข้าถึงโอกาสอย่างเท่าเทียมสำหรับประชาชนอาเซียน ส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิมนุษยชน สตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ แรงงานต่างด้าว กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มบุคคลชายขอบ

๓) การเป็นประชาคมที่ส่งเสริมการพัฒนาทางสังคมและการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านกลไกที่มีประสิทธิผล เพื่อตอบสนองความต้องการทั้งในปัจจุบันและอนาคตของประชาชนอาเซียน

๔) การเป็นประชาคมที่มีขีดความสามารถและศักยภาพเพิ่มมากขึ้น ในการปรับตัวและสนองตอบต่อความเปราะบางทางสังคมและเศรษฐกิจ ภัยพิบัติ การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพอากาศ และภัยคุกคามและความท้าทายต่าง ๆ

๕) การเป็นประชาคมที่มีพลวัตและมีความสมานฉันท์ ซึ่งมีความตระหนักรู้และภาคภูมิใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และมรดกอาเซียน เสริมสร้างการสร้างนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง และเป็นสมาชิกของประชาคมโลกที่มีความกระตือรือร้น

(๓) พันธกรณีภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศของประเทศของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

(๓.๑) สรุปความตกลงฯ ที่สำคัญก่อนการมีประชาคมอาเซียน

ความตกลงที่ประเทศสมาชิกอาเซียนได้จัดทำขึ้นก่อนการมีผลใช้บังคับของกฎบัตรอาเซียน (ก่อน ๑๕ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๐๘) มักเป็นความตกลงในลักษณะความร่วมมือหรือการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมระหว่างกัน การสร้างกองทุนร่วมด้านการศึกษาและวิทยาศาสตร์ การจัดการภัยพิบัติและเหตุฉุกเฉิน การจัดการมลพิษข้ามพรมแดน และการจัดตั้งศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพ นอกเหนือจากความตกลงแล้วยังมีการจัดทำตราสารในรูปแบบของปฏิญญาที่ไม่ใช่ความตกลงและไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายด้วย รวมทั้งสิ้น ๙ ฉบับ ได้แก่

๑) ความตกลงส่งเสริมความร่วมมือในด้านสื่อสารมวลชนและกิจกรรมทางวัฒนธรรม (Agreement for the Promotion of Cooperation in Mass Media and Cultural Activities) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๖๙ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดแนวทางเพื่อส่งเสริมความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนความรู้ความเชี่ยวชาญระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในด้านสื่อสารมวลชนและกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น การจัดตั้งนิตยสาร ภาพยนตร์นานาชาติ การจัดตั้งนิตยสารด้านวัฒนธรรม การจัดสัมมนา การแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญหรือศิลปิน

๒) ความตกลงว่าด้วยการก่อตั้งกองทุนวัฒนธรรมอาเซียน (Agreement on the Establishment of the ASEAN Cultural Fund) ลงนามเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๗๘ มีสาระสำคัญเป็นการก่อตั้งกองทุนวัฒนธรรมอาเซียน และกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการสมทบเงินของประเทศสมาชิกอาเซียนและการใช้จ่ายเงินกองทุนดังกล่าว ในการดำเนินแนวทางความร่วมมือด้านวัฒนธรรมระหว่างกันผ่านการดำเนินโครงการต่าง ๆ

๓) กฎบัตรเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (Charter of the ASEAN University Network) ลงนามเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๙๕

๔) และความตกลงว่าด้วยการก่อตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (Agreement on the Establishment of the ASEAN University Network) ลงนามเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๙๕

ความตกลงทั้งสองฉบับเกิดขึ้นพร้อมกัน โดยมีสาระสำคัญเป็นการก่อตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนให้เป็นหนึ่งในองค์ประกอบขององค์กรรัฐมนตรีรายสาขาของอาเซียน (ASEAN Sectoral Ministers Bodies) ซึ่งเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนมีวัตถุประสงค์สำคัญในด้านการส่งเสริมการสร้างตระหนักรู้ในความเป็นอาเซียน การเพิ่มการเข้าถึงคุณภาพการศึกษาทั้งในระดับประถมและมัธยม การเพิ่มคุณภาพการศึกษา มาตรฐานการปฏิบัติงาน การเรียนรู้ตลอดชีวิต

และการพัฒนาวิชาชีพขั้นสูง การสร้างความเข้มแข็งให้กับการเคลื่อนย้ายพรมแดนและความเป็นสากลของการศึกษา ตลอดจนการให้การสนับสนุนและการส่งเสริมภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๕) ความตกลงว่าด้วยการสมทบเงินกองทุนวิทยาศาสตร์อาเซียน (Agreement on the Augmentation of The ASEAN Science Fund) ลงนามเมื่อวันที่ ๘ เมษายน ค.ศ. ๒๐๐๐ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์การสมทบเงินของประเทศสมาชิกอาเซียนและการใช้จ่ายเงินกองทุนวิทยาศาสตร์อาเซียนในการดำเนินแนวทางความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของอาเซียน

๖) ความตกลงอาเซียนว่าด้วยมลพิษจากหมอกควันข้ามพรมแดน (ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ค.ศ. ๒๐๐๒ มีผลใช้บังคับเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. ๒๐๐๗ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดแนวทางการตอบโต้ต่อวิกฤตการณ์ด้านหมอกพิษที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเกิดจากการถางป่าโดยการเผาในเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันหาแนวทางลดหมอกพิษดังกล่าว

๗) ความตกลงอาเซียนว่าด้วยการจัดการภัยพิบัติและการตอบโต้ต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน (ASEAN Agreement on Disaster Management and Emergency Response) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ค.ศ. ๒๐๐๕ มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๒ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดกลไกที่มีประสิทธิภาพเพื่อลดความเสียหายจากภัยพิบัติที่อาจมีต่อชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยกลไกดังกล่าวครอบคลุมทั้งในขั้นก่อนเกิดภัยพิบัติ เช่น การเฝ้าระวัง การเตือนภัย การเตรียมความพร้อม ขณะเกิดภัยพิบัติ เช่น การตอบโต้ต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน การบรรเทาทุกข์ และหลังเกิดภัยพิบัติ เช่น การฟื้นฟูเยียวยา การบูรณะซ่อมแซม นอกจากนี้ยังกำหนดกลไกความร่วมมือทางวิชาการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งให้ประเทศสมาชิกช่วยเหลือตนเองอย่างเต็มที่ก่อนที่จะขอรับการสนับสนุนจากกลไกตามความตกลงนี้

๘) ความตกลงว่าด้วยการก่อตั้งศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพอาเซียน (Agreement on the Establishment of the ASEAN Centre for Biodiversity) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ค.ศ. ๒๐๐๕ มีสาระสำคัญเป็นการจัดตั้งศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพในอาเซียนเพื่อเป็นหน่วยงานกลางของอาเซียนในการรับเงินสนับสนุนจากประเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในอาเซียน โดยจัดสรรให้ประเทศสมาชิกรับไปใช้ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในประเทศของตน ศูนย์นี้มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ ณ ประเทศฟิลิปปินส์

๙) ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก (ASEAN Declaration Against Trafficking in Persons Particularly Women and Children) ได้รับการรับรองในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ ๑๐ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๔ ณ กรุงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีลักษณะเป็นเอกสารที่แสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองโดยไม่มีข้อผูกพันตามกฎหมาย เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

ตลอดจนการสร้างความร่วมมือในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างกันในเรื่องของการป้องกันและขจัด
กระบวนการค้ามนุษย์

(๓.๒) สรุปความตกลงฯ ที่สำคัญภายหลังมีการจัดตั้งประชาคมอาเซียน

ความตกลงที่ประเทศสมาชิกอาเซียนได้จัดทำขึ้นภายหลังการมีผลใช้บังคับของกฎ
บัตรอาเซียน (ก่อน ๑๕ ธันวาคม ค.ศ. ๒๐๐๘) มักไม่มีลักษณะเป็นการจัดทำความตกลง แต่มีลักษณะ
เป็นการจัดทำและรับรองปฏิญญาร่วมกันของประเทศสมาชิกซึ่งไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย ปฏิญญาที่
สำคัญมี ๓ ฉบับ ได้แก่

๑) ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration) ได้รับการรับรองในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ ๒๑ ควบคู่กับการลงนามในแถลงการณ์
พนมเปญเพื่อรับรองปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๑๒ ณ
กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา มีลักษณะเป็นเอกสารที่แสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองของประเทศ
สมาชิกอาเซียนในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และสะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของอาเซียนที่
มีความแตกต่างในด้านการเมือง สังคมและวัฒนธรรม ปฏิญญาฯ มีเนื้อหาประกอบด้วยข้อบ่งชี้จำนวน
๔๐ ข้อ แบ่งได้เป็น ๗ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ อารัมภบท ส่วนที่ ๒ หลักการทั่วไป (ข้อ ๑ - ข้อ ๙) ส่วน
ที่ ๓ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ข้อ ๑๐ - ๒๕) ส่วนที่ ๔ สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและ
วัฒนธรรม (ข้อ ๒๖ - ข้อ ๓๔) ส่วนที่ ๕ สิทธิในการพัฒนา (ข้อ ๓๕ - ข้อ ๓๗) ส่วนที่ ๖ สิทธิใน
สันติภาพ (ข้อ ๓๘) ส่วนที่ ๗ ความร่วมมือในการส่งเสริมและปกป้องสิทธิมนุษยชน (ข้อ ๓๙ -
ข้อ ๔๐)

๒) ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยเรื่องการขจัดความรุนแรงต่อสตรีและการขจัดความ
รุนแรงต่อเด็ก (Declaration on the Elimination of Violence Against Women and Elimination of
Violence Against Children in ASEAN) ได้รับการรับรองในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่
๒๓ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๖ ณ กรุงบันดาร์เสรีเบกาวัน ประเทศบรูไนดารุสซาราม มีลักษณะ
เป็นเอกสารที่แสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองของประเทศสมาชิกอาเซียนในการกำหนดนโยบายในการ
ขจัดความรุนแรงต่อสตรีและเด็กในอาเซียน และเน้นย้ำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตระหนักถึง
ปัญหาความรุนแรงต่อสตรีและเด็ก ความไม่เท่าเทียมทางเพศ การลดการบันทอนสิทธิมนุษยชนและ
เสรีภาพขั้นพื้นฐานของสตรีและเด็ก การให้ความช่วยเหลือเหยื่อผู้รอดชีวิตทั้งทางด้านกฎหมายและ
การดูแลพิทักษ์ทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการร่วมกันแก้ไขปัญหาการขจัดความรุนแรงต่อสตรีและ
เด็กในภูมิภาค

๓) ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยเรื่องเสริมสร้างความเข้มแข็งมาตรการคุ้มครองทาง
สังคม (ASEAN Declaration on Strengthening Social Protection) ได้รับการรับรองในการ
ประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ ๒๓ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ณ กรุงบันดาร์เสรีเบกาวัน
ประเทศบรูไนดารุสซาราม มีลักษณะเป็นเอกสารที่แสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองของประเทศสมาชิก
อาเซียนว่าด้วยเรื่องเสริมสร้างความเข้มแข็งมาตรการคุ้มครองทางสังคม เพื่อให้ประเทศสมาชิก
อาเซียนส่งเสริมและผลักดันนโยบายหรือมาตรการด้านการคุ้มครองทางสังคม ยกเว้นมาตรการที่มี

อยู่แล้วให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยตระหนักว่ามาตรการการคุ้มครองทางสังคมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ต้องครอบคลุมชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายและต้องเป็นไปบนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกันซึ่งบุคคลที่มีความต้องการต่างกันก็ควรจะได้รับสิทธิที่แตกต่างกันโดยให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวว่าเป็นสถาบันเริ่มต้นในการสร้างสรรค์สังคมที่ดี นอกจากนี้ ได้กำหนดมาตรการคุ้มครองทางสังคมให้มีความยืดหยุ่นตอบรับต่อสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ภัยพิบัติ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง รวมถึงกำหนดให้การคุ้มครองทางสังคมเป็นนโยบายที่มุ่งเน้นการลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมองว่าการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งคุ้มค่าและรัฐบาลของประเทศสมาชิกควรจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เพียงพอเพื่อส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การสำรวจและวิเคราะห์หาช่องทางการยกระดับมาตรการการคุ้มครองทางสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืน และการเชิญชวนภาคส่วนต่าง ๆ ให้เกิดการบูรณาการในการทำงานร่วมกัน ทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ที่ดีที่เป็นประโยชน์ การบริหารจัดการ การส่งเสริมความร่วมมืออันดีของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของรัฐบาล ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

อนึ่ง นอกเหนือจากพันธกรณีภายใต้ประชาคมอาเซียนดังกล่าวข้างต้นแล้ว พันธกรณีในประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนยังรวมถึงพันธกรณีในระดับสากลเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลประเทศต่าง ๆ ที่ประเทศสมาชิกอาเซียนเห็นพ้องกันสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเข้าเป็นภาคีและปฏิบัติตามความตกลงในระดับสากลเหล่านั้น โดยกำหนดเป็นเป้าหมายส่วนหนึ่งในแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนด้วย พันธกรณีระดับสากลดังกล่าวที่สำคัญ ได้แก่

- ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR)
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Convent on Economic, Social and Cultural Rights – ICESCR)
- อนุสัญญาาระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Racial Discrimination – CERD)
- อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) และพิธีสารเลือกรับอนุสัญญาว่าด้วยการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Optional Protocol to the CEDAW)
- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ประกอบกับพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่องความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ (Optional Protocol to the CRC on the involvement of children in armed conflicts) พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่อง การขายเด็ก การค้าประเวณี และสื่อลามกเกี่ยวกับเด็ก (Optional Protocol to the CRC on the sale of children, child

prostitution and child pornography) และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่อง กระบวนการติดต่อร้องเรียน (Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a Communication Procedure)

- อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons Disabilities)

- อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการกระทำอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT))

๒.๒ กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียน ตาม ๒.๑

การพิจารณากฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียนทั้ง ๓ ประชาคม จะต้องพิจารณาจากพันธกรณีภายใต้แผนงานจัดตั้งประชาคมอาเซียน วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน แผนงานประชาคมอาเซียน และความตกลงระหว่างประเทศ ทั้ง ๓ ประชาคม โดยแยกการพิจารณาเป็นรายประชาคม ดังนี้ ๒.๒.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรองรับพันธกรณีอาเซียนภายใต้ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ๒.๒.๒ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรองรับพันธกรณีอาเซียนภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และ ๒.๒.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรองรับพันธกรณีอาเซียนภายใต้ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

๒.๒.๑ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรองรับพันธกรณีอาเซียนภายใต้ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า การดำเนินการที่กำหนดไว้ในแผนงานจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนที่มีลักษณะเป็นพันธกรณีให้ต้องปฏิบัติ โดยมีการกำหนดระยะเวลาการดำเนินการไว้และกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจนให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติ เช่น พัฒนาหลักสูตรการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยด้านระบบกฎหมายของรัฐสมาชิกอาเซียนโดยเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (เอยูเอเอ็น) หรือจัดตั้งองค์กรสิทธิมนุษยชนอาเซียนโดยจัดทำขอบเขตหน้าที่ให้แล้วเสร็จและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างองค์กรนี้กับกลไกสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่และองค์กรระหว่างประเทศอื่นที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลเรื่องกลไกด้านสิทธิมนุษยชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรเฉพาะด้านเพื่อส่งเสริมสิทธิสตรีและเด็ก เป็นต้น ประเทศสมาชิกอาเซียนได้มีการดำเนินการแล้วเสร็จตามที่กำหนดไว้แล้ว หรือสามารถดำเนินการได้ผ่านกลไกที่มีอยู่ และไม่มีกรณีที่ต้องแก้กฎหมายภายในของประเทศไทย

สำหรับแผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ๒๐๒๕ เป็นการยกระดับความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงให้มากขึ้น ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าประเด็นการแก้ไขปัญหาความมั่นคงซึ่งแผนงานฯ ๒๐๒๕ ต้องการที่จะเสริมสร้างความร่วมมือ ได้แก่ การแก้ไขและต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ การต่อต้านการก่อการร้าย การปราบปรามยาเสพติด การต่อต้านการค้ามนุษย์และการลักลอบขนคนเข้าเมือง การต่อต้านอาชญากรรมไซเบอร์ การบริหารจัดการชายแดน การจัดการภัยพิบัติและการตอบโต้สถานการณ์ฉุกเฉิน รวมถึงการสนับสนุนความมั่นคงทาง

ทะเลและส่งเสริมความร่วมมือทางทะเลทั้งภายในและภายนอกภูมิภาคอาเซียน ซึ่งประเด็นดังกล่าวได้มีการจัดทำความตกลงในกรอบอาเซียนตั้งที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และประเทศไทยได้มีการออกกฎหมายเพื่อปฏิบัติการตามพันธกรณีตามความตกลงดังกล่าว รายละเอียดจะดังกล่าวต่อไปในส่วนของพันธกรณีตามความตกลงฯ

เมื่อพิจารณาภายใต้แผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (APSC Blueprint) วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ๒๐๒๕ และความตกลงระหว่างประเทศภายใต้ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน จะเห็นได้ว่าพันธกรณีอาเซียนภายใต้ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนที่มีผลต่อกฎหมายไทยสามารถแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือ (๑) พันธกรณีตามความตกลงที่จัดทำขึ้นเพื่อการจัดตั้งอาเซียนและภายใต้กฎบัตรอาเซียน และ (๒) พันธกรณีตามความตกลงที่จัดทำขึ้นเพื่อดำเนินการตามนโยบายของสมาชิกอาเซียนหรือตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน สำหรับการพิจารณากฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับพันธกรณีของประชาคม จะพิจารณาเฉพาะกรณีที่ต้องมีการออกกฎหมายเพื่อปฏิบัติการตามพันธกรณีดังกล่าวเท่านั้น

(๑) พันธกรณีตามความตกลงที่จัดทำขึ้นเพื่อการจัดตั้งอาเซียนและภายใต้กฎบัตรอาเซียน

เมื่อพิจารณาความตกลงฯ ที่อยู่ในกรอบของความตกลงที่จัดทำขึ้นเพื่อการจัดตั้งอาเซียนและภายใต้กฎบัตรอาเซียน ทั้ง ๘ เรื่องตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ ๑) ปฏิญญาอาเซียน (ปฏิญญากรุงเทพฯ) ๒) ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียน ๓) สนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๔) ความตกลงระหว่างสำนักเลขาธิการอาเซียนและรัฐบาลของสาธารณรัฐอินโดนีเซียเกี่ยวกับการใช้และการดูแลรักษาทำเนียบของเลขาธิการอาเซียน ๕) ความตกลงระหว่างรัฐบาลของสาธารณรัฐอินโดนีเซียและอาเซียนในการเป็นเจ้าภาพและการให้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่สำนักเลขาธิการอาเซียน ๖) กฎบัตรอาเซียน ๗) ความตกลงว่าด้วยเอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ ๘) พิธีสารของกฎบัตรอาเซียนว่าด้วยกลไกระงับ ขอฟพิพาท จะเห็นได้ว่ากรณีที่ต้องมีการออกกฎหมายเพื่อปฏิบัติการตามพันธกรณีตามความตกลงดังกล่าวมี ๒ เรื่อง ดังนี้

(๑.๑) การกำหนดให้ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์แก่อาเซียนในดินแดนของรัฐสมาชิกแก่อาเซียน

เนื่องจาก ข้อ ๑๗ วรรคหนึ่งแห่งกฎบัตรอาเซียน กำหนดให้อาเซียนได้รับความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ในดินแดนของรัฐสมาชิกที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุความมุ่งประสงค์ของอาเซียน และประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองการดำเนินงานของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อกำหนดให้ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ในดินแดนของรัฐสมาชิกแก่อาเซียนแล้ว ประเทศไทยจึงสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าวได้

(๑.๒) การกำหนดให้ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์แก่เลขาธิการอาเซียนและผู้ปฏิบัติงานของสำนักเลขาธิการอาเซียน

เนื่องจาก ข้อ ๑๘ วรรคหนึ่งแห่งกฎบัตรอาเซียนกำหนดให้เลขาธิการอาเซียนและ ผู้ปฏิบัติงานของสำนักเลขาธิการอาเซียนได้รับความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ อย่างอิสระของตน ประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองการดำเนินงานของสมาคม ประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อให้ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ที่จำเป็นใน การปฏิบัติหน้าที่อย่างอิสระของตนตามกฎบัตรอาเซียนแก่เลขาธิการอาเซียนและผู้ปฏิบัติงานของ สำนักเลขาธิการอาเซียน และโดยที่ข้อ ๑๘ วรรคสอง แห่งกฎบัตรอาเซียน กำหนดให้อาเซียนจัดทำ ความตกลงว่าด้วยเอกสิทธิ์และความคุ้มกันของอาเซียนในรูปแบบของความตกลงแยกต่างหากด้วย ซึ่ง ต่อมาได้มีการจัดทำความตกลงว่าด้วยเอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่สมาคมประชาชาติแห่งเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ เป็นการดำเนินการตามข้อ ๑๘ ของกฎบัตรอาเซียน ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการให้เอก สิทธิ์และความคุ้มกันแก่เลขาธิการอาเซียน พนักงานของสำนักเลขาธิการอาเซียน และคณะผู้แทน ถาวรประจำอาเซียนในการปฏิบัติหน้าที่ในประเทศสมาชิกอาเซียน มีการลงนามเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๙ แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ เนื่องจากกำหนดให้ความตกลงมีผลใช้บังคับในวันที่ ๑๓ นับจากมีการ ยื่นสัตยาบันสารต่อเลขาธิการอาเซียนครบทั้ง ๑๐ ประเทศ (ปัจจุบันมีเพียง ๗ ประเทศ) แต่สำหรับ ประเทศไทยได้มีการให้สัตยาบันความตกลงดังกล่าวแล้ว และได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครอง การดำเนินงานของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔ เพื่อ ดำเนินการเพิ่มเติมความคุ้มครองจากที่กำหนดไว้ในกฎบัตรอาเซียน โดยกำหนดให้เอกสิทธิ์และความ คุ้มกันแก่อาเซียนและกรณีต่าง ๆ ให้สอดคล้องกันแล้ว ประเทศไทยจึงสามารถปฏิบัติตามพันธกรณี ดังกล่าวได้

(๒) พันธกรณีตามความตกลงที่จัดทำขึ้นเพื่อดำเนินการตามนโยบายของสมาชิกอาเซียน หรือตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

เมื่อพิจารณาความตกลงฯ ที่อยู่ในกรอบของความตกลงที่จัดทำขึ้นเพื่อดำเนินการตามนโยบาย ของสมาชิกอาเซียนหรือตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มี ๗ เรื่อง กล่าวคือ ๑) สนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๒) สนธิสัญญาว่าด้วยการให้ ความช่วยเหลือทางกฎหมายระหว่างกันในคดีอาญา ๓) ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งกองทุนพัฒนา อาเซียน ๔) บันทึกความเข้าใจว่าด้วยการก่อตั้งมูลนิธิอาเซียนฉบับปรับปรุง ๕) ความตกลงกรอบ อาเซียนว่าด้วยการยกเว้นการตรวจลงตราผู้ถือหนังสือเดินทางธรรมดา ๖) อนุสัญญาอาเซียนว่าด้วย การต่อต้านการก่อการร้าย และ ๗) อนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรี และเด็ก

จะเห็นได้ว่ากรณีที่ต้องมีการออกกฎหมายเพื่อปฏิบัติการตามพันธกรณีตามความ ตกลงดังกล่าวมี ๔ เรื่อง ดังนี้

(๒.๑) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนใน คดีอาญา

เนื่องจากสนธิสัญญาว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายระหว่างกันใน คดีอาญากำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องให้ความช่วยเหลือทางอาญาระหว่างกันทั้งในเรื่องการสืบสวน

สอบสวน การฟ้องคดี และกระบวนการอื่น การช่วยเหลือทางอาญาระหว่างกัน โดยประเทศสมาชิกแต่ละประเทศต้องกำหนดให้มีผู้ประสานงานกลาง (Central Authority) เพื่อร้องขอหรือรับคำร้องขอความช่วยเหลือทางอาญาตามสนธิสัญญานี้ สำหรับกรณีนี้ ประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อกำหนดผู้ประสานงานกลาง กระบวนการและความช่วยเหลือ การสืบสวนสอบสวน โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวได้มีการแก้ไขโดยพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙ โดยมีสาระสำคัญเป็นการ ๑) เพิ่มให้อัยการสูงสุดเป็นผู้รักษาการตามกฎหมายนี้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของตน เนื่องจากอัยการสูงสุดในฐานะผู้ประสานงานกลางตามกฎหมายเป็นผู้มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่สำคัญตามกฎหมายดังกล่าว และ ๒) แก้ไขบทบัญญัติบางประการในกฎหมายว่าด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาให้สอดคล้องกับการให้ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาในปัจจุบัน เช่น ผู้ประสานงานกลางไม่สามารถส่งคำร้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศไปให้เจ้าพนักงานหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายอื่นเพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคำร้องขอได้ และผู้ประสานงานกลางไม่มีอำนาจส่งข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดหรือทรัพย์สินใดไปให้ต่างประเทศเพื่อประโยชน์ในการสืบสวน สอบสวน การฟ้องคดี หรือการพิจารณาคดีในศาล หากประเทศนั้นยังมีได้ร้องขอ อันทำให้การให้ความร่วมมือเป็นไปอย่างจำกัด กระบวนการค้นหรือยึดทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานและเพื่อประโยชน์ขั้นสุดในการริบทรัพย์สินที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไม่สามารถป้องกันการยกย้ายถ่ายทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดได้ จึงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวเพื่อให้การให้ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น พันธกรณีเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในคดีอาญา ประเทศไทยจึงสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าวได้

(๒.๒) การยกเว้นการตรวจลงตราผู้ถือหนังสือเดินทางธรรมดา

แม้ว่าความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยการยกเว้นการตรวจลงตราผู้ถือหนังสือเดินทางธรรมดาปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ เนื่องจากยังมีได้ให้สัตยาบันครบทุกประเทศ อย่างไรก็ตาม ประเทศสมาชิกสามารถไปทำความตกลงทวิภาคีได้ เนื่องจากการยกเว้นการตรวจลงตราถือเป็นนโยบายของประเทศสมาชิกอาเซียนมีสาระสำคัญเป็นการยกเว้นการตรวจลงตราระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งประเทศไทยสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าวได้ตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งกำหนดให้การตรวจลงตราและการยกเว้นการตรวจลงตราสามารถกระทำได้โดยให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง กล่าวคือ กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการตรวจ การยกเว้นและการเปลี่ยนประเภทการตรวจลงตรา พ.ศ. ๒๕๔๕

(๒.๓) ความร่วมมือเพื่อต่อต้าน ป้องกัน และขัดขวางการก่อการร้ายในทุก รูปแบบ

เนื่องจากอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้าย มีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๑ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดกรอบความร่วมมือภายในภูมิภาคอาเซียนเพื่อต่อต้าน

ป้องกัน และขัดขวางการก่อการร้ายในทุกรูปแบบ โดยกำหนดให้การปฏิบัติตามพันธกรณีนี้เป็นไปตามกฎหมายภายในของแต่ละประเทศสมาชิก ซึ่งประเทศไทยสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าวได้ตามกลไกของกฎหมายภายในประเทศ คือ ประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งความผิดฐานก่อการร้ายได้กำหนดเป็นฐานความผิดไว้ในกฎหมายทั้ง ๒ ฉบับดังกล่าวด้วยแล้ว และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งได้กำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้ายและการเข้าถึงเงินทุนของผู้ก่อการร้าย รวมทั้งการกำหนดโทษสำหรับการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในการร่วมมือกันเพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำที่เป็นการก่อการร้าย ซึ่งรวมถึงการสนับสนุนทางการเงิน ทรัพย์สิน หรือกรณีอื่นใดที่มีวัตถุประสงค์จะนำไปใช้ในการก่อการร้ายด้วย

(๒.๔) การต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก

เนื่องจากอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก มีการลงนามเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๕ แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้การค้ามนุษย์ การมีส่วนร่วมในกลุ่มอาชญากรที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร การฟอกทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำอาชญากรรม การฉ้อราษฎร์บังหลวง และการขัดขวางความยุติธรรม เป็นความผิดอาญา รวมทั้งกำหนดมาตรการและสาขาความร่วมมือในการป้องกันการค้ามนุษย์ การคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และความร่วมมือในทางระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา ซึ่งประเทศไทยสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าวได้ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดลักษณะความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ให้ครอบคลุมการกระทำเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากบุคคลที่มีได้จำกัดแต่เฉพาะผู้หญิงและเด็ก และมีกระทำด้วยวิธีการที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อให้ครอบคลุมการกระทำที่มีลักษณะองค์กร อาชญากรรมข้ามชาติ เพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและสอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ รวมทั้งได้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อกำหนดให้มีมาตรการสร้างแรงจูงใจให้มีการแจ้งข้อมูล เบาะแสต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเพิ่มอำนาจทางปกครองให้แก่เจ้าหน้าที่และปรับปรุงบทกำหนดโทษให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งการให้มีกฎหมายดังกล่าวนี้มุ่งประสงค์เพื่อรับรองพันธกรณีของอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรและพิธีสารเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก และพิธีสารจัดตั้งกองทุนเพื่อป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ รวมทั้งปรับปรุงการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายให้เหมาะสมเพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เสียหาย นอกจากนี้ ปัจจุบันได้มีการกำหนดให้มีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและคดีความที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม

กล่าวโดยสรุปแม้ว่าความตกลงบางฉบับจะมีสาระสำคัญในลักษณะที่ก่อให้เกิดพันธกรณีที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามที่กล่าวมาข้างต้นก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่าประเทศไทยสามารถ

ปฏิบัติตามพันธกรณีที่กล่าวมาได้ทั้งหมด เนื่องจากกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันครอบคลุมถึงพันธกรณีที่กำหนดให้ต้องปฏิบัติตามอยู่แล้ว จึงไม่ต้องมีการตราหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายแต่อย่างใด

๒.๒.๒ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรองรับพันธกรณีอาเซียนภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่าแผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) มิใช่เพียงการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการในลักษณะที่เป็นความร่วมมือระหว่างกันแต่เพียงอย่างเดียว แต่ได้กำหนดหน้าที่ให้ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องปฏิบัติ โดยได้รับการรับรองจากผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนในการประชุมสุดยอดอาเซียนว่าประเทศสมาชิกอาเซียนยอมรับปฏิบัติและดำเนินการตาม Blueprint จึงก่อให้เกิดพันธกรณีที่ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องปฏิบัติ และมีการกำหนดการดำเนินการที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงตามลักษณะสำคัญของประชาคมไว้ ๔ ประการ คือ ๑) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน ๒) การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง ๓) การเป็นภูมิภาคที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน และ ๔) การเป็นภูมิภาคที่บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งได้มีการจัดทำความตกลงในเรื่องต่าง ๆ ภายใต้กรอบลักษณะสำคัญของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนดังกล่าวด้วยแล้ว ซึ่งจะได้รวมกล่าวต่อไปในส่วนของพันธกรณีตามความตกลงฯ

สำหรับวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ASEAN Community Vision 2025 และแผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ค.ศ. ๒๐๒๕ ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าเป็นเอกสารที่กำหนดทิศทางการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียนในระยะ ๑๐ ปีข้างหน้า (๒๐๑๖-๒๐๒๕) โดยมุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการการรวมกลุ่มเศรษฐกิจในปัจจุบัน และแนวทางการรับมือต่อประเด็นความท้าทายใหม่ ๆ ที่อาเซียนต้องเผชิญในอนาคต ซึ่งครอบคลุมการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) เศรษฐกิจที่มีการรวมตัวและเชื่อมโยงในระดับสูง ๒) ความสามารถในการแข่งขัน นวัตกรรม และพลวัต ๓) ส่งเสริมการเชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจและการรวมตัวรายสาขา ๔) ความสามารถในการปรับตัวครอบคลุมทุกภาคส่วน และมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และ ๕) การเป็นส่วนสำคัญของประชาคมโลก ซึ่งเอกสารดังกล่าวมีลักษณะเป็นการแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองยังไม่ถึงขั้นมีผลบังคับทางกฎหมายระหว่างประเทศแก่กัน เป็นการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการในลักษณะที่เป็นกรอบและแนวทางให้แก่ประเทศสมาชิกเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน มิได้กำหนดการดำเนินการที่เฉพาะเจาะจง แต่เนื่องจากเป็นการจัดทำขึ้นภายใต้กลไกอาเซียนตามกฎบัตรอาเซียน จึงถือเป็นหน้าที่ของประเทศสมาชิกอาเซียนที่จะต้องยึดถือและปฏิบัติตาม และถือว่าเป็นพันธกรณีของไทยที่จะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กฎบัตรอาเซียนกำหนดไว้ด้วยเช่นกัน

สำหรับการพิจารณากฎหมายไทยตามพันธกรณีความตกลงสำคัญที่จัดทำขึ้นภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่ามี ๔ กลุ่ม ตามลักษณะสำคัญของประชาคม คือ การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน การเป็นภูมิภาคที่มีความสามารถในการแข่งขันสูง การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกัน และการเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก ในการพิจารณากฎหมายไทยตามพันธกรณีความตกลงสำคัญนี้

จะได้หยิบยกเฉพาะพันธกรณีตามความตกลงฉบับหลักที่มีสำคัญ เพื่อเป็นแนวทางการพิจารณา ดังมีรายละเอียดดังนี้

(๑) พันธกรณีภายใต้ความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ATIGA)^{๔๔} พิจารณาจาก ๒ ส่วน คือ ๑) ข้อบทของความตกลง ATIGA ในส่วนของการเคลื่อนย้ายสินค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน อย่างเสรีเพื่อวัตถุประสงค์ให้อาเซียนเป็นตลาดเดียวและเป็นฐานการผลิตร่วมกัน และ ๒) พิจารณาจากเป้าหมายตาม AEC Blueprint ในส่วนของการเคลื่อนย้ายสินค้าเสรี ซึ่งประกอบด้วย ๗ เป้าหมายที่สำคัญ คือ (๑) การขจัดภาษีสินค้านำเข้าภายใต้กรอบเวลาและพันธกรณีที่กำหนด (๒) การจัดทำมาตรการที่มีใช้ภาษี (สำหรับประเทศไทยต้องดำเนินการภายในปี ๒๐๑๐) (๓) การใช้กฎเกณฑ์ว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า (๔) การอำนวยความสะดวกทางการค้าและการศุลกากรเพื่อให้อาเซียนเป็นตลาดเดียว (๕) การดำเนินกระบวนการด้านศุลกากรด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุดเดียวของอาเซียน (๖) การรวมกลุ่มทางศุลกากรของอาเซียนเพื่อให้มีระบบศุลกากรอาเซียนที่มีประสิทธิภาพ และ (๗) การปรับปรุงมาตรฐานและกฎระเบียบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการนำเข้าส่งออกในภูมิภาคอาเซียน ให้โปร่งใสมากขึ้น

สำหรับกฎหมายไทยที่รองรับการปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ATIGA) มีดังนี้

๑) ระบบพิกัดศุลกากรฮาร์โมนิของอาเซียน (ตามพิธีสารเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับพิกัดอัตราศุลกากรฮาร์โมนิของอาเซียน) ซึ่งระบบพิกัดศุลกากรของประเทศไทยรองรับระบบพิกัดศุลกากรฮาร์โมนิของอาเซียน (ระบบตัวเลขรหัส ๘ หลัก) แล้ว ซึ่งเป็นไปตามพระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร พ.ศ. ๒๕๓๐

๒) การกำหนดค่าธรรมเนียมและค่าภาระสำหรับการนำเข้าส่งออกต้องจำกัดอยู่ที่ต้นทุน มิใช่เพื่อวัตถุประสงค์ทางการคลัง เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการกำหนดกรอบใหญ่สำหรับทุกประเทศสมาชิกอาเซียน สามารถดำเนินการได้ตามพระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร พ.ศ. ๒๕๓๐ และพระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ. ๒๕๒๗ พระราชบัญญัติการส่งออกไปนอก และการนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. ๒๕๒๒ และพระราชบัญญัติมาตรการปกป้องจากการนำเข้าสินค้าที่เพิ่มขึ้น พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยไม่ต้องแก้ไขกฎหมาย

๓) การจำกัดการใช้ข้อยกเว้น มีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติการตอบโต้การทุ่มตลาดและการอุดหนุนซึ่งสินค้าจากต่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติควบคุมยุทธภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยไม่ต้องแก้ไขกฎหมาย เนื่องจากเป็น การใช้มาตรการต่าง ๆ ภายใต้ข้อยกเว้นที่สามารถกระทำได้ และการมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาต การส่งออกและนำเข้ายังไม่อาจพิจารณาว่าเป็นการใช้มาตรการที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่าง

^{๔๔} สำนักกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การศึกษาพันธกรณีตามความตกลงในกรอบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเพื่อเตรียมความพร้อมในการอนุวัติการ, ระหว่างวันที่ ๒๗-๒๙ กันยายน ๒๕๕๕ หน้า ๑๓-๑๔

ประเทศ แต่จำเป็นต้องพิจารณาบทบัญญัติอื่น เช่น การกำหนดขั้นตอนหรือระยะเวลา ความซ้ำซ้อนของกระบวนการในการพิจารณาการส่งออกและนำเข้าประกอบด้วย

๔) การเผยแพร่กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ คำพิพากษาและคำชี้ขาดทางอินเทอร์เน็ต และการอำนวยความสะดวกให้มีการตีพิมพ์ เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ คำตัดสิน และคำวินิจฉัยเกี่ยวกับงานตุลาการในเวลาอันควร สามารถดำเนินการได้ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๕) การยกเลิกข้อจำกัดทางการค้าที่มีใช้ภาษี (Non-Tariff Barriers/NTBs) และมาตรการกีดกันทางการค้าอย่างอื่น (Non-Tariff Measures/NTMs) โดยกำหนดให้ประเทศไทยมีกำหนดระยะเวลาการยกเลิกเป็น ๓ ระยะ คือ ภายในวันที่ ๑ มกราคม ค.ศ. ๒๐๐๘ วันที่ ๑ มกราคม ค.ศ. ๒๐๐๙ และสิ้นสุดภายในวันที่ ๑ มกราคม ค.ศ. ๒๐๑๐ ตลอดจนการยกเลิกข้อจำกัดอื่น ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนย้ายสินค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างเสรี ในการนี้ ประเทศไทยได้ดำเนินการครบถ้วนตามพันธกรณีแล้ว โดยสามารถดำเนินการได้ตามประกาศกระทรวงการคลัง เรื่อง การยกเว้นอากรและลดอัตราอากรศุลกากรสำหรับของที่มีถิ่นกำเนิดจากอาเซียน ลงวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ออกตามความในพระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร พ.ศ. ๒๕๓๐ และตามพระราชบัญญัติการส่งออกไปนอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. ๒๕๒๒ ประกาศกระทรวงพาณิชย์ฉบับต่าง ๆ ที่ยกเลิกการขออนุญาตนำเข้าโควตาสินค้าตามพระราชบัญญัติการส่งออกไปนอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้าฯ เช่น ประกาศกระทรวงพาณิชย์ ยกเลิกมาตรการควบคุมและมาตรการจัดระเบียบในการนำกระสอบป่าน ปอแก้ว และปอกระเจา เข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งให้ยกเลิกประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง การนำเข้าสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๒๒ ยกเลิกประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดมาตรการจัดระเบียบการนำสินค้าเข้ามาในราชอาณาจักร ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๒๒ และให้ยกเลิกการกำหนดให้กระสอบป่านเป็นสินค้าที่ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ในการนำเข้ามาในราชอาณาจักรตามพระราชกฤษฎีกาควบคุมการนำเข้าในราชอาณาจักร เป็นต้น

๖) ต้องไม่นำโควตาอัตราภาษี (ที อาร์ คิว) มาใช้กับการนำเข้าสินค้าที่มีถิ่นกำเนิดจากประเทศสมาชิก และการส่งออกสินค้าไปยังประเทศสมาชิก ประเทศไทยได้ดำเนินการตามพันธกรณีดังกล่าวแล้ว โดยสามารถดำเนินการได้ตามพระราชบัญญัติการส่งออกไปนอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. ๒๕๒๒ และประกาศกระทรวงพาณิชย์ฯ ยกเลิกการขออนุญาตนำเข้าโควตาสินค้าตามพระราชบัญญัติการส่งออกไปนอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. ๒๕๒๒

๗) การใช้กฎว่าด้วยถิ่นกำเนิดสินค้า (ROO) เป็นกฎเกณฑ์ในการพิจารณาถิ่นกำเนิดของสินค้า แนวทางปฏิบัติของประเทศไทย การออกหนังสือรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าของอาเซียนจะใช้ form D (ATIGA) โดยมีหน่วยงานผู้ออก คือ กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งการพิจารณาออกหนังสือดังกล่าว กรมการค้าต่างประเทศมิได้ออกกฎระเบียบภายในกำหนดเกณฑ์ถิ่นกำเนิดสินค้าไว้ แต่จะพิจารณาโดยใช้หลักเกณฑ์ถิ่นกำเนิดตามความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ATIGA) โดยตรง สำหรับกรณีการให้ผู้ส่งออกรับรองตนเอง เนื่องจากที่ต้องมีการขึ้นทะเบียนผู้ส่งออก

กรมการค้าต่างประเทศจึงได้ออกประกาศรองรับไว้ (ประกาศกรมการค้าต่างประเทศ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการขึ้นทะเบียนและการรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าด้วยตนเองตามความตกลงการค้า สินค้าของอาเซียนฯ) ประกาศกรมการค้าต่างประเทศเป็นการรองรับให้ผู้ส่งออกที่มีคุณสมบัติตามที่ กำหนดสามารถรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าด้วยตนเองได้ ดังนั้น การดำเนินการตามพันธกรณีเรื่องถิ่น กำเนิดของสินค้านี้ ประเทศไทยสามารถดำเนินการได้ตามประกาศกระทรวงการคลัง เรื่อง การยกเว้นอากรและลดอัตราอากรศุลกากรสำหรับของที่มีถิ่นกำเนิดจากอาเซียน ลงวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ออกตามความในพระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร พ.ศ. ๒๕๓๐ และประกาศกรมการค้า ต่างประเทศ เรื่อง การรับรองถิ่นกำเนิดสินค้าด้วยตนเองของผู้ส่งออก (Self-Certification) พ.ศ. ๒๕๕๔

๘) การทำช้อยกเว้นข้อจำกัดการแลกเปลี่ยนเงิน (ข้อจำกัดการปริวรรตเงินตรา) ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติธนาคารแห่ง ประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๕ และพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. ๒๕๔๕ และระเบียบ ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินซึ่งออกตามพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. ๒๕๔๕ เนื่องจากมีได้กำหนดข้อจำกัดการโอนเงินเพื่อชำระค่าสินค้าขาเข้าในต่างประเทศไว้

๙) การอำนวยความสะดวกทางการค้าและการศุลกากร การควบคุมทางศุลกากร จะถูกจำกัดเท่าที่จำเป็น และการดำเนินกระบวนการด้านศุลกากรด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ณ จุด เดียวของอาเซียน ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตาม พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. ๒๕๖๙ และประกาศกรมศุลกากรที่ ๑๑๖/๒๕๔๙ เรื่อง การผ่านพิธี การศุลกากรทางอิเล็กทรอนิกส์ ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ ประกาศกรมศุลกากรที่ ๑๓/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๓ ประกาศกรมศุลกากรที่ ๗/๒๕๕๓ และคำสั่งทั่วไป กรมศุลกากรที่ ๓/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ประกาศกรมศุลกากรที่ ๖๗/๒๕๕๒ และปฏิบัติงานตามคำสั่งทั่วไปกรมศุลกากรที่ ๑๘/๒๕๕๒ ประกาศกรมศุลกากร ที่ ๑๐๓/๒๕๕๓ เรื่อง การปฏิบัติพิธีการศุลกากรอิเล็กทรอนิกส์ (e-customs) ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ ประกาศกรมศุลกากรที่ ๕๐/๒๕๕๒ ลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ (กำหนดระเบียบปฏิบัติว่าด้วย การขอคืนอากรขาเข้าแก่ของที่นำเข้ามาผลิต ผสม ประกอบ หรือบรรจุเพื่อส่งออกตามมาตรา ๑๙ ทวิ)

๑๐) การระงับข้อพิพาทเป็นไปตามพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทของ อาเซียน ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติการ อนุญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยไม่ต้องแก้ไขกฎหมาย เนื่องจากการบังคับตามคำชี้ขาดของ อนุญาโตตุลาการสามารถดำเนินการได้ และปัจจุบันพิธีสารว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทของอาเซียนยัง ไม่มีผลใช้บังคับ อยู่ระหว่างการรอให้ประเทศสมาชิกลงนามให้ครบ ๑๐ ประเทศ

(๒) พันธกรณีภายใต้ความตกลงด้านการลงทุนอาเซียน (ACIA)^{๔๔}

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าความตกลงด้านการลงทุนอาเซียนมีสาระสำคัญเป็นการเปิดเสรีอย่างค่อยเป็นค่อยไป การให้ความคุ้มครอง การส่งเสริม และการอำนวยความสะดวกด้านการลงทุน ครอบคลุมการลงทุนทางตรงและการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งการเปิดเสรีมีลักษณะแบบก้าวหน้าตามลำดับและเป็นไปโดยสมัครใจและในเวลาที่มีความพร้อม จึงได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกสามารถจัดทำรายการข้อสงวนในสาขาการลงทุนที่ยังไม่พร้อมที่จะเปิดเสรี หรือกำหนดเงื่อนไขในการเข้ามาลงทุนในสาขานั้น ๆ ได้ แต่สำหรับรายการที่ไม่ได้ตั้งข้อสงวนไว้จะถือว่าเปิดเสรีแล้ว

สำหรับประเทศไทยได้มีการจัดทำรายการข้อสงวน ๒๕ รายการไว้ในตารางข้อผูกพันแนบท้ายความตกลงฯ และกำหนดข้อสงวนเรื่องการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติในเรื่องผู้มีสัญชาติไทย สัดส่วนการถือหุ้น และการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน รวมทั้งข้อจำกัดอื่น ๆ เช่นการจัดตั้งนิติบุคคล สัดส่วนกรรมการผู้บริหารในนิติบุคคล ทุนขั้นต่ำ เป็นต้น ซึ่งการกำหนดข้อสงวนดังกล่าวเป็นกรณีที่สามารถกระทำได้ตามข้อ ๙ ของความตกลงดังกล่าว ซึ่งในการจัดทำข้อสงวนของประเทศไทยได้พิจารณาตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๒๐ ประมวลกฎหมายที่ดิน พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. ๒๕๒๒ และกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม หากประเทศสมาชิกตกลงกันเปิดเสรีสาขาการลงทุนเพิ่มเติม ก็อาจมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไป^{๔๕}

สำหรับกฎหมายไทยที่รองรับการปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ความตกลงด้านการลงทุนอาเซียน มีดังนี้

๑) สร้างระบอบการลงทุนที่เสรีและเปิดกว้างในอาเซียนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสุดท้ายของการรวมตัวเป็นหนึ่งเดียวกันทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๒๐ และพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒

๒) สร้างบรรยากาศการลงทุนในอาเซียนที่เสรี อำนวยความสะดวก โปร่งใส และมีการแข่งขัน ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๒๐ และพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒

๓) การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติและการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๒๐ และพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒

^{๔๔} สำนักกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การศึกษาพันธกรณีตามความตกลงในกรอบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเพื่อเตรียมความพร้อมในการอนุวัติการ, ระหว่างวันที่ ๒๗-๒๙ กันยายน ๒๕๕๕ หน้า ๔๖๘-๕๘๗

^{๔๕} ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายเลขานุการคณะทำงานด้านกฎหมายเพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

๔) ผู้บริหารอาวุโสและคณะกรรมการบริหาร ตามที่ข้อ ๘ ของความตกลงฯ กำหนดให้รัฐสมาชิกจะต้องไม่กำหนดให้นิติบุคคลของรัฐสมาชิกนั้นแต่งตั้งในตำแหน่งผู้บริหารอาวุโส จากบุคคลธรรมดาที่มีสัญชาติใดเป็นการเฉพาะ และรัฐสมาชิกอาจกำหนดให้กรรมการส่วนใหญ่คณะกรรมการบริหารของนิติบุคคลของรัฐสมาชิกนั้น มีสัญชาติหนึ่งเป็นการเฉพาะ หรือมีถิ่นที่อยู่ในดินแดนของรัฐสมาชิก โดยมีเงื่อนไขว่าข้อกำหนดนี้ ไม่ทำให้ความสามารถของผู้ลงทุนที่จะดำเนินการควบคุมเหนือการลงทุนของตน เสื่อมลงอย่างมีนัยสำคัญ ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒

๕) ข้อสงวนและการปรับเปลี่ยนของพันธกรณี ตามที่ประเทศไทยได้มีการจัดทำรายการข้อสงวน ๒๕ รายการไว้ในตารางข้อผูกพันแนบท้ายความตกลงฯ และกำหนดข้อสงวนเรื่องการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติในเรื่องผู้มีสัญชาติไทย สัดส่วนการถือหุ้น และการถือครองและใช้ประโยชน์ในที่ดิน รวมทั้งข้อจำกัดอื่น ๆ ตามข้อ ๙ ของความตกลงฯ ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๒๐ พระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. ๒๕๐๙ พระราชบัญญัติไฟฟ้ พ.ศ. ๒๔๘๖ พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. ๒๔๙๓ พระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. ๒๕๔๒ ประมวลกฎหมายที่ดิน พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. ๒๕๒๒ พระราชบัญญัติประมง พ.ศ. ๒๔๙๐ พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. ๒๔๙๕ พระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. ๒๕๓๕

๖) การโอน ตามที่ข้อ ๑๓ ของความตกลงฯ กำหนดให้รัฐสมาชิกแต่ละรัฐจะต้องอนุญาตการโอนทั้งหมดที่เกี่ยวกับการลงทุนที่ครอบคลุมให้สามารถทำได้โดยอิสระและไม่ล่าช้า ที่เข้ามาและออกไปจากดินแดนของตน การโอนดังกล่าวนั้นรวมถึง และรัฐสมาชิกแต่ละรัฐจะต้องอนุญาตการโอนดังกล่าวที่เกี่ยวกับการลงทุนที่ครอบคลุมให้ทำได้ในสกุลเงินตราที่ใช้ได้โดยเสรี ในอัตราแลกเปลี่ยนตามตลาด ณ เวลาที่มีการโอน อย่างไรก็ตาม รัฐสมาชิกอาจขัดขวางหรือทำให้การโอนล่าช้า โดยการใช้อย่างบังคับกฎหมายและข้อบังคับของตนอย่างเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และโดยสุจริต ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการล้มละลาย การออก การค้า หรือการซื้อขายหลักทรัพย์ การซื้อขายล่วงหน้า การซื้อขายสิทธิการเลือก หรือการซื้อขายอนุพันธ์ การกระทำผิดที่เกี่ยวกับอาชญากรรมหรือทางอาญา และการยึดคืนทรัพย์สินที่มาจากอาชญากรรม การรายงานทางการเงินหรือการจัดเก็บข้อมูลการโอน เมื่อมีความจำเป็นเพื่อช่วยเหลือเจ้าพนักงานบังคับคดีหรือหน่วยงานผู้ควบคุมกฎระเบียบทางการเงิน การปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำพิพากษาในกระบวนการพิจารณาทางศาลหรือทางปกครอง การจัดเก็บภาษีอากร การประกันสังคม การเกษียณราชการ หรือโครงการออมทรัพย์แบบบังคับ สิทธิในค่าชดเชยในการเลิกจ้างของลูกจ้าง และข้อกำหนดให้จดทะเบียนและทำตามพิธีการอื่น ที่กำหนดโดยธนาคารกลางและหน่วยงานผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้องอื่นของรัฐสมาชิก ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๘๕

พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. ๒๔๘๕ และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒

๗) ความโปร่งใส ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๒๐ และพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒ และพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๘) การเข้าเมือง การพำนักอยู่เป็นการชั่วคราว และการทำงานของผู้ลงทุนและพนักงานในตำแหน่งสำคัญ ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ และพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑

๙) การส่งเสริมการลงทุนและการอำนวยความสะดวกในการลงทุน ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๒๐ และพระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒

๑๐) การดำเนินการของการอนุญาโตตุลาการ กฎหมายที่ใช้บังคับและคำชี้ขาด ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕

๑๑) การเวนคืนและการชดเชย ประเทศไทยสามารถดำเนินการตามพันธกรณีของความตกลงฯ นี้ได้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐

(๓) พันธกรณีภายใต้ความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน^{๕๑}

ความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียนมีสาระสำคัญเป็นการขยายความร่วมมือด้านการค้าบริการเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศสมาชิกให้มากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลัก^{๕๒} คือ การเพิ่มความร่วมมือเพื่อสร้างประสิทธิภาพและความสามารถในการแข่งขัน การลดข้อจำกัดด้านการค้าบริการระหว่างประเทศสมาชิกด้วยกัน และการเปิดเสรีด้านการค้าบริการระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนให้มากกว่าระดับที่มีการเปิดตลาดภายใต้ GATs โดยให้มีคณะกรรมการประสานงานด้านบริการอาเซียนเป็นผู้ควบคุมดูแลการดำเนินการตามข้อตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน

ภายใต้ความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน ประเทศสมาชิกอาเซียนได้เข้าร่วมการเจรจาเปิดเสรีการค้าบริการเป็นรอบ ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดตลาดการค้าบริการ โดยจะมุ่งเน้นลดหรือยกเลิกข้อกำหนดหรือกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงตลาดและการแข่งขันด้านราคาระหว่างผู้ให้บริการต่างชาติและในประเทศภายใต้หลักการเปิดเสรีก้าวหน้าอย่างเป็นลำดับ (Progressive Liberalization) โดยประเทศสมาชิกอาเซียนต้องเปิดตลาดธุรกิจบริการให้แก่กันมากกว่าที่แต่ละประเทศได้มีข้อตกลงไว้กับองค์การการค้าโลก (WTO) การเจรจาดังกล่าวทำให้ได้ตารางข้อผูกพันการ

^{๕๑} สำนักกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การศึกษาพันธกรณีตามความตกลงในกรอบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเพื่อเตรียมความพร้อมในการอนุวัติการ, ระหว่างวันที่ ๒๗-๒๙ กันยายน ๒๕๕๕, หน้า ๔๙-๕๐๙

^{๕๒} สำนักกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ASEAN Experience, ธันวาคม ๒๕๕๗, หน้า ๕๗

เปิดตลาดการค้าบริการซึ่งแนบท้ายความตกลง ในปัจจุบันอาเซียนได้สรุปผลการเจรจาการค้าบริการ ไปแล้วและจัดทำข้อผูกพันการเปิดตลาดการค้าบริการภายใต้ AFAS ซึ่งมีผลบังคับใช้ไปแล้ว ๘ ชุด โดยข้อผูกพันฯ ชุดที่ ๘ มีสาระสำคัญเป็นการเพิ่มสาขาบริการที่ไทยจะเปิดให้อาเซียนถือหุ้นได้ร้อยละ ๗๐ ตามเป้าหมายของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community : AEC) โดยมีข้อจำกัดในการให้บริการในแต่ละสาขาบริการหรือกิจกรรมที่ไทยต้องการสงวนเพื่อการกำกับดูแลสาขา บริการหรือกิจกรรมดังกล่าว เช่น การกำหนดประเภทของนิติบุคคลที่สามารถจัดตั้งได้ และการสงวน สิทธิไม่ให้ต่างชาติถือครองที่ดิน เป็นต้น

โดยทั่วไปตารางข้อผูกพันการเปิดตลาดการค้าบริการแนบท้ายความตกลงจะจัดทำเป็น ๒ ตาราง ได้แก่

๑) ตารางข้อผูกพันทั่วไป (Horizontal Commitment) สำหรับตารางข้อผูกพัน ทั่วไปนั้นจะระบุเงื่อนไขที่ใช้กับสาขาบริการทั่วไปซึ่งจะปรับใช้ต่อเมื่อได้กำหนดไว้ในตารางข้อผูกพัน เฉพาะสาขา (Specific Commitment) เช่น การจัดตั้งธุรกิจเพื่อให้บริการในตารางข้อผูกพันทั่วไป กำหนดว่าจะมีการอนุญาตให้เฉพาะรูปแบบของบริษัทจำกัดที่จดทะเบียนในประเทศไทยเท่านั้น หรือ นิติบุคคลประเภทอื่น ๆ ตามที่ระบุไว้ในข้อผูกพันเฉพาะสาขา โดยจะต้องจดทะเบียนและจัดตั้งเป็น บริษัทอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และข้อบังคับของประเทศไทย และจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อใด ข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

๑) สัดส่วนหุ้นต่างชาติต้องไม่เกินร้อยละ ๗๐ ของทุนจดทะเบียน และจะ สามารถดำเนินธุรกิจได้เฉพาะในลักษณะการร่วมทุน กับบุคคลหรือนิติบุคคลสัญชาติไทยเท่านั้น

๒) สัดส่วนหุ้นต่างชาติต้องไม่เกินร้อยละ ๕๑ ของทุนจดทะเบียน และจะ สามารถดำเนินธุรกิจได้เฉพาะในลักษณะการร่วมทุนกับบุคคลหรือนิติบุคคลสัญชาติไทยเท่านั้น

๓) สัดส่วนหุ้นต่างชาติต้องไม่เกินร้อยละ ๔๙ ของทุนจดทะเบียน และ จำนวนผู้ถือหุ้นต่างชาติต้องน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนผู้ถือหุ้นทั้งหมดของบริษัทดังกล่าว

๒) ตารางข้อผูกพันเฉพาะสาขา (Specific Commitment) สำหรับตารางข้อผูกพัน เฉพาะสาขานั้นได้กำหนดรายละเอียดของสาขาบริการที่ประเทศไทยยินยอมให้เปิดตลาดในลักษณะ positive list (เปิดเสรีเท่าที่ระบุไว้ในตาราง) และเงื่อนไขทั่วไปตามที่กำหนดไว้ในตารางข้อผูกพัน ทั่วไป (Horizontal Commitment) (ถ้ามี) และ/หรือเงื่อนไขเฉพาะตามที่ระบุไว้ในสาขานั้น ๆ โดย แต่ละสาขาบริการนั้นจะแยกรายละเอียดตามรูปแบบการให้บริการ (Mode of Supply) ๔ รูปแบบ ดังนี้ ๑) การบริการข้ามพรมแดน (Cross-border Supply) ๒) การบริโภคในต่างประเทศ (Consumption Abroad) ๓) การจัดตั้งธุรกิจเพื่อให้บริการ (Commercial Presence) และ ๔) การ ให้บริการโดยบุคคลธรรมดา (Presence of Natural Person) และการลดหรือยกเลิกข้อจำกัดใน ๒ ลักษณะ คือ ๑) ข้อจำกัดในการเข้าสู่ตลาด (limitation to market access) และ ๒) ข้อจำกัดใน การให้การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (limitation to national treatment)

การพิจารณาพันธกรณีตามความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียนกับบริบทของ กฎหมายของประเทศไทยแล้ว เห็นได้ว่าประเทศไทยสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีดังกล่าวได้ โดยได้

พิจารณาจากกฎหมายซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์ไว้เป็นการทั่วไปสำหรับธุรกิจบริการของคนต่างด้าว เช่น พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒ พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ และพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ และกฎหมายเฉพาะเรื่องที่มีผลใช้บังคับโดยตรงหรือโดยอ้อมกับธุรกิจบริการประเภทนั้น เช่น พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. ๒๕๔๗ พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. ๒๕๔๓ พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. ๒๕๔๗ พระราชบัญญัติส่งเสริมการพาณิชย์นาวี พ.ศ. ๒๕๒๑ และพระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องของประเทศไทยทั้งหมดแล้ว เห็นว่ามีความสอดคล้องกับพันธกรณีตามตารางข้อผูกพันการเปิดตลาดการค้าบริการ ชุดที่ ๙ โดยไม่ต้องมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย

(๔) พันธกรณีภายใต้ความตกลงว่าด้วยการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาของอาเซียน

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า ความตกลงว่าด้วยการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาของอาเซียนผูกพันให้ประเทศสมาชิกต้องเปิดเสรีการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาในสาขาบริการเฉพาะเท่าที่ระบุไว้ ๒๕ สาขาเท่านั้น และกำหนดให้ประเทศสมาชิกจัดทำข้อผูกพันของตน (Schedules of Commitments) ตามความพร้อมและความสมัครใจโดยต้องระบุเงื่อนไข ข้อจำกัด และระยะเวลาการอนุญาตให้พำนักชั่วคราวสำหรับบุคคลแต่ละประเภท โดยประเทศไทยได้จัดทำข้อผูกพันให้มีการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาเพียง ๒ ประเภทเท่านั้น คือ (๑) ผู้เยี่ยมเยือนทางธุรกิจ (Business Visitor) และ (๒) ผู้โอนย้ายภายในบริษัท (Intra Corporate Transferee)

ประเทศไทยได้เสนอข้อผูกพันให้มีการเข้ามาทำงานได้ในประเภทและสาขาที่มีความพร้อมและภายใต้นโยบายของรัฐบาล โดยการจัดทำข้อผูกพันทั้งหมดไม่เกินกว่าขอบเขตของกฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ การเข้ามาและการพำนักในประเทศไทยของบุคคลดังกล่าวเป็นไปตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ และพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ เนื่องจากความตกลงดังกล่าวเป็นการอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายผู้ประกอบการอาชีพที่เป็นบุคคลธรรมดาของอาเซียน โดยกฎหมายไทยไม่มีข้อกำหนดห้ามคนต่างด้าวในการประกอบอาชีพดังกล่าว ประกอบกับการเข้ามาประกอบอาชีพของบุคคลดังกล่าวยังคงต้องเป็นไปตามกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องของไทย จึงไม่ต้องมีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเด็นเรื่องสัญชาติ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเข้าสู่ประชาคมอาเซียนหลังปี ค.ศ. ๒๕๕๘ หากได้กำหนดให้เปิดตลาดบริการของผู้ประกอบอาชีพเพิ่มเติมหรือในระดับที่สูงกว่าปัจจุบัน อาจมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงกฎหมายซึ่งขึ้นอยู่กับข้อผูกพันที่จะเกิดขึ้นในอนาคต^{๕๓}

(๕) พันธกรณีภายใต้ความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ

ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่าความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบเป็นความตกลงฯ ภายใต้อาณัติของการเป็นภูมิภาคที่มีความสามารถในการแข่งขันสูง มีสาระสำคัญเพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งข้ามแดนในภูมิภาคอาเซียนให้สามารถ

^{๕๓} ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายเลขานุการคณะทำงานด้านกฎหมายเพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ดำเนินการได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนให้ เป็นสากลและมีมาตรฐานเดียวกัน กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบและข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่อง รวมทั้งการกำหนดกระบวนการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบระหว่างประเทศ ในเรื่องนี้ ประเทศไทยสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีตามความตกลงดังกล่าวได้ตาม พระราชบัญญัติการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พ.ศ. ๒๕๔๘ พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ. ๒๕๓๔ พระราชบัญญัติการรับขนของทางถนนระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๖ พระราชบัญญัติการรับขนทางอากาศระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ พระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการขนส่งข้ามพรมแดน พ.ศ. ๒๕๕๖ กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจดทะเบียนผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบและการจดทะเบียนการตั้งตัวแทน พ.ศ. ๒๕๕๐ กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจดทะเบียนผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบและการตั้งตัวแทนหรือสำนักงานสาขาในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๓

(๖) พันธกรณีภายใต้ความตกลงพหุภาคีอาเซียนว่าด้วยการบริการขนส่งทางอากาศ

ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่าความตกลงพหุภาคีอาเซียนว่าด้วยการบริการขนส่งทางอากาศ มีสาระสำคัญเพื่อให้สิทธิแก่ประเทศสมาชิก (ที่ลงนามและให้สัตยาบันแล้ว) ในการให้บริการขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ โดยประเทศสมาชิกสามารถกำหนดสายการบินที่จะให้บริการขนส่งทางอากาศได้ไม่จำกัดและมีสิทธิที่จะระงับ เพิกถอน พักใช้ กำหนดเงื่อนไขหรือข้อจำกัดในใบอนุญาตเป็นการชั่วคราวหรือถาวร การกำหนดให้มีการรักษาความปลอดภัยด้านการบิน พิกัดอัตราค่าขนส่ง การดำเนินการด้วยอากาศยานเช่า การดำเนินกิจกรรมในทางการค้าพาณิชย์ในประเทศคู่ภาคีอีกฝ่ายได้ รวมทั้งกำหนดให้นำบทบัญญัติของพิธีสารของกฎบัตรอาเซียนว่าด้วยกลไกระงับข้อพิพาทมาใช้ในการระงับข้อพิพาท ในเรื่องนี้ ประเทศไทยสามารถปฏิบัติตามพันธกรณีตามความตกลงดังกล่าวได้ตาม พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๕๙๗ พระราชบัญญัติการรับขนทางอากาศระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ พระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติต่ออากาศยานที่กระทำผิดกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๕๓ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๕๕๘ และพระราชบัญญัติการทำอากาศยานแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒

๒.๒.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรองรับพันธกรณีอาเซียนภายใต้ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

เมื่อพิจารณาสาระสำคัญของแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนทั้งฉบับ ค.ศ. ๒๐๑๕ และฉบับ ค.ศ. ๒๐๒๕ รวมทั้งความตกลงและปฏิญญาที่จัดทำขึ้นภายใต้ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนดังที่ได้แสดงไว้ในข้อ ๒.๑.๓ จะเห็นได้ว่าพันธกรณีภายใต้ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน มีทั้งในลักษณะที่มีผลผูกพันทางกฎหมายให้ต้องปฏิบัติ และมีผลผูกพันในทางการเมืองและนโยบายที่สมควรจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตาม แต่โดยที่สาระสำคัญของพันธกรณีเหล่านั้นโดยส่วนใหญ่เป็นการกำหนดกรอบเป้าหมายและแนวทางการร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ไม่ได้กำหนดหน้าที่และพันธกรณีโดยเฉพาะเจาะจง กรณีจึงเป็นเรื่องที่หน่วยงานหรือรัฐบาลไทยสามารถดำเนินการได้โดยอาศัยมาตรการ

ทางบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินการตามพันธกรณีที่มีลักษณะความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิก

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณากรอบเป้าหมายที่กำหนดในแผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ค.ศ. ๒๐๒๕ ที่มุ่งเน้นให้ประเทศสมาชิกอาเซียนดำเนินการเพื่อ บรรลุวัตถุประสงค์ในด้านการเป็นประชาคมที่มุ่งมั่น มีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม การเป็นประชาคมที่ส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตในระดับสูง การเข้าถึงโอกาสอย่างเท่าเทียมสำหรับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในประชาคมอาเซียน การเป็นประชาคมที่ส่งเสริมการพัฒนาทางสังคมและการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม การเป็นประชาคมที่มีขีดความสามารถและศักยภาพเพิ่มมากขึ้นในการปรับตัวและสนองตอบต่อความเปราะบางทางสังคมและเศรษฐกิจ ภัยพิบัติ การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพอากาศ และภัยคุกคามและความท้าทายต่าง ๆ และการเป็นประชาคมที่มีพลวัตและมีความสมานฉันท์ในด้านอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และมรดกอาเซียน จะเห็นได้ว่าเป็นเป้าหมายที่กำหนดครอบคลุมบริบททางสังคมในทุกด้าน ซึ่งในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายเหล่านี้ ประเทศไทยมีกฎหมายภายในที่สอดคล้องเพียงพอ ซึ่งครอบคลุมเป้าหมายทุกด้านของแผนงานดังกล่าว จำแนกรายชื่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในแต่ละด้าน ได้ดังนี้^{๕๔}

ด้านการส่งเสริมและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

๑. พระราชบัญญัติการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒
๒. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖
๓. พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐
๔. พระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. ๒๕๐๙
๕. พระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก พ.ศ. ๒๕๗๙
๖. พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในทางแพ่งเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิ

ควบคุมดูแลเด็ก พ.ศ. ๒๕๕๕

ด้านการส่งเสริมและคุ้มครองคนพิการ

๗. พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐

ด้านการส่งเสริมและคุ้มครองผู้สูงอายุ

๘. พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖
๙. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ ๓๖) พ.ศ. ๒๕๔๘

ด้านการส่งเสริมสวัสดิการสังคม

๑๐. พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖
๑๑. พระราชบัญญัติการฌาปนกิจสงเคราะห์ พ.ศ. ๒๕๔๕

ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม

๑๒. พระราชบัญญัติการเคหะแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๗
๑๓. พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑

^{๕๔} รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาทิศทางพัฒนากฎหมายด้านสังคมเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จัดทำโดยภาควิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เสนอสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๙ ธันวาคม ๒๕๕๖, บทที่ ๒.

๑๔. พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. ๒๕๑๑

ด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ การค้าประเวณี และควบคุมการ

ขอทาน

๑๕. พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. ๒๕๘๔

๑๖. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๙

๑๗. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑

ด้านการส่งเสริมสิทธิสตรีและสถาบันครอบครัว

๑๘. พระราชบัญญัติค่านำน่านามหญิง พ.ศ. ๒๕๕๑

๑๙. พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐

ด้านสังคมสงเคราะห์

๒๐. พระราชบัญญัติวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. ๒๕๕๖

ด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุน

๒๑. พระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๗

๒๒. พระราชกำหนดกองทุนส่งเสริมการประกันภัยพิบัติ พ.ศ. ๒๕๕๕

๒๓. พระราชกำหนดการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้ได้รับความเสียหาย

จากอุทกภัย พ.ศ. ๒๕๕๕

ด้านการท่องเที่ยว

๒๔. พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑

๒๕. พระราชบัญญัติสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๔

๒๖. พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒

ด้านการศึกษา

๒๗. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๘

ด้านการเกษตรที่ดินทำกินและการประมง

๒๘. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘

๒๙. พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๒

๓๐. พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. ๒๕๕๔

๓๑. พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. ๒๕๓๕

๓๒. พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. ๒๕๐๗

๓๓. พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑

๓๔. พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. ๒๕๓๕

๓๕. พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘

๓๖. พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๗

๓๗. พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๑

๓๘. พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๕๙๐

๓๙. พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทย พ.ศ. ๒๕๘๒

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์ป่า และพรรณพืช

- ๔๐. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕
- ๔๑. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕
- ๔๒. พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒
- ๔๓. พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔
- ๔๔. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗

ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

- ๔๕. พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๔๔
- ๔๖. พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐
- ๔๗. พระราชบัญญัติสถิติ พ.ศ. ๒๕๕๐

ด้านการอนุรักษ์หัตถกรรมดั้งเดิม

- ๔๘. พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๖

ด้านการพัฒนาชนบทและเมือง

๔๙. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒

๕๐. พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗

๕๑. พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖

๕๒. พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. ๒๕๒๒

๕๓. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘

๕๔. พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘

ด้านการรับมือภัยพิบัติ

๕๕. พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐

ด้านความมั่นคง

๕๖. พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒

๕๗. พระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๔๙๓

๕๘. พระราชบัญญัติการเนรเทศ พ.ศ. ๒๔๙๙

ด้านสาธารณสุข

๕๙. พระราชบัญญัติการประปานครหลวง พ.ศ. ๒๕๑๐

๖๐. พระราชบัญญัติการประปาส่วนภูมิภาค พ.ศ. ๒๕๒๒

ด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

๖๑. พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๙

๖๒. พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓

๖๓. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๑๙

๖๔. พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕

๖๕. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒

ด้านแรงงาน

๖๖. พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๕

๖๗. พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑

๖๘. พระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ. ๒๕๒๘

๖๙. พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๕๔

๗๐. พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘

๗๑. พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๕๔

๗๒. พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓

๗๓. พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒

๗๔. พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๑

๗๕. พระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. ๒๕๓๗

ด้านศิลปวัฒนธรรม

๗๖. พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓

๗๗. พระราชบัญญัติส่งเสริมศิลปปะร่วมสมัย พ.ศ. ๒๕๕๑

๗๘. พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑

๗๙. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน

แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

๘๐. พระราชบัญญัติจดหมายเหตุแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๖

ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๘๑. พระราชบัญญัติว่าด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๕๑

๘๒. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิชาชีพวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. ๒๕๕๑

๘๓. พระราชบัญญัติสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

พ.ศ. ๒๕๒๒

๘๔. พระราชบัญญัติพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. ๒๕๓๔

๘๕. พระราชบัญญัติสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

พ.ศ. ๒๕๔๑

ด้านการศึกษา

๘๖. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

๘๗. พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕

๘๘. พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗

๘๙. พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗

๙๐. พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

พ.ศ. ๒๕๕๑

- ๙๑. พระราชบัญญัติกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๑
- ๙๒. พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖
- ๙๓. พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. ๒๕๕๐
- ๙๔. พระราชบัญญัติสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

พ.ศ. ๒๕๔๑

- ๙๕. พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑
- ๙๖. พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖

ด้านสาธารณสุข

- ๙๗. พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒
- ๙๘. พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑
- ๙๙. พระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๔
- ๑๐๐. พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐
- ๑๐๑. พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕
- ๑๐๒. พระราชบัญญัติสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
- ๑๐๓. พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐
- ๑๐๔. พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๒๓
- ๑๐๕. พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
- ๑๐๖. พระราชบัญญัติองค์การเภสัชกรรม พ.ศ. ๒๕๐๙

ด้านอุตสาหกรรม

- ๑๐๗. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. ๒๕๔๓
- ๑๐๘. พระราชบัญญัติสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๓๐
- ๑๐๙. พระราชบัญญัติธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๕

ด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม

- ๑๑๐. พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕
- ๑๑๑. พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕

ด้านคุ้มครองผู้บริโภค

- ๑๑๒. พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒

ด้านพัฒนาข้าราชการ

- ๑๑๓. พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑

ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ

- ๑๑๔. พระราชบัญญัติพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๑

นอกเหนือจากรายชื่อกฎหมายภายในของไทยที่เกี่ยวข้องกับประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในด้านต่าง ๆ ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันดังกล่าวข้างต้น ได้มีการศึกษาเพื่อเสนอแนะกฎหมาย

ภายในอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการเตรียมความพร้อมและการบูรณาการให้สอดคล้องกับเป้าหมายของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ได้แก่^{๔๕}

๑) กฎหมายที่อาจจำเป็นต่อการเตรียมความพร้อมอันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายคนข้ามไปมาระหว่างประเทศอาเซียน ซึ่งอาจเป็นไปได้ในลักษณะการเคลื่อนย้ายด้านแรงงาน การแพร่ขยายเกี่ยวกับกระบวนการค้ามนุษย์ หรือการเคลื่อนย้ายทางวัฒนธรรม เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการขอลาน กฎหมายคุ้มครองแรงงานต่างด้าว กฎหมายปราบปรามวัตถุอันตราย เป็นต้น

๒) กฎหมายที่อาจจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพื่อสร้างมาตรฐานด้านสังคมที่เท่าเทียมและสอดคล้องกันในประเทศสมาชิกอาเซียนและรวมถึงการสร้างมาตรฐานด้านสังคมในระดับมาตรฐานสากล เช่น กฎหมายเพื่อเสริมสร้างความเสมอภาคทางเพศ กฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว กฎหมายคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง กฎหมายว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพของเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ กฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรทางทะเลหรือชายฝั่งหรือการจัดการน้ำทั้งระบบ เป็นต้น

๒.๓ การทำกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียน (Legal Harmonization)

จากการศึกษาความตกลงและพันธกรณีภายใต้ประชาคมอาเซียนทั้งสามเสาและกฎหมายภายในของไทยที่เกี่ยวข้อง อาจสรุปได้ว่า ความตกลงหรือพันธกรณีภายใต้ประชาคมอาเซียนแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

กลุ่มที่หนึ่ง ความตกลงหรือพันธกรณีที่มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศในระหว่างสมาชิกอาเซียน ซึ่งมีผลบังคับให้ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องปฏิบัติตามมีเช่นนั้นอาจเกิดความรับผิดชอบในทางระหว่างประเทศได้ ความตกลงหรือพันธกรณีในกลุ่มนี้ที่สำคัญ คือ ความตกลงที่มีชื่อเรียกต่างซึ่งทำขึ้นโดยมีการลงนามหรือการให้สัตยาบันโดยประเทศสมาชิกอาเซียนต่าง ๆ โดยมีเนื้อหาที่กำหนดหน้าที่ของสมาชิกในลักษณะเจาะจง มีการใช้ถ้อยคำที่ชัดเจนและมีลักษณะบังคับ เช่น ความตกลงภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ATIGA, AFAS, ACIA) ทั้งนี้ ความตกลงหรือพันธกรณีในกลุ่มนี้จะเข้าข่ายเป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หากเนื้อหาของความตกลงหรือพันธกรณีในกลุ่มนี้เข้าข่ายประเภทหนังสือสัญญาตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ก็จะต้องเสนอให้รัฐสภาหรือสภานิติบัญญัติให้ความเห็นชอบก่อนเข้าผูกพันหรือเป็นภาคีด้วย

กลุ่มที่สอง ความตกลงหรือพันธกรณีที่ไม่ผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศในระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน แต่มีลักษณะเป็นเอกสารแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองหรือทางนโยบายของประเทศสมาชิกอาเซียนที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายและกรอบแนวทางที่กำหนดไว้เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยมีได้กำหนดการดำเนินการที่เฉพาะเจาะจง แต่โดยที่ความตกลงหรือพันธกรณีของประชาคมอาเซียนจัดทำขึ้นภายใต้กลไกอาเซียนตามกฎบัตรอาเซียน จึงถือเป็นหน้าที่ของประเทศสมาชิกอาเซียนที่จะต้องยึดถือและปฏิบัติตามความตกลงหรือพันธกรณีที่ผูกพันทางการเมืองหรือทางนโยบายดังกล่าวเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กฎบัตรอาเซียนกำหนดไว้ด้วย

^{๔๕} อ่างแก้ว, บทที่ ๓.

เช่นกัน ซึ่งความตกลงหรือพันธกรณีในกลุ่มนี้ที่สำคัญ ได้แก่ แผนงานประชาคมอาเซียน Blueprint ค.ศ. ๒๐๒๕ ทั้ง ๓ ประชาคม รวมถึงเอกสารที่เป็นปฏิญญาฉบับต่าง ๆ

อย่างไรก็ดี ในการปฏิบัติตามหรือดำเนินการให้เป็นไปตามความตกลงหรือพันธกรณีของประชาคมอาเซียนจำเป็นต้องอาศัยกฎหมายภายในเป็นเครื่องมือ โดยทำกฎหมายภายในให้สอดคล้องหรือบูรณาการกับความตกลงหรือพันธกรณีของประชาคมอาเซียน ซึ่งกฎหมายภายในที่สอดคล้องหรือบูรณาการดังกล่าว แบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ เช่นเดียวกัน ได้แก่

๒.๓.๑ กฎหมายภายในที่จำเป็นต้องมีหรือแก้ไขเพื่อรองรับการปฏิบัติตามความตกลงหรือพันธกรณีของประชาคมอาเซียน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งความตกลงหรือพันธกรณีที่มีผลผูกพันทางกฎหมาย หรือเรียกว่า กฎหมายอนุวัติการ โดยที่ประเทศไทยยึดถือทฤษฎีทวินิยม ในการปฏิบัติตามหรือดำเนินการให้เป็นไปตามพันธกรณีของประชาคมอาเซียน จำเป็นจะต้องทำให้เนื้อหาของพันธกรณีเหล่านั้นสอดคล้องกับกฎหมายภายในของไทยที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติหรือระดับอนุบัญญัติเสียก่อนมิเช่นนั้น ประเทศไทยจะไม่สามารถปฏิบัติตามพันธกรณีเหล่านั้นได้ อย่างไรก็ตามการทำให้กฎหมายภายในของไทยให้สอดคล้องกับความตกลงหรือพันธกรณีที่มีผลผูกพันทางกฎหมายในทางปฏิบัติไม่มีข้อกั่วงวลมากนัก เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำความตกลงมักจะเจรจาทำความตกลงภายในขอบเขตของกฎหมายภายในที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น แต่ในกรณีที่ไม่สามารถเจรจาภายในขอบเขตของกฎหมายภายในของไทยได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือรัฐบาลไทยจะต้องดำเนินการเสนอกฎหมายหรือแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับความตกลงฉบับนั้น ๆ เสียก่อนที่จะเข้าร่วมผูกพันหรือเป็นภาคี ในกรณีความตกลงหรือพันธกรณีที่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย การทำกฎหมายภายในให้สอดคล้องจะมีลักษณะยืดหยุ่นกว่าเพราะไม่มีค่าบังคับ ดังนั้น หากหน่วยงานหรือรัฐบาลพิจารณากำหนดนโยบายหรือแนวทางที่ชัดเจนเพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดในพันธกรณีเหล่านั้น โดยจำเป็นต้องใช้กฎหมายเป็นกลไกเพื่อการบรรลุเป้าหมาย การดำเนินการจัดทำหรือแก้ไขปรับปรุงกฎหมายตามความจำเป็นและเหมาะสมเพื่อดำเนินการตามพันธกรณีจะถือเป็นความริเริ่มของหน่วยงานหรือรัฐบาลเองโดยมิได้เป็นการถูกบังคับให้ต้องทำตามกฎหมายระหว่างประเทศ

๒.๓.๒ กฎหมายภายในที่จำเป็นต้องมีเพื่อการเตรียมความพร้อมของประเทศไทย

ในการเป็นประชาคมอาเซียน กฎหมายในกลุ่มนี้ไม่ใช่กฎหมายอนุวัติการแต่เป็นกฎหมายที่ควรจะต้องมีเพื่อให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากความเป็นประชาคมอาเซียน ทั้งในแง่รองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเป็นประชาคมอาเซียน สร้างโอกาสให้แก่ประเทศไทยในการเป็นประชาคมอาเซียน รวมไปถึงการเพิ่มศักยภาพหรือขีดความสามารถของประเทศไทย กฎหมายในกลุ่มนี้จะต้องเกิดจากการศึกษา วิเคราะห์ หรือวิจัยในเชิงลึก โดยคำนึงถึงปัจจัยและองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคง ของประเทศไทยประกอบ แนวทางการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อทำกฎหมายไทยให้มีความสอดคล้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียนในลักษณะเพื่อการเตรียม

ความพร้อมของประเทศไทยนี้ ได้แก่ การนำเป้าหมายและกรอบแนวทางดำเนินการที่กำหนดอยู่ในวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ASEAN Community Vision 2025 และแผนงานประชาคมอาเซียนทั้ง ๓ ประชาคม (Blueprint) ๒๐๒๕ มาศึกษาวิเคราะห์เทียบกับกฎหมายภายในของประเทศไทยที่มีอยู่ ว่ามีความเพียงพอหรือมีความสอดคล้องกันที่จะทำให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบแก่ประเทศไทย รวมไปถึงทำให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากเป้าหมายนั้นหรือไม่ ซึ่งกฎหมายในกลุ่มนี้เป็นกฎหมายที่เป็นเป้าหมายของงานวิจัยนี้ โดยได้เลือกประเด็นศึกษาที่สำคัญ และเชื่อมโยงกับสามเสาหลักของอาเซียน ได้แก่ ประเด็นด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ด้านแรงงานข้ามชาติ ด้านความมั่นคงทางทะเล และด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะได้นำเสนอในบทต่อจากนี้ไป

อนึ่ง นอกเหนือจากการวิจัยนี้ องค์กรในหลายภาคส่วนได้มีความพยายามในการศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอกฎหมายภายในที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียน ซึ่งรวมถึงรัฐบาลด้วย โดยรัฐบาลได้ดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการศูนย์อำนวยการเตรียมความพร้อมประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพื่อศึกษาความพร้อมทั้งระบบ ในกรณีนี้ คณะกรรมการดังกล่าว ได้มีคำสั่งที่ ๕/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานด้านกฎหมายเพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นประธานคณะทำงาน และให้มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องและความเข้าช้อนในการเสนอกฎหมายเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และจัดทำแผนและลำดับการเสนอกฎหมายเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเสนอต่อคณะกรรมการศูนย์อำนวยการฯ

คณะทำงานด้านกฎหมายเพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้มอบหมายให้ฝ่ายเลขานุการคณะทำงานฯ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กรมอาเซียน และกระทรวงยุติธรรม รวบรวมข้อมูลกฎหมายเพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการประสานงานผ่านคณะอนุกรรมการ ๓ คณะ คือ (๑) คณะอนุกรรมการศูนย์อำนวยการเตรียมความพร้อมประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ปลัดกระทรวงพาณิชย์เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ) (๒) คณะอนุกรรมการศูนย์อำนวยการเตรียมความพร้อมประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ) (๓) คณะอนุกรรมการศูนย์อำนวยการเตรียมความพร้อมประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (อธิบดีกรมอาเซียนเป็นอนุกรรมการและเลขานุการร่วม) เพื่อให้สอบถามไปยังหน่วยงานในแต่ละประชาคมที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำความตกลงภายใต้กรอบอาเซียนว่า แต่ละหน่วยงานมีความจำเป็นต้องออกกฎหมายตามความตกลงภายใต้กรอบอาเซียนหรือไม่ อย่างไร โดยแยกเป็น ๒ กลุ่มตามที่ได้แบ่งไว้ดังกล่าวข้างต้น ปรากฏว่า มีหน่วยงานจำนวน ๘๑ หน่วยงาน แจ้งข้อมูลกฎหมายมายังฝ่ายเลขานุการคณะทำงานฯ สรุปได้ว่า^{๕๖}

(๑) กฎหมายที่จะต้องออกเพื่อรองรับการปฏิบัติตามพันธกรณี มีจำนวน ๕ ฉบับ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เสนอโดยกระทรวงพาณิชย์ เพื่อปฏิบัติตาม

^{๕๖} ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ฝ่ายเลขานุการฯ คณะกรรมการกฤษฎีกา คณะพิเศษ ในการพิจารณา เรื่อง การตรวจสอบพันธกรณีด้านกฎหมายเพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี ๒๐๑๕ (เรื่องครั้งที่ ๒๐๘๐/๒๕๕๘)

พันธกรณีภายใต้พิธีสารมาดริดตามที่กำหนดไว้ใน ASEAN Intellectual Property Rights Action Plan 2011 ร่างพระราชบัญญัติเครื่องมือแพทย์ (ฉบับที่..) พ.ศ. ประกอบกับร่างประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการจัดทำรายงานผลการทำงานอันติดปกติของเครื่องมือแพทย์หรือผลอันไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นกับผู้บริโภค และรายงานการดำเนินการแก้ไขเสนอ โดยกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้สอดคล้องกับความตกลงอาเซียนว่าด้วยเครื่องมือแพทย์ (AMDD: ASEAN Agreement on Medical Device Directive) และแนวปฏิบัติสากล ร่างกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขออนุญาตและการออกใบอนุญาตให้ทำการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำในที่จับสัตว์น้ำซึ่งเป็นสาธารณสุขสมบัติของแผ่นดิน เสนอโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ ASEAN Comprehensive Investment Agreement และร่างระเบียบกรมประมง เรื่อง หลักเกณฑ์ และวิธีการในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำภายใต้ความตกลงว่าด้วยการลงทุนอาเซียน เสนอโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ ASEAN Comprehensive Investment Agreement

(๒) กฎหมายเพื่อการเตรียมความพร้อมในการเป็นประชาคมอาเซียน มีจำนวน ๒๖ ฉบับ^{๕๗} ดังนี้

- ๑ ประกาศเจ้าพนักงานควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินที่ออกตามพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. ๒๔๘๕
๒. ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการส่งสำเนาทะเบียนผู้พัก และการออกหลักฐานรับมอบทะเบียนผู้พัก
๓. ประกาศกระทรวงมหาดไทยกำหนดบัตรทะเบียนผู้พักและทะเบียนผู้พักตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. ๒๕๔๗
๔. กฎกระทรวงว่าด้วยการจดทะเบียนและการกำหนดคุณสมบัติผู้ทำแผนและผู้บริหารแผนฟื้นฟูกิจการ พ.ศ. ๒๕๔๕
๕. ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ.
๖. พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๗
๗. กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขายทอดตลาด
๘. ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.
๙. ร่างพระราชบัญญัติสถานพยาบาล (ฉบับที่ ..) พ.ศ.
๑๐. ร่างพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.
๑๑. พระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด (ฉบับที่ ..) พ.ศ.
๑๒. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
๑๓. ร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง (ฉบับที่ ..) พ.ศ.

^{๕๗} ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ฝ่ายเลขานุการคณะทำงานฯ ซึ่งได้รับการชี้แจงว่า รายชื่อที่มีการเสนอดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงมุมมองของหน่วยงานของรัฐที่เสนอกฎหมาย สำหรับประเด็นความสอดคล้องกับพันธกรณีของอาเซียน นโยบายของรัฐบาลหรือแผนการปฏิรูปประเทศ รวมทั้งยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มากน้อยอย่างไรนั้น เป็นเรื่องที่ต้องมีการวิเคราะห์และพิจารณาในรายละเอียดของบทบัญญัติที่มีการเสนอแก้ไขปรับปรุงและความตกลงที่เกี่ยวข้องรายฉบับประกอบด้วย

๑๔. พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. ๒๕๕๑
๑๕. พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑
๑๖. พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑
๑๗. ร่างพระราชบัญญัติมาตรฐานการท่องเที่ยว พ.ศ.
๑๘. ร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการธุรกิจรถยนต์เช่า พ.ศ.
๑๙. ร่างพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ.
๒๐. ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว พ.ศ.
๒๑. พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช ๒๔๘๓
๒๒. พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ.
๒๓. ร่างพระราชบัญญัติประกันชีวิต (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (๒๕๕๙)
๒๔. ร่างพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (๒๕๕๙)
๒๕. ประกาศกระทรวงการคลัง ที่ออกตามพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. ๒๔๘๕
๒๖. ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง การส่งกาแฟออกไปนอกราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๑

ในที่นี้จะได้ยกตัวอย่างเนื้อหาสาระของกฎหมายเพื่อการเตรียมความพร้อมในการเป็นประชาคมอาเซียนตามที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้เสนอมาข้างต้นบางฉบับที่สำคัญ ดังนี้

(๑) ประกาศเจ้าพนักงานควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินที่ออกตามพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. ๒๔๘๕ เพื่อผ่อนคลายหลักเกณฑ์การลงทุนของคนไทยในหลักทรัพย์ในต่างประเทศ และผ่อนคลายคุณสมบัติและเพิ่มความคล่องตัวในการให้บริการของบุคคลรับอนุญาต (Money changer: MC) และตัวแทนโอนเงินระหว่างประเทศ (Money transfer agent: MT)

(๒) พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อกำหนดประเภทของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ได้แก่ กิจการสปา กิจการนวดเพื่อสุขภาพ หรือเพื่อเสริมความงามและกิจการอื่นที่จะกำหนด กำหนดให้ผู้ประกอบกิจการ/ดำเนินการต้องได้รับใบอนุญาต จึงสามารถประกอบกิจการหรือเป็นผู้ดำเนินการในสถานประกอบการได้ กำหนดให้ผู้ให้บริการต้องขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการต่อผู้อนุญาต และกำหนดเรื่องหน้าที่ของผู้อนุญาต ผู้ดำเนินการ การพักใช้การเพิกถอนใบอนุญาตและการลบชื่อออกจากทะเบียน การอุทธรณ์ และบทกำหนดโทษ

(๓) ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ การลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ การจัดเก็บเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ การเสนอเพื่อทำสัญญาผ่านการติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ การบังคับใช้สัญญาที่กระทำโดยการแสดงเจตนาผ่านระบบอัตโนมัติ และการลงข้อมูลผิดพลาดโดยไม่ได้เจตนา

(๔) ร่างพระราชบัญญัติสถานพยาบาล (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อแก้ไขมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. ๒๕๔๑ เพื่อให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศกำหนดให้สถานพยาบาลซึ่งดำเนินการโดยส่วนราชการและหน่วยงานอื่นของรัฐต้องมีลักษณะของสถานพยาบาล คุณภาพและมาตรฐานการดำเนินการและการให้บริการเครื่องมือ เครื่องใช้ ยาและเวชภัณฑ์ ยานพาหนะ สาขา

วิชาชีพ และจำนวนผู้ประกอบการวิชาชีพด้านสาธารณสุข รวมทั้งการจัดทำรายงานและเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

(๕) ร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๓ (๔) กำหนดให้คนสัญชาติของประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถเดินทางข้ามพรมแดนไปมาชั่วคราวได้ โดยปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับอาเซียน หรือรัฐบาลของประเทศสมาชิกอาเซียน รวมทั้งพัฒนาระบบการให้บริการออกหนังสือผ่านแดนชั่วคราวด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-Border Pass) เป็นต้น

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่ากฎหมายเพื่อการเตรียมความพร้อมในการเป็นประชาคมอาเซียนที่หยิบยกขึ้นเป็นตัวอย่างดังกล่าวมาข้างต้นนี้เป็นการ “เตรียมความพร้อม” ในหลายมิติและหลายแง่มุม ทั้งในแง่ความสอดคล้องกับ “พันธกรณีตามความตกลงของอาเซียน” ที่มีผลใช้บังคับอยู่ การรองรับ “การเพิ่มประสิทธิภาพของการรวมกลุ่มเศรษฐกิจ” และ “การเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดา” รวมถึงลักษณะสำคัญของประชาคมเศรษฐกิจ “การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน” “การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง” และการเป็น “ภูมิภาคที่บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้อย่างสมบูรณ์” ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียน กฎหมายในกลุ่มนี้มักจะจัดทำขึ้นโดยเป็นความริเริ่มของหน่วยงานหรือรัฐบาลเองจากการวิเคราะห์สถานการณ์ของแต่ละเรื่องว่าจำเป็นต้องมีมาตรการใดเพิ่มเติมเพื่อให้ไทยมีความพร้อมในมิติหรือแง่มุมใด ด้วยเหตุนี้ จะมีได้ระบุไว้ในเหตุผลของกฎหมายโดยตรงว่าเป็นการตราขึ้นเพื่ออนุวัติการพันธกรณีอาเซียนในการจะอธิบายว่ากฎหมายกลุ่มนี้เตรียมความพร้อมในการเป็นประชาคมอาเซียนอย่างไร จำเป็นต้องวิเคราะห์จากเนื้อหาหรือเหตุผลในการตรากฎหมายนั้น ๆ ในที่นี้จึงขอยกตัวอย่างประเด็นสำคัญจากกฎหมาย ๒ ฉบับ ดังนี้

๑) พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อกำกับดูแลการดำเนินกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเป็นการเฉพาะ เพื่อให้การดำเนินกิจการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีมาตรฐานอันเป็นการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน และคุ้มครองผู้บริโภค เนื่องจากสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเป็นกิจการด้านบริการที่สร้างงานและรายได้แก่ประเทศเป็นจำนวนมาก และเป็นกิจการที่ได้รับความเชื่อมั่นจากผู้รับบริการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมายาวนานและมีผู้ประกอบการดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี กฎหมายดังกล่าวจึงกล่าวได้ว่าเป็นกฎหมายเตรียมความพร้อมในการเป็นประชาคมอาเซียนที่ตอบโจทย์ทั้งในแง่ การเพิ่มประสิทธิภาพของการรวมกลุ่มเศรษฐกิจและการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้อย่างสมบูรณ์ โดยการกำหนดมาตรฐานกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพให้รองรับการลงทุนและการแข่งขันในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศนัยหนึ่ง และรองรับการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาในฐานะของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการอีกด้วย

นอกจากนี้ การกำหนดประเภทของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ได้แก่ กิจการสปา กิจการนวดเพื่อสุขภาพ หรือเพื่อเสริมความงามและกิจการอื่นที่จะกำหนด โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการหรือผู้ดำเนินการต้องได้รับใบอนุญาตจึงสามารถประกอบกิจการหรือเป็นผู้ดำเนินการในสถานประกอบการได้ รวมทั้งการกำหนดให้ผู้ให้บริการต้องขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการต่อผู้อนุญาต และ

กำหนดเงื่อนไขของผู้รับอนุญาต ผู้ดำเนินการ การพักใช้ การเพิกถอนใบอนุญาตและการลบชื่อ ออกจากทะเบียน การอุทธรณ์ และบทกำหนดโทษ การกำหนดมาตรการตามกฎหมายดังกล่าว นอกจากจะเป็นการกำหนดเพื่อกำกับดูแลการดำเนินกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพในด้าน มาตรฐานการบริการและการคุ้มครองผู้บริโภคด้วยแล้ว ยังเป็นมาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อให้สอดคล้อง กับความตกลงของอาเซียนว่าด้วยข้อบังคับเครื่องมือแพทย์อีกด้วย

เนื่องจากสถานประกอบการเพื่อเสริมความงามในบางกรณีมีการใช้เครื่องมือทางเทคนิคซึ่งอยู่ ในขอบข่ายของเครื่องมือแพทย์ ซึ่งความตกลงของอาเซียนว่าด้วยข้อบังคับเครื่องมือแพทย์ได้กำหนด พันธกรณีให้ (๑) ประเทศสมาชิกจะต้องยอมให้เครื่องมือแพทย์ที่มีคุณลักษณะตรงตามมาตรฐานที่ กำหนดไว้อาจวางจำหน่ายในตลาดของตนได้ (๒) กำหนดให้ต้องมีระบบการขึ้นทะเบียนและจัดแจ้ง เครื่องมือแพทย์ก่อนอนุญาตให้จำหน่ายในประเทศนั้น โดยผู้รับผิดชอบในการวางตลาดเครื่องมือ แพทย์ต้องเป็นผู้ที่ได้รับใบอนุญาตจากหน่วยงานกำกับดูแลเครื่องมือแพทย์ของประเทศสมาชิกที่ จะวางจำหน่ายเครื่องมือแพทย์ด้วย (๓) กำหนดหลักการที่จำเป็นเพื่อความปลอดภัยและสมรรถนะใน การใช้งานเครื่องมือแพทย์ (๔) กำหนดให้จำแนกประเภทเครื่องมือแพทย์ เป็น ๔ ประเภท (Low risk/Low-moderate risk/Moderate-high risk/High risk) (๕) กำหนดให้มีการประเมินความ ปลอดภัยและสมรรถนะการใช้งานของเครื่องมือแพทย์ โดยหน่วยงานกำกับดูแลเครื่องมือแพทย์หรือ หน่วยงานอื่นที่หน่วยงานกำกับดูแลเครื่องมือแพทย์มอบหมาย (๖) กำหนดให้มาตรฐานเครื่องมือ แพทย์ต้องเป็นไปตามมาตรฐานที่คณะกรรมการอาเซียนด้านเครื่องมือแพทย์ยอมรับ หรือมาตรฐานที่ หน่วยงานกำกับดูแลเครื่องมือแพทย์ของประเทศนั้นยอมรับให้จำหน่ายในประเทศนั้น (๗) กำหนด เกี่ยวกับฉลากของเครื่องมือแพทย์ (๘) การควบคุมเกี่ยวกับการอ้างคุณสมบัติของเครื่องมือแพทย์ (๙) การจัดทำมีระบบเฝ้าระวังเครื่องมือแพทย์หลังออกวางตลาด และ (๑๐) การศึกษาทดลองทาง คลินิก เป็นต้น

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙ จะเห็นได้ว่าการกำหนดไว้สอดคล้องกับพันธกรณีตามความตกลงของอาเซียนว่าด้วย ข้อบังคับเครื่องมือแพทย์ด้วยแล้ว เช่น การกำหนดหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตในการรักษามาตรฐาน ด้านสถานที่ ความปลอดภัย และการให้บริการให้เป็นไปตามที่ได้รับอนุญาตและการไม่โฆษณา เกี่ยวกับการให้บริการเพื่อสุขภาพในลักษณะโอ้อวดสรรพคุณของการบริการเพื่อสุขภาพ หรืออุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ อันเป็นส่วนประกอบในการให้บริการว่าสามารถบำบัด รักษา หรือป้องกันโรคได้ หรือใช้ถ้อยคำอื่นใดที่มีความหมายในทำนองเดียวกันและต้องไม่โฆษณาในประการ ที่น่าจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับการให้บริการเพื่อสุขภาพ (ตามมาตรา ๒๘ (๔) และ (๖) (ข) และ (ค) แห่งพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙) รวมทั้ง กำหนดหน้าที่ของผู้ดำเนินการในการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานสำหรับบริการหรือคู่มือการใช้อุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ และควบคุมดูแลการบริการ อุปกรณ์ ผลิตภัณฑ์ และเครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ให้ได้มาตรฐาน ถูกสุขลักษณะ และใช้ได้อย่างปลอดภัย (ตามมาตรา ๒๙ (๑) และ (๒) แห่งพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙)

๒) ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ได้มีการยกร่างกฎหมายดังกล่าวขึ้นเพื่อแก้ไขข้อจำกัดหรืออุปสรรคบางประการในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่มีอยู่ ประกอบกับปัจจุบันการทำสัญญาในรูปแบบของธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างคู่สัญญาที่อยู่คนละประเทศมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และเพื่อให้กฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นไปตามมาตรฐานสากล รวมทั้งปรับปรุงกลไกในการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจบริการเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ให้ชัดเจน และสอดคล้องกับการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ในการนี้ ได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ การลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ การจัดเก็บเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ การเสนอเพื่อทำสัญญาผ่านการติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ การบังคับใช้สัญญาที่กระทำโดยการแสดงเจตนาผ่านระบบอัตโนมัติ และการลงข้อมูลผิดพลาดโดยไม่ได้เจตนา

จะเห็นได้ว่าความสำคัญของการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสารและการเชื่อมโยงการอำนวยความสะดวกด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมความร่วมมือและเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมทั้งส่งเสริมการเปิดเสรีด้านการค้าสินค้า บริการ และการลงทุน จึงอาจกล่าวได้ว่าร่างกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายเตรียมความพร้อมการเป็นประชาคมอาเซียนอีกฉบับหนึ่งที่สะท้อนการเตรียมความพร้อมในหลายมิติและตอบโจทย์วัตถุประสงค์หลักของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียนในแง่การรองรับ “การเพิ่มประสิทธิภาพของการรวมกลุ่มเศรษฐกิจ” “การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน” “การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง” และการเป็น “ภูมิภาคที่บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้อย่างสมบูรณ์”

นอกจากนี้ร่างกฎหมายดังกล่าวยังสอดคล้องกับพันธกรณีของความร่วมมือกรอบด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและอิเล็กทรอนิกส์ (e-ASEAN Framework Agreement) ซึ่งเป็นข้อตกลงที่กำหนดแนวทางเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสาร (Information Technology and Communication-ICT) เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสาร ในภูมิภาคให้สอดคล้องกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีมาตรการแนวทางที่ครอบคลุม ๕ ด้าน^{๔๔} คือ

(๑) การวางระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูลข่าวสาร (ASEAN Information Infrastructure) ภายในอาเซียนที่สามารถติดต่อเชื่อมโยงถึงกันอย่างทั่วถึงและด้วยความเร็วสูง และพัฒนาความร่วมมือไปสู่การจัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (digital libraries) และแหล่งรวมข้อมูลท่องเที่ยวอิเล็กทรอนิกส์ (tourism portals) รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนข้อมูล (Internet exchanges) และการให้บริการเชื่อมต่อสัญญาณเครือข่ายข้อมูลอินเทอร์เน็ต (Internet gateways)

(๒) การอำนวยความสะดวกให้เกิดความเจริญเติบโตทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยการออกกฎหมายและระเบียบด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่าง

^{๔๔} ข้อมูลจากกองการสื่อสารมวลชน กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

ประเทศ สร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคและพัฒนาวัฒนธรรมในการทำธุรกิจโดยใช้อิเล็กทรอนิกส์ เช่น การยอมรับลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งกันและกัน การชำระเงินโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและข้อมูลส่วนบุคคล

(ก) การเปิดเสรีการค้าสินค้า บริการ และการลงทุนด้าน ICT ภายในอาเซียน โดยประเทศสมาชิกอาเซียนจะยกเลิกภาษีและอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภาษีสำหรับสินค้า ICT^{๔๔} ซึ่งได้มีการดำเนินการไปแล้ว รวมทั้งให้เร่งเปิดเสรีการค้าบริการ และการลงทุนด้าน ICT ภายใต้กรอบความตกลงด้านบริการของอาเซียนและความตกลงว่าด้วยเขตการลงทุนอาเซียน รวมทั้งให้มีการยอมรับร่วมด้านมาตรฐานสินค้า และการประสานพิกัดศุลกากรสินค้า ICT เป็นต้น

(ข) การเสริมสร้างความสามารถและพัฒนาอิเล็กทรอนิกส์เพื่อประโยชน์ต่อสังคม (e-Society) โดยให้มีการพัฒนาและจัดทำโครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ความสามารถด้าน IT ของบุคลากรในอาเซียน ลดความเหลื่อมล้ำด้าน IT ภายในประเทศและระหว่างประเทศสมาชิก อำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายแรงงานด้าน IT อย่างเสรี และส่งเสริมการใช้ IT

(ค) ส่งเสริมให้มีการใช้ ICT ในภาครัฐ เช่น การให้บริการ การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ การอำนวยความสะดวกในเรื่องข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

นอกจากนี้ สารสำคัญของร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่ได้มีการแก้ไขได้มุ่งเน้น (๑) การปรับปรุงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินการทางธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ให้มีมาตรฐานสากล (๒) ปรับปรุงการกำกับดูแลการประกอบธุรกิจบริการเกี่ยวกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ และ (๓) ปรับปรุงให้สอดคล้องกับการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในประเด็นการปรับปรุงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินการทางธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ให้มีมาตรฐานสากลได้มีการพิจารณาถึงความสอดคล้องกับอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการใช้การติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ในสัญญาระหว่างประเทศ (United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts) ซึ่งเป็นกรอบแนวทางในการพิจารณาความร่วมมือกรอบด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและอิเล็กทรอนิกส์ (e-ASEAN Framework Agreement) ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี รายชื่อกฎหมายที่หน่วยงานเสนอนั้น เป็นรายชื่อกฎหมายในมุมมองของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องหรือแตกต่างจากมุมมองของภาคเอกชนหรือภาคสังคม หรือภาควิชาการได้ จึงยังมีความจำเป็นที่ภาคส่วนต่าง ๆ จะต้องทำการศึกษาและเสนอกฎหมายที่เห็นว่าเป็นต่อการรองรับการเป็นประชาคมอาเซียนในมุมมองของแต่ละภาคส่วน เพื่อร่วมกันผลักดันให้เกิดการบูรณาการกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียนและทำให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากการเป็นประชาคมอาเซียนได้อย่างแท้จริง

^{๔๔} เช่น เครื่องประมวลผลอัตโนมัติ เครื่องโทรสาร เครื่องบันทึกเสียงสำหรับโทรศัพท์ โดโอดและทรานซิสเตอร์ แผงวงจรไฟฟ้า

บทที่ ๓

การคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมสนับสนุนให้เกิดการเชื่อมต่อข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์โดยคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต และสมาร์ทโฟนที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ภาคธุรกิจจึงพยายามใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดังกล่าวในการสร้างโอกาสทางการค้าให้กับธุรกิจของตน จนนำไปสู่การค้นรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Commerce)” หรือ “อีคอมเมิร์ซ (E-commerce)” ที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นประสานงานในองค์กร การซื้อขายสินค้าและบริการ การติดต่อระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จึงเป็นปัจจัยในการเพิ่มศักยภาพของการดำเนินธุรกิจ ตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคมีทางเลือกในการซื้อสินค้าและบริการมากขึ้น

สำหรับประชาคมอาเซียน พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีส่วนอย่างมากในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจยุคดิจิทัล ที่อาศัยการเชื่อมโยงและบูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางธุรกิจ อาทิ การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางธุรกิจ การนำเสนอสินค้าและบริการออนไลน์ รวมถึงการชำระเงินและการจัดส่งสินค้า ด้วยเหตุนี้ ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนจึงให้ความสำคัญกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ภายใต้อาเซียน ๒๕๖๘ (ASEAN 2025: Forging Ahead Together) ซึ่งลงนามโดยผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ASEAN Summit) ครั้งที่ ๒๗ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในพิมพ์เขียวของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community) ซึ่งรวมถึงการสร้างสอดคล้องกันของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศสมาชิกอาเซียน^{๔๔}

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นกรณีศึกษาในการจัดทำกฎหมายให้สอดคล้องกับพันธกรณีของประชาคมอาเซียน โดยในบทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอภาพรวมของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และความเกี่ยวข้องของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์กับ ๓ เสาของประชาคมอาเซียนในส่วนแรก ส่วนที่สองจะกล่าวถึงแนวคิดของการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ จากนั้นผู้วิจัยจะนำเสนอตราสารอาเซียนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในส่วนที่สาม สำหรับส่วนที่สี่และห้า ผู้วิจัยจะนำเสนอหลักการสำคัญและมาตรฐานของการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในระดับสากล โดยเน้นประเด็นการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคก่อนเข้าทำสัญญา และสิทธิในการเลิกสัญญาฝ่ายเดียวเป็นสำคัญ

^{๔๔} ASEAN Secretariat, ASEAN 2025: Forging Ahead Together. [Online] retrieved from <http://www.asean.org/storage/2015/12/ASEAN-2025-Forging-Ahead-Together-final.pdf>

๓.๑ ภาพรวมของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และความเกี่ยวข้องของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์กับสามเสาของประชาคมอาเซียน

๓.๑.๑ ความหมายและลักษณะของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

ค.ศ. ๑๙๗๐ เป็นช่วงที่ภาคธุรกิจเริ่มนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการดำเนินธุรกิจซึ่งนำไปสู่การให้คำจำกัดความของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีการให้คำจำกัดความของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๔ ระบุว่า “ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์” หมายความว่า ธุรกรรมที่กระทำขึ้นโดยใช้วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน

Kalakota & Whinston (๒๕๔๐) ให้คำนิยามพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในแต่ละมุมมองดังนี้

มุมมองด้านการสื่อสาร : E-Commerce หมายถึงการส่งข้อมูล สินค้า/บริการ หรือการชำระเงินผ่านสายโทรศัพท์ เครือข่ายทางคอมพิวเตอร์ หรือตัวอย่างอย่างอื่นทางอิเล็กทรอนิกส์

มุมมองด้านกระบวนการทางธุรกิจ : E-Commerce หมายถึงการนำเทคโนโลยีไปใช้เพื่อมุ่งไปสู่ความสร้างความเป็นอัตโนมัติของการแลกเปลี่ยนทางธุรกิจ (Business Transaction) และการดำเนินงาน (Workflow)

มุมมองด้านการบริการ : E-Commerce เป็นเครื่องมือที่จะสามารถระบุความต้องการขององค์กร ผู้บริโภค และการจัดการ เพื่อที่จะลดต้นทุนในการให้บริการ ในขณะที่สามารถเพิ่มคุณภาพของสินค้าและความรวดเร็วในการส่งมอบบริการ

มุมมองด้านการค้าออนไลน์ : E-Commerce ทำให้เกิดความสามารถในการซื้อและขายสินค้าและข้อมูลบนเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ตและการให้บริการออนไลน์ด้านอื่น ๆ

Thomas L. Mesenbourg (๒๕๔๔) กล่าวว่าพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์คือสินค้าและบริการที่ซื้อขายผ่านเครือข่ายสื่อกลางคอมพิวเตอร์ การทำธุรกรรมจะเสร็จสิ้นเมื่อมีการตกลงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายออนไลน์ มีการโอนกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในการใช้สินค้าและบริการ

Worldbank (๒๕๔๔) ให้คำจำกัดความพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ คือ การใช้วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การผลิต การส่งเสริมการขาย ข้อตกลงของสัญญาซื้อขาย การส่งมอบสินค้าและชำระเงิน ซึ่งเป็นการเชื่อมต่อความสัมพันธ์ทั้งระหว่างภายในองค์กรและภายนอกองค์กร

OECD (๒๕๔๕) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า คือ การซื้อขายสินค้าและบริการ ไม่ว่าจะเป็นระหว่างธุรกิจ ประชาชน รัฐบาล และอื่น ๆ โดยระบบคอมพิวเตอร์ที่ดำเนินการผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมาเป็นสื่อกลางทางการค้า

Zorayda Ruth Andam (๒๕๔๖) ได้ให้คำจำกัดความว่าเป็นการใช้การสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ และการประมวลผลข้อมูลดิจิทัล เป็นเทคโนโลยีเพื่อการทำธุรกรรมทางธุรกิจในระหว่างองค์กรกับองค์กรและระหว่างองค์กรกับบุคคล

WTO (๒๕๕๖) ได้ให้คำจำกัดความพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ คือ การซื้อขายสินค้าและบริการที่ดำเนินการผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์โดยวิธีการออกแบบมาโดยเฉพาะ เพื่อรับคำสั่งซื้อผ่านทางเว็บ โดยการทำธุรกรรมสามารถกระทำได้ระหว่างผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการกับประชาชน รัฐบาลกับองค์กรอื่น ๆ ของรัฐหรือเอกชน

Laudon & Traver (๒๕๕๗) ได้ให้คำจำกัดความว่า E-Commerce เป็นการใช้อินเทอร์เน็ต การใช้เว็บ และ แอปพลิเคชัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางธุรกิจ โดยความหมายอย่างเป็นทางการ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการแลกเปลี่ยนเชิงพาณิชย์ดิจิทัลระหว่างองค์กรและบุคคล

Marc J. Schniederjans, Qing Cao and Jason H. Triche (๒๕๕๗) กล่าวว่าพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นการทำธุรกรรมแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าและบริการ รวมถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ผ่านทางอินเทอร์เน็ต ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล โดยประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การตลาด การสนับสนุนลูกค้า การส่งมอบ และการชำระเงิน เป็นต้น

โดยสรุป คำจำกัดความของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ คือ การดำเนินธุรกรรมการค้าสินค้าและบริการ โดยผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจให้ดียิ่งขึ้นและเชื่อมต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างรวดเร็วทั่วโลก

การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สามารถดำเนินการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีทั้งหมด ๖ ประเภท ดังนี้ (๑) โทรศัพท์ (๒) โทรสาร (Fax) (๓) โทรทัศน์ (๔) ระบบการชำระเงินและโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ (electronic payment and money transfer systems) (๕) การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Data Interchange: EDI) และ (๖) อินเทอร์เน็ต^{๖๐}

พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีคุณลักษณะสำคัญอันนำมาซึ่งความได้เปรียบในการแข่งขันทางการค้าดังนี้^{๖๑}

(๑) ธุรกรรมการค้าที่มีอยู่ทุกหนทุกแห่ง (Ubiquity)

จากระบบการค้าแบบดั้งเดิมที่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและสถานที่ มาสู่ระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีการซื้อขายผ่านร้านค้าเสมือนจริงบนเว็บไซต์ที่สามารถซื้อขายได้ทุกที่ทุกเวลา ดังนั้นการดำเนินธุรกรรมการค้าจึงมีความคล่องตัว สะดวก รวดเร็ว และต่อเนื่อง ส่งผลให้ต้นทุนที่เกิดจากการซื้อขายลดลงอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังสร้างทางเลือกให้แก่ผู้บริโภคในการเลือกซื้อสินค้าที่หลากหลาย ก่อให้เกิดความสะดวกรบายมากยิ่งขึ้นอีกด้วย ดังนั้นนอกจากจะประหยัดเวลา และช่วย

^{๖๐} Panagariya, A. (2000), E-Commerce, WTO and Developing Countries [online], Retrived from http://unctad.org/en/Docs/itcdtab3_en.pdf [June 30, 2016].

^{๖๑} Kenneth, L. C., and Carol, T. G. (2014). "E-commerce: The Revolution is Just Beginning". E-Commerce Business Technology Society. 10th Edition. New York: Pearson.

ลดข้อจำกัดของเวลาและพื้นที่แล้วยังส่งผลดีต่อการขยายขอบเขตของตลาดให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น
กว่าการค้าแบบดั้งเดิมอีกด้วย

(๒) ธุรกิจที่มีการขยายขอบเขตให้สามารถเข้าถึงได้ทั่วโลก (Global Reach)

พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จำเป็นต้องอาศัยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นส่วนสำคัญ ผลคือ
การขยายขนาดของตลาดที่มีขนาดเท่ากับประชากรบนโลกออนไลน์ที่นับวันจะเพิ่มทวีคูณและเติบโต
อย่างรวดเร็ว ตลาดจะไม่ใช่แค่ตลาดในประเทศ แต่รวมถึงตลาดภูมิภาค และตลาดโลก ดังนั้นพาณิชย์
อิเล็กทรอนิกส์จึงเป็นการดำเนินธุรกิจการค้าแบบไร้พรมแดนที่สามารถติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่าย
อินเทอร์เน็ตที่แผ่ขยายไปทั่วโลก

(๓) การใช้มาตรฐานเดียวกัน (Universal Standard)

มาตรฐานของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่ใช้เพื่อการติดต่อสื่อสารในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ถือ
เป็นมาตรฐานสากลที่เหมือนกันทุกประเทศทั่วโลก จึงสร้างความมั่นใจให้กับผู้ใช้บริการที่สามารถ
เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ในที่ใดก็สามารถเข้าถึงข้อมูลบนเว็บไซต์ได้ ซึ่งต่างจาก
เทคโนโลยีที่ใช้ในการค้าแบบดั้งเดิม อาทิ โทรศัพท์ วิทยุ ซึ่งอาจมีมาตรฐานที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่
ดังนั้นดำเนินธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จึงอยู่ภายใต้ตลาดที่เป็นเสมือนตลาดเดียวกันทั้งโลก
ทำให้ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแม่นยำ และรวดเร็ว ส่งผลดีทั้งต่อผู้ขายในแง่ของ
การช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเข้าสู่ตลาด และผลดีต่อผู้ซื้อให้สามารถเข้าถึงสินค้าได้ง่ายยิ่งขึ้นจึงเป็นการ
ลดค่าใช้จ่ายในการแสวงหาสินค้า อีกทั้งยังสามารถคัดเลือกสินค้าที่เหมาะสมทั้งราคาและคุณลักษณะ
สินค้าที่ตรงกับความต้องการของตนมากที่สุด

(๔) ความสมบูรณ์ของข้อมูล (Richness)

การรับและส่งมอบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จะ
เป็นข้อมูลที่มีความซับซ้อน และมีรายละเอียดที่มากกว่าการค้าแบบดั้งเดิม การพัฒนาเว็บไซต์ให้มี
ความน่าสนใจและเหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย ย่อมเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศทางการค้า
ก่อให้เกิดความประหยัดในด้านการบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(๕) การโต้ตอบระหว่างกัน (Interactive)

พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายสามารถติดต่อแบบสองทาง โดยอาจจะเห็นหรือไม่
เห็นหน้าก็ตาม กล่าวคือ ผู้ซื้อสามารถพูดคุยสนทนา สอบถามหรือแสดงความคิดเห็นกับผู้ขายผ่านทาง
ห้องสนทนา อีเมล หรือกระทู้สนทนา ผู้ซื้อจึงมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการค้ามากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงถือ
เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างฐานลูกค้าหรือขยายฐานลูกค้าให้เพิ่มสูงขึ้น

(๖) ความหนาแน่นของข้อมูลสารสนเทศ (Information Density)

ระบบอินเทอร์เน็ตเข้ามามีส่วนช่วยให้การจัดทำและเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศให้มีความ
สะดวก รวดเร็วและโปร่งใส อีกทั้งยังมีต้นทุนการดำเนินการที่ต่ำและสามารถปรับปรุงข้อมูลให้
ทันสมัย ก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศเหล่านี้ได้อย่างเต็มที่ทั้งในฝ่ายผู้ขายและผู้ซื้อ
กล่าวคือ ฝ่ายผู้ขายสามารถสื่อสารได้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เพิ่มประสิทธิภาพในเก็บรวบรวมข้อมูล

และประมวผล นอกจากนี้ยังสามารถศึกษาข้อมูล อาทิ ระดับราคาสินค้าที่ผู้ซื้อแต่ละรายยอมรับนำไปสู่การวางแผนทั้งการผลิตและการตลาด เพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมกับราคารวมถึงสินค้าและบริการที่ได้นำเสนอ ส่วนผู้ซื้อสามารถนำข้อมูลสารสนเทศของสินค้าทั้งราคา คุณลักษณะ การส่งเสริมการขาย หรือเงื่อนไขที่ผู้ผลิตแต่ละรายเสนอมาทำการเปรียบเทียบเพื่อประกอบการพิจารณาในการสั่งซื้อสินค้าและบริการเหล่านั้นได้

(๗) ความเป็นเฉพาะบุคคลและปรับแต่งเว็บตามแต่ละบุคคล(Personalization/Customization)

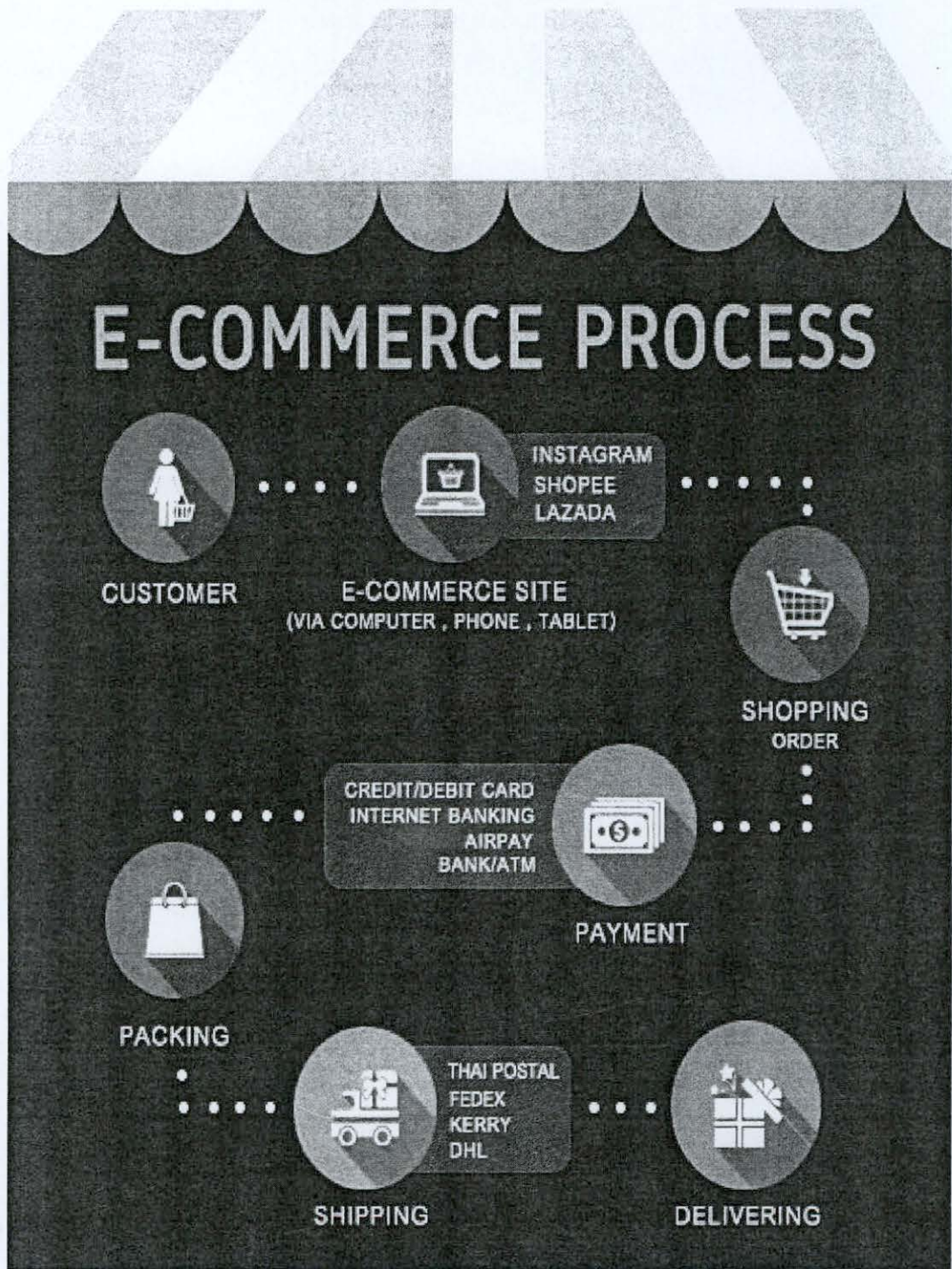
เทคโนโลยีพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ได้เข้ามามีส่วนช่วยผู้ประกอบการ ในการกำหนดกลยุทธ์การตลาดส่วนบุคคล (Personalized Marketing) โดยอาศัยการวิเคราะห์จากข้อมูลส่วนตัวของลูกค้า เช่น ชื่อ ความสนใจ ความชอบ รสนิยม งานอดิเรก พฤติกรรมในการใช้งานผ่านเว็บและการเลือกซื้อสินค้า แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หากกลยุทธ์การตลาดและนำเสนอสินค้าและบริการให้เหมาะสมตรงกับความต้องการของลูกค้าแต่ละราย นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ลูกค้าสามารถกำหนดข้อมูลจำเพาะของสินค้าและบริการที่ตนต้องการได้ (Customization) อาทิ การออกแบบรูปแบบ สีสีนของสินค้าที่ตนเองชอบได้

(๘) เทคโนโลยีทางสังคม (Social Technology)

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ที่ช่วยแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารและก่อให้เกิดกลุ่มสังคมชุมชนออนไลน์ ที่ผู้ใช้สามารถสร้างเนื้อหาและเครือข่ายทางสังคม โดยเนื้อหาสาระของข้อมูลอาจอยู่ในรูปแบบของข้อความ ข้อความเสียง รูปภาพ วิดีโอ หรือเพลง เพื่อการแบ่งปันความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ให้แก่เพื่อน ๆ ที่อยู่ในสังคมออนไลน์เดียวกันและสามารถแผ่ขยายในวงกว้างได้อย่างรวดเร็ว

ด้วยเหตุที่พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ดำเนินธุรกิจที่แตกต่างจากการซื้อขายแบบดั้งเดิม (Face-to-face sell and purchase) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการค้าจึงไม่จำกัดเฉพาะผู้ซื้อและผู้ขาย แต่ยังเกี่ยวข้องกับบุคคลที่เป็นสื่อกลางในการรับส่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และผู้ให้บริการชำระเงินอีกด้วย ตลอดจนผู้ให้บริการขนส่งสินค้า กระบวนการซื้อขายในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จึงสามารถอธิบายได้ตามแผนภาพที่ ๓.๑

แผนภาพที่ ๓.๑ : กระบวนการซื้อขายสินค้าในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

ที่มา: คณะผู้วิจัย

การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ สามารถแบ่งออกได้หลายประเภทดังนี้

(๑) ธุรกิจระหว่างผู้ประกอบการกับผู้บริโภค (Business to Consumer: B2C) หมายถึง การค้าระหว่างผู้ประกอบการกับลูกค้าซึ่งเป็นผู้บริโภค

(๒) ธุรกิจระหว่างผู้ประกอบการกับผู้ประกอบการ (Business to Business: B2B) คือ การค้าระหว่างผู้ประกอบการกับลูกค้าซึ่งอยู่ในฐานะผู้ประกอบการเช่นเดียวกัน เช่น การที่ผู้ประกอบการขายส่งสินค้าให้กับผู้ประกอบการรายอื่นที่จะนำสินค้าไปขายต่อ หรือนำไปใช้ในการผลิตสินค้าอย่างอื่น

(๓) ธุรกิจระหว่างผู้บริโภคกับผู้บริโภค (Consumer to Consumer: C2C) คือ การค้าระหว่างผู้บริโภคร่วมกับผู้บริโภคร่วมกัน เช่น การแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายของมือสอง เป็นต้น

(๔) ธุรกิจระหว่างผู้ประกอบการกับภาครัฐ (Business to Government: B2G) คือ การประกอบธุรกิจระหว่างภาคเอกชนกับภาครัฐ ตัวอย่างเช่น การจัดซื้อจัดจ้างผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์

(๕) ธุรกิจระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน (Government to Consumer: G2C) หมายถึงการให้บริการของภาครัฐผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น การคำนวณและเสียภาษีผ่านอินเทอร์เน็ต การบริการข้อมูลแก่ประชาชนผ่านอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น^{๒๖}

๓.๑.๒ ภาพรวมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในตลาดโลก

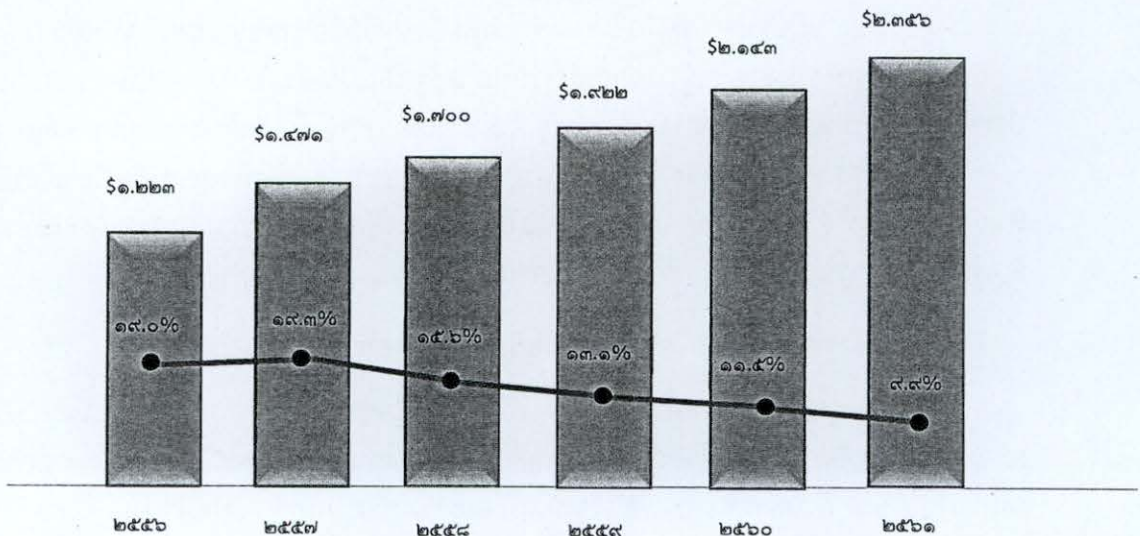
ในปี ๒๕๕๕ ยอดขายทั่วโลกระหว่างองค์กรธุรกิจหรือผู้ประกอบการกับผู้บริโภค (Business to Customer: B2C) ได้ทำสถิติมีมูลค่าเกินกว่า ๑ ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯ^{๒๗} และคาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น ๑.๗ ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี ๒๕๕๘ ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกเป็นภูมิภาคที่ใหญ่ที่สุดของโลกในส่วนของตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ มีการคาดการณ์ว่าจะมียอดขายที่เกินกว่าตลาดในภูมิภาคอเมริกาเหนือ ๔๐,๐๐๐ ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และมีผู้ซื้อออนไลน์มากกว่าร้อยละ ๔๕ ของผู้ซื้อออนไลน์ทั่วโลก ถึงแม้ว่าการเจริญเติบโตของตลาด E-Commerce ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกนำโดยประเทศจีน อินโดนีเซีย และอินเดีย หลายประเทศที่เป็นประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคอาเซียนได้มีการวางเป้าหมายในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เช่นกัน เนื่องด้วยการเข้าถึงของอินเทอร์เน็ตในภูมิภาคนี้ได้เพิ่มขึ้นจนเกือบถึงร้อยละ ๕๐ ของจำนวนประชากร ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า บทบาทของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไม่ว่าจะเป็นในด้านผู้ประกอบการต่อผู้ประกอบการ (B2B) และ ผู้ประกอบการกับผู้บริโภค (B2C) ในประเทศที่กำลังพัฒนานั้นมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ ทั้งในการแบ่งของการวางกลยุทธ์ในการลงทุนระยะยาว

^{๒๖} สมาคมผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไทย, ความรู้เบื้องต้น e-commerce. [online], Retrieved from <http://www.thaiecommerce.org/index.php?lay=show&ac=article&id=538636758>, [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

^{๒๗} Greene, S., Shira, D., & Associates. (2014). E-Commerce Trends and Developments in Asia-Pacific. Asia Briefing 9: 4-6.

นิตยสาร e-Marketer เดือนกรกฎาคม ปี ๒๕๕๗^{๒๔} ได้คาดการณ์ว่าอัตราการเติบโตของตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จะมีอัตราการเติบโตที่ลดลงเมื่อเวลาผ่านไป เนื่องด้วยความอิ่มตัวของจำนวนการใช้อินเทอร์เน็ต โดยจะเห็นได้ว่าในปี ๒๕๕๖ และ ๒๕๕๗ มีอัตราการเติบโตประมาณร้อยละ ๒๐ และคาดการณ์ว่าจะมีอัตราการเติบโตเพียงร้อยละ ๑๐ ในปี ๒๕๖๑ ซึ่งคาดว่าจะมียอดขายประมาณ ๒.๔ พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

แผนภาพที่ ๓.๒ : ยอดขายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ประเภท B2C ทั่วโลก ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๖๑

■ B2C E-Commerce Sales ● %Change

(หน่วย : ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และ % การเปลี่ยนแปลง)

ที่มา: e-marketer, ๒๕๕๗

หมายเหตุ: ตัวเลขตั้งแต่ปี ๒๕๕๘-๒๕๖๑ เป็นตัวเลขคาดการณ์

สำหรับภาพรวมในแต่ละภูมิภาค อเมริกาเหนือซึ่งมีเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดายังคงมีส่วนแบ่งยอดขายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จากทั่วโลกประมาณร้อยละ ๓๐ ซึ่งมีส่วนแบ่งสูงสุดในปี ๒๕๕๖ และ ๒๕๕๗ อย่างไรก็ตามก็ตีมีการคาดการณ์ว่าตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ ส่วนแบ่งยอดขายของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะแนวโน้มเพิ่มขึ้นนำเป็นอันดับหนึ่ง เห็นได้จากตารางที่ ๓.๑ พบว่ามีส่วนแบ่งยอดขายมากกว่าร้อยละ ๓๓ จากยอดขายทั่วโลก ทั้งนี้ทั้งนั้นด้วยเหตุปัจจัยทางจำนวนประชากร การพัฒนาของโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศ การเข้าถึงเครือข่ายออนไลน์และอินเทอร์เน็ตทั้งทางคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลและสมาร์ทโฟน รวมไปถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศจีนและอินเดีย

^{๒๔} eMarketer, (2014), Worldwide Ecommerce Sales to Increase Nearly 20% in 2014 [online], Retrieved from <http://www.emarketer.com/Article/Worldwide-Ecommerce-Sales-Increase-Nearly-20-014/1011039> [July 15, 2016].

ตารางที่ ๓.๑ : ยอดขาย E-Commerce ระหว่างองค์กรธุรกิจกับผู้บริโภค (B2C) ตามภูมิภาค

(หน่วย: % จากยอดขายทั่วโลก)

ภูมิภาค	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	๒๕๖๐	๒๕๖๑
อเมริกาเหนือ	๓๔.๙	๓๒.๙	๓๑.๗	๓๑.๑	๓๐.๗	๓๐.๖
เอเชียแปซิฟิก	๒๘.๓	๓๑.๒	๓๓.๔	๓๕.๑	๓๖.๔	๓๗.๔
ยุโรปตะวันตก	๒๖.๔	๒๕.๔	๒๔.๖	๒๓.๙	๒๓.๓	๒๒.๗
ยุโรปกลางและตะวันออก	๔.๒	๔.๓	๔.๒	๔.๑	๓.๙	๓.๗
ลาตินอเมริกา	๔.๑	๔.๐	๓.๘	๓.๕	๓.๓	๓.๒
ตะวันออกกลางและแอฟริกา	๒.๒	๒.๓	๒.๓	๒.๔	๒.๔	๒.๕

ที่มา: e-marketer ,๒๕๕๗

หมายเหตุ: อายุมากกว่า ๑๔ ปี และเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่เคยซื้อสินค้าและบริการออนไลน์ในช่วงปีที่ผ่านมา

การเพิ่มขึ้นของส่วนแบ่งยอดขายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในเอเชียแปซิฟิกนั้นมีส่วนเชื่อมโยงกับจำนวนผู้ซื้อออนไลน์ที่มีแนวโน้มว่าจะมีสูงขึ้นจากการมีผู้ซื้อรายใหม่เข้ามา จากข้อมูลทางสถิติในตารางที่ ๓.๒ พบว่าในภูมิภาคอเมริกาเหนือมีจำนวนผู้ซื้อออนไลน์มากกว่าร้อยละ ๗๐ ของประชากรทั้งหมด ในขณะที่ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมีจำนวนผู้ซื้อออนไลน์ประมาณร้อยละ ๔๕ และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าร้อยละ ๕๐ จากจำนวนประชากรทั้งหมดในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกซึ่งมีประมาณ ๑ ใน ๓ ของจำนวนประชากรทั่วโลก ดังนั้นการเข้าถึงของผู้ซื้อนั้นอาจกล่าวได้ว่าในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกนั้นมีจำนวนมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตาม ปริมาณยอดขายในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมาก กล่าวคือเฉพาะประเทศจีนเพียงประเทศเดียวมียอดขายมากกว่าครึ่งหนึ่งของภูมิภาคนี้สำหรับปี ๒๕๕๗ คาดการณ์ว่าในปี ๒๕๖๑ จะมีส่วนแบ่งยอดขายจากภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกสูงถึงร้อยละ ๗๐ ในขณะที่ตลาดที่ยังไม่อิ่มตัวไม่ว่าจะเป็นประเทศอินเดียและอินโดนีเซียนั้นยังมีศักยภาพเนื่องจากยังมีจำนวนผู้ซื้อรายใหม่อยู่จำนวนมาก

ตารางที่ ๓.๒ : การเข้าถึงของผู้ซื้อออนไลน์ทั่วโลกตามภูมิภาค

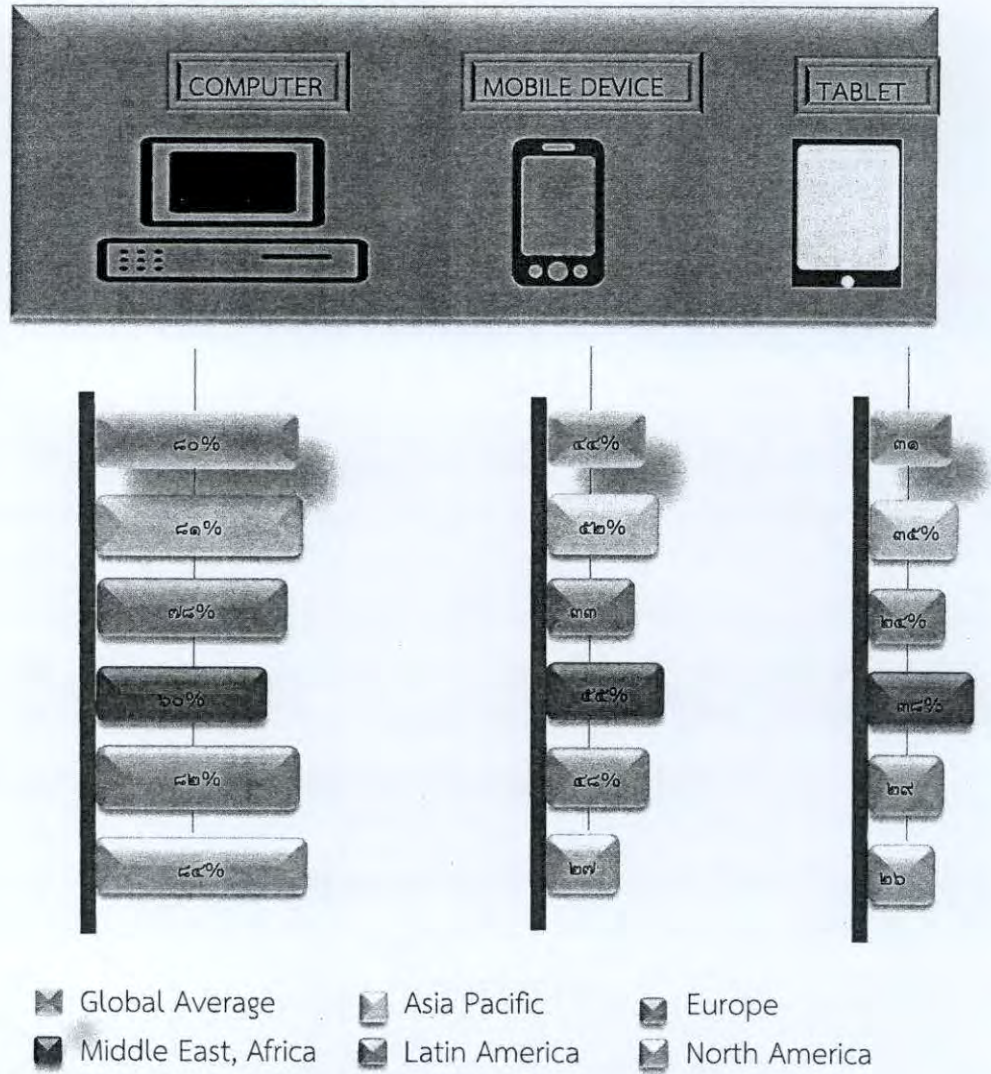
(หน่วย: ร้อยละของจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต)

ภูมิภาค	๒๕๕๖	๒๕๕๗	๒๕๕๘	๒๕๕๙	๒๕๖๐	๒๕๖๑
อเมริกาเหนือ	๗๒.๐	๗๓.๖	๗๔.๙	๗๖.๓	๗๗.๗	๗๘.๘
เอเชียแปซิฟิก	๖๔.๐	๖๕.๒	๖๖.๓	๗๖.๓	๖๘.๒	๖๙.๐
ยุโรปตะวันตก	๔๒.๑	๔๔.๑	๔๖.๘	๔๘.๙	๕๐.๔	๕๐.๙
ยุโรปกลางและตะวันออก	๔๑.๖	๔๓.๔	๔๔.๓	๔๔.๔	๔๔.๖	๔๔.๖
ลาตินอเมริกา	๓๑.๓	๓๓.๑	๓๔.๐	๓๕.๐	๓๖.๐	๓๗.๐
ตะวันออกกลางและแอฟริกา	๒๘.๒	๒๙.๙	๓๐.๙	๓๑.๘	๓๒.๗	๓๓.๗
ทั่วโลก	๔๑.๓	๔๒.๗	๔๔.๓	๔๕.๔	๔๖.๔	๔๗.๓

ที่มา: e-marketer, ๒๕๕๗

หมายเหตุ: อายุมากกว่า ๑๔ ปี และเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่เคยซื้อสินค้าและบริการออนไลน์ในช่วงปีที่ผ่านมา

แผนภาพที่ ๓.๓ : เครื่องมือที่ใช้ในการซื้อสินค้าบริการออนไลน์
(เฉพาะกลุ่มคนที่ซื้อสินค้าหรือมีความตั้งใจที่จะซื้อสินค้าใน ๖ เดือนข้างหน้า)

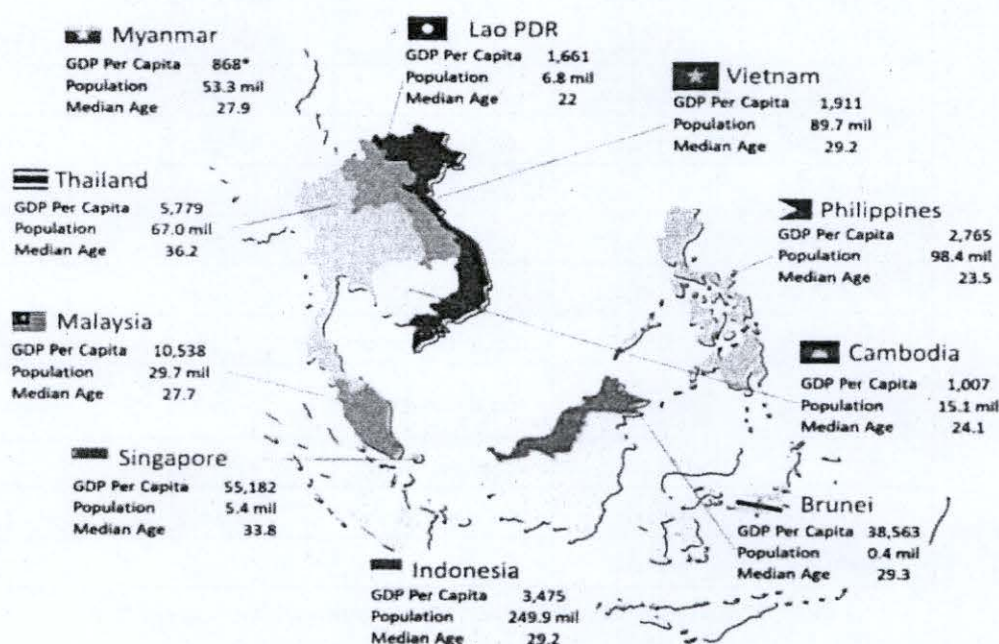
ที่มา: Nielsen Global E-Commerce Report ,August, ๒๕๕๗

หากกล่าวถึงเครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ในการเข้าถึงเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ตที่ผู้บริโภคได้เลือกใช้ในการเข้าไปสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ ในการซื้อออนไลน์ จากแผนภาพที่ ๓.๓ พบว่าคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลเป็นเครื่องมือที่ใช้มากที่สุดในทุกภูมิภาค โดยมากกว่าร้อยละ ๔๐ ของผู้ซื้อออนไลน์ทั่วโลกใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในการซื้อสินค้าและบริการ ในขณะที่เปอร์เซ็นต์การซื้อสินค้าบริการออนไลน์ผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่ โทรศัพท์มือถือ (สมาร์ทโฟน) และแท็บเล็ตมีส่วนประมาณร้อยละ ๔๔ และร้อยละ ๓๑ ตามลำดับ ทั้งนี้ทั้งนั้นภูมิภาคตะวันออกกลางและแอฟริกา มีการใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมือในการซื้อสินค้าออนไลน์มากที่สุดถึงร้อยละ ๕๕ เป็นรองลงมาคือ ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ร้อยละ ๕๒ ในส่วนของแท็บเล็ตยังไม่ค่อยมีความนิยมในเกือบทุกภูมิภาคโดยมีส่วนเพียงร้อยละ ๒๖-๓๑ เท่านั้น

๓.๑.๓ ภาพรวมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในตลาดอาเซียน

ตลาดอาเซียนมีกลุ่มประเทศสมาชิก ๑๐ ประเทศ ได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย ไทย อินโดนีเซีย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ บรูไน กัมพูชา ลาว และเมียนมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นตลาดที่มีความหลากหลายสำหรับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านโลจิสติกส์ การเข้าถึงของเครือข่ายด้านอินเทอร์เน็ต และจำนวนผู้ใช้งาน นอกจากนี้ระดับการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจยังมีความแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ดีเป็นที่แน่ชัดว่ามีประเทศสิงคโปร์เพียงประเทศเดียวที่มีการยกระดับการพัฒนาเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed country) ในขณะที่สมาชิกที่เหลือต่างเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา (Developing countries) ซึ่งมีระดับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและโครงสร้างเชิงประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันไป

แผนภาพที่ ๓.๔ : ตัวเลขการพัฒนาของกลุ่มสมาชิกอาเซียน

ที่มา: ธนาคารโลก, ๒๕๕๗ สืบค้นจาก <http://data.worldbank.org/indicator>

กลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนถือได้ว่าเป็นกลุ่มเศรษฐกิจที่ใหญ่เป็นอันดับที่ ๗ ของโลก^{๖๔} โดยหากรวม GDP ของกลุ่มประเทศนี้จะมีมูลค่าเกินกว่า ๒ ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐฯ นอกจากนี้กลุ่มประเทศอาเซียนยังเป็นหนึ่งในภูมิภาคที่มีอัตราการเจริญเติบโตที่เร็วที่สุด โดยในปี ๒๕๕๗-๒๕๖๑ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development หรือ OECD) ได้คาดการณ์ว่ากลุ่มประเทศอาเซียนจะมีอัตราการเติบโตของ GDP อยู่ที่ร้อยละ ๕.๔ ต่อปี^{๖๖} อย่างไรก็ตามอาเซียนต่างมีช่วงของการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่

^{๖๔} ข้อมูลการจัดอันดับของธนาคารโลก

^{๖๖} OECD (2014), Economic Outlook for Southeast Asia, China and India 2014: Beyond the Middle-Income Trap, [online], Retrieved from <http://www.oecd.org/site/seap/Package%20Edition%20SAEQ2014.pdf>, [July 20, 2016].

แตกต่างกันไป ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายในประเทศของแต่ละประเทศรวมไปถึงระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน จากแผนภาพที่ ๓.๓ ตัวเลขทางประชากรศาสตร์และผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัว (GDP per capita) ภายในประเทศสมาชิกอาเซียนมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยประชากรของประเทศในประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีจำนวนมากที่สุดได้แก่ ประเทศอินโดนีเซียมีจำนวนประชากรถึง ๒๕๐ ล้านคนโดยประมาณ ในขณะที่ประเทศที่มีประชากรน้อยที่สุดได้แก่ประเทศบรูไน โดยมีประชากรเพียง ๔ แสนคนโดยประมาณ แต่อย่างไรก็ดีบรูไนถือได้ว่าเป็นประเทศที่มี GDP per capita สูงโดยเป็นอันดับสองรองจากสิงคโปร์ ในขณะที่ประเทศที่มี GDP per capita น้อยที่สุดได้แก่เมียนมา นอกจากนี้เป็นที่น่าสนใจว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีค่ากลาง (Median Age) สูงที่สุดในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนโดยอยู่ที่ ๓๖.๒ ปี

ตารางที่ ๓.๓ : ตารางแสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวและลักษณะประชากร

ประเทศ	GDP Per Capita (USD)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่นของประชากร (คนต่อตร.กม.)	จำนวนประชากรในเมือง (% จากทั้งหมด)
บรูไน	๓๘,๕๖๓	๔๑๗,๗๘๔	๗๙	๗๗
กัมพูชา	๑,๐๐๗	๑๕,๑๓๕,๑๖๙	๘๖	๒๐
อินโดนีเซีย	๓,๔๗๕	๒๔๙,๘๖๕,๖๓๑	๑๓๘	๕๒
สปป.ลาว	๑,๖๖๑	๖,๗๖๙,๗๒๗	๒๙	๓๖
มาเลเซีย	๑๐,๕๓๘	๒๙,๗๑๖,๙๖๕	๙๐	๗๔
เมียนมา	๘๖๘*	๕๓,๒๕๙,๐๑๘	๘๒	๓๔
ฟิลิปปินส์	๒๗๖๕	๙๘,๓๙๓,๕๗๔	๓๓๐	๔๙
สิงคโปร์	๕๕,๑๘๒	๕,๓๙๙,๒๐๐	๗,๗๑๓	๑๐๐
ไทย	๕,๗๗๙	๖๗,๐๑๐,๕๐๒	๑๓๑	๓๕
เวียดนาม	๑,๙๑๑	๘๙,๗๐๘,๙๐๐	๒๘๙	๓๒

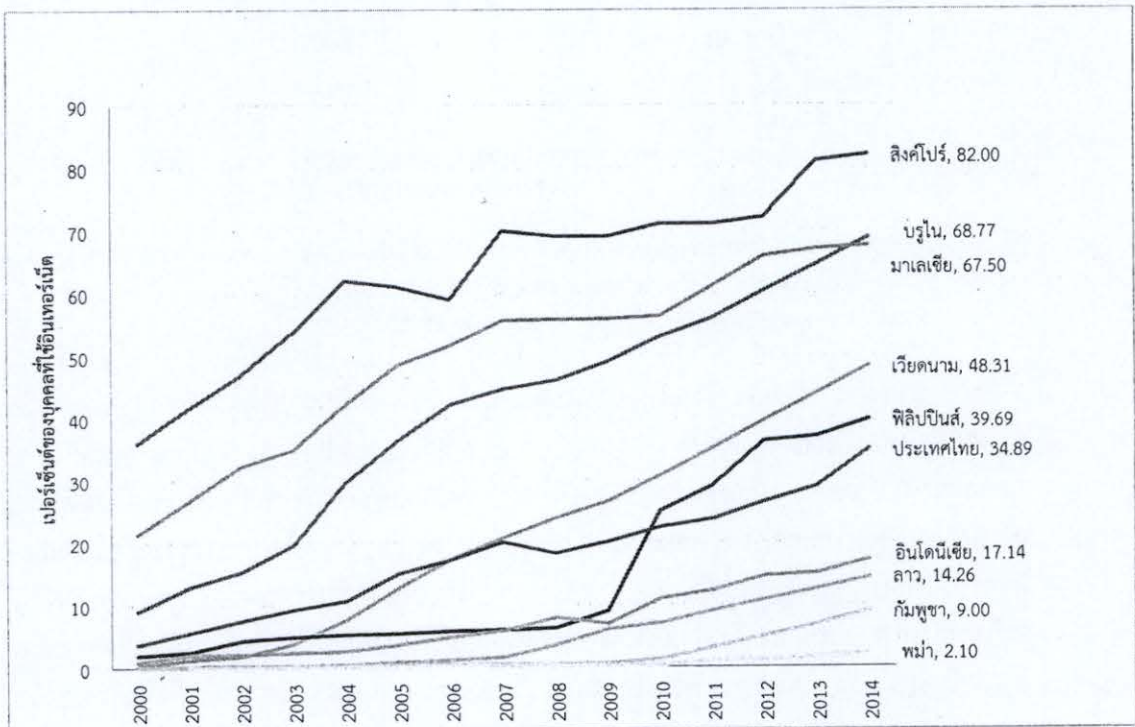
ที่มา: ธนาคารโลก, ๒๕๕๗ สืบค้นจาก <http://data/worldbank.org/indicator>

จากตารางที่ ๓.๓ พบว่าหากไม่นับประเทศสิงคโปร์ความหนาแน่นของประชากรต่อตารางกิโลเมตรในประเทศเวียดนามและฟิลิปปินส์อยู่ในระดับสูงมาก อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในส่วนของจำนวนประชากรในเมือง (Urban Population) แล้วพบว่าประเทศบรูไนและมาเลเซียมีจำนวนประชากรที่อยู่ในเมืองหรือหัวเมืองใหญ่มากกว่าร้อยละ ๗๐ ของจำนวนประชากรทั้งหมด ในขณะที่ประชากรในประเทศสิงคโปร์อยู่ในเมืองใหญ่ทั้งหมด สำหรับประเทศไทยมีจำนวนประชากรเพียงร้อยละ ๓๕ ที่อยู่ในเมืองเท่านั้น

อย่างไรก็ดีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชากรไม่ได้มีความเท่าเทียมกันในประเทศสมาชิกอาเซียนและมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยในสิงคโปร์มีการเข้าถึงร้อยละ ๘๒ ของประชากรในประเทศในขณะที่เมียนมามีการเข้าถึงเพียงร้อยละ ๒ ของจำนวนประชากร (จากแผนภาพที่ ๓.๕) ซึ่งผลที่ตามมาของช่องว่างดังกล่าวนี้มีความเด่นชัดมาก การแบ่งแยกในด้านดิจิทัลภายในประเทศเป็น

การแบ่งในรูปแบบที่เรียกว่า “มี” หรือ “ไม่มี” ต่อการเชื่อมโยงทางอินเทอร์เน็ตกับความสามารถในการชำระค่าใช้บริการ แต่การแบ่งแยกในด้านดิจิทัลระหว่างประเทศจะเป็นการแบ่งแยกในด้านขีดความสามารถของเครือข่าย (Bandwidth capacity) และความเร็วในการโอนถ่ายข้อมูล (Transmission speeds) ดังนั้นไม่เพียงแต่ประเทศที่มีรายได้ต่ำจะประสบปัญหาต่อความสามารถในการจ่ายได้เพื่อใช้งานแต่ยังต้องเผชิญกับข้อจำกัดของขีดความสามารถทางด้านเครือข่ายและความล่าช้าในการโอนถ่ายข้อมูล ซึ่งส่งผลทำให้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจในด้านดิจิทัลระหว่างประเทศเนื่องด้วยการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมีความแตกต่างกันมาก

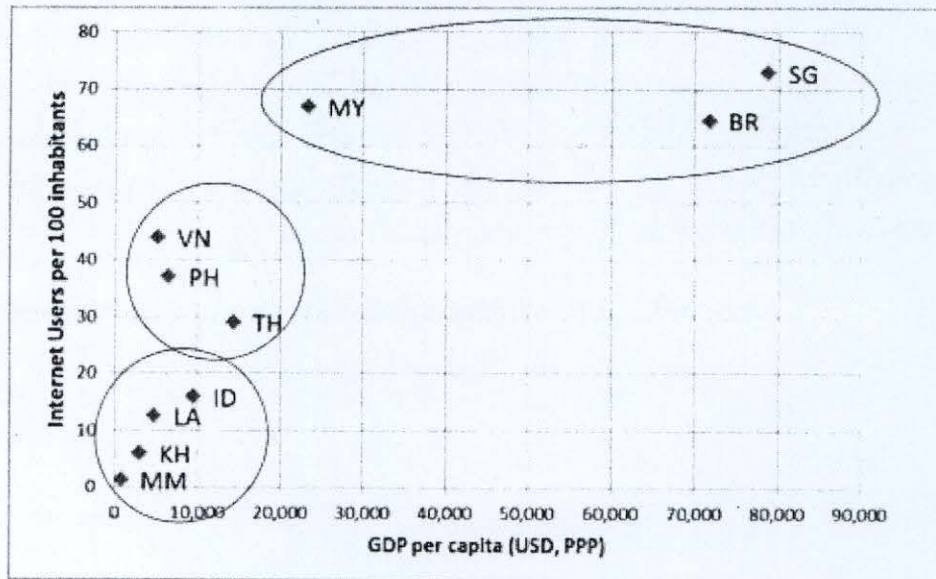
แผนภาพที่ ๓.๕ : การใช้อินเทอร์เน็ตของบุคคลในกลุ่มสมาชิกอาเซียน

ที่มา: ธนาคารโลก, ๒๕๕๗

เพื่อให้เห็นการแบ่งกลุ่มประเทศและระดับการพัฒนาของประเทศสมาชิกอาเซียนซึ่งมีผลโดยตรงต่อตลาดพาณิชย์ (E-commerce) จึงได้ทำการพิจารณาข้อมูลความสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบระหว่างจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตต่อประชากร ๑๐๐ คน และ GDP per Capita จากแผนภาพที่ ๓.๖ จะพบว่าจะมีการแบ่งกลุ่มที่เห็นค่อนข้างชัดเจน ๓ กลุ่มด้วยกัน โดยกลุ่มที่ ๑ ประกอบไปด้วยประเทศสิงคโปร์ บรูไน และมาเลเซีย ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศสมาชิกในอาเซียนที่มีการจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตต่อประชากร ๑๐๐ คนมากกว่าร้อยละ ๖๐ ในกลุ่มที่ ๒ ประกอบไปด้วย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ และประเทศไทย เป็นกลุ่มที่มีการใช้อินเทอร์เน็ตประมาณร้อยละ ๒๐-๖๐ และกลุ่มที่ ๓ ประกอบไปด้วย อินโดนีเซีย ลาว เมียนมา และกัมพูชา ซึ่งมีการใช้อินเทอร์เน็ตต่ำกว่าร้อยละ ๒๐ โดยประมาณ ทั้งนี้การแบ่งกลุ่มนี้ได้พิจารณาเปรียบเทียบกับ GDP per Capita ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนถึงระดับรายได้ของประชากรภายในประเทศ

แผนภาพที่ ๓.๖ : จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตต่อ ๑๐๐ คนเทียบกับ GDP per Capita^{๖๗}

ที่มา: ITU World Telecommunication/ICT Indicators Database (๒๕๕๗), World Bank Indicator (๒๕๕๗), GDP per capita, PPP (current international \$) สืบค้นจาก <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>

จากตารางที่ ๓.๔ ซึ่งแสดงการแบ่งกลุ่มเทียบกับระดับรายได้ตามวิธีการของธนาคารโลกซึ่งแบ่งระดับรายได้เป็น รายได้สูง (High-income) รายได้ปานกลาง-สูง (Upper-middle) รายได้ปานกลาง-ต่ำ (Lower-middle) และ รายได้ต่ำ (Low-income) จะพบว่าประเทศในกลุ่มแรกที่มีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมากกว่าร้อยละ ๖๐ มีประเทศมาเลเซียที่มีรายได้ปานกลาง-สูง ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์และบรูไนมีรายได้อยู่ในระดับสูง นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าประเทศไทยและประเทศอินโดนีเซียที่อยู่ในกลุ่มที่ ๒ และ ๓ ตามลำดับต่างก็มีระดับรายได้ที่สูงกว่าในกลุ่มเดียวกัน โดยเฉพาะประเทศอินโดนีเซียที่มีรายได้สูงกว่าฟิลิปปินส์และเวียดนาม หากแต่ถ้ามีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่ต่ำกว่าประเทศทั้งสอง

^{๖๗} SG = สิงคโปร์, BR = บรูไน, MY = มาเลเซีย, VN = เวียดนาม, PH = ฟิลิปปินส์, TH = ประเทศไทย, ID = อินโดนีเซีย, LA = ลาว, KH = กัมพูชา และ MM = เมียนมา

ตารางที่ ๓.๔ : การแบ่งกลุ่มตามการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในกลุ่มประเทศอาเซียน

	Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3
% of Internet Users (2013)	Majority access (Above 60%) <ul style="list-style-type: none"> ● Singapore (SG): 73% ● Malaysia (MY): 67% ● Brunei Darussalam (BR): 65% 	Partial access (25%-45%) <ul style="list-style-type: none"> ● Thailand (TH): 29% ● Philippines (PH): 37% ● Vietnam (VN): 44% 	Low access (1%-20%) <ul style="list-style-type: none"> ● Indonesia (ID): 16% ● Lao PDR (LA): 13% ● Cambodia (KH): 6% ● Myanmar (MM): 1%
Country income classification (GDP per capita, PPP current international \$)	<ul style="list-style-type: none"> ● SG: High-income (USD 78,744) ● BR: High-income (USD 71,759) ● MY: Upper-middle (USD 23,298) 	<ul style="list-style-type: none"> ● TH: Upper-middle (USD 14,390) ● PH: Lower-middle (USD 6,533) ● VM: Lower-middle (USD 5,293) 	<ul style="list-style-type: none"> ● ID: Lower-middle (USD 9,559) ● LA: Low-income (USD 4,812) ● KH: Low-income (USD 3,042) ● MM: Low-income (USD 868*)

ที่มา: World Bank Indication, ๒๕๕๗ สืบค้นจาก <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>
หมายเหตุ : *There isn't yet an official PPP value for Myanmar's income, so current price was used instead

อย่างไรก็ดีการแบ่งกลุ่มข้างต้นบางส่วนอาจจะไม่สอดคล้องหากทำการแบ่งกลุ่มโดยพิจารณาตามขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จากข้อมูล “IT Industry Competitive Index 2011” ที่จัดทำและเผยแพร่โดย The Economist Intelligence Unit Limited ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ จนถึงปัจจุบัน รายงานผลการวิเคราะห์ ขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ประเทศสมาชิกอาเซียน ๑๐ ประเทศ ตามเกณฑ์การวิเคราะห์ออกเป็น ๔ กลุ่มประเทศ คือ

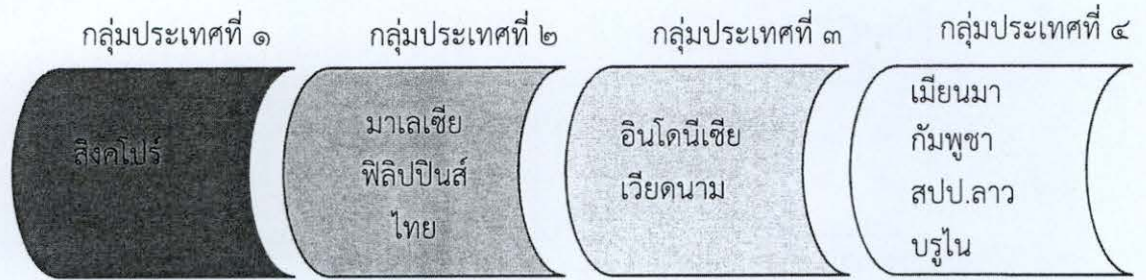
กลุ่มประเทศที่ ๑ มีเพียงประเทศเดียวคือ ประเทศสิงคโปร์ สิงคโปร์ได้รับการจัดอันดับจากสถาบันระหว่างประเทศต่าง ๆ เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และมีความสามารถในการแข่งขันสูงที่สุดด้านเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งหนึ่งของโลก

กลุ่มประเทศที่ ๒ ประกอบไปด้วย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย ที่มีขีดความสามารถและการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศรองลงมา

กลุ่มประเทศที่ ๓ ประกอบด้วย ๒ ประเทศ คือ อินโดนีเซียและเวียดนาม

กลุ่มประเทศที่ ๔ ประกอบไปด้วย ๔ ประเทศ คือ เมียนมา กัมพูชา สปป.ลาว และบรูไน บรูไนถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีรายได้สูงและมีโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศรองรับต่อการใช้งาน หากแต่ถ้าไม่ได้รับความสำคัญมากนักเนื่องจากว่าจำนวนประชากรที่มีน้อยประมาณ ๔ แสนคน

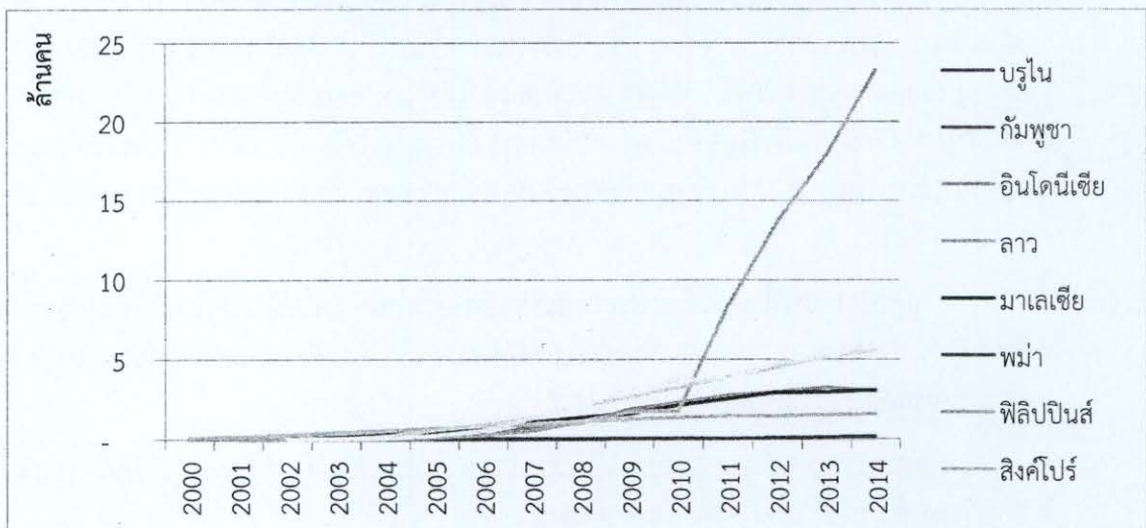
แผนภาพที่ ๓.๗ : การแบ่งกลุ่มตามขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

ที่มา: The Economist, ๒๕๕๔, The IT Industry Competitiveness Index เข้าถึงจาก <http://globalindex11.bsa.org>

หากพิจารณาจำนวนผู้ใช้บริการ Fixed-broadband ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตจากแผนภาพที่ ๓.๘ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๖ มีอัตราการเติบโตของจำนวนผู้ใช้บริการ Fixed-broadband เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศฟิลิปปินส์ที่มีการเติบโตของผู้ใช้บริการอย่างก้าวกระโดดและมีจำนวนผู้ใช้บริการมากที่สุดหากเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน

แผนภาพที่ ๓.๘ : จำนวนผู้ใช้บริการ Fixed-broadband ในแต่ละประเทศ

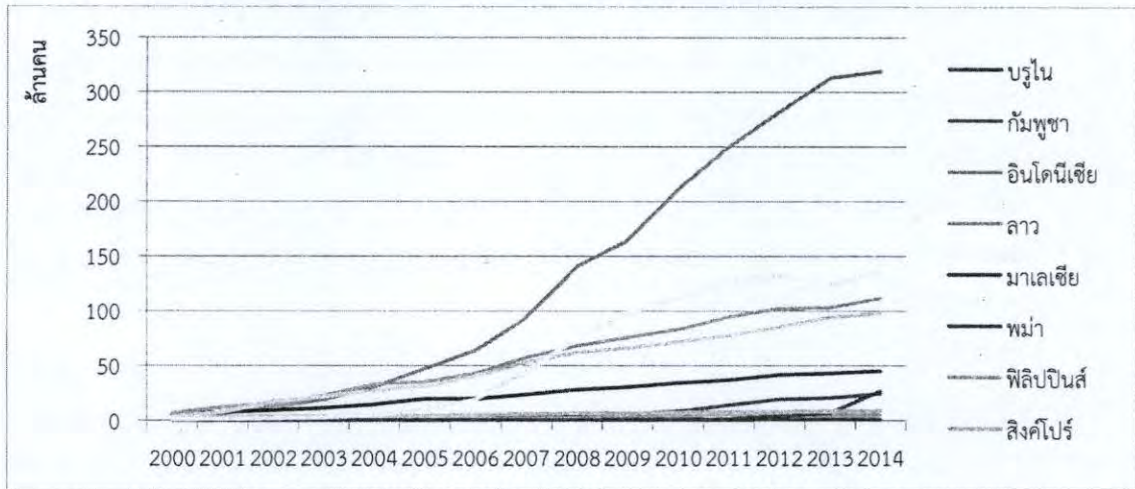

ที่มา: ITU World Telecommunication/ICT indicators database, ๒๕๔๓-๒๕๕๗

ในส่วนของการใช้โทรศัพท์มือถือซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในการเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตและมีผู้บริโภคในตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ได้ซื้อสินค้าและบริการผ่านมือถือด้วยเหตุที่ว่าราคาโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนมีราคาย่อมเยามากขึ้นและการใช้ Social Media ไม่ว่าจะเป็นแอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น Facebook, Twitter, Instagram, Line และ อื่น ๆ ต่างเข้ามามีบทบาทในการติดต่อสื่อสารเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจำนวนการใช้บริการโทรศัพท์มือถือ จึงถือได้ว่าเป็นหนึ่งในตัวบ่งชี้

ที่จะต้องพิจารณา จากแผนภาพที่ ๓.๙ จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ ประเทศอินโดนีเซียและประเทศเวียดนามมีอัตราการเติบโตของผู้ใช้บริการอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ มีการเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดย ๔ อันดับสูงสุดของผู้ใช้บริการโทรศัพท์มือถือได้แก่ อินโดนีเซีย เวียดนาม ฟิลิปปินส์ และไทย ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดีเป็นที่สังเกตว่าในปี ๒๕๕๖-๒๕๕๗ ประเทศเมียนมามีอัตราการเพิ่มขึ้นของการใช้โทรศัพท์มือถืออย่างเห็นได้ชัดซึ่งสะท้อนถึงการตอบรับในการพัฒนาเครือข่ายไร้สาย

แผนภาพที่ ๓.๙ : จำนวนผู้ให้บริการโทรศัพท์มือถือในแต่ละประเทศ

ที่มา: ITU World Telecommunication/ICT indicators database, ๒๕๔๓-๒๕๕๗

ปัจจัยโดยทั่วไปของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ประกอบไปด้วยปัจจัยหลัก ๔ ด้านด้วยกันได้แก่ ๑) คุณภาพและความกว้างขวางของโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี ๒) การมีอยู่ของตัวบทกฎหมาย ๓) การเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารและข้อมูลข่าวสารของบุคคล และ ๔) ความยินยอมที่จะทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อย่างไรก็ตาม การให้บริการเครือข่าย broadband ถือได้ว่าเป็นปัจจัยหลักสำคัญของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ผู้คนที่ใช้บริการเครือข่าย broadband มักจะมีแนวโน้มที่จะซื้อของออนไลน์ อินเทอร์เน็ตความเร็วสูงจากผู้ให้บริการ broadband เอื้อให้ผู้ซื้อสามารถทำธุรกรรมได้รวดเร็วกว่าผู้ที่ไม่มีความเร็วสูง ทั้งนี้ประเทศสมาชิกของอาเซียนมีจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตแตกต่างกันและต่างก็เป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้ประกอบการ

อนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคที่จะใช้บริการซื้อสินค้าออนไลน์ มีงานศึกษาวิจัยเรื่อง The ASEAN E-Commerce Database Project^{๒๘} ที่จัดทำขึ้นในปี ๒๕๕๓ ได้รวบรวมข้อมูลจากการทำแบบสอบถามเพื่อที่จะทราบถึงมิติด้านพฤติกรรมของผู้บริโภคและด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ยกเว้นประเทศสิงคโปร์ และมีการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับอุดมศึกษา ในส่วนของรายได้ได้นั้นขึ้นอยู่กับประเทศของผู้ตอบ

^{๒๘} Association of Southeast Asian Nation, (2010), The ASEAN E-Commerce database project, [online], Retrieved from <http://www.asean.org/resources/item/asean-E-Commerce-database-project-2>, [July 10, 2016].

แบบสอบถาม เช่น บรูไนและสิงคโปร์ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้เกิน ๑,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ ต่อเดือน เป็นต้น ข้อมูลในด้านการใช้เวลาในการค้าออนไลน์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ในประเทศสิงคโปร์และเวียดนามใช้เวลามากกว่า ๖ ชั่วโมงต่อวัน ในขณะที่ประเทศอื่นใช้เวลาโดยประมาณ ๓ ชั่วโมงต่อวัน โดยการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตนั้นประเทศสมาชิกอาเซียนใช้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงเครือข่าย อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสนใจว่ามากกว่าร้อยละ ๒๕ ของผู้ตอบแบบสอบถามจากทุกประเทศเข้าถึงอินเทอร์เน็ตผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์โทรศัพท์มือถือ นอกจากนี้ มากกว่าร้อยละ ๔๐ ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในเมียนมา ไม่ได้ใช้อินเทอร์เน็ตผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ที่บ้าน และมากกว่าร้อยละ ๑๐ ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกัมพูชา อินโดนีเซีย และสปป.ลาว ไม่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ ในขณะที่ประเทศสมาชิกอาเซียนอื่น มีเพียงประมาณร้อยละ ๗ เท่านั้นที่เชื่อมต่อไม่ได้ ประเทศสิงคโปร์และบรูไนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเกือบทั้งหมดมีอินเทอร์เน็ตภายในบ้านใช้ หากถามว่าผู้ใช้อินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่ใช้ทำอะไรในแต่ละวัน พบว่าในทุกประเทศผู้ใช้อินเทอร์เน็ตใช้รับและส่งอีเมลรวมถึงการเข้าเว็บไซต์ Social Networking เกือบทุกวัน ในขณะที่การเข้าชมสินค้าออนไลน์ (Visit Retail sites looking for merchandise/ service) ในประเทศอินโดนีเซียมีมากที่สุดต่อวัน

เมื่อตั้งคำถามที่ว่าได้ซื้อสินค้าออนไลน์หรือไม่ในช่วง ๓ เดือนที่ผ่านมา พบว่าประเทศที่มีผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่าร้อยละ ๕๐ มี ๔ ประเทศ คือ บรูไน สิงคโปร์ ไทยและเวียดนาม และในกลุ่มผู้ซื้อออนไลน์นี้มีเพียงเวียดนามเท่านั้นที่ยังคงใช้เงินสดเมื่อซื้อสินค้าออนไลน์ ในขณะที่อินโดนีเซียใช้บัตรเครดิตหรือเดบิตและการโอนเงินในสัดส่วนเดียวกันในการชำระค่าสินค้าออนไลน์ ส่วนที่เหลือของประเทศสมาชิกอาเซียนส่วนใหญ่ใช้บัตรเครดิตในการชำระค่าสินค้า สำหรับอุปสรรคในการซื้อสินค้าออนไลน์พบว่าความเชื่อถือเป็นปัจจัยสำคัญไม่ว่าจะเป็นในด้านของร้านค้า ความปลอดภัยในการใช้บัตรเครดิต นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่าไม่ทราบถึงข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการซื้อสินค้าออนไลน์ว่ามีความสะดวกและปลอดภัยอย่างไร

จากตารางที่ ๓.๕ ได้แสดงถึงสินค้าที่ผู้ซื้อออนไลน์ ชื่นชอบ โดยเลือกมา ๒ อันดับแรกของแต่ละประเทศ พบว่า ในแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนผู้ซื้อออนไลน์มีความชื่นชอบประเภทสินค้าที่แตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่ใช้ซื้อตัวและจองตัวเครื่องบิน จองโรงแรม ซื้อบัตรเข้าชมงานต่าง ๆ นอกจากนี้บางประเทศ อาทิ อินโดนีเซียและไทย ผู้ซื้อนิยมซื้อสินค้าประเภทเสื้อผ้า ของใช้ส่วนตัวและรองเท้า สำหรับประเภทสินค้าที่ได้รับความนิยมน้อยที่สุดในการซื้อออนไลน์ คือ สินค้าประเภทของชำและอุปกรณ์ใช้ภายในบ้าน หากเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้ทำการวิจัยทั่วโลกโดยบริษัท Nielson^{๖๔} ในปีเดียวกัน พบว่า ๔ อันดับแรกของประเภทสินค้าที่ผู้ซื้อออนไลน์คาดว่าจะซื้อใน ๖ เดือนข้างหน้า คือหนังสือ เสื้อผ้า/ของใช้ส่วนตัว/รองเท้า ตัวเครื่องบิน เครื่องใช้ไฟฟ้า ตามลำดับ ซึ่งค่อนข้างที่จะสอดคล้องกับผลงานวิจัยที่ทีมงานของ ASEAN ได้ค้นพบ

^{๖๔} Nielson, Global Trends in Online Shopping. A Nielsen Global Consumer Report.2010,

ตารางที่ ๓.๕ : ประเภทสินค้าที่ชื่นชอบของผู้ซื้อออนไลน์ 2 อันดับแรกในแต่ละประเทศ

ประเทศ	สินค้าและ/หรือบริการ	ร้อยละ
บรูไน	1) การจองตั๋วเครื่องบิน	๖๓
	2) การจองทัวร์และโรงแรม	๕๗
กัมพูชา	1) การจองตั๋วเครื่องบิน	๔๒
	2) คอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์	๔๑
อินโดนีเซีย	1) เสื้อผ้า/ของใช้/รองเท้า	๗๐
	2) หนังสือ/นิตยสาร/หนังสืออื่น ๆ	๖๙
สปป.ลาว	1) การจองตั๋วเครื่องบิน	๔๕
	2) แผ่นซีดีเพลง	๓๐
มาเลเซีย	1) การจองตั๋วเครื่องบิน	๖๕
	2) ตัวละคร ภาพยนตร์ และ Event	๔๖
เมียนมา	1) หนังสือ/นิตยสาร/หนังสืออื่น ๆ	๕๐
	2) เครื่องสำอาง/อาหารเสริม/ยา	๓๕
ฟิลิปปินส์	1) การจองตั๋วเครื่องบิน	๕๕
	2) การจองทัวร์และโรงแรม	๔๒
สิงคโปร์	1) ตัวละคร ภาพยนตร์ และ Event	๘๒
	2) การจองตั๋วเครื่องบิน	๕๔
ประเทศไทย	1) การจองตั๋วเครื่องบิน	๗๓
	2) เสื้อผ้า/ของใช้/รองเท้า	๖๐
เวียดนาม	1) การจองตั๋วเครื่องบิน	๕๑
	2) เสื้อผ้า/ของใช้/รองเท้า	๔๗

ที่มา: Association of Southeast Asian Nation, The ASEAN E-Commerce database project, 2010

เมื่อพิจารณาถึงต้นทุนหรือราคาในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต จากตารางที่ ๓.๖ พบว่า ราคาอินเทอร์เน็ตในประเทศเมียนมา สปป.ลาวและกัมพูชา มีราคาที่สูงจนกลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้มีผู้ใช้ที่น้อยกว่าประเทศอื่นในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีค่าบริการที่ถูกมากเมื่อเทียบกับรายได้ต่อหัวที่สูงกว่า ด้วยเหตุนี้เองทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนที่จะสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจอิเล็กทรอนิกส์ร่วมกัน เพื่อที่ก้าวไปสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและสังคมดิจิทัล

ตารางที่ ๓.๖ : การเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการใช้อินเทอร์เน็ตในกลุ่มประเทศสมาชิกในอาเซียน

Country	Monthly subscription for basic mobile cellular with data (for 1.5GB data, unless stated otherwise) (USD)	Monthly Subscription for fixed-broadband (for 1 mbps data, unless stated otherwise) (USD)	Cost of fixed Broadband (% GDP/cap)	Cost of fixed Broadband (% GDP/cap, PPP)	Evaluation
Brunei	28	52	1.60	0.87	Moderate
Cambodia	30	35 (+35 deposit)	41.70	13.80	Expensive
Indonesia	7.6 (2GB)	63 (10 Mbps)	2.20	0.80	Moderate
Lao PDR	6.2(5GB)	35	25.50	8.70	Expensive
Malaysia	9.5(1GB)	28	3.20	1.40	Moderate
Myanmar	N/A	100	138.20		Unaffordable
Philippines	7	23.5 (2 Mbps) +11.8 (initial fee)	5.10	2.20	Moderate
Singapore	24(2GB)	25.5 (15 Mbps plan)	0.04	0.03	Affordable
Thailand	9.7(750MB)	35 (15 Mbps plan)	0.30	0.1	Affordable
Vietnam	5.7	35 (3 Mbps plan)	2.30	0.80	Moderate

ที่มา: TPRC Research Center (Figures are selected from the most basic offering of leading carriers in ASEAN Economics.), 2015

สำหรับกรอบกฎหมายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภคและผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ถึงความปลอดภัยและความแน่นอนในการทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ประเทศสมาชิกอาเซียนมีความพยายามในการกำหนดกรอบทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในภูมิภาคอาเซียน โดยร่วมกันจัดทำ e-ASEAN Framework Agreement และ ASEAN ICT Masterplan ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์ด้านสารสนเทศที่กำหนดแนวทางในการดำเนินการยุทธศาสตร์ด้านสารสนเทศของแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียน ประกอบด้วยกลยุทธ์หลัก ดังนี้ การปฏิรูปเศรษฐกิจ (Economic Transformation) การเพิ่มขีดความสามารถและการมีส่วนร่วมของคน (People Empowerment and Engagement) นวัตกรรม (Innovation) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Development) การพัฒนาทุนมนุษย์ (Human Capital Development) และการลดช่องว่างทางด้านดิจิทัล (Bridging the Digital Divide)

๓.๑.๔ ความเกี่ยวข้องของพหุขั้วอเล็กทรอนิกส์กับ ๓ เสาของประชาคมอาเซียน

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ประกอบด้วยสามประชาคมย่อยหรือที่เรียกกันว่า “เสาหลัก” ของประชาอาเซียนอันได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคง (ASEAN Political-Security Community) ประชาคมเศรษฐกิจ (ASEAN Economic Community) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรม (ASEAN Socio-Cultural Community) มีความเกี่ยวข้องกับพหุขั้วอิเล็กทรอนิกส์ในด้านการกิจและผลกระทบ ในเบื้องต้นผู้วิจัยจะนำเสนอวิสัยทัศน์ของประชาคมอาเซียนเพื่อชี้ให้เห็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับพหุขั้วอิเล็กทรอนิกส์ แล้วจึงจะนำเสนอมิติของสามเสาประชาคมอาเซียนที่เกี่ยวข้องกับพหุขั้วอิเล็กทรอนิกส์

ปฏิญญาอาเซียน ๒๕๖๘ (ASEAN 2025: Forging Ahead Together) ซึ่งลงนามโดยผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ASEAN Summit) ครั้งที่ ๒๗ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ กำหนดวิสัยทัศน์ของประชาคมอาเซียนที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุภายในปี ๒๕๖๘ ซึ่งจะทำงานร่วมกับ ๓ เสาหลักที่มีโครงสร้างระบุใน พิมพ์เขียวประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ๒๕๖๘ (ASEAN Political Community Blueprint 2025) พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๒๕๖๘ (ASEAN Economic Community Blueprint 2025) และพิมพ์เขียวประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ๒๕๖๘ (ASEAN Socio-Cultural Community 2025) ซึ่งจะ เป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างบูรณาการของสามเสาประชาคมอาเซียนภายในปี ๒๕๕๘ – ๒๕๖๓

โครงสร้างหลักของประชาคมการเมืองและความมั่นคง ตามที่ระบุในพิมพ์เขียวประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ๒๕๖๘ นั้น ประชาคมการเมืองและความมั่นคงจะประกอบไปด้วย ๔ องค์ประกอบ^{๗๐} ได้แก่

๑) การเป็นประชาคมที่อยู่พื้นฐานของกฎเกณฑ์ (rule-based) มีค่านิยมร่วมกัน เช่น การส่งเสริมธรรมาภิบาล และการเคารพความหลากหลาย และมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งหมายถึง การกำหนดนโยบายของอาเซียนจะต้องยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก

๒) การเป็นประชาคมที่มีความมั่นคง เสถียรภาพและสันติภาพ สามารถตอบสนองต่อความท้าทายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยยึดหลักการของความมั่นคงอย่างครอบคลุม (Comprehensive security) ในกาณ์นี้ ประชาคมอาเซียนควรมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงในรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ (non-traditional challenges) ซึ่งรวมถึงปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ ผลกระทบทางลบจากการมีความเชื่อมโยงมากขึ้นในภูมิภาค และปัญหาความมั่นคงทางทะเล เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความมั่นคงและเสถียรภาพในภูมิภาคซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนและมีพลวัต

^{๗๐} กรมาอาเซียน, กระทรวงการต่างประเทศ, วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียนภายหลังปี ๒๕๕๘ และแผนงานประชาคมอาเซียน, [ออนไลน์], สืบค้นจาก <http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/asean-media-center-20150727-162846-108896.pdf> (กรกฎาคม ๒๕๕๙).

๓) การรักษาความเป็นแกนกลางของอาเซียนในสถาปัตยกรรมของภูมิภาคและในการดำเนินการความสัมพันธ์กับภาคีภายนอก เพื่อให้อาเซียนมีบทบาทนำและมีท่าที่ร่วมกันมากขึ้นในเรื่องที่เป็นประโยชน์ร่วมกันในเวทีระหว่างประเทศ

๔) การมีสถาบันและกลไกอาเซียน รวมถึงสำนักงานเลขาธิการอาเซียนที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อรองรับภารกิจที่เพิ่มขึ้น

สำหรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ตามที่ระบุในพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๒๕๖๘ นั้น จะประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) ประชาคมเศรษฐกิจจะทำให้ประเทศสมาชิกมีระบบเศรษฐกิจที่บูรณาการเข้าด้วยกันและมีความรับผิดชอบร่วมกันมากยิ่งขึ้น (A Highly Integrated and Cohesive Economy) โดยมุ่งเน้นการอำนวยความสะดวกทางการค้า ยกเลิก/ลดมาตรการที่มีใช้ภายใน ปรับปรุงกระบวนการพิธีการศุลกากร ปรับประสานมาตรฐานให้สอดคล้องกัน การเปิดเสรีการค้าบริการและส่งเสริมสภาพแวดล้อมด้านการลงทุน การเปิดเสรีบริการด้านการเงินและพัฒนาและรวมตัวตลาดทุน และการอำนวยความสะดวกการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีฝีมือและนักธุรกิจ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประเทศ สมาชิกอาเซียนในห่วงโซ่มูลค่าโลก

๒) ประชาคมเศรษฐกิจเป็นประชาคมที่สนับสนุนการแข่งขัน นวัตกรรม และมีพลวัต (A Competitive, Innovative and Dynamic ASEAN) มุ่งเน้นการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน นวัตกรรมและ ความพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลง อาทิ นโยบายการแข่งขัน การคุ้มครองผู้บริโภค ทรัพย์สินทางปัญญา การส่งเสริมนวัตกรรมเทคโนโลยี ความร่วมมือด้านภาษี (taxation issues) การยึดหลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมให้มีกฎระเบียบ และหลักปฏิบัติที่ดีด้านกฎระเบียบที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องและสามารถพร้อมตอบสนองได้มากขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโลก (global mega trends) และประเด็นการค้าใหม่

๓) ประชาคมเศรษฐกิจสนับสนุนความเชื่อมโยงประเทศสมาชิกเข้าด้วยกันในทุกมิติ (Enhanced Connectivity and Sectoral Cooperation) มุ่งเน้นการส่งเสริมและบูรณาการด้านการขนส่งในภูมิภาคเพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ มีค่าขนส่งที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ แข่งขันได้ ยั่งยืน และปลอดภัยเพื่อสนับสนุนการเคลื่อนย้ายสินค้าและประชาชนอย่างไร้พรมแดน ส่งเสริมความร่วมมือด้านเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศและด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งการเชื่อมโยงด้านพลังงาน และมุ่งเน้นการรวมกลุ่มรายสาขาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้แก่ การเงิน อาหาร เกษตรและป่าไม้ การท่องเที่ยว สุขภาพ เหมือนแร่ และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๔) ประชาคมเศรษฐกิจต้องเป็นประชาคมที่เดินหน้าไปพร้อมกันในทุกภาคส่วนอย่างมีภูมิคุ้มกันและมีประชาชนเป็นจุดศูนย์กลาง (A Resilient, Inclusive, People-Oriented and People-Centred ASEAN) มุ่งสร้างความเข้มแข็งแก่ SMEs การเพิ่มบทบาทและการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public- Private Partnership) การลดช่องว่าง

ด้านการพัฒนาการเข้าถึงแหล่งเงินอย่างทั่วถึง และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในประเด็น/ข้อริเริ่มด้านเศรษฐกิจ

๕) ประชาคมเศรษฐกิจ จะบูรณาการและมีบทบาทที่โดดเด่นในประชาคมโลก (Global ASEAN) โดยจัดทำแนวทางเชิงยุทธศาสตร์และมีความสอดคล้องกันในการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับภายนอกภูมิภาค การทบทวน/ปรับปรุงความตกลงการค้าเสรีของอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา ส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนทาง เศรษฐกิจกับประเทศคู่เจรจาที่ได้มีความตกลงการค้าเสรี (FTAs) และการมีส่วนร่วมกับพันธมิตรทั้งในระดับภูมิภาคและโลก สนับสนุน ระบบการค้าพหุภาคี และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในเชิงรุกในเวทีระดับภูมิภาค รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับสถาบันต่าง ๆ ทั้งในระดับโลกและภูมิภาค

ส่วนประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ตามพิมพ์เขียวประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ๒๕๖๘ ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๕ ประการ ดังนี้

๑) เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ (Engages and Benefit) มุ่งเสริมสร้างความมุ่งมั่น การมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบทางสังคมของประชาชนอาเซียน ผ่านกลไกที่สามารถตรวจสอบได้และมีความครอบคลุมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ส่งเสริมความคิดริเริ่มที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนอาเซียนภายใต้หลักการของธรรมาภิบาล

๒) สังคมแห่งการมีส่วนร่วม (Inclusive) มุ่งส่งเสริมการเข้าถึงโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน ส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิมนุษยชน มุ่งจัดการกับอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิและโอกาสอย่างเท่าเทียมสำหรับประชาชนอาเซียน และมุ่งส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิมนุษยชนของสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ แรงงานต่างด้าว (บุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน) กลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มบุคคลชายขอบตลอดทุกช่วงวัย

๓) สังคมแห่งความยั่งยืน (Sustainable) มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาสังคมที่สมดุล และมีสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนอาเซียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

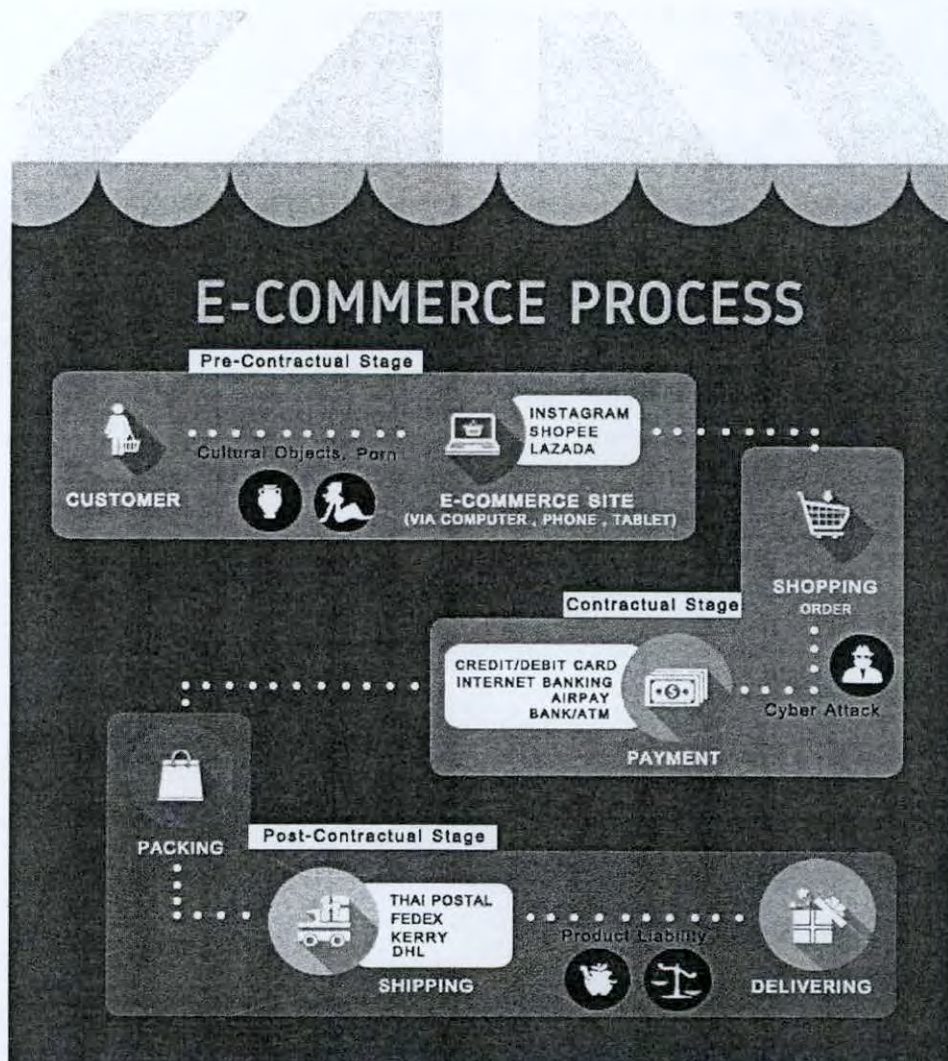
๔) สังคมที่มีภูมิคุ้มกัน (Resilient) ยกระดับความสามารถและศักยภาพในการปรับตัวและตอบสนองต่อความเสี่ยงด้านสังคมและเศรษฐกิจ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความท้าทายใหม่

๕) สังคมอุดมพลวัต (Dynamic) เสริมสร้างความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างต่อเนื่องและส่งเสริมบทบาทการเป็นสมาชิกประชาคมโลกที่มีบทบาทสูง โดยการกำหนดนโยบายและโครงสร้างเชิงสถาบันที่เปิดกว้างให้โอกาสประชาชนอาเซียนในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและทักษะการเป็นผู้ประกอบการ

พิมพ์เขียวของสามเสาประชาคมอาเซียนสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมหลักของปฏิญญาอาเซียน ๒๕๖๘ สองประการ คือ (๑) การเป็นประชาคมที่ขับเคลื่อนด้วยกฎเกณฑ์ (rule-based) และ (๒) มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (people-oriented and people-centred) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ

กิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) ซึ่งเป็นการดำเนินธุรกรรมการค้าสินค้าและบริการโดยอาศัยระบบอินเทอร์เน็ตและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ไม่จำกัดเฉพาะประชาคมเศรษฐกิจ แต่ยังมีมิติด้านความมั่นคงและสังคมซึ่งเกี่ยวข้องกับประชาคมการเมืองและความมั่นคงและประชาคมสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากการดำเนินธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีกระบวนการหลายขั้นตอนและเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย ผู้วิจัยจึงนำเสนอกระบวนการซื้อขายผ่านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์พร้อมกับแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงกับพันธกิจของสามเสาประชาคมอาเซียนตามปฏิญญาอาเซียน ๒๕๖๘

แผนภาพที่ ๓.๑๐ กระบวนการซื้อขายในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และภัยคุกคาม

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ตามแผนภาพที่ ๓.๑๐ กระบวนการซื้อขายสินค้าในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สามารถอธิบายตามหลักสัญญา (Contract) ได้ดังนี้

กระบวนการก่อนทำสัญญา (Pre-contractual stage) ผู้บริโภคจะเข้าชมสินค้าผ่านแพลตฟอร์ม (Platform) อาทิ เว็บไซต์ แอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ (Mobile application) สื่อสังคมออนไลน์ (Social media) หากเป็นกรณีที่สินค้าหรือบริการที่เสนอขายผ่านแพลตฟอร์มดังกล่าวมีลักษณะที่ไม่เหมาะสมกับผู้บริโภคที่เป็นเยาวชน ตัวอย่างเช่น สื่อลามกอนาจาร หรือการเสนอขายวัตถุโบราณ จึงมีความเกี่ยวข้องกับมิติทางสังคมตามพันธกิจของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมที่จะต้องสร้างสังคมที่มีภูมิคุ้มกันเพื่อจัดการกับปัญหาภัยคุกคามรูปแบบใหม่

กระบวนการขณะทำสัญญา (Contractual stage) เมื่อผู้บริโภคตัดสินใจซื้อสินค้าและส่งคำสั่งซื้อไปยังผู้ขายบนแพลตฟอร์ม ผู้บริโภคต้องกรอกข้อมูลส่วนบุคคลของตนซึ่งรวมถึงข้อมูลส่วนบุคคลทางการเงิน เช่น เลขที่บัตรเครดิต รหัสสามตัวท้ายหลังบัตรเครดิต (CVC) เพื่อทำการชำระเงิน ในขั้นตอนดังกล่าวมีความเสี่ยงที่ผู้บริโภคจะถูกจารกรรมข้อมูลส่วนบุคคลทางการเงินโดย Hacker ซึ่งถือเป็นภัยคุกคาม (Threat) ในการทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ Hacker อาจไม่ได้อยู่ในประเทศเดียวกับผู้บริโภคในขณะที่กระทำความผิด ดังนั้นอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการขณะทำสัญญาจึงถือเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ (Transnational crimes) เกี่ยวข้องกับการจัดการภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ (non-traditional threat) ซึ่งเป็นพันธกิจของประชาคมการเมืองและความมั่นคงที่จะต้องสร้างประชาคมที่มีความมั่นคง เสถียรภาพและสันติภาพ

กระบวนการหลังทำสัญญา (Post-contractual stage) เมื่อผู้บริโภคได้รับสินค้าจากผู้ขาย อาจเกิดกรณีที่สินค้าดังกล่าวมีความชำรุด บกพร่อง ซึ่งการซื้อขายผ่านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีลักษณะแตกต่างจากการซื้อขายดั้งเดิมที่ผู้บริโภคสามารถตรวจสอบความชำรุดบกพร่องของสินค้าก่อนทำสัญญาซื้อขาย แต่การซื้อขายผ่านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ผู้บริโภคไม่สามารถตรวจสอบความชำรุดบกพร่องของสินค้าก่อนทำสัญญาซื้อขาย ผู้บริโภคจึงมีความเสี่ยงและควรได้รับความคุ้มครอง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความรับผิดชอบของผู้ขายในความชำรุดบกพร่องของสินค้า (Product liability) ที่เป็นหลักประกันพื้นฐานที่จะทำให้ผู้บริโภคเกิดความมั่นใจในการซื้อสินค้าและบริการผ่านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้กระบวนการระงับข้อพิพาทระหว่างผู้ขายกับผู้บริโภค (Dispute settlement) ที่มีประสิทธิภาพย่อมสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคในการซื้อสินค้าและบริการผ่านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งในท้ายที่สุดจะส่งเสริมการเติบโตของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ประเด็นเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคและการส่งเสริมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จึงเป็นหนึ่งในภารกิจการสร้างประชาคมที่สนับสนุนการแข่งขันและสนับสนุนความเชื่อมโยงประเทศสมาชิกอาเซียนเข้าด้วยกันทุกมิติอันเป็นพันธกิจของประชาคมเศรษฐกิจตามปฏิญญาอาเซียน ๒๕๖๘

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงหยิบยกประเด็นการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเป็นประเด็นอุบัติใหม่และมีผลกระทบด้านสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศสมาชิกอาเซียนมาศึกษาเป็นกรณีตัวอย่างในการบูรณาการกฎหมาย (Legal harmonization) ให้สอดคล้องกันภายในประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อลดอุปสรรคทางการค้าและคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนอาเซียนในฐานะผู้บริโภค

๓.๒ แนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

๓.๒.๑ ลักษณะของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจและผู้บริโภค

ดังที่กล่าวไว้ในข้อ ๓.๑ ธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์อาจเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็น ธุรกิจระหว่างผู้ประกอบการกับผู้บริโภค ระหว่างผู้ประกอบการกับผู้ประกอบการ ระหว่างผู้บริโภคกับผู้บริโภค ระหว่างผู้ประกอบการกับภาครัฐ หรือระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภคเป็นหลัก เนื่องจากประเด็นเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคควรได้รับการศึกษาอย่างเร่งด่วนเพื่อส่งเสริมให้ผู้บริโภค มีความไว้วางใจในการทำธุรกรรมมากขึ้น อันจะนำไปสู่การเจริญเติบโตทางการค้าและเศรษฐกิจ หลักเกณฑ์ทั่วไปที่มักจะนำมาใช้ในการกำหนดว่าธุรกรรมนั้นเป็นธุรกรรมระหว่างผู้ประกอบการกับผู้บริโภคหรือไม่ ได้แก่

- (๑) คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งต้องเป็นผู้บริโภค โดยกระทำการนอกจากขอบเขตการค้าหรือวิชาชีพ
- (๒) คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งที่อาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ได้กระทำการในทางธุรกิจ
- (๓) การซื้อขายนั้นทำไปเพื่อใช้ส่วนตัวหรือสำหรับครอบครัว^{๗๑}

ธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภคมักจะกระทำผ่านอินเทอร์เน็ต โดยที่ผู้ประกอบการซึ่งอาจเป็นบุคคลคนเดียว กลุ่มบุคคล หรือนิติบุคคล ได้รับคำสั่งซื้อจากผู้บริโภคและดำเนินการตามคำสั่งซื้อ โดยส่งสินค้าจากคลังสินค้าของตนเองหรือในกรณีที่ไม่มีสินค้าในคลังสินค้า ผู้ประกอบการอาจขอให้ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการรายอื่นดำเนินการส่งสินค้าให้แก่ผู้บริโภคในนามของผู้ประกอบการดังกล่าว^{๗๒} ปัจจุบันการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เกิดขึ้นจากธุรกรรมหลายรูปแบบ รูปแบบในการทำสัญญาทางอิเล็กทรอนิกส์ มี ๓ ประเภทหลัก ได้แก่

- (๑) shrink-wrap contract หมายถึง การซื้อสินค้าที่ประกอบด้วยข้อสัญญาและเงื่อนไขที่อยู่ในบรรจุภัณฑ์หรือในเอกสารที่แนบมากับสินค้า ซึ่งผู้ซื้อสินค้าจะได้ทราบก็ต่อเมื่อผู้ซื้อสินค้าได้รับสินค้าแล้ว ตัวอย่างเช่น การซื้อโปรแกรมซอฟต์แวร์^{๗๓}
- (๒) click-wrap contract หมายถึง กรณีที่ผู้ซื้อสินค้าจะต้องคลิกข้อความ “I agree” ก่อนที่การทำธุรกรรมจะดำเนินต่อไป^{๗๔}

^{๗๑} Yuthayotin, S., (2015), Access to Justice in Transnational B2C E-Commerce: A Multidimensional Analysis of Consumer Protection Mechanisms, London: Springer, p. 13.

^{๗๒} Endeshaw, A., (2001), Internet and E-Commerce Law with a Focus on Asia Pacific, Singapore: Prentice Hall, p. 402.

^{๗๓} Boss, A. H., (2004), “Electronic Contracting: Legal Problem or Legal Solution?” in Harmonized Development of Legal and Regulatory Systems for E-Commerce in ASIA and the Pacific: Current Challenges and Capacity-Building Needs, New York: United Nations: 125-143, p. 126.

^{๗๔} Ibid.

(๓) browse-wrap contract หมายถึง กรณีที่ผู้ซื้อซื้อสินค้าจากเว็บไซต์ที่มีการกำหนดข้อสัญญาและเงื่อนไขบนหน้าเว็บไซต์แล้วโดยถือว่าใครก็ตามที่เข้ามาใช้เว็บไซต์ดังกล่าวจะต้องผูกพันตามข้อสัญญาและเงื่อนไขดังกล่าว^{๗๕}

การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มักจะอยู่ในรูปแบบของธุรกรรมประเภทที่สอง กล่าวคือ click-wrap contract นอกจากนี้ ในปัจจุบันยังมีการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบการประมูลออนไลน์ (online auctions) เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย^{๗๖}

การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีประโยชน์ต่อผู้ประกอบการและผู้บริโภคหลายประการด้วยกัน การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ทำให้ผู้ประกอบการสามารถจำหน่ายสินค้าได้มากขึ้น เนื่องจากลูกค้าจะไม่ถูกจำกัดอยู่ในประเทศเดียวกันกับผู้ประกอบการเท่านั้น แต่ผู้ประกอบการสามารถเสนอขายสินค้าให้แก่ลูกค้าที่อยู่ทั่วทุกมุมโลกอย่างไร้ข้อจำกัดเรื่องพรมแดน ด้วยต้นทุนในการประกอบธุรกิจที่ต่ำกว่าอีกด้วย ในส่วนของผู้บริโภคนั้น การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นวิธีการที่ง่าย สะดวก ประหยัด และมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้บริโภคสามารถได้รับสินค้าที่ตนต้องการจากทั่วทุกมุมโลก^{๗๗} สามารถได้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการอย่างไร้ขีดจำกัด อย่างไรก็ตาม ผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีความเสี่ยงมากกว่ากรณีทั่วไป อันเนื่องมาจากลักษณะเฉพาะของการทำธุรกรรมซึ่งแตกต่างจากการซื้อขายปกติหลายประการด้วยกัน ดังนี้^{๗๘}

(๑) คู่สัญญาไม่มีการสื่อสารเฉพาะหน้าระหว่างกัน

ในการซื้อขายปกติ ผู้บริโภคจะต้องเดินทางไปยังร้านค้าหรือสถานที่ให้บริการเพื่อได้รับสินค้าหรือบริการที่ต้องการ การที่ผู้ขายมีสถานประกอบการทางกายภาพ (Physical establishment) ให้ความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคในระดับหนึ่งว่า ผู้ประกอบการดำเนินธุรกิจอยู่จริงและยังคงดำเนินต่อไป แม้จะในระยะเวลาชั่วคราวก็ตาม นอกจากนี้ ในการซื้อขายสินค้าปกติ ผู้บริโภคมีโอกาสได้เห็นสินค้าได้ลองสินค้าก่อนตัดสินใจ อีกทั้งยังสามารถสอบถามพนักงานของผู้ประกอบการได้หากมีข้อสงสัยต่างกับการซื้อขายสินค้าและบริการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งผู้บริโภคไม่มีโอกาสได้เห็นสถานประกอบการและสินค้า ทำให้อาจมีข้อสงสัยว่าผู้ประกอบการมีตัวตนอยู่จริงหรือไม่ และสินค้าหรือบริการจะมีคุณภาพตามที่ต้องการหรือไม่^{๗๙}

(๒) ข้อมูลเปลี่ยนแปลงได้ และมีจำนวนมาก

ข้อมูลที่น่าเสนอผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์สามารถได้รับการเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้เสมอ ข้อมูลบางอย่างอาจไม่ปรากฏในเวลาที่เราเข้าไปในเว็บไซต์ แต่ต้องอาศัยการกระทำบางอย่างต่อไป นอกจากนี้ หน้าเว็บไซต์อาจให้ข้อมูลจำนวนมากและมีรูปแบบโต้ตอบ (interactive features) ที่อาจดึงดูดความ

^{๗๕} Ibid.

^{๗๖} Endeshaw, A, (2001), Internet and E-Commerce Law with a Focus on Asia Pacific, p. 403.

^{๗๗} Ibid.

^{๗๘} Yuthayotin, S., (2015), Access to Justice in Transnational B2C E-Commerce: A Multidimensional Analysis of Consumer Protection Mechanisms, pp. 14-16.

^{๗๙} Ibid, pp. 14-15.

สนใจของผู้บริโภค การกระทำที่ถือเป็นการยอมรับข้อเสนอดีซึ่งทำได้ง่ายเพียงกดคลิกเป็นเหตุให้เกิดความผิดพลาดได้^{๕๐}

(๓) ลักษณะข้ามพรมแดน (cross border/transnational nature)

แม้ว่าการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จะช่วยให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากความรวดเร็ว ความสะดวกในการได้รับสินค้าและบริการ ลักษณะข้ามพรมแดนของธุรกรรมทำให้ผู้บริโภคมีความเสี่ยงมากกว่ากรณีซื้อขายสินค้าหรือบริการโดยวิธีการตามปกติ ในขณะที่เดียวกันผู้ประกอบการก็มีความเสี่ยงเนื่องจากลักษณะข้ามพรมแดนของธุรกรรมทำให้มีกฎหมายของหลายประเทศเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความไม่แน่นอนในเรื่องกฎหมายที่จะใช้บังคับ ศาลที่จะมีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้น และการยอมรับหรือบังคับตามคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศ^{๕๑}

๓.๒.๒ แนวคิดของการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในยุคแรก ๆ มาจากแนวคิดที่ว่า ผู้บริโภคมีสถานะทางเศรษฐกิจและอำนาจในการต่อรองน้อยกว่าผู้ประกอบการ^{๕๒} แนวคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการออกกฎหมายในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๖๐ และ ค.ศ. ๑๙๗๐ เพื่อคุ้มครอง “ผู้บริโภคผู้อ่อนแอ” (vulnerable consumers) การคุ้มครองผู้บริโภคในยุคต่อมามีรากฐานมาจากแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในเรื่องความล้มเหลวของตลาดโดยมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของผู้บริโภคโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาเรื่องความเพียงพอของข้อมูลและเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (behavioral economics)^{๕๓} ในปี ๑๙๘๕ สมัชชาใหญ่ของสหประชาชาติได้มีข้อมติที่ ๓๙/๒๔๘ รับรองคำแนะนำเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค (UN Guidelines for Consumer Protection) โดยกำหนดการคุ้มครองผู้บริโภคไว้ ๖ ประการด้วยกัน ได้แก่

(๑) การคุ้มครองผู้บริโภคจากอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัย

(๒) การส่งเสริมและคุ้มครองประโยชน์ทางเศรษฐกิจของผู้บริโภค

(๓) การเข้าถึงข้อมูลอย่างเพียงพอ เพื่อให้ผู้บริโภคได้ตัดสินใจอย่างมีข้อมูล (informed choices) ตามความความต้องการของตน

(๔) การให้ความรู้แก่ผู้บริโภค

(๕) การให้การเยียวยาผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ

(๖) เสรีภาพในการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งองค์กรและโอกาสขององค์กรดังกล่าวในการเสนอความเห็นในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับผู้บริโภค

กฎหมายภายในของประเทศส่วนใหญ่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยมาตรการทางกฎหมายหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองภายใต้กฎหมายสัญญาและละเมิด ตัวอย่างเช่น

^{๕๐} Ibid., pp. 15-16.

^{๕๑} Ibid., p. 16.

^{๕๒} Ibid., pp. 12-13.

^{๕๓} Ibid., pp. 26-27.

สิทธิในการเรียกค่าเสียหายจากผู้ขายในกรณีที่ผู้ขายไม่ปฏิบัติตามสัญญา สิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญาที่ได้เข้าทำโดยที่ผู้ขายทำให้สำคัญผิด (misrepresentation) ในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นจากสินค้า ผู้ขายอาจมีความรับผิดชอบละเมิด โดยในบางประเทศได้นำหลักความรับผิดเด็ดขาด (strict liability) มาใช้ ทำให้ผู้ขายมีภาระการพิสูจน์เพื่อไม่ต้องมีความรับผิด เป็นต้น นอกจากการคุ้มครองตามกฎหมายสัญญาและละเมิดแล้ว ยังมีการคุ้มครองผู้บริโภคโดยอาศัยมาตรการทางปกครองและทางอาญา ตัวอย่างเช่น กฎหมายที่กำหนดพฤติกรรมต้องห้าม หรือกำหนดมาตรฐาน ที่ผู้ประกอบการจะต้องปฏิบัติในการขายสินค้าหรือบริการเพื่อประโยชน์ของผู้บริโภค และมีการกำหนดโทษทางปกครองหรือทางอาญาหากมีการฝ่าฝืน ตัวอย่างเช่น Uniform Deceptive Practice Act of 1985 ของสหรัฐอเมริกา และ Trade Descriptions Act 1968 ของสหราชอาณาจักร^{๔๔}

อย่างไรก็ดี ดูเหมือนว่าการคุ้มครองกฎหมายตามกฎหมายภายในที่ใช้กับการซื้อขายสินค้าและบริการกรณีปกติจะไม่สามารถเป็นหลักประกันให้แก่ผู้บริโภคได้ว่าสิทธิของตนจะได้รับความคุ้มครองในการซื้อขายสินค้าและบริการออนไลน์ เนื่องจากการซื้อขายสินค้าผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีลักษณะที่แตกต่างจากกรณีทั่วไป ดังได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อก่อน ข้อมูลทางสถิติจากหลายประเทศทั้งประเทศที่พัฒนาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นสหราชอาณาจักร และประเทศอื่น ๆ ในสหภาพยุโรป อีกทั้งในประเทศที่เป็นตลาดเกิดใหม่ (emerging markets) แสดงให้เห็นว่า การที่การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไม่ได้รับความนิยมนักเท่าที่ควรมีสาเหตุสำคัญมาจากการที่ผู้บริโภคขาดความเชื่อมั่นในการทำธุรกรรมโดยวิธีการดังกล่าวตัวอย่างเช่น ผู้บริโภคมีความไม่มั่นใจเกี่ยวกับผู้ประกอบการว่า มีตัวตนอยู่จริงหรือไม่ ไม่แน่ใจว่าข้อมูลที่นำเสนอผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ถูกต้องเพียงใด กังวลว่าการชำระเงินออนไลน์จะปลอดภัยหรือไม่ หรือกลัวว่าข้อมูลส่วนตัวที่ให้ไว้จะถูกนำไปใช้ในทางที่มิชอบ เป็นต้น^{๔๕} การขาดความมั่นใจของผู้บริโภคจึงเป็นอุปสรรคสำคัญของการเติบโตของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องได้รับการแก้ไข เนื่องจากการขาดความมั่นใจทำให้ผู้บริโภคไม่ซื้อ (willingness to buy) แม้ว่าจะมีความสามารถที่จะซื้อ (ability to buy) ก็ตาม^{๔๖} สาเหตุหลักที่ทำให้ผู้บริโภคขาดความมั่นใจในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ก็คือ การที่ผู้บริโภคคิดว่ามีความเป็นไปได้อย่างมากที่จะมีพฤติกรรมเอาเปรียบ (opportunistic behavior) ในประเทศที่เป็นตลาดเกิดขึ้นใหม่ นอกเหนือจากปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เป็นอุปสรรคแล้ว การขาดความรู้เกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภคยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้บริโภคขาดความมั่นใจ ดังนั้น เพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ จึงจำเป็นต้องมีแนวทางในการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภค การสร้างความมั่นใจ (consumer confidence) ของผู้บริโภคเป็นแนวคิดสำคัญที่เป็นที่ยอมรับในหลายประเทศว่าเป็นเหตุผลที่ต้องมีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างผู้ประกอบการกับผู้บริโภค^{๔๗}

นอกจากเรื่องความมั่นใจของผู้บริโภคแล้ว การคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ยังมีที่มาจากแนวความคิดอื่น ๆ ได้แก่

^{๔๔} Endeshaw A., (2001), *Internet and E-Commerce Law with a Focus on Asia Pacific*, p. 408.

^{๔๕} Yuthayotin, S., *Access to Justice in Transnational B2C E-Commerce: A Multidimensional Analysis of Consumer Protection Mechanisms*, pp. 22-23.

^{๔๖} *Ibid.*, p. 24.

^{๔๗} *Ibid.*, p. 27.

(๑) การขาดความรู้และความไม่สมดุลกันของข้อมูล (information asymmetries)

ในการทำสัญญาระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภค ผู้บริโภคอาจจะไม่มีข้อมูลที่เหมาะสมที่จะช่วยในการตัดสินใจที่ซื้อสินค้าหรือบริการหรือไม่ ซึ่งการข้อมูลที่เหมาะสมในที่นี้หมายถึง ข้อมูลที่เพียงพอและถูกต้องอันเป็นหลักการสำคัญของหลักความยุติธรรมและเป็นสาระสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภค^{๘๘} ในขณะที่ผู้ประกอบการมักจะมีข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการมากกว่าผู้ประกอบการบางรายอาจตัดข้อมูลที่จำเป็นออกไปเนื่องจากเกรงว่าข้อมูลนั้นอาจมีผลให้ผู้บริโภคไม่ซื้อสินค้าหรือบริการนั้น นอกจากนี้ ยังมีปัญหาในเรื่องความถูกต้องของข้อมูลซึ่งทำให้ผู้บริโภคไม่อาจตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง และยังทำให้ผู้ประกอบการรายอื่นได้รับผลกระทบเนื่องจากไม่อาจแข่งขันได้อีกด้วย^{๘๙}

(๒) การขาดอำนาจต่อรองและข้อสัญญามาตรฐาน (standards terms)

ในการทำสัญญาระหว่างผู้ประกอบการกับผู้บริโภค ผู้บริโภคมักจะถูกมองว่าเป็นคู่สัญญาที่มีสถานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า มีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับการทำธุรกรรมน้อยกว่า ในการทำสัญญาซื้อขายกับผู้บริโภค ผู้ประกอบการมักจะมีอิทธิพลเหนือคู่สัญญาอีกฝ่าย โดยควบคุมข้อสัญญาผ่านการใช้ข้อสัญญามาตรฐานที่แทบจะไม่เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคต่อรอง^{๙๐} และเนื่องจากผู้ประกอบการมีสถานะทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า จึงสามารถที่จะกำหนดข้อสัญญาที่ทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบ ด้วยเหตุนี้ สัญญาที่สร้างขึ้นจึงไม่ได้เกิดจากเสรีภาพของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายอย่างแท้จริง ผู้บริโภคมีสิทธิเพียงเลือกว่าจะทำสัญญาหรือไม่เท่านั้น^{๙๑} ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดแนวคิดที่ว่า ผู้บริโภคควรได้รับความคุ้มครองให้ไม่ต้องผูกพันตามข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ทำให้ข้อสัญญาในสัญญามาตรฐานอาจไม่มีผลผูกพันอย่างเคร่งครัด แม้ว่าการใช้สัญญามาตรฐานจะยังคงเป็นที่ยอมรับให้ทำได้ก็ตาม^{๙๒}

(๓) ปัญหาเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (behavioral economic)

นักเศรษฐศาสตร์ได้นำแนวคิดการตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล (rational choice models) มาใช้คาดการณ์พฤติกรรมของผู้บริโภคในตลาด โดยมีข้อสันนิษฐานว่า หากผู้บริโภคมีข้อมูลอย่างเหมาะสม ก็จะสามารถทำการตัดสินใจได้อย่างสมเหตุสมผล อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง ข้อสันนิษฐานดังกล่าวไม่จริงเสมอไป เนื่องจากยังมีปัจจัยอื่น ๆ มีผลกระทบต่อจิตใจของผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น ส่วนลด เวลา และบริบทอื่น ๆ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้ประกอบการที่ใช้ประโยชน์จากพฤติกรรมดังกล่าวของผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น ผู้ประกอบการอาจขึ้นป้ายลดราคาทั้ง ๆ ที่ราคาดังกล่าวเป็นราคาปกติเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคและทำให้ผู้บริโภคคิดว่า ราคาที่กำหนดเป็นราคาลด ด้วยเหตุนี้ ในหลายประเทศจึงมีนโยบายที่จะลดพฤติกรรมดังกล่าวของผู้ประกอบการโดยออก

^{๘๘} Saami, Z., (2000). "Regulation of E-Commerce Contract: Is It Fair to Consumers?", University of West Lost Angeles Law Review 31: 163, p. 167 cited in Sutatip Yuthayothin, Access to Justice in Transnational B2C E-Commerce: A Multidimensional Analysis of Consumer Protection Mechanisms, p. 27.

^{๘๙} Yuthayothin, S., Access to Justice in Transnational B2C E-Commerce: A Multidimensional Analysis of Consumer Protection Mechanisms, p. 28.

^{๙๐} Ibid., p. 29.

^{๙๑} Ibid., p. 30.

^{๙๒} Ibid., p. 30.

กฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมนั้น อันเป็นการส่งสัญญาณว่า แนวปฏิบัติทางธุรกิจที่ทำให้พฤติกรรมของผู้บริโภคบิดเบือนไปนั้นเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้^{๙๓}

(๔) ความล้มเหลวของการระงับข้อพิพาททางศาล

ในกรณีที่มีข้อพิพาทระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบการอันเนื่องมาจากการผิดสัญญาของผู้ประกอบการ ผู้บริโภคอาจได้รับการเยียวยาโดยการฟ้องร้องผู้ประกอบการต่อศาล อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้ว ผู้บริโภคมักจะประสบปัญหาในการเข้าถึงความยุติธรรมโดยวิธีการฟ้องร้องคดีตามปกติ เนื่องจากการดำเนินคดีมักใช้เวลานาน ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับมูลค่าของข้อพิพาท ผู้บริโภคส่วนใหญ่ขาดความเข้าใจกฎหมายและกระบวนการพิจารณาของศาล ต่างกับผู้ประกอบการซึ่งมักจะมีอำนาจ มีทุนทรัพย์ และมีการวางแผนการต่อสู้คดีที่ดีกว่า ด้วยเหตุนี้ ผู้บริโภคจึงอาจลังเลที่จะนำข้อพิพาทขึ้นสู่ศาล จึงต้องมีการนำการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นการเจรจา ประนีประนอม โกล่เกลี่ย หรืออนุญาโตตุลาการ นอกจากนี้ อาจมีการนำวิธีการพิจารณาคดีแบบพิเศษ เช่น การดำเนินคดีแบบกลุ่ม มาใช้สำหรับคดีผู้บริโภค^{๙๔}

แนวความคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคทั้งหลายที่กล่าวมาข้างต้นปรากฏอยู่ในเป้าหมายของแนวทางในการคุ้มครองผู้บริโภคของสหประชาชาติ (United Nations Guidelines for Consumer Protection) ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

- (๑) ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงสินค้าหรือบริการที่จำเป็น
- (๒) การคุ้มครองผู้บริโภคที่ควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษและที่ด้อยโอกาส (vulnerable and disadvantaged consumers)
- (๓) การคุ้มครองผู้บริโภคจากอันตรายต่อสุขภาพและความปลอดภัย
- (๔) การส่งเสริมและคุ้มครองประโยชน์ทางเศรษฐกิจของผู้บริโภค
- (๕) ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลที่เพียงพอที่จะทำให้สามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ
- (๖) การให้ความรู้ รวมถึงความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของการตัดสินใจของผู้บริโภคต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ
- (๗) การระงับข้อพิพาทและการเยียวยาที่มีประสิทธิภาพ
- (๘) เสรีภาพในการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งองค์กรผู้บริโภคซึ่งสามารถแสดงความคิดเห็นในกระบวนการตัดสินใจที่ส่งผลกระทบต่อผู้บริโภค
- (๙) การส่งเสริมการบริโภคที่ยั่งยืน (sustainable consumption pattern)
- (๑๐) การคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ต้องไม่ด้อยไปกว่าการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์รูปแบบอื่น

^{๙๓} Ibid, pp. 31-32.

^{๙๔} Ibid, pp. 33.

(๑๑) การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้บริโภคและการเคลื่อนย้ายข้อมูลโดยเสรี (global free flow of information)^{๙๕}

๓.๓ ตราสารและหน่วยงานของประชาคมอาเซียนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

พัฒนาการของอินเทอร์เน็ตและการปฏิวัติของเทคโนโลยีการสื่อสารสารสนเทศทำให้ผู้นำอาเซียนตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีความพยายามร่วมกันที่จะแผนพัฒนาแห่งชาติในเรื่องนี้ ดังนั้น ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนประจำปีที่กรุงมานิลา ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้รับรองแผนการริเริ่ม e-ASEAN (e-ASEAN Initiative)^{๙๖} ซึ่งเป็นแนวทางระดับภูมิภาคในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในภาคธุรกิจ สังคม และรัฐบาล e-ASEAN ได้รับการริเริ่มขึ้นโดยที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Minister) ในเดือนกันยายน ๒๕๔๒ แต่ความจริงแล้วที่มาของแผนการริเริ่มมีมาตั้งแต่วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ปี ๒๕๖๓ (ASEAN Vision 2020) ที่ได้รับความเห็นชอบโดยที่ประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๐ ซึ่งประเทศสมาชิกมีมติที่จะเร่งรัดการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงเทคโนโลยีสารสนเทศโดยการจัดตั้งเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศระดับภูมิภาค และศูนย์ความเป็นเลิศ (Centre of Excellence) สำหรับการเผยแพร่และการเข้าถึงข้อมูล ตั้งแต่นั้นมาจนถึงในปัจจุบันอาเซียนมีตราสารสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์หลายฉบับ ดังนี้

กรอบความตกลงด้านอิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน (E-ASEAN Framework Agreement)

เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๓ ในการประชุมสุดยอดอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการ ครั้งที่ ๔ ที่ประเทศสิงคโปร์ ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ลงนามในกรอบความตกลงด้านอิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน (E-ASEAN Framework Agreement) กรอบความตกลงฯ มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำด้านเทคโนโลยีสารสนเทศภายในแต่ละประเทศและระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกัน รวมทั้งส่งเสริมการเปิดเสรีด้านการค้าสินค้า บริการ และการลงทุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศภายในประชาคมอาเซียน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการลงทุนในด้านนี้ รวมทั้งการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาสู่ภูมิภาค โดยมีมาตรการที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ ๕ ด้าน คือ

^{๙๕} Resolution adopted by the General Assembly on 22 December 2015, A/RES/70/186), 7 February 2016), para 5.

^{๙๖} องค์ประกอบของ e-ASEAN มีดังนี้

- ASEAN Information Infrastructure
- E-Society
- E-Government
- E-Commerce
- Common Market Place for ASEAN ICT Goods and Services

- (๑) การวางระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านข้อมูลข่าวสาร (ASEAN Information Infrastructure)
- (๒) การอำนวยความสะดวกให้เกิดความเจริญเติบโตทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยการ ออกกฎหมายและระเบียบด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ
- (๓) การเปิดเสรีการค้าสินค้า บริการ และการลงทุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศภายในอาเซียน
- (๔) การเสริมสร้างความสามารถและพัฒนาอิเล็กทรอนิกส์เพื่อประโยชน์ต่อสังคม (e-Society)
- (๕) ส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในภาครัฐ

ในด้านการส่งเสริมการเจริญเติบโตของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์นั้น ข้อ ๕ ของกรอบความตกลงด้านอิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน ได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกจะต้องมีกรอบทางกฎหมายเพื่อสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคและอำนวยความสะดวกแก่การปรับตัวของภาคธุรกิจอันจะนำไปสู่การพัฒนาของ e-ASEAN โดยดำเนินการดังนี้

(เอ) ดำเนินการจัดให้มีกฎหมายภายในและนโยบายเกี่ยวกับการทำธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ขึ้นที่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ (based on international norms) อย่างเร่งด่วน

(บี) ส่งเสริมในการจัดให้มีการยอมรับร่วมกันในกรอบด้านการลงลายมือชื่อดิจิทัล (mutual recognition of digital signature framework)

(ซี) ส่งเสริมให้มีการทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ระดับภูมิภาคอย่างปลอดภัย การชำระเงิน (payment) และการชำระหนี้ (settlement) โดยผ่านกลไก เช่น ช่องทางชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์

(ดี) ออกมาตรการเพื่อคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดขึ้นจากการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ประเทศสมาชิกควรพิจารณาปรับเอาสนธิสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (World Intellectual Property Organization: WIPO) ได้แก่ สนธิสัญญาองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยลิขสิทธิ์ ปี ค.ศ. ๑๙๙๖ (WIPO Copyright Treaty 1996) และสนธิสัญญาองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกว่าด้วยการแสดงและสิ่งบันทึกเสียง ปี ๑๙๙๖ (WIPO Performance and Phonograms Treaty 1996)

(อี) ใช้มาตรการเพื่อส่งเสริมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและความลับของผู้บริโภค และ

(เอฟ) กระตุ้นให้มีการใช้กลไกการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution: ADR) สำหรับธุรกรรมออนไลน์

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ e-ASEAN ได้มีการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นหลายคณะ คณะทำงานหนึ่งก็คือ คณะทำงานด้านการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-ASEAN Task Force) ซึ่งมีหน้าที่ในการส่งเสริมการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประชาคมอาเซียนโดยผ่านการออกกฎหมายและนโยบายที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของมาตรฐานสากล เพื่อส่งเสริมความไว้วางใจและความมั่นใจในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ คณะทำงานด้านการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีประเทศสิงคโปร์เป็นประธาน (shepherd) และมีประเทศมาเลเซียและบรูไนดารุซซาลามเป็นผู้ช่วย มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องดังต่อไปนี้

- (๑) กรอบทางกฎหมายของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์
- (๒) กฎหมายการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ว่าด้วยการทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์
- (๓) การคุ้มครองผู้บริโภค
- (๔) การระงับข้อพิพาททางเลือกออนไลน์
- (๕) การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวและข้อมูลส่วนบุคคล
- (๖) ระบบการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์ของภูมิภาค
- (๗) ทรัพย์สินทางปัญญา
- (๘) กฎหมายว่าด้วยอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์และการป้องกัน
- (๙) การพัฒนาระบบที่ใช้แสดงตัวตน (authentication) และนโยบายความปลอดภัย
- (๑๐) การยอมรับร่วมกันซึ่งกรอบว่าด้วยลายมือชื่อดิจิทัล (digital signature framework)
- (๑๑) นโยบายความมั่นคง (security policies)
- (๑๒) ประเด็นเกี่ยวกับเรื่องภาษี^{๙๗}

คณะทำงานด้านการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ได้พัฒนากรอบอ้างอิงว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ขึ้นในปี ๒๕๔๔ โดยอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของประเทศสมาชิก และโดยการปรึกษารื้อกับผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายของรัฐสมาชิก ทั้งนี้ กฎหมายที่อยู่ในกรอบอ้างอิงฯ ได้แก่

- (๑) รัฐบัญญัติว่าด้วยการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศสิงคโปร์
- (๒) รัฐบัญญัติว่าด้วยลายมือชื่อดิจิทัลของประเทศมาเลเซีย
- (๓) รัฐบัญญัติว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของประเทศฟิลิปปินส์
- (๔) คำสั่งว่าด้วยการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศบรูไนดารุซซาลาม
- (๕) พระราชบัญญัติธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทย^{๙๘}

กฎหมายเหล่านี้มีที่มาจากกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Model Law on Electronic Commerce) และร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Draft Model Law on Electronic Signatures) ของคณะกรรมการการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศของ

^{๙๗} Quimbo, R. N. S., (2004), "The E-ASEAN Legal Framework and its Challenges" in *Harmonized Development of Legal and Regulatory Systems for E-Commerce in ASIA and the Pacific: Current Challenges and Capacity-Building Needs*, New York: United Nations: 81-90, pp. 86-87.

^{๙๘} Ibid., p. 87.

สหประชาชาติ (UNCITRAL) และจากกฎหมายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ของต่างประเทศ เช่น กฎหมายของมลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศเยอรมนี เป็นต้น^{๙๙} กรอบอ้างอิงร่วมกันนี้เป็นแนวทางสำหรับประเทศสมาชิกอาเซียนที่ยังไม่มีกฎหมายภายในว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และยังช่วยในการส่งเสริมการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ข้ามพรมแดนและการยอมรับหนังสือรับรองดิจิทัลหรือลายมือชื่อดิจิทัลระหว่างกันสำหรับประเทศสมาชิกที่มีกฎหมายว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์อยู่แล้ว^{๑๐๐}

กรอบอ้างอิงฯ ได้กำหนดหลักการทั่วไปสำหรับกฎหมายว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ประเทศสมาชิกจะต้องนำไปร่างกฎหมายภายในไว้ดังนี้

- (๑) กฎหมายจะต้องเป็นไปตามมาตรฐานสากล เช่น กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ของ UNCITRAL
- (๒) กฎหมายควรจะต้องโปร่งใสและคาดหมายได้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความคลุมเครือในกฎหมายระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์
- (๓) กฎหมายควรจะต้องมีความเป็นกลางทางเทคโนโลยี (technology neutral) โดยที่ไม่เลือกปฏิบัติระหว่างเทคโนโลยีชนิดต่าง ๆ
- (๔) กฎหมายควรจะต้องมีความเป็นการในสื่อ (media) กล่าวคือ การพาณิชย์ระบบกระดาษ (paper-based commerce) และการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ควรได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย^{๑๐๑}

นอกจากนี้ กรอบอ้างอิง ฯ ยังได้กำหนดเนื้อหาที่กฎหมายภายในอย่างน้อยจะต้องมี ดังนี้

- (๑) การทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์
 - (๒) กฎหมายที่ใช้กับสัญญาทั่วไปควรใช้กับธุรกรรมออนไลน์เช่นเดียวกัน
 - (๓) ผลของการใช้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (electronic records) และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์
 - (๔) กฎเกณฑ์ว่าด้วยความน่าเชื่อถือของข้อมูลและลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์
 - (๕) หน้าที่และกฎระเบียบเกี่ยวกับบุคคลที่สาม (trusted third parties) และหน่วยงานในการให้การรับรอง
- (๖) ความรับผิดชอบตามกฎหมายสำหรับผู้ให้บริการ (service providers)^{๑๐๒}

ประเด็นอื่น ๆ ที่ควรจะได้รับพิจารณาในอนาคตได้แก่

^{๙๙} Ibid.

^{๑๐๐} Ibid.

^{๑๐๑} Ibid., p. 88.

^{๑๐๒} Ibid.

- (๑) การยอมรับพยานหลักฐานในศาล
- (๒) การใช้คอมพิวเตอร์ในทางที่ผิด หรืออาชญากรรมทางเศรษฐกิจ
- (๓) ทรัพย์สินทางปัญญา
- (๔) ความเป็นส่วนตัวของข้อมูลและการคุ้มครอง
- (๕) การคุ้มครองผู้บริโภค
- (๖) แนวปฏิบัติเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตหรือแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการโฆษณา^{๑๐๓}

พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint)

พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนซึ่งประเทศสมาชิกอาเซียนได้รับการรับรองในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ (AEC Blueprint 2007) โดยได้วางเป้าหมายในการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยกำหนดให้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีลักษณะดังนี้ (๑) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน (Single market and production base) (๒) การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง (Competitive economic region) (๓) การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน (Equitable economic development) และ (๔) การเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก (Integration into the Global Economy)

การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างประชาคมอาเซียนที่มีความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกำหนดให้มีการวางนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อสนับสนุนการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ภายในอาเซียน โดยการอนุวัติการความตกลง e-ASEAN และบนพื้นฐานของกรอบอ้างอิงร่วมกัน ในการนี้ พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้กำหนดให้มีการดำเนินการหลายประการด้วยกัน รวมถึงการบูรณาการกฎหมายในเรื่องการทำสัญญาอิเล็กทรอนิกส์และการระงับข้อพิพาท การรับเอาแนวปฏิบัติที่ดีในการออกกฎหมายบนพื้นฐานของกรอบร่วมกัน^{๑๐๔} นอกจากนี้ ในส่วนตารางท้ายพิมพ์เขียวฯ ได้กำหนดการดำเนินการที่ควรได้รับความสำคัญ (priority actions) ไว้หลายข้อดังที่ระบุไว้ในตารางที่ ๓.๗ จากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกำหนดให้มีการรับเอาแนวปฏิบัติที่ดีหรือแนวทางเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในช่วงปี ๒๕๕๓-๒๕๕๔

พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองผู้บริโภคโดยถือว่าเป็นส่วนสำคัญของการสร้างประชาคมอาเซียนที่มีความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ พิมพ์เขียวฯ กำหนดว่าในการดำเนินการทั้งหลายเพื่อบรรลุการรวมตัวเป็นประชาคมนั้นจะต้องมีการคำนึงถึงผู้บริโภคเสมอ^{๑๐๕} ในการนี้ ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค (ASEAN Coordinating Committee on

^{๑๐๓} Ibid., p. 89.

^{๑๐๔} AEC Blueprint para 59.

^{๑๐๕} Ibid., para 42.

Consumer Protection) ขึ้น และให้มีการจัดตั้งเครือข่ายหน่วยงานคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อให้มีการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนข้อมูล^{๑๐๖}

ตารางที่ ๓.๗ : ตารางยุทธศาสตร์สำหรับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ยุทธศาสตร์	การดำเนินการที่ควรได้รับความสำคัญ			
	ปี ๒๕๕๑-๒๕๕๒	ปี ๒๕๕๓-๒๕๕๔	ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๖	ปี ๒๕๕๗-๒๕๕๘
การพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce)	ประเทศสมาชิกออกกฎหมายว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์	ปรับปรุงหรือแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้ทันสมัยสอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่ดีและกฎระเบียบของภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce activities)	→	โครงสร้างทางกฎหมายด้านการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ได้รับการบูรณาการ (harmonized legal infrastructure)
	อนุวัติการแนวทางและหลักการสำหรับการทำสัญญาอิเล็กทรอนิกส์และบริการระงับข้อพิพาทออนไลน์	รับเอาแนวปฏิบัติที่ดีหรือแนวทางเกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ เช่น ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล (data privacy), การคุ้มครองผู้บริโภค, ทรัพย์สินทางปัญญา, ความรับผิดชอบของผู้ให้บริการ (ISP) เป็นต้น เพื่อที่จะสนับสนุนการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในภูมิภาค		

^{๑๐๖} Ibid.

	รับเอากรอบและยุทธศาสตร์ของภูมิภาคสำหรับการยอมรับร่วมกันซึ่งลายมือชื่อดิจิทัล	ส่งเสริมให้ทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์โดยดำเนินการนำร่องในการยอมรับร่วมกันซึ่งลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์		
	สร้างความสามารถและแบ่งปันข้อมูลสำหรับประเทศสมาชิกในเรื่องโครงสร้างทางกฎหมายว่าด้วยการพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์			

ที่มา: ASEAN Economic Community Blueprint, Strategic Schedule for ASEAN Economic Community

แผนแม่บทไอซีที พ.ศ. ๒๕๕๘ (ASEAN ICT Masterplan 2015)

แผนแม่บทไอซีที พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านโทรคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ (ASEAN Telecommunications and IT Ministers Meeting: TELMIN) ในการประชุมครั้งที่ ๑๐ เมื่อเดือนมกราคม ปีค.ศ. ๒๐๑๑ เป็นแผนที่กำหนดกรอบการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของภูมิภาคอาเซียน^{๑๐๗} แผนแม่บทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าประชาคมอาเซียนเล็งเห็นบทบาทสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศหรือไอซีทีในการเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญเพื่อให้เกิดการรวมตัวทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ แผนแม่บทฯ ได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวไว้ ๖ ยุทธศาสตร์ ยุทธศาสตร์หนึ่งคือการปฏิรูปเศรษฐกิจ โดยการสร้างสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจที่ดึงดูดและส่งเสริมการค้า การลงทุน และความเป็นผู้ประกอบการ (entrepreneurship) ในภาคไอซีที ในการสร้างสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจดังกล่าว แผนแม่บทฯ กำหนดให้พัฒนากรอบที่จะส่งเสริมความโปร่งใสและทำให้กฎหมายไอซีทีเป็นหนึ่งเดียวกัน (Develop a framework to facilitate transparent and harmonized ICT regulations)^{๑๐๘}

^{๑๐๗} ASEAN ICT Master Plan 2015, [online], Retrieved from

<http://www.asean.org/storage/images/2015/December/telmin/ASEAN%20ICT%20Completion%20Report.pdf>, [July 20, 2016], p. 6.

^{๑๐๘} Ibid., p. 13.

แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอาเซียน ปี ๒๕๖๓ (ASEAN ICT Masterplan 2020)

แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอาเซียนปี ๒๕๖๓ ได้รับความเห็นชอบโดยที่ประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านโทรคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ ครั้งที่ ๑๕ ณ เมืองดานัง ประเทศเวียดนาม เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๘ โดยได้รับการดำเนินงานในปี ๒๕๕๙-๒๕๖๓ เป้าหมายของแผนแม่บทฯ ฉบับนี้ก็คือ การนำ “อาเซียนสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ใช้ดิจิทัลอย่างมั่นคง ปลอดภัย ยั่งยืน และสามารถปรับเปลี่ยนได้ อันจะก่อให้เกิดประชาคมอาเซียนที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม มีความเท่าเทียมทั่วถึง และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” แผนแม่บทฯ กำหนดเป้าหมายไว้ ๕ ประการ ได้แก่

- (๑) ระบบเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ อย่างเท่าเทียมทั่วถึง ในราคาที่เหมาะสม
- (๒) มีการนำไอซีทีสมัยใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเจริญเติบโตของอาเซียน
- (๓) การพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยเทคโนโลยีเมืองอัจฉริยะ
- (๔) โอกาสด้านไอซีทีที่หลากหลายในตลาดภูมิภาคเดียว
- (๕) ตลาดดิจิทัลและชุมชนออนไลน์ที่มั่นคง ปลอดภัย

ยุทธศาสตร์ในการบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวมีด้วยกัน ๘ ยุทธศาสตร์ การคุ้มครองผู้บริโภคปรากฏอยู่ในยุทธศาสตร์ที่หนึ่ง “การพัฒนาและการปรับเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ” ซึ่งประกอบด้วยแผนงานในการส่งเสริมการค้าผ่านสื่อดิจิทัลในภูมิภาคอาเซียน ที่มีเป้าหมายในการ “สร้างความตระหนักเกี่ยวกับการค้าผ่านสื่อดิจิทัลและการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างธุรกิจเพื่อความสะดวกในการทำธุรกรรมกับผู้ขายและลูกค้า รวมทั้งการคุ้มครองผู้บริโภคออนไลน์”

จากตรรกะที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการบรรลุถึงเป้าหมายการเป็นประชาคมอาเซียน จึงกำหนดให้ประเทศสมาชิกออกกฎหมายเพื่อเอื้ออำนวยต่อกิจกรรมดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าประเทศสมาชิกอาเซียนจะให้ความสำคัญกับกฎหมายในเรื่องการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์และลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นหลัก มีผลทำให้การพัฒนากฎหมายในเรื่องนี้มีความก้าวหน้ามากที่สุด

จากการศึกษาของ UNCTAD พบว่าประเทศสมาชิกอาเซียน ๙ ประเทศ จากทั้งหมด ๑๐ ประเทศได้มีการออกกฎหมายในเรื่องธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์แล้ว ในส่วนของการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์นั้น ตรรกะอาเซียนก่อนปี ๒๐๐๗. ๒๕๕๐ ไม่ได้ให้ความสำคัญนัก แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้บ้างก็ตาม การคุ้มครองผู้บริโภคเริ่มจะได้รับความสำคัญมากขึ้นในพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งได้มีการกล่าวถึงการคุ้มครองผู้บริโภคไว้ชัดเจนโดยเป็นส่วนหนึ่ง ในยุทธศาสตร์ในการสร้างประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่มีความสามารถในการแข่งขัน และยังได้กำหนดให้มีการจัดตั้ง คณะกรรมาธิการประสานงานด้านการคุ้มครอง

ผู้บริโภครองประชาคมอาเซียน (ASEAN Coordinating Committee on Consumer Protection: ACCCP) ขึ้นมา เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่การคุ้มครองผู้บริโภคในอาเซียน นอกจากนี้ การรับเอา แนวปฏิบัติที่ดีหรือแนวทางเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคยังเป็นส่วนหนึ่งในยุทธศาสตร์ด้านการสร้าง ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนให้มีความสามารถในการแข่งขันโดยการพัฒนาการพาณิชย์ทาง อิเล็กทรอนิกส์อีกด้วย

ข้อมูลในปี ๒๕๕๖ บ่งชี้ว่าประเทศสมาชิกอาเซียน ๖ ประเทศ (ไทย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ มาเลเซีย เวียดนาม และเมียนมา) มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ในขณะที่อีก ๒ ประเทศ (บรูไนดารุซซาลาม และอินโดนีเซีย) มีกฎหมายในเรื่องนี้เพียงบางส่วน มี ๑ ประเทศ (สปป.ลาว) ที่มีร่างกฎหมาย และอีก ๑ ประเทศ (กัมพูชา) ที่ยังไม่มียกกฎหมายและยังไม่ได้ร่างกฎหมายในเรื่องนี้

ตารางที่ ๓.๘ : กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าอิเล็กทรอนิกส์และความสอดคล้องกัน
ในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน

Member Country	Electronic Transactions	Privacy	Cybercrime	Consumer Protection	Content Regulation	Domain Names
Brunei Darussalam	Enacted	None	Enacted	Partial	Enacted	Enacted
Cambodia	Draft	None	Draft	None	Draft	Enacted
Indonesia	Enacted	Partial	Enacted	Partial	Enacted	Enacted
Lao People's Democratic Republic	Enacted	None	None	Draft	Enacted	Partial
Malaysia	Enacted	Enacted	Enacted	Enacted	Enacted	Enacted
Myanmar	Enacted	None	Enacted	Enacted	Enacted	Enacted
Philippines	Enacted	Enacted	Enacted	Enacted	None	Enacted
Singapore	Enacted	Enacted	Enacted	Enacted	Enacted	Enacted
Thailand	Enacted	Partial	Enacted	Enacted	Partial	Partial
Vietnam	Enacted	Partial	Enacted	Enacted	Enacted	Enacted

ที่มา: UNCTAD, 2013

หน่วยงานของประชาคมอาเซียนในการคุ้มครองผู้บริโภค

พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงาน ด้านการคุ้มครองผู้บริโภคของประชาคมอาเซียน (ASEAN Coordinating Committee on Consumer Protection: ACCCP) ขึ้นมา ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นคณะกรรมการอาเซียนว่าด้วยการ คุ้มครองผู้บริโภค (ASEAN Committee on Consumer Protection (ACCP)) คณะกรรมการฯ นี้

ได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๕๐ มีบทบาทเป็นจุดศูนย์กลางในการอนุวัติการและควบคุมดูแลแผนการ (arrangements) และกลไก (mechanisms) ระดับภูมิภาคในการส่งเสริมการคุ้มครองผู้บริโภคในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน คณะกรรมาธิการมียุทธศาสตร์สำหรับดำเนินการให้เป็นไปตามการริเริ่มและข้อผูกพันภายใต้พิมพ์เขียวประชาคมอาเซียน อันประกอบไปด้วยมาตรการทางนโยบายและการดำเนินการอย่างเร่งด่วนที่ครอบคลุมเรื่องต่อไปนี้

- (๑) กลไกสำหรับการแจ้งและแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการเรียกคืนสินค้า
- (๒) กลไกสำหรับเยียวยาผู้บริโภคข้ามพรมแดน
- (๓) การวิจัยและการปรึกษาหารือ (dialogue) เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค
- (๔) ความสามารถทางเทคโนโลยีสำหรับการคุ้มครองผู้บริโภคในประชาคมอาเซียน และ
- (๕) ต้นแบบและแนวทางในการสร้างความตระหนักรู้แก่สาธารณชน^{๑๐๔}

คณะกรรมาธิการฯ ได้จัดตั้งคณะทำงานขึ้น ๓ คณะด้วยกันได้แก่

(๑) คณะทำงานด้านระบบการเตือนภัยและการแลกเปลี่ยนข้อมูล (Working Group on Rapid Alert System & Information Exchange)

คณะทำงานชุดนี้มีประเทศอินโดนีเซียเป็นประธาน มีบทบาทในการดูแลกลไกในการแจ้งและการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าไม่ปลอดภัย โดยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการเรียกคืนสินค้าที่ไม่ปลอดภัยซึ่งได้รับการประกาศอย่างเป็นทางการโดยประเทศสมาชิกอาเซียน และสร้างความตระหนักรู้แก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับสินค้าที่ไม่ปลอดภัยในประเทศสมาชิก บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงระบบเตือนภัยโดยผ่านเว็บไซต์ของคณะกรรมาธิการฯ ซึ่งจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัยอยู่เสมอ

(๒) คณะทำงานด้านการเยียวยาผู้บริโภคข้ามพรมแดน (Working Group on Cross Border Consumer Redress)

ประเทศมาเลเซียเป็นประธานคณะทำงานชุดนี้ ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนา ส่งเสริม ให้กลไกการรับข้อร้องเรียนและเยียวยาผู้บริโภคในประเทศสมาชิกมีประสิทธิภาพมากขึ้น

(๓) คณะทำงานด้านการอบรมและให้ความรู้ (Working Group on Training and Education)

คณะทำงานนี้มีบทบาทในการพัฒนากิจกรรมการอบรมและการให้ความรู้เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคของประชาคมอาเซียน (ASEAN Consumer Protection Training Activities and Education Programs) ปัจจุบัน มีประเทศเวียดนามเป็นประธาน

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๘ นี้ คณะกรรมาธิการฯ มีแผนงานตามแผนยุทธศาสตร์ประชาคมอาเซียนในการคุ้มครองผู้บริโภค (ASEAN Strategic Action Plan for Consumer Protection 2016-2025) ซึ่งเป็นการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ในพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๒๐๒๕

^{๑๐๔} ASEAN, Consumer Protection [online], Retrieved from <http://asean.org/asean-economic-community/sectoral-bodies-under-the-purview-of-aem/consumer-protection/> [June 25, 2016].

๓.๔ หลักการสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในระดับสากล

การคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นประเด็นสำคัญซึ่งได้รับความสนใจจากองค์การระหว่างประเทศและกลุ่มการรวมตัวทางเศรษฐกิจต่าง ๆ มติของสมัชชาใหญ่สหประชาชาติเมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๘ เรื่องการคุ้มครองผู้บริโภค กำหนดให้รัฐควรดำเนินการเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจของผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยการพัฒนานโยบายคุ้มครองผู้บริโภคที่โปร่งใสและมีประสิทธิภาพ และต้องให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไม่น้อยไปกว่าผู้บริโภคในสถานการณ์อื่น ๆ^{๑๑๐} ประเทศสมาชิกควรทบทวนนโยบายในด้านการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์^{๑๑๑} ในการนี้ ประเทศสมาชิกอาจพิจารณาแนวปฏิบัติ หรือมาตรฐานที่เกี่ยวข้องและปรับใช้แนวปฏิบัติและมาตรฐานเหล่านั้นให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของแต่ละประเทศ^{๑๑๒}

OECD มีบทบาทในการส่งเสริมการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยมีคณะกรรมการด้านนโยบายผู้บริโภค (OECD Committee on Consumer Policy: CCP) เป็นหน่วยงานสำคัญในการผลักดันข้อเสนอแนะทางนโยบายและแนวปฏิบัติในเรื่องดังกล่าว ในปี ๒๕๔๒ คณะกรรมการฯ ได้ออกแนวปฏิบัติสำหรับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์ปี ๒๕๔๒ (OECD Guidelines for Consumer Protection in the Context of Electronic Commerce 1999) ซึ่งได้กำหนดสาระสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไว้ดังนี้

- การดำเนินธุรกิจ การโฆษณา และการตลาดที่โปร่งใสและเป็นธรรม
- การเปิดเผยข้อมูลอย่างชัดเจนและโปร่งใสเกี่ยวกับธุรกิจ สินค้าและบริการ ธุรกิจกรม
- การระงับข้อพิพาทและกลไกในการเยียวยาที่เหมาะสม
- การคุ้มครองการชำระเงิน
- การคุ้มครองความเป็นส่วนตัว
- การให้ความรู้และสร้างความตระหนักรู้

ต่อมา OECD ได้ทบทวน แนวปฏิบัติฯ ปี ๒๕๔๒ และคณะกรรมการฯ ได้ทำการวิจัยและวิเคราะห์แนวโน้มและข้อท้าทายทางนโยบายอันเนื่องมาจากพัฒนาการของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ไม่ว่าจะเป็นการเติบโตของการชำระเงินทางโทรศัพท์และทางออนไลน์ การซื้อสินค้าข้อมูลดิจิทัล (digital content products) ตลอดจนพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ผู้บริโภคมมีส่วนร่วม (participative e-commerce) แม้พัฒนาการของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือก และมีความสะดวกรวดเร็วในการทำธุรกรรมมากขึ้น แต่ก็ก่อให้เกิดความเสี่ยงแก่ผู้บริโภคหลายประการ เช่น ความเข้าใจไม่ตรงกันในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา การเก็บค่าธรรมเนียมที่ผู้บริโภคไม่ยินยอม ทางปฏิบัติการค้าที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือหลอกลวง เป็นต้น ดังนั้น คณะกรรมการด้านนโยบายผู้บริโภคจึงได้พัฒนาแนวปฏิบัติและคำแนะนำต่าง ๆ เช่น 2003 Cross-

^{๑๑๐} Resolution adopted by the General Assembly on 22 December 2015, A/RES/70/186, para 63

^{๑๑๑} Ibid, para 64.

^{๑๑๒} Ibid, para 65.

border Fraud Guidelines, 2007 Dispute Resolution and Redress Recommendation, 2008 Policy Guidance on Mobile Commerce, 2008 Policy Guidance on Online Identity

ในปี ๒๕๕๗ คณะกรรมาธิการฯ ตกลงที่จะแก้ไขแนวปฏิบัติฯ ปี ๒๕๕๒ เพื่อตอบสนองต่อข้อท้าทายต่าง ๆ เพื่อให้การคุ้มครองผู้บริโภคมีประสิทธิภาพมากขึ้นแต่ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมนวัตกรรมและการแข่งขันในตลาด คำแนะนำของ OECD ว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ปี ๒๕๕๙ (Recommendation of the Council on Consumer Protection in E-Commerce)^{๑๓๓} จัดทำขึ้นมาโดยได้มีการคำนึงถึงพัฒนาการใหม่ ๆ ในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

- ธุรกิจที่ไม่มีค่าตอบแทนทางการเงิน (non-mandatory transactions): เนื่องจากในปัจจุบันมีกรณีที่ผู้บริโภคได้รับสินค้าและบริการโดยไม่ต้องเสียค่าตอบแทนเพื่อแลกกับการให้ข้อมูลส่วนตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ คำแนะนำฯ จึงครอบคลุมถึงธุรกิจดังกล่าวด้วย โดยเรียกร้องให้รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องพิจารณาแนวทางในการให้การเยียวยาแก่ผู้บริโภคที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับธุรกิจดังกล่าว

- สินค้าข้อมูลดิจิทัล (digital content products) ธุรกิจเกี่ยวกับข้อมูลดิจิทัลมักจะมีปัญหาทางเทคโนโลยีและทางสัญญาในการเข้าถึงหรือการจำกัดการใช้ และผู้บริโภคไม่เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตน คำแนะนำฯ จึงกำหนดให้ผู้บริโภคจะต้องได้รับข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับข้อจำกัด และการใช้งาน (functionality) และการทำงานร่วมกัน (interoperability)

- ผู้บริโภคที่มีความตื่นตัว (active consumers): ในการดำเนินธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ปัจจุบัน ผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาสินค้า อีกทั้งยังอาจทำธุรกรรมกับผู้บริโภคอื่น ๆ ขอบเขตของคำแนะนำฯ จึงได้ถูกขยายออกไปให้ครอบคลุมกิจกรรมทางธุรกิจที่ส่งเสริมธุรกรรมระหว่างผู้บริโภคด้วย และได้เพิ่มข้อเสนอแนะเพื่อให้การรับรองของผู้บริโภค (consumer endorsements) นั้นตรงกับความจริง (truthful) และโปร่งใส

- เครื่องมือสื่อสารทางโทรศัพท์ (mobile devices): เนื่องจากการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์โดยผ่านโทรศัพท์มือถือมีข้อจำกัดทางเทคนิค โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการเปิดเผยข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพบนหน้าจอที่มีขนาดเล็ก และปัญหาในการเก็บบันทึกการทำธุรกรรม คำแนะนำฯ จึงได้เพิ่มข้อเสนอแนะที่คำนึงถึงข้อจำกัดทางเทคนิคหรือลักษณะพิเศษของเครื่องมือดังกล่าว

- ความเสี่ยงด้านความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย (privacy and security risks): ในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ผู้บริโภคมักต้องให้ข้อมูลส่วนตัว คำแนะนำฯ ได้เพิ่มข้อเสนอแนะเพื่อให้การคุ้มครองเป็นการเฉพาะในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจ

- การคุ้มครองการชำระเงิน (payment protection): เนื่องจากการชำระเงินแต่ละรูปแบบได้ให้การคุ้มครองผู้บริโภคในระดับที่แตกต่างกัน คำแนะนำฯ จึงเรียกร้องให้รัฐบาลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาระดับการคุ้มครองขั้นต่ำในการชำระเงินรูปแบบต่าง ๆ

^{๑๓๓} OECD, (2016), Consumer Protection in E-commerce: OECD Recommendation, OECD Publishing: Paris [online], retrieved from <http://dx.doi.org/10.1787/9789264255258-en>. [June 28, 2016]

- ความปลอดภัยของสินค้า (product safety): เนื่องจากในหลายประเทศ สินค้าที่ไม่ปลอดภัยซึ่งถูกห้ามขายหรือถูกเรียกคืนจากตลาดถูกนำมาเสนอขายออนไลน์ คำแนะนำฯ จึงได้เพิ่มข้อเสนอแนะเพื่อไม่ให้เกิดการนำสินค้าที่ไม่ปลอดภัยมาขายออนไลน์

คณะกรรมการฯ จัดทำคำแนะนำดังกล่าวขึ้น โดยการปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิดกับภาคธุรกิจ ประชาสังคม และสังคมอินเทอร์เน็ต (Internet technical community) และได้มีความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็น UNCTAD, ASEAN และ International Consumer Protection and Enforcement Network (ICPEN)^{๑๑๔} คำแนะนำฯ ใช้กับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจและผู้บริโภค ซึ่งรวมถึงทางปฏิบัติทางการค้าซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจทำให้มีหรือส่งเสริมให้มีการทำธุรกรรมระหว่างผู้บริโภคด้วย (consumer-to-consumer transactions) และครอบคลุมถึงทางปฏิบัติทางการค้าที่เกี่ยวกับธุรกรรมที่มีค่าตอบแทนทางการเงินและที่ไม่มีค่าตอบแทนทางการเงินเพื่อสินค้าหรือบริการซึ่งรวมถึงสินค้าข้อมูลดิจิทัล^{๑๑๕}

คำแนะนำฯ แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ส่วนแรกว่าด้วยหลักการทั่วไป (General principles) ส่วนที่สองว่าด้วยหลักการในการดำเนินการแนวปฏิบัติ (Implementation principles) และส่วนที่สามว่าด้วย หลักการความร่วมมือกันในระดับนานาชาติ (Global co-operation principles) โดยมีสาระสำคัญดังนี้

(๑) หลักการทั่วไปของแนวปฏิบัติ

๑. ความโปร่งใสและการคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ควรได้รับการคุ้มครองอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพในระดับที่ไม่ต่ำกว่าระดับการคุ้มครองที่ผู้บริโภคได้รับในการพาณิชย์ในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว รัฐบาลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรต้องทำงานร่วมกัน และกำหนดแนวทางที่จำเป็นเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่อยู่ในสถานการณ์พิเศษ เช่น เด็ก ผู้บริโภคที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ (vulnerable consumers) ผู้บริโภคที่ด้อยโอกาส (disadvantaged consumers) โดยคำนึงถึงข้อมูลและเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม (behavioural economics)

๒. การทำธุรกิจ การโฆษณา การตลาดอย่างเป็นธรรม

คำแนะนำฯ ได้วางหลักการทำธุรกิจ การโฆษณาและการตลาดอย่างเป็นธรรมไว้โดยกำหนดเป็นหลักการทั่วไปว่า ผู้ประกอบการธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้บริโภค และควรดำเนินการตามแนวปฏิบัติในการทำธุรกิจ การโฆษณา และการตลาดที่เป็นธรรมและตามหลักสุจริต^{๑๑๖} ส่วนรายละเอียดค่านั้นมีสาระสำคัญดังนี้

ก. การแสดงข้อมูล

- ผู้ประกอบการธุรกิจไม่ควรแสดงข้อมูล หรือดเว้นไม่แสดงข้อมูล หรือมีส่วนร่วมในการกระทำการใด ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิด หรือเป็นการหลอกลวง หรือก่อให้เกิดความ

^{๑๑๔} Ibid., p. 5.

^{๑๑๕} OECD Recommendation of the Council on Consumer Protection in E-Commerce, Recital.

^{๑๑๖} Ibid., para 3.

ไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค^{๑๑๗} และต้องไม่อนุญาตให้บุคคลอื่นที่กระทำการแทนตนมีส่วนร่วมในการกระทำดังกล่าว^{๑๑๘}

- ผู้ประกอบธุรกิจไม่ควรแสดงข้อความที่ไม่ถูกต้อง (misrepresentation) หรือไม่เปิดเผยข้อตกลงและเงื่อนไขที่อาจจะกระทบต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค^{๑๑๙}

- ผู้ประกอบการควรสามารถยืนยันการแสดงข้อมูล (representations) ทั้งที่แสดงโดยชัดแจ้งหรือปริยายได้ตลอดเวลาที่ได้มีการแสดงข้อมูลหรือภายในเวลาที่สมควรหลังจากนั้น^{๑๒๐}

- ผู้ประกอบการควรปฏิบัติตามการแสดงข้อมูลไม่ว่าชัดแจ้งหรือปริยายเกี่ยวกับการปฏิบัติตาม self-regulatory codes นโยบายด้านความเป็นส่วนตัว หรือนโยบายและทางปฏิบัติอื่นที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมกับผู้บริโภค^{๑๒๑}

ข. การโฆษณา และการตลาด

- การโฆษณาและการตลาดควรสามารถระบุได้ชัดเจน และควรระบุถึงผู้ประกอบธุรกิจที่เป็นผู้โฆษณาหรือผู้เกี่ยวข้องกับการตลาด ในกรณีที่หากไม่ระบุจะเป็นการหลอกลวง^{๑๒๒}

- การโฆษณาและการตลาดจะต้องสอดคล้องกับลักษณะที่แท้จริง การเข้าถึง และเงื่อนไขในการใช้สินค้าหรือบริการ^{๑๒๓}

- การรับรอง (endorsement) ที่ใช้ในการโฆษณาและการตลาดควรเป็นจริง พิสูจน์ได้ และสะท้อนความเห็นและประสบการณ์จริงของผู้ให้การรับรอง^{๑๒๔}

- ราคาที่โฆษณาจะต้องเป็นราคาที่แท้จริง^{๑๒๕}

- ผู้ประกอบธุรกิจควรใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการโฆษณาหรือการตลาดที่มุ่งหมายไปที่เด็ก ผู้บริโภคที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ เช่น ผู้สูงอายุ หรือผู้ป่วยหนัก หรือผู้บริโภคที่ด้อยโอกาส และบุคคลที่อาจไม่มีความสามารถเข้าใจข้อมูลได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์^{๑๒๖}

ค. การกำหนดเนื้อหาสัญญา

- ผู้ประกอบธุรกิจไม่ควรใช้ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (unfair contract terms)^{๑๒๗}

^{๑๑๗} Ibid., para 4.

^{๑๑๘} Ibid., para 9.

^{๑๑๙} Ibid., para 5.

^{๑๒๐} Ibid., para 10.

^{๑๒๑} Ibid., para 11.

^{๑๒๒} Ibid., para 13.

^{๑๒๓} Ibid., para 14.

^{๑๒๔} Ibid., para 17.

^{๑๒๕} Ibid., para 16.

^{๑๒๖} Ibid., para 18.

^{๑๒๗} Ibid., para 6.

- ในกรณีที่มีการกำหนดค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินในกรณีที่ผู้บริโภคผิดสัญญา ค่าเสียหายดังกล่าวจะต้องได้สัดส่วนกับความเสียหายที่น่าจะเกิดขึ้น^{๑๒๘}

ง. การคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของผู้บริโภค

- ผู้ประกอบการไม่ควรทำการฉ้อฉล (deceptive practice) ในการเก็บข้อมูล หรือใช้ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้บริโภค^{๑๒๙}

- ผู้ประกอบการควรมีกระบวนการที่ไม่ยุ่งยากสำหรับให้ผู้บริโภคเลือกว่า ประสงค์จะรับข้อความทางการค้าที่ไม่ได้ร้องขอหรือไม่ และต้องเคารพการตัดสินใจของผู้บริโภค^{๑๓๐}

จ. การเยียวยาผู้บริโภค

- ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องไม่พยายามที่จะขัดขวางผู้บริโภคในการให้ความเห็น ในทางลบ ได้แย้งค่าธรรมเนียม ขอคำปรึกษาหรือยื่นคำร้องเรียนต่อหน่วยงานรัฐบาลหรือหน่วยงาน อื่นๆ^{๑๓๑}

- ผู้ประกอบการควรพิจารณาการให้โอกาสแก่ผู้บริโภคในการถอนตัวจาก ธุรกิจแม้ได้รับการยืนยันแล้ว ในกรณีที่เหมาะสม^{๑๓๒}

ฉ. การดำเนินธุรกิจ

- ผู้ประกอบธุรกิจไม่ควรใช้ลักษณะพิเศษบางประการของพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อปกปิดตัวตน หรือสถานประกอบการ หรือเพื่อหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามมาตรฐาน การคุ้มครองผู้บริโภค และหรือกลไกการคุ้มครองผู้บริโภคทั้งหลาย^{๑๓๓}

- ผู้ประกอบการควรพิจารณาความจำเป็นของบุคคลพิการในการออกแบบ แพลตฟอร์ม พาณิชนียอิเล็กทรอนิกส์ และระบบการชำระเงินออนไลน์^{๑๓๔}

๓. การเปิดเผยข้อมูลออนไลน์

หลักการทั่วไปก็คือ การเปิดเผยข้อมูลจะต้องชัดเจน ถูกต้อง เข้าถึงได้ง่าย และไม่คลุมเครือ เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ (informed decision) ด้วยภาษา ที่ตรงไปตรงมาและเข้าใจได้ง่าย อีกทั้งต้องให้ผู้บริโภคสามารถเก็บบันทึกข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ ถูกต้อง และคงทนด้วย^{๑๓๕} ข้อมูลที่จะต้องให้รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการ ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือ บริการ และข้อมูลเกี่ยวกับธุรกรรม^{๑๓๖} ผู้วิจัยจะได้ศึกษาเรื่องนี้โดยละเอียดในข้อ ๓.๕.๑

^{๑๒๘} Ibid., para 7.

^{๑๒๙} Ibid., para 8.

^{๑๓๐} Ibid., para 22.

^{๑๓๑} Ibid., para 12.

^{๑๓๒} Ibid., para 19.

^{๑๓๓} Ibid., para 21.

^{๑๓๔} Ibid., para 24.

^{๑๓๕} Ibid., para 25.

^{๑๓๖} Ibid., para 28-35.

๔. กระบวนการในการยืนยัน

ผู้ประกอบการธุรกิจจะต้องแสดงให้เห็นให้ผู้บริโภคทราบอย่างชัดเจนถึง กระบวนการที่จะต้องยืนยันการทำธุรกรรม ซึ่งหากยืนยันแล้วจะทำให้ผู้บริโภคต้องชำระเงินหรือผูกพันตามสัญญา และขั้นตอนที่ต้องทำเพื่อให้ธุรกรรมเสร็จสมบูรณ์มีความชัดเจนและไม่คลุมเครือ^{๓๓๗} ผู้ประกอบการธุรกิจจะต้องให้โอกาสผู้บริโภคในการทบทวนข้อมูลโดยสรุปเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ และข้อมูลเกี่ยวกับการส่งมอบและราคาก่อนที่ผู้บริโภคจะต้องยืนยันธุรกรรม ผู้บริโภคจะต้องสามารถตรวจสอบข้อผิดพลาด แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือยกเลิกธุรกรรมได้^{๓๓๘} นอกจากนี้ ผู้ประกอบการธุรกิจจะต้องทำให้ผู้บริโภคสามารถเก็บบันทึกเกี่ยวกับธุรกรรมในสภาพคงทนในรูปแบบที่เหมาะสมกับอุปกรณ์ (device) หรือแพลตฟอร์มที่ใช้ในการทำธุรกรรม^{๓๓๙}

๕. การชำระเงิน

ผู้ประกอบการควรจัดให้มีกลไกสำหรับการชำระเงินที่ง่ายและดำเนินมาตรการเพื่อความปลอดภัยที่เหมาะสมกับความเสี่ยงในการชำระเงิน เช่น ความเสี่ยงอันเกิดจากการเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือการใช้ข้อมูลส่วนบุคคล เป็นต้น^{๓๔๐} คำแนะนำฯ เรียกร้องให้รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนามาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองผู้บริโภคในการชำระเงิน ไม่ว่าจะชำระด้วยวิธีใดก็ตาม เพื่อแก้ไขปัญหาความแตกต่างกันของระดับการคุ้มครองการชำระเงินในการทำธุรกรรมข้ามพรมแดน^{๓๔๑}

๖. การระงับข้อพิพาทและการเยียวยา

ผู้บริโภคควรมีโอกาสเข้าถึงกลไกการระงับข้อพิพาทที่เป็นธรรม ไม่ยุ่งยาก โปร่งใส และมีประสิทธิภาพเพื่อระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์อย่างทันการณ์ และควรได้รับการเยียวยาตามที่เหมาะสม โดยไม่มีค่าใช้จ่ายและภาระโดยไม่จำเป็น^{๓๔๒} นอกจากนี้ คำแนะนำฯ ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการพัฒนากลไกในการจัดการเรื่องร้องเรียนโดยไม่มีค่าธรรมเนียม ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริโภคและผู้ประกอบการแก้ไขความข้อร้องเรียนได้โดยตรงอย่างไม่เป็นทางการ^{๓๔๓} ส่วนในการระงับข้อพิพาทนั้น ผู้บริโภคควรสามารถเข้าถึงกลไกการระงับข้อพิพาทนอกศาล ซึ่งอาจอยู่ในรูประบบการระงับข้อพิพาทออนไลน์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์^{๓๔๔} ผู้ประกอบการควรให้การเยียวยาแก่ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากการที่สินค้าหรือบริการมีความชำรุดบกพร่อง หรือมีคุณภาพไม่ตรงตามที่ได้โฆษณา หรือในกรณีที่มีปัญหาในการขนส่ง^{๓๔๕} นอกจากนี้ รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องควรต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้แน่ใจว่าหน่วยงานที่มี

^{๓๓๗} Ibid., para 36.

^{๓๓๘} Ibid., para 37.

^{๓๓๙} Ibid., para 39.

^{๓๔๐} Ibid., para 40.

^{๓๔๑} Ibid., para 41.

^{๓๔๒} Ibid., para. 43.

^{๓๔๓} Ibid., para 44.

^{๓๔๔} Ibid., para 45.

^{๓๔๕} Ibid., para 46.

หน้าที่ในการบังคับตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคและองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรับคำร้องเรียน จากผู้บริโภคมีความสามารถในการดำเนินการและอำนวยความสะดวกให้ผู้บริโภคได้รับการ เยียวยา^{๑๔๖}

๗. ความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย

ผู้ประกอบการจึงดำเนินการในการเก็บข้อมูลและใช้ข้อมูลของผู้บริโภคอย่างชอบด้วยกฎหมาย โปร่งใส และเป็นธรรม และต้องจัดให้มีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่เหมาะสม^{๑๔๗} นอกจากนี้ ผู้ประกอบการจะต้องจัดการความเสี่ยงด้านความปลอดภัยดิจิทัล (digital security risks) และต้อง ดำเนินมาตรการความปลอดภัยเพื่อลดหรือบรรเทาผลเสียที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้บริโภค^{๑๔๘}

๘. การให้ความรู้ การสร้างความตระหนักรู้ และความสามารถในการใช้ เทคโนโลยีดิจิทัล

รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องควรต้องทำงานร่วมกันในการให้ความรู้แก่ผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ประกอบการเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ อีกทั้ง สร้างตระหนักรู้ถึงกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่ใช้กับการทำธุรกรรมออนไลน์ให้แก่ผู้ประกอบการและผู้บริโภค^{๑๔๙} นอกจากนี้ รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องควรทำงานร่วมกันในการพัฒนาความสามารถของ ผู้บริโภคในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล^{๑๕๐}

(๒) หลักการในการในการปฏิบัติตามคำแนะนำ

ส่วนที่สองของคำแนะนำ เป็นส่วนที่ว่าด้วยหลักการในการนำคำแนะนำ ไปใช้ โดยแนะนำ ว่ารัฐบาลควรที่จะร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหลายประการด้วยกันเพื่อให้การ คุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ตัวอย่างเช่น การพัฒนาให้มีฐานข้อมูลในเชิงประจักษ์ สำหรับการดำเนินงานด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ การทบทวนหรือปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการ คุ้มครองผู้บริโภคโดยคำนึงถึงหลักความเป็นกลางทางเทคโนโลยี การจัดตั้งหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ ในการบังคับตามกฎหมายซึ่งมีอำนาจในการสอบสวนและดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

(๓) ความร่วมมือกับนานาชาติ

คำแนะนำ กำหนดหลักการความร่วมมือระดับนานาชาติไว้ในส่วนที่สาม เพื่อให้การ คุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์บรรลุผล รัฐบาลทั้งหลายจะต้องให้ความร่วมมือในการ ดำเนินการหลายประการด้วยกัน ตัวอย่างเช่น การปรับปรุงความสามารถของหน่วยงานที่มีอำนาจ หน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ในการร่วมมือ ประสานงานการ สอบสวนและการบังคับตามกฎหมายผ่านการแจ้ง การแบ่งปันข้อมูล การให้ความช่วยเหลือในการ สอบสวนและปฏิบัติการร่วมกัน รัฐบาลควรต้องทำความตกลงในระดับทวิภาคีหรือพหุภาคีหรือ

^{๑๔๖} Ibid., para 47.

^{๑๔๗} Ibid., para 48.

^{๑๔๘} Ibid., para 49.

^{๑๔๙} Ibid., para 50.

^{๑๕๐} Ibid., para 51.

ดำเนินการอย่างอื่นตามสมควรเพื่อให้บรรลุความร่วมมือระหว่างกัน นอกจากนี้ รัฐบาลควรต้องร่วมมือกันในการพัฒนาความตกลงเพื่อการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาอันเป็นผลมาจากการดำเนินคดีคุ้มครองผู้บริโภค

๓.๕ มาตรฐานสากลในการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์: ศึกษาประเด็นการให้ข้อมูลก่อนสัญญาและการเลิกสัญญา

๓.๕.๑ มาตรฐาน OECD

หลักการทั่วไปในการเปิดเผยข้อมูลก็คือ การเปิดเผยข้อมูลจะต้องชัดเจน ถูกต้อง เข้าถึงได้ง่าย และไม่คลุมเครือ เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ (informed decision) ด้วยภาษาที่ตรงไปตรงมาและเข้าใจได้ง่าย อีกทั้งต้องให้ผู้บริโภคสามารถเก็บบันทึกข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ ถูกต้อง และคงทนด้วย^{๓๕๓} ข้อมูลเกี่ยวกับราคาควรต้องระบุสกุลเงินที่ใช้ เว้นแต่จะชัดเจนอยู่แล้วจากบริบทของธุรกรรม^{๓๕๒} นอกจากนี้ในการให้ข้อมูล ผู้ประกอบธุรกิจควรต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางเทคโนโลยี หรือลักษณะพิเศษของเครื่องมือหรือแพลตฟอร์มด้วย^{๓๕๓} คำแนะนำ กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจควรต้องเปิดเผยข้อมูลต่อไปนี้

ก. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบธุรกิจ

ผู้ประกอบธุรกิจที่เข้าทำพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์กับผู้บริโภคควรจัดให้มีข้อมูลต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย

- ตัวตนของผู้ประกอบธุรกิจ
- วิธีการติดต่อกับผู้ประกอบธุรกิจของผู้บริโภคที่รวดเร็ว ไม่ยุ่งยากและมีประสิทธิภาพ
- การระงับข้อพิพาทที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
- การส่งหมายศาลในคดีภายในประเทศและระหว่างประเทศ (service of legal process in domestic and cross-border disputes)
- สถานที่ตั้งของผู้ประกอบธุรกิจ

ข้อมูลที่ทำให้ควรประกอบด้วยชื่อทางกฎหมายผู้ประกอบธุรกิจและชื่อทางการค้า ที่ตั้งที่ทำการของผู้ประกอบธุรกิจ (principal geographic address) อีเมล หมายเลขโทรศัพท์ หรือการติดต่อทางอิเล็กทรอนิกส์วิธีการอื่นๆ ข้อมูลเกี่ยวกับการจดทะเบียนโดเมนเนมของเว็บไซต์ และข้อมูลเกี่ยวกับการจดทะเบียนหรือใบอนุญาตอื่น ๆ^{๓๕๔} ในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจได้แจ้งว่าตนได้เป็นสมาชิกโปรแกรมควบคุมตนเอง (self-regulatory programme) ของสมาคมธุรกิจ องค์กรระงับข้อพิพาท หรือองค์กรอื่น ๆ ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องให้ข้อมูลที่เพียงพอที่ทำให้ผู้บริโภคสามารถติดต่อกับองค์กร

^{๓๕๓} Ibid., para 25.

^{๓๕๒} Ibid., para 26.

^{๓๕๓} Ibid., para 27.

^{๓๕๔} Ibid., para 29.

ดังกล่าว และต้องจัดให้มีวิธีการที่ไม่ยุ่งยากเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถตรวจสอบสถานะความเป็นสมาชิก เข้าถึงหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติ (codes) และแนวปฏิบัติขององค์กร อีกทั้งใช้ประโยชน์จากกลไกรงับข้อพิพาทขององค์กรที่ผู้ประกอบการธุรกิจเป็นสมาชิกได้^{๓๕๕}

ข. ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ

หลักการในเรื่องนี้ก็คือ ผู้ประกอบการธุรกิจควรจัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่เพียงพอที่จะทำให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบในการทำธุรกรรม ส่วนรายละเอียดของข้อมูลที่ควรต้องให้ นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ รวมถึงชนิดของสินค้าหรือบริการ ข้อมูลที่สมควรประกอบไปด้วย

- ลักษณะสำคัญของการใช้งาน (functionality) และการทำงานร่วมกัน (interoperability)

- ข้อกำหนดทางสัญญาและทางเทคนิค ข้อจำกัดหรือเงื่อนไขที่อาจมีผลกระทบต่อความสามารถของผู้บริโภคในการได้มา เข้าถึง หรือใช้สินค้าหรือบริการ

- ข้อมูลเกี่ยวกับความปลอดภัยและสุขภาพ และ

- ข้อจำกัดเกี่ยวกับอายุ

ค. ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกรรม

ผู้ประกอบการธุรกิจควรจัดให้มีข้อมูลว่าด้วยข้อตกลง เงื่อนไข และค่าใช้จ่าย (costs) ในการทำธุรกรรมที่เพียงพอที่จะทำให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ ผู้บริโภคควรสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้ไม่ว่าจะอยู่ในขั้นตอนใดของการทำธุรกรรม ทั้งนี้ คำแนะนำฯ ยังได้กำหนดรายละเอียดไว้ว่า ผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อตกลงและเงื่อนไขของการทำธุรกรรมอย่างชัดเจนและครอบคลุม ข้อมูลที่ให้ควรประกอบด้วย

- ราคา ซึ่งต้องรวมค่าธรรมเนียมที่ต้องจ่ายทั้งหมดที่จัดเก็บหรือกำหนดโดยผู้ประกอบการธุรกิจ

- ข้อมูลเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมที่บังคับเก็บในอัตราแตกต่างกัน (variable compulsory charges) และค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น (optional charges) ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจทราบและก่อนที่ผู้บริโภคจะยืนยันธุรกรรม

- ข้อตกลง เงื่อนไข และวิธีการชำระเงิน ตลอดจนระยะเวลาของสัญญา ค่าธรรมเนียมที่จะเรียกเก็บตามระยะเวลา เช่น การซื้อขายซ้ำที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ และการต่ออายุการเป็นสมาชิก และวิธีการในการยกเลิกการเตรียมธุรกรรมโดยอัตโนมัติดังกล่าว

- ข้อตกลงเกี่ยวกับการส่งมอบและปฏิบัติตามสัญญา

- รายละเอียดและเงื่อนไขเกี่ยวกับการถอนตัว การเลิกสัญญา บริการหลังการขาย การคืน การเปลี่ยน การคืนเงิน การรับประกัน และการประกันสินค้าและบริการ

- นโยบายความเป็นส่วนตัว

^{๓๕๕} Ibid., para 30.

- ข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกในการระงับข้อพิพาทและการเยียวยา

ในส่วนของการเลิกสัญญา คำแนะนำของ OECD เพียงกำหนดให้ผู้ประกอบการควรพิจารณาการให้โอกาสแก่ผู้บริโภคในการถอนตัวจากธุรกรรมแม้ได้รับการยืนยันแล้ว ในกรณีที่เหมาะสม

๓.๕.๒ มาตรฐานสหภาพยุโรป

สหภาพยุโรป มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคอยู่หลายฉบับ เช่น ข้อกำหนดว่าด้วยประเด็นเกี่ยวกับการขายสินค้าแก่ผู้บริโภคหลักประกันที่เกี่ยวข้อง^{๑๕๖} ข้อกำหนดว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมในสัญญาผู้บริโภค^{๑๕๗} ข้อกำหนดว่าด้วยพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์^{๑๕๘} ข้อกำหนดว่าด้วยการบริการ^{๑๕๙} และข้อกำหนดเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวในอิเล็กทรอนิกส์^{๑๖๐} ในส่วนนี้ ผู้วิจัยมุ่งข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภค (Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on Consumer Rights) เนื่องจากเป็นกฎหมายที่วางหลักการทั่วไปเกี่ยวกับการให้ข้อมูลและการเลิกสัญญาฝ่ายเดียวโดยผู้บริโภค ซึ่งใช้บังคับกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ด้วย^{๑๖๑}

ข้อกำหนดทางกฎหมายว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภค ได้รับการรับรองในวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๔ เป็นกฎหมายที่ออกมาแทนที่กฎหมายสองฉบับ คือ ข้อกำหนดเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในการทำสัญญาที่อยู่ห่างโดยระยะทาง^{๑๖๒} และข้อกำหนดเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญาที่ทำขึ้นนอกสถานประกอบธุรกิจ^{๑๖๓} แต่ยังคงหลักการส่วนใหญ่ของข้อกำหนดทั้งสองไว้ ประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปต้องอนุมัติการข้อกำหนดทางกฎหมายว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภคภายในวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๖ และมาตรการตามกฎหมายภายในของทุกรัฐนั้นต้องบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๗ ข้อกำหนดนี้มีความมุ่งหมายทำให้กฎหมายของประเทศสมาชิกในบางประเด็นของสัญญาที่คู่สัญญาอยู่ห่างโดยระยะทางและสัญญาที่ทำขึ้นนอกสถานประกอบการเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างที่สุด

^{๑๕๖} Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guarantees

^{๑๕๗} Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts

^{๑๕๘} Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market

^{๑๕๙} Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market

^{๑๖๐} Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications)

^{๑๖๑} สำหรับการวิเคราะห์เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสหภาพยุโรปในด้านต่างๆ รวมถึงการให้ข้อมูล และการถอนตัวออกจากสัญญา โปรดดู Weatherill, S., (2013), EU Consumer Law and Policy, 2nd ed, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

^{๑๖๒} Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of distance contracts

^{๑๖๓} Directive 85/577/EEC of 20 December 1985 to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises

(maximum harmonization) อันจะนำมาซึ่งความแน่นอนของกฎหมายต่อผู้บริโภคและผู้ประกอบการ^{๑๖๔}

(๑.๑) วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของข้อกำหนดทางกฎหมายว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภคก็คือ การทำให้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในการทำสัญญาที่อยู่ห่างโดยระยะทาง (distance contracts) และการทำสัญญานอกสถานประกอบการ (off-premises contracts) เป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเจริญเติบโตของตลาดภายใน (internal market) ที่การเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการและเสรีภาพในการจัดตั้งกิจการจะต้องได้รับการรับรอง เนื่องจากการซื้อขายสินค้าข้ามพรมแดนโดยการทำสัญญาที่คู่สัญญาอยู่ห่างกันโดยระยะทางนั้นยังไม่เติบโตเท่าที่ควรเมื่อเทียบกับการซื้อขายโดยวิธีการดังกล่าวภายในพรมแดนของแต่ละประเทศสมาชิก การทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันในเรื่องนี้จะช่วยดึงดูดให้ผู้ประกอบการธุรกิจสนใจประกอบธุรกิจในประเทศสมาชิกอื่นมากขึ้นโดยการแก้ไขปัญหาความแตกต่างกันของกฎหมายของรัฐสมาชิกซึ่งเป็นอุปสรรคต่อผู้ประกอบการ และในขณะเดียวกันก็เป็น การสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภคในการเข้าทำสัญญาโดยการให้การคุ้มครองผู้บริโภคมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อกำหนดฯ วางหลักเกณฑ์ที่เป็นหนึ่งเดียวกันในเรื่องหน้าที่ของผู้ประกอบการในการให้ข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญาอย่างเคร่งครัด และให้สิทธิแก่ผู้บริโภคในการถอนตัวออกจากสัญญา

(๑.๒) ขอบเขตการใช้บังคับข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิผู้บริโภค^{๑๖๕}

ข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิผู้บริโภคใช้กับสัญญาระหว่างผู้ประกอบการ (trader) และผู้บริโภค (consumer) โดยได้ให้ความหมายของคำว่า “บุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลไม่ว่ามีเอกชนหรือรัฐเป็นเจ้าของ ผู้ซึ่งกระทำการเอง หรือกระทำการโดยผ่านบุคคลอื่นที่กระทำการในนามของบุคคลนั้นหรือแทนบุคคลนั้น เพื่อวัตถุประสงค์ในทางการค้า (trade) ธุรกิจ (business) อาชีพ (craft) หรือวิชาชีพ (professional)”^{๑๖๖} ส่วนคำว่า “ผู้บริโภค” หมายถึง “บุคคลธรรมดา ผู้ซึ่งเข้าทำสัญญาที่อยู่ภายใต้บังคับของข้อกำหนด ที่กระทำการเพื่อวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่ทางการค้า ธุรกิจ อาชีพ หรือวิชาชีพ”^{๑๖๗} ดังนั้น ตามหมายดังกล่าวผู้บริโภคที่ได้รับการคุ้มครองตามข้อกำหนดนี้จะต้องเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น ในขณะที่ผู้ประกอบการอาจจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ที่เข้าทำสัญญากับผู้บริโภคเพื่อวัตถุประสงค์ในทางการค้า ธุรกิจ อาชีพ หรือวิชาชีพ

ข้อกำหนดฯ ได้แบ่งสัญญาระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภคออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑) สัญญาที่สร้างขึ้นภายนอกสถานประกอบการของผู้ประกอบการ (Off-premises contracts)

สัญญาที่สร้างขึ้นนอกสถานประกอบการของผู้ประกอบการ หมายถึง สัญญาระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภคที่ตกลงทำขึ้นโดยผู้ประกอบการและผู้บริโภคปรากฏตัวพร้อมกันในสถานที่ที่ไม่ใช่สถานประกอบการของผู้ประกอบการ สัญญาที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้บริโภคทำคำเสนอ

^{๑๖๔} Recital (4)-(7)

^{๑๖๕} European Commission, DG Justice, (2014), DG Justice Guidance Document, pp. 1-14.

^{๑๖๖} Article 2(2)

^{๑๖๗} Article 2(1)

(offer) นอกสถานประกอบการของผู้ประกอบการ สัญญาที่สร้างขึ้นในสถานประกอบการหรือที่เกิดขึ้นผ่านวิธีการในการสื่อสารทางไกลในทันทีหลังจากที่ผู้บริโภคได้รับการติดต่อเป็นส่วนตัวในสถานที่ที่ไม่ใช่สถานประกอบการของผู้ประกอบการซึ่งผู้ประกอบการและผู้บริโภคปรากฏตัวพร้อมกันในสถานที่นั้น และสัญญาที่สร้างขึ้นในระหว่างการเดินทาง (excursion) ของผู้ประกอบการเพื่อวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการขายสินค้าและบริการแก่ผู้บริโภค และรวมถึงกรณีที่ผู้ประกอบการไปยังบ้านหรือสถานที่ทำงานของผู้บริโภค^{๑๖๘} ข้อกำหนดอนุญาตให้ประเทศสมาชิกยกเว้นไม่ใช้ข้อกำหนดกับสัญญาที่สร้างขึ้นภายนอกสถานประกอบการของผู้ประกอบการได้ในกรณีจำนวนเงินที่ผู้บริโภคต้องชำระไม่เกิน ๕๐ ยูโร หรือต่ำกว่าจำนวนดังกล่าวโดยกำหนดไว้ในกฎหมายภายใน^{๑๖๙}

๒) สัญญาที่สร้างขึ้นโดยคู่สัญญาที่อยู่ห่างโดยระยะทาง (Distance contracts)

หมายถึง สัญญาที่สร้างขึ้นระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภคภายใต้แผนการจำหน่ายสินค้าหรือบริการทางไกล โดยที่คู่สัญญาไม่ได้อยู่ต่อหน้ากัน แต่ทำขึ้นโดยผ่านการสื่อสารทางไกลวิธีการหนึ่งหรือหลายวิธีจนถึงเวลาที่สัญญาได้ทำขึ้น^{๑๗๐} เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ เป็นต้น

๓) สัญญาที่นอกเหนือจากสัญญาที่อยู่ห่างโดยระยะทางหรือสัญญาที่สร้างขึ้นนอกสถานประกอบการ (On-premises contracts)

ทั้งนี้ สัญญาแต่ละประเภทจะอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อกำหนดในส่วนการให้ข้อมูลก่อนสัญญา และสิทธิของผู้บริโภคในการบอกเลิกสัญญา นอกจากนี้ ข้อกำหนดฯ ยังอนุญาตให้ประเทศสมาชิกยกเว้นไม่ใช้ข้อกำหนดกับสัญญาที่สร้างขึ้นภายนอกสถานประกอบการของผู้ประกอบการได้ในกรณีจำนวนเงินที่ผู้บริโภคต้องชำระไม่เกิน ๕๐ ยูโร หรือต่ำกว่าจำนวนดังกล่าวโดยกำหนดไว้ในกฎหมายภายใน

นอกจากนี้ ข้อกำหนดฯ ยังได้แบ่งสัญญาตามวัตถุประสงค์ของสัญญาออกเป็น ๔ ประเภทดังนี้

๑) สัญญาซื้อขาย

๒) สัญญาบริการ

๓) สัญญาเพื่อการจำหน่ายข้อมูลดิจิทัล (digital content) ที่ไม่ได้จำหน่ายในรูปแบบที่จับต้องได้ (tangible medium)

๔) สัญญาเพื่อการจำหน่ายน้ำ ก๊าซ ไฟฟ้า ซึ่งไม่ได้จำหน่ายในปริมาณจำกัดตามจำนวนที่กำหนดไว้ หรือ district heating ซึ่งเป็นสัญญาที่เกี่ยวกับการจำหน่ายสิ่งสาธารณูปโภค

ปัญหาว่า ข้อกำหนดฯ นี้ใช้บังคับกับสินค้าหรือบริการที่ไม่มีค่าตอบแทนหรือไม่ เนื่องจากความหมายของสัญญาซื้อขายและสัญญาบริการตามข้อ ๒(๕) และ ๒(๖) ของข้อกำหนดฯ ได้ให้ความหมายของสัญญาดังกล่าวไว้ว่าเป็นกรณีที่ผู้บริโภคได้ชำระราคา ซึ่งการชำระราคานี้ รวมถึงกรณีที่ผู้บริโภคชำระราคาด้วยบัตรเครดิต บัตรของขวัญ หรือแต้มสะสมซึ่งคำนวณเป็นมูลค่าเงินได้ ดังนั้น ข้อกำหนดฯ จึงไม่ใช้กับกรณีที่ผู้บริโภคได้รับสินค้าหรือบริการโดยไม่มีค่าตอบแทน แต่ในกรณี

^{๑๖๘} Article 2(8) of Directive 2011/83/EU

^{๑๖๙} Article 3(4)

^{๑๗๐} Article 2(7)

สัญญาเพื่อการจำหน่ายข้อมูลดิจิทัลและสัญญาจำหน่ายสิ่งสาธารณูปโภค เนื่องจากคำนิยามของสัญญาประเภทดังกล่าวในข้อกำหนดฯ ไม่ได้กล่าวถึงการชำระราคา ข้อกำหนดฯ จึงใช้บังคับกับสัญญาเหล่านี้แม้ในกรณีที่ผู้บริโภคไม่เสียค่าตอบแทนด้วย^{๓๗๑}

(๑.๓) สัญญาที่ไม่อยู่ในบังคับของข้อกำหนดฯ

ข้อกำหนดฯ ไม่ใช้บังคับกับสัญญาบางประเภทที่กำหนดไว้ในข้อ ๓(๓) ซึ่งสามารถแบ่งตามเหตุผลในการยกเว้นได้ดังนี้

๑) ยกเว้นเนื่องจากลักษณะเฉพาะของสินค้าและบริการ

- สัญญาเกี่ยวกับการบริการสังคม (social services) (ข้อ ๓(๓)(เอ))
- สัญญาเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ (healthcare) (ข้อ ๓(๓)(บี))
- สัญญาการพนัน (ข้อ ๓(๓)(ซี))
- สัญญาเกี่ยวกับการก่อ ได้มา หรือโอนอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิที่เกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ (ข้อ ๓(๓)(อี))
- สัญญาก่อสร้างอาคารใหม่หรือเปลี่ยนแปลงอาคารอย่างสำคัญ และสัญญาเช่าที่พักอาศัยเพื่อวัตถุประสงค์ในการพักอาศัย (ข้อ ๓(๓)(เอฟ))
- สัญญาเพื่อการจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม หรือสินค้าอื่นๆ สำหรับการบริโภค ในปัจจุบันในครอบครัว และซึ่งผู้ประกอบการได้จัดจำหน่ายให้เป็นประจำตามเวลาปกติให้แก่ผู้บริโภคที่บ้าน สถานที่พักอาศัย หรือที่ทำงาน (ข้อ ๓(๓)(เจ))
- สัญญาที่ทำขึ้นกับผู้ประกอบการโทรคมนาคม (telecommunication operators) ผ่านโทรศัพท์สาธารณะสำหรับการใช้บริการหรือทำขึ้นเพื่อใช้เครื่องข่ายเพียงครั้งเดียว โดยผ่านโทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต หรือโทรสารของผู้บริโภค (ข้อ ๓(๓)(เอ็ม))

๒) ยกเว้นเนื่องจากมีกฎหมายเฉพาะใช้บังคับแล้ว

- สัญญาเกี่ยวกับการบริการทางการเงิน (financial services) (ข้อ ๓(๓)(ดี))
- สัญญาการท่องเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ (package travel) (ข้อ ๓(๓)(จี))
- สัญญาที่อยู่ภายใต้บังคับของข้อกำหนดว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคใน timeshare, long-term holiday product, resale and exchange contracts (ข้อ ๓ ๓(๓)(เอช))
- สัญญาซึ่งตามกฎหมายของประเทศสมาชิกทำขึ้นโดยผู้มีตำแหน่งหน้าที่ราชการ ที่มีหน้าที่ตามกฎหมายที่ต้องเป็นอิสระและเป็นกลาง และเป็นผู้ซึ่งจะต้องทำให้ผู้บริโภคเข้าทำสัญญา โดยได้พิจารณาข้อกฎหมายและมีความรู้เกี่ยวกับขอบเขตทางกฎหมายของสัญญานั้นๆ โดยการให้ข้อมูลทางกฎหมายอย่างสมบูรณ์ (ข้อ ๓(๓)(ไอ))
- สัญญาบริการขนส่งผู้โดยสาร ไม่อยู่ในบังคับข้อกำหนดฯ แต่ให้นำข้อกำหนดข้อ ๘(๒) และข้อ ๑๙ และข้อ ๒๒ มาใช้บังคับกับสัญญาดังกล่าวด้วย (ข้อ ๓(๓)(เค))

^{๓๗๑} European Commission, (2014), DG Justice Guidance Document Concerning Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on Consumer Rights, June 2014 [online], Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/consumer-marketing/files/crd_guidance_en.pdf, [July 20, 2014], p.8.

๓) ยกเว้นเนื่องจากลักษณะของวิธีการซื้อขาย

- สัญญาที่ทำขึ้นโดยผ่านเครื่องจำหน่ายอัตโนมัติ หรือสถานประกอบการแบบอัตโนมัติ (automated commercial premises) ตามข้อ ๓ (๓)(แอล)

(๑.๔) การให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคก่อนสัญญา

ข้อกำหนดฯ ข้อ ๖ ซึ่งใช้บังคับกับสัญญาที่ทำระหว่างคู่สัญญาที่อยู่ห่างโดยระยะทาง ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลให้ผู้ประกอบการต้องให้แก่ผู้บริโภคก่อนสัญญาไว้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีพิจารณาว่าข้อมูลให้ผู้ประกอบการต้องให้แก่ผู้บริโภคได้แก่อะไรบ้าง จะต้องพิจารณากฎหมายอื่นๆ ของสหภาพยุโรปประกอบด้วย เนื่องจาก ข้อ ๓(๒) กำหนดว่า ข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภคนั้นจะไม่กระทบต่อการใช้บังคับข้อกำหนดเรื่องการให้ข้อมูลตามกฎหมายอื่นของสหภาพยุโรป นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดข้อ ๖ (๘) ซึ่งบัญญัติว่าข้อกำหนดนี้กำหนดให้ผู้ประกอบการให้ข้อมูลเพิ่มเติมจากที่ได้กำหนดไว้ในข้อกำหนดว่าด้วยการบริการ (Services Directive 2006/123/EC) และข้อกำหนดว่าด้วยพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (eCommerce Directive 2000/31/EC)

ข้อมูลผู้ประกอบการต้องให้แก่ผู้บริโภคมีดังนี้

๑) ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ

ผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของสินค้าหรือบริการตามความเหมาะสมโดยคำนึงถึงวิธีการทำสัญญา และชนิดของสินค้าและบริการ (ข้อ ๖(๑)(เอ)) เพื่อให้ผู้บริโภคมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการตัดสินใจแก่ผู้บริโภคอย่างชัดเจนก่อนตัดสินใจเข้าทำสัญญา

๒) ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการ

ตามข้อ ๖ (๑)(บี) (ซี) และ (ดี) ข้อมูลที่ต้องให้มีดังนี้

ก. ตัวตนของผู้ประกอบการ เช่น ชื่อในทางการค้า

ข. ที่อยู่ทางภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของผู้ประกอบกิจการ (place of establishment) และหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และอีเมล (ถ้ามี)

ค. ที่อยู่ทางภูมิศาสตร์ของสถานที่ที่ผู้ประกอบการประกอบธุรกิจ (place of business) ที่ซึ่งผู้บริโภคสามารถทำการร้องเรียนได้ (หากแตกต่างจากที่อยู่อันเป็นสถานที่ตั้งของผู้ประกอบการ)^{๑๗๖}

ง. ในกรณีที่ผู้ประกอบการทำการแทนผู้ประกอบการรายอื่น ต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวตนและที่อยู่ทางภูมิศาสตร์ของสถานที่ตั้งของผู้ประกอบการและสถานที่ประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการที่เป็นตัวการด้วย

^{๑๗๖} สถานที่ตั้งของผู้ประกอบการ (place of establishment) หมายถึง สถานที่ที่มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นการถาวร และมีโครงสร้างทางกายภาพที่มั่นคง ส่วนสถานที่ประกอบธุรกิจ (place of business) หมายถึง สถานที่ที่มีการตัดสินใจเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการบริหารงานและเป็นสถานที่ซึ่งเป็นศูนย์กลางการจัดการธุรกิจ (central administration) โปรดดู European Commission, (2014), DG Justice Guidance Document Concerning Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on Consumer Rights, pp. 22-23.

ในกรณีการประมูลสาธารณะ (public auction)^{๑๗๓} ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการ ดังที่กล่าวมาข้างต้นอาจให้ข้อมูลของผู้จัดการประมูลแทน (auctioneer) (ข้อ ๖(๓))

วัตถุประสงค์ของการให้ข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่ของและรายละเอียดสำหรับติดต่อ ก็ เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถติดต่อผู้ประกอบการได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ที่อยู่ที่จะต้องเป็น ที่ตั้งทางกายภาพ การให้หมายเลขตู้ไปรษณีย์ (PO Box number) ไม่เพียงพอสำหรับการปฏิบัติตาม ข้อกำหนดฯ ข้อนี้^{๑๗๔} ส่วนการให้หมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และอีเมลนั้น ข้อกำหนดฯ ไม่ได้บังคับ ว่าต้องให้ แต่โดยหลักการแล้ว ผู้ประกอบการควรให้วิธีการติดต่อทางไกลที่ใช้ในการทำธุรกรรม^{๑๗๕}

มีข้อสังเกตว่า นอกจากผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลตามที่ข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิ ผู้บริโภคกำหนดดังกล่าวมาแล้ว ผู้ประกอบการอาจต้องให้ข้อมูลเพิ่มเติมตามที่กำหนดไว้โดยกฎหมาย อื่น ตัวอย่างเช่น ในกรณีสัญญาบริการ ข้อกำหนดว่าด้วยการบริการ กำหนดให้ผู้ประกอบการจะต้อง ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิผู้บริโภค กล่าวคือ ต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับทะเบียนการค้า หมายเลขการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT number) องค์กรวิชาชีพ ที่เกี่ยวข้อง (professional bodies) และหน่วยงานที่ให้การอนุญาตประกอบการ (supervisory authorities)^{๑๗๖}

๓) ข้อมูลเกี่ยวกับราคา ค่าใช้จ่าย และวิธีการชำระ

ข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิผู้บริโภค ข้อ ๖(๑)(อี) กำหนดให้ผู้ประกอบการมีหน้าที่ต้อง แจ้งราคาสินค้าสุทธิซึ่งต้องรวมภาษี หากไม่สามารถคำนวณราคาได้ล่วงหน้า ก็จะต้องระบุวิธีการ ในการคำนวณ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายในการขนส่ง รวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่นๆ หรือแจ้งว่าอาจมีค่าใช้จ่ายดังกล่าวหากยังไม่อาจคำนวณได้ หากผู้ประกอบการ ไม่ได้ระบุเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายดังกล่าว ผู้บริโภคจะไม่ต้องรับภาระในค่าธรรมเนียมและ ค่าใช้จ่ายเหล่านั้น (ข้อ ๖(๖))

ในกรณีการบอกรับเป็นสมาชิก (subscriptions) และสัญญาที่ไม่มีกำหนดแน่นอน (contract of indeterminate duration) การแจ้งราคาสุทธิจะต้องรวมถึงราคาสุทธิต่อระยะเวลา เรียกเก็บ (total costs per billing period) ในกรณีที่เป็นการรายจ่ายรายตัว ราคาสุทธิต้องเป็นราคาสุทธิ รายเดือน หากไม่สามารถคำนวณราคาสุทธิได้ล่วงหน้า ผู้ประกอบการจะต้องแจ้งวิธีการในการคำนวณ (ข้อ ๖(๑)(อี))

^{๑๗๓} การประมูลสาธารณะ หมายถึง วิธีการในการทำสัญญาซื้อขาย ที่ซึ่งสินค้าหรือบริการได้รับการเสนอขายแก่ผู้บริโภคที่ได้ เข้าร่วมหรือได้รับโอกาสให้เข้าร่วมการประมูลด้วยตนเอง (in person) โดยผ่านกระบวนการสุ่มราคาที่โปร่งใสโดยผู้จัดการประมูล โปรด ดู Recital 13.

^{๑๗๔} European Commission, (2014) DG Justice Guidance Document Concerning Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on Consumer Rights , p. 23.

^{๑๗๕} Ibid.

^{๑๗๖} Ibid., p. 18.

นอกจากนี้ ข้อกำหนดฯ กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องแจ้งให้ผู้บริโภคทราบเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการใช้การสื่อสารทางไกลในการทำสัญญาถ้าหากค่าใช้จ่ายนั้นไม่ได้คำนวณตามอัตราพื้นฐาน (basic rate) (ข้อ ๖(๑)(เอฟ))

ในส่วนวิธีการในการชำระราคาและค่าใช้จ่ายนั้น ผู้ประกอบการจะต้องแจ้งให้ผู้บริโภคทราบเกี่ยวกับช่องทางในการชำระเงิน (ข้อ ๖(๑)(จี)) นอกจากนี้ ข้อกำหนดฯ ข้อ ๘(๓) ยังกำหนดให้เว็บไซต์ทางการค้า (trading websites) จะต้องระบุอย่างชัดเจนและเข้าใจได้เกี่ยวกับวิธีการชำระเงินแบบที่ผู้ประกอบการยอมรับอย่างช้าที่สุดในเวลาที่เริ่มต้นกระบวนการสั่งซื้อ

๔) ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งมอบ (delivery) และการปฏิบัติตามสัญญา (performance)

ผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเตรียมการส่งมอบ และการปฏิบัติตามสัญญา รวมถึงระยะเวลาในการส่งมอบหรือให้บริการ และนโยบายในการจัดการเรื่องร้องเรียน (complaint handling policy) (ข้อ ๖(๑)(จี)) เว็บไซต์ทางการค้า (trading websites) จะต้องระบุอย่างชัดเจนและเข้าใจได้เกี่ยวกับข้อจำกัดเรื่องการขนส่งอย่างช้าที่สุดในเวลาที่เริ่มต้นกระบวนการสั่งซื้อ (ข้อ ๘(๓))

๕) สิทธิของผู้บริโภคในการถอนตัวออกจากสัญญา

ในกรณีที่ผู้บริโภคมีสิทธิถอนตัวออกจากสัญญา ผู้ประกอบการจะต้องระบุเงื่อนไขระยะเวลา และกระบวนการในการใช้สิทธิดังกล่าวตามข้อ ๑๑(๑) และแบบสำหรับการใช้สิทธิถอนตัวออกจากสัญญาตามที่กำหนดในภาคผนวก ๑(บี) (ข้อ ๖(๑)(เอช)) นอกจากนี้ ข้อกำหนดฯ ยังได้กำหนดหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวกับการถอนตัวออกจากสัญญาของผู้บริโภค ดังนี้

- ในกรณีที่ผู้บริโภคจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการคืนสินค้าเมื่อมีการถอนตัวจากสัญญา และหากสัญญาที่ทำขึ้นเป็นสัญญาที่คู่สัญญาอยู่ห่างโดยระยะทาง อีกทั้งโดยสภาพสินค้าแล้วไม่สามารถส่งคืนทางไปรษณีย์ได้ ผู้ประกอบการจะต้องแจ้งให้ผู้บริโภคทราบเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการคืนสินค้า (ข้อ ๖(๑)(ไอ))

- ต้องระบุว่าในกรณีที่ผู้บริโภคถอนตัวออกจากสัญญาภายหลังจากที่ได้ให้ความยินยอมโดยชัดแจ้งตามข้อ ๘(๘) ให้เริ่มการให้บริการหรือจำหน่ายน้ำ ก๊าซ หรือไฟฟ้า ซึ่งไม่ได้รับการจำหน่ายในปริมาณจำกัดหรือในปริมาณที่กำหนดหรือจำหน่ายจากการทำความร้อนรวมศูนย์ (district heating) ในช่วงระยะเวลาถอนตัว (withdrawal period) ผู้บริโภคจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายตามสมควรตามข้อ ๑๔(๓) (ข้อ ๖(๑)(เจ))

- กรณีที่ผู้บริโภคไม่มีถอนตัวออกจากสัญญาเนื่องจากเข้าข้อยกเว้นสิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญาตามข้อ ๑๖ ผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลว่าผู้บริโภคไม่มีสิทธิถอนตัวออกจากสัญญา หรือสถานการณ์ที่ทำให้ผู้บริโภคสิ้นสิทธิถอนตัวแล้วแต่กรณี (ข้อ ๖(๑)(เค))

๖) รายละเอียดเกี่ยวกับสัญญา

ข้อกำหนดฯ กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลต่อไปนี้

- ค่าเตือนเกี่ยวกับการประกันตามกฎหมาย (legal guarantee of conformity of goods) (ข้อ ๖(๑)(แอล))
 - การให้ความช่วยเหลือผู้บริโภคและบริการหลังการขาย ตลอดจนการประกันตามสัญญา (commercial guarantee) ถ้าหากมี (ข้อ ๖(๑)(เอ็ม))
 - ระยะเวลาของสัญญาถ้าหากมี หรือสัญญาทำขึ้นโดยไม่มีกำหนดเวลา หรือสัญญาจะถูกขยายออกไปโดยอัตโนมัติ รวมทั้งเงื่อนไขในการบอกเลิกสัญญา (ข้อ ๖(๑)(โอ))
 - ระยะเวลาขั้นต่ำของหน้าที่ของผู้บริโภคตามสัญญา ถ้าหากมี (ข้อ ๖(๑)(พี))
 - มัดจำและเงื่อนไขของมัดจำ หรือหลักประกัน (financial guarantees) อื่นๆ ที่ผู้บริโภคจะต้องให้หรือได้ให้ไว้ตามคำร้องขอของผู้ประกอบการ (ข้อ ๖(๑)(คิว))
 - ความเป็นไปได้ในการร้องเรียนนอกศาล (out-of-court complaint) และกลไกในการเยียวยา (ข้อ ๖(๑)(ที))

ข้อมูลที่กำหนดข้างต้นจะถือเป็นส่วนหนึ่งของสัญญา และจะต้องไม่มีการเปลี่ยนแปลงเว้นแต่คู่สัญญาจะได้ตกลงกันโดยชัดแจ้งเป็นอย่างอื่น^{๑๗๗} ประเทศสมาชิกอาจกำหนดไว้ในกฎหมายภายในให้ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลในภาษาที่กำหนด เพื่อให้แน่ใจได้ว่าผู้บริโภคจะสามารถเข้าใจข้อมูลที่ให้ได้อย่างง่าย^{๑๗๘} นอกจากนี้ ในกรณีที่มีปัญหาว่าได้มีการให้ข้อมูลตามที่ข้อกำหนด กำหนดไว้หรือไม่ ผู้ประกอบการมีภาระการพิสูจน์^{๑๗๙}

นอกจากข้อมูลทั้งหลายที่กล่าวมาแล้ว ผู้ประกอบการอาจต้องให้ข้อมูลเพิ่มเติมตามกฎหมายอื่นอีกด้วย ตัวอย่างเช่น ตามข้อกำหนดว่าด้วยการบริการ ผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้บังคับและศาลที่มีเขตอำนาจ ข้อมูลเกี่ยวกับประกันภัยหรือหลักประกัน (guarantees) เงื่อนไขและข้อสัญญาทั่วไป (general conditions and contract terms)^{๑๘๐} ข้อกำหนดว่าด้วยพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมการขาย (promotional offers) ขั้นตอนทางเทคนิคในการทำสัญญา วิธีการทางเทคนิคในการแก้ไขความผิดพลาดในการกรอกข้อมูล เป็นต้น^{๑๘๑}

(๑.๕) แบบพิธีสำหรับการให้ข้อมูล

ข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภค ได้วางหลักการเกี่ยวกับการให้ข้อมูลไว้ว่าผู้ประกอบการต้องแจ้งข้อมูลที่ชัดเจนและเข้าใจง่ายแก่ผู้บริโภคก่อนที่ผู้บริโภคจะผูกพันในสัญญาในการให้ข้อมูลนี้ ผู้ประกอบการควรคำนึงถึงความต้องการเฉพาะของผู้บริโภคที่หย่อนความสามารถทางจิตใจ ร่างกายหรือสติสัมปชัญญะ อายุหรือวุฒิภาวะซึ่งผู้ประกอบการสามารถสังเกตเห็นได้ แต่การคำนึงถึงความต้องการเฉพาะนี้ต้องไม่นำไปสู่การคุ้มครองผู้บริโภคในระดับที่แตกต่างกัน ข้อมูลที่ผู้ประกอบการ

^{๑๗๗} Article 6(5)

^{๑๗๘} Article 6(7)

^{๑๗๙} Article 6(8)

^{๑๘๐} European Commission, (2014) DG Justice Guidance Document Concerning Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on Consumer Rights, pp. 18-19.

^{๑๘๑} Articles 6 and 10(1) of eCommerce Directive 2000/31/EC.

ต้องให้แก่ผู้บริโภคควรเป็นข้อมูลที่จำเป็นและไม่ควรถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงแม้ว่าคู่สัญญาสามารถแสดง ความยินยอมที่จะเปลี่ยนเนื้อหาของสัญญาที่ตกลงกันได้^{๑๘๒}

ข้อกำหนดฯ กำหนดแบบพิธีสำหรับสัญญาที่คู่สัญญาอยู่ห่างโดยระยะทางไว้ในข้อ ๘ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) ผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นในข้อ ๔ โดยวิธีที่เหมาะสมกับวิธีการ สื่อสาร ในภาษาที่ตรงไปตรงมาและเข้าใจง่าย หากข้อมูลที่ให้อยู่ในรูปแบบที่ทำให้ผู้บริโภคสามารถ จัดเก็บข้อมูลที่ให้แก่ผู้บริโภคเป็นการส่วนตัวในลักษณะที่สามารถเข้าถึงได้เพื่อใช้ข้อมูล ที่จัดเก็บ นั้นในอนาคต และต้องสามารถนำข้อมูลมาใช้ได้โดยข้อความไม่เปลี่ยนแปลง (durable medium)^{๑๘๓} ให้ถือว่าข้อมูลดังกล่าวชัดเจน^{๑๘๔}

ในกรณีที่สัญญาได้ทำขึ้นโดยผ่านวิธีการสื่อสารทางไกลซึ่งมีพื้นที่หรือเวลาจำกัดใน การแสดงข้อมูล อย่างน้อยผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญาเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของ สินค้าและบริการ ข้อมูลเกี่ยวกับตัวตนของผู้ขาย ราคาสุทธิ สิทธิในการเลิกสัญญา กำหนดเวลาของ สัญญา และเงื่อนไขในการเลิกสัญญาถ้าสัญญาไม่มีกำหนดเวลา ส่วนข้อมูลอื่นๆ ผู้ประกอบการจะต้อง ให้โดยวิธีการที่เหมาะสม^{๑๘๕}

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดว่าด้วยพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อสัญญาและเงื่อนไขทั่วไป ในลักษณะที่ทำให้ ผู้บริโภคสามารถจัดเก็บและนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ซึ่งการกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการมากกว่า ที่กำหนดโดยข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิผู้บริโภค ตามข้อกำหนดฯ ข้อ ๖(๘) ต้องถือว่าข้อกำหนดว่าด้วย พณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีผลเหนือกว่า ดังนั้น ผู้ประกอบการต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดว่าด้วยพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์^{๑๘๖}

๒) ในกรณีสัญญาระหว่างคู่สัญญาที่อยู่ห่างโดยระยะทางจะได้ทำขึ้นโดยวิธีการ อิเล็กทรอนิกส์และผู้บริโภคจะต้องมีหน้าที่ชำระเงิน ผู้ประกอบการจะต้องทำให้ผู้บริโภครู้ถึงหน้าที่ ดังกล่าวในลักษณะที่ชัดเจน (clear) และเห็นได้เด่นชัด (prominent) อีกทั้งต้องให้ข้อมูลดังต่อไปนี้ ก่อนที่ผู้บริโภคจะสั่งซื้อ^{๑๘๗}

- ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการ
- ราคา ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่าย
- ระยะเวลาของสัญญา
- ระยะเวลาขั้นต่ำของหน้าที่ของผู้บริโภคตามสัญญา

^{๑๘๒} Recital 34.

^{๑๘๓} Article 2(10)

^{๑๘๔} Article 8(1)

^{๑๘๕} Article 8(2)

^{๑๘๖} European Commission, (2014) DG Justice Guidance Document Concerning Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on Consumer Rights, p. 19.

^{๑๘๗} Article 8(2)

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการจะต้องทำให้แน่ใจว่าผู้บริโภคยอมรับว่าการสั่งซื้อทำให้เกิดหน้าที่ที่จะต้องชำระเงิน ในกรณีที่การสั่งซื้อทำโดยการกดปุ่มหรือโดยวิธีการอื่นที่คล้ายกัน ปุ่มที่กดหรือวิธีการสั่งซื้ออื่นๆ นั้นจะต้องปรากฏข้อความว่า “สั่งซื้อพร้อมด้วยหน้าที่ในการชำระ” (“order with obligation to pay”) หรือข้อความอย่างอื่นที่มีความหมายอย่างเดียวกัน ถ้าหากผู้ประกอบการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าว ผู้บริโภคจะไม่ถูกผูกพันตามสัญญาหรือคำสั่งซื้อ^{๑๘๘}

๓) เว็บไซต์การค้า (trading websites) ต้องระบุข้อจำกัดในการส่งมอบ และวิธีการจ่ายเงินที่ยอมรับในขั้นตอนเริ่มต้นกระบวนการสั่งซื้อเป็นอย่างช้าที่สุด

๔) ผู้ประกอบการจะต้องจัดให้แก่ผู้บริโภคการยืนยันเกี่ยวกับการทำสัญญาที่ได้ทำขึ้นในรูปแบบที่ทำให้ผู้บริโภคสามารถจัดเก็บข้อมูลที่ให้แก่ผู้บริโภคเป็นการส่วนตัวในลักษณะที่สามารถเข้าถึงได้เพื่อใช้ข้อมูลที่จัดเก็บนั้นในอนาคต และต้องสามารถนำข้อมูลมาใช้ได้โดยความไม่เปลี่ยนแปลง ภายในเวลาอันสมควรภายหลังการทำสัญญาและอย่างช้าที่สุดในเวลาส่งมอบสินค้าหรือก่อนเริ่มต้นให้บริการ คำยืนยันดังกล่าวจะต้องประกอบด้วย

- ข้อมูลทั้งหมดที่กำหนดไว้ในข้อ ๖(๑) เว้นแต่ผู้ประกอบการจะได้ให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคในรูปแบบที่ทำให้ผู้บริโภคสามารถจัดเก็บข้อมูลที่ให้แก่ผู้บริโภคเป็นการส่วนตัวในลักษณะที่สามารถเข้าถึงได้เพื่อใช้ข้อมูลที่จัดเก็บนั้นในอนาคต และต้องสามารถนำข้อมูลมาใช้ได้โดยความไม่เปลี่ยนแปลงแล้วก่อนทำสัญญา^{๑๘๙}

- ความยินยอมโดยชัดแจ้งและการยอมรับการเสียดสิทธิตามสัญญาในการเลิกสัญญาในกรณีสัญญาเพื่อการจำหน่ายข้อมูลดิจิทัลที่ไม่ได้อยู่ในรูปสื่อกลางที่จับต้องได้ (tangible medium) ตามข้อ ๑๖(เอ็ม)^{๑๙๐}

ประเทศสมาชิกไม่อาจที่จะกำหนดแบบพิธีนอกเหนือไปจากที่กำหนดโดยข้อกำหนดฯ นี้^{๑๙๑} อันเป็นการป้องกันไม่ให้ความแตกต่างกันของกฎหมายภายในซึ่งขัดกับวัตถุประสงค์ของข้อกำหนดในการบรรลุซึ่งการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างสมบูรณ์ (full harmonization)

(๑.๖) สิทธิของผู้บริโภคในการถอนตัวออกจากสัญญา (Right of withdrawal)

เนื่องจากการทำสัญญาที่คู่สัญญาอยู่ห่างโดยระยะทาง ผู้บริโภคไม่มีโอกาสได้เห็นสินค้าก่อนที่จะทำสัญญา นอกจากนี้ ผู้บริโภคควรจะได้โอกาสในการทดลองตรวจสอบสินค้านั้นก่อนเท่าที่จำเป็นในการทราบสภาพ คุณลักษณะ และการทำงานของสินค้า ดังนั้น ข้อกำหนดฯ จึงให้สิทธิผู้บริโภคในการถอนตัว^{๑๙๒}

๑) ระยะเวลาในการถอนตัว

สิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญาถูกระบุไว้ใน ข้อ ๙ ซึ่งระบุให้ผู้บริโภคมีสิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญาภายในระยะเวลา ๑๔ วันโดยไม่ต้องมีเหตุในการเลิกสัญญาและไม่ต้อง

^{๑๘๘} Article 8(2) para 2.

^{๑๘๙} Article 8(7)(a)

^{๑๙๐} Article 8(7)(b)

^{๑๙๑} Article 8(10)

^{๑๙๒} Recital 37

เสียค่าใช้จ่ายใดๆ เว้นแต่ค่าใช้จ่ายที่กำหนดไว้ในข้อ ๑๓(๒) และข้อ ๑๔ การนับระยะเวลา ๑๔ วัน มีหลักการนับระยะเวลาที่ผู้บริโภครสามารถใช้สิทธิถอนตัวออกจากสัญญาแตกต่างกันตามสัญญาแต่ละประเภทดังนี้

ก. สัญญาบริการ ระยะเวลา ๑๔ วันของผู้บริโภคต้องใช้สิทธิในการถอนตัวจากสัญญา เริ่มนับตั้งแต่วันที่ทำสัญญา^{๑๙๓}

ข. สัญญาซื้อขาย ระยะเวลา ๑๔ วันจะนับตั้งแต่วันที่ผู้บริโภคหรือบุคคลที่สามที่ผู้บริโภครระบุไว้ในนอกเหนือจากผู้ขนส่งเข้าครอบครองสินค้าในทางกายภาพ (physical possession of the goods)^{๑๙๔} ในกรณีที่เป็นกรซื้อขายสินค้าหลายชิ้นโดยคำสั่งซื้อหนึ่งคำสั่ง แต่สินค้าได้รับการส่งมอบแยกกัน ระยะเวลา ๑๔ วันจะนับตั้งแต่วันที่ผู้บริโภคหรือบุคคลที่สามที่ผู้บริโภครระบุไว้ในนอกเหนือจากผู้ขนส่งเข้าครอบครองในทางกายภาพสินค้าชิ้นสุดท้าย^{๑๙๕} หากเป็นกรณีที่ส่งมอบสินค้าที่มีหลายกลุ่ม (lots) หรือหลายชิ้น (pieces) ระยะเวลา ๑๔ วันจะนับตั้งแต่วันที่ผู้บริโภคหรือบุคคลที่สามที่ผู้บริโภครระบุไว้ในนอกเหนือจากผู้ขนส่งเข้าครอบครองในทางกายภาพสินค้ากลุ่มสุดท้ายหรือชิ้นสุดท้าย^{๑๙๖} แต่ถ้าเป็นกรณีที่ทำสัญญาที่ต้องมีการส่งมอบสินค้าเป็นประจำสม่ำเสมอในระยะเวลาที่กำหนด ระยะเวลา ๑๔ วันจะนับตั้งแต่วันที่ผู้บริโภคหรือบุคคลที่สามที่ผู้บริโภครระบุไว้ในนอกเหนือจากผู้ขนส่งเข้าครอบครองในทางกายภาพสินค้าชิ้นแรก^{๑๙๗}

ค. สัญญาเพื่อการจำหน่ายสิ่งสาธารณูปโภค ระยะเวลา ๑๔ วันจะนับตั้งแต่วันที่ทำสัญญา^{๑๙๘}

ง. สัญญาเพื่อการจำหน่ายข้อมูลดิจิทัล ระยะเวลา ๑๔ วันจะนับตั้งแต่วันที่ทำสัญญา^{๑๙๙}

หากผู้ประกอบการไม่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการถอนตัวจากสัญญาตามข้อ ๖(๑)(เอช) กำหนด ระยะเวลาถอนตัวจะขยายออกไปเป็น ๑๒ เดือนนับตั้งแต่วันที่ระยะเวลาถอนตัวออกจากสัญญาเดิมสิ้นสุดลง^{๒๐๐} ถ้าหากผู้บริโภคได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการถอนตัวจากสัญญาภายใน ๑๒ เดือนจากวันสิ้นสุดระยะเวลาถอนตัวจากสัญญาเดิม ระยะเวลาถอนตัวออกจากสัญญาจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่ผู้บริโภครได้รับข้อมูล^{๒๐๑}

ในระหว่างระยะเวลาที่ผู้บริโภครอาจถอนตัวจากสัญญาได้นี้ คู่สัญญายังคงต้องปฏิบัติตามหน้าที่ตามสัญญาอยู่ ประเทศสมาชิกจะห้ามคู่สัญญาปฏิบัติตามหน้าที่ตามสัญญาไม่ได้^{๒๐๒}

๒) การใช้สิทธิถอนตัวออกจากสัญญา

^{๑๙๓} Article 9(2)(a)

^{๑๙๔} Article 9(2)(b)

^{๑๙๕} Article 9(2)(b)(i)

^{๑๙๖} Article 9(2)(b)(ii)

^{๑๙๗} Article 9(2)(b)(iii)

^{๑๙๘} Article 9(2)(c)

^{๑๙๙} Article 9(2)(c)

^{๒๐๐} Article 10(1)

^{๒๐๑} Article 10(2)

^{๒๐๒} Article 9(3)

หากผู้บริโภคร้องขอให้ใช้สิทธิถอนตัวออกจากสัญญา จะต้องแจ้งผู้ประกอบการก่อน ครบกำหนดระยะเวลาในการถอนตัว เพื่อการดังกล่าวผู้บริโภคมักจะใช้แบบฟอร์มที่ข้อกำหนดฯ ให้ไว้ในภาคผนวก ๑(บี) หรือทำคำบอกกล่าวอย่างชัดเจนซึ่งแสดงความประสงค์ของผู้บริโภคในการ ถอนตัวออกจากสัญญา^{๒๐๓} นอกจากนี้ ผู้ประกอบการอาจให้ทางเลือกแก่ผู้บริโภคในการกรอก ข้อความแสดงความประสงค์ถอนตัวจากสัญญาบนเว็บไซต์ของผู้ประกอบการ ในกรณีนี้ ผู้ประกอบการจะต้องแจ้งการยืนยันได้รับแจ้งการถอนตัวไปยังผู้บริโภคในรูปแบบที่ทำให้ผู้บริโภค สามารถจัดเก็บข้อมูลที่ให้แก่ผู้บริโภคเป็นการส่วนตัวในลักษณะที่สามารถเข้าถึงได้เพื่อใช้ข้อมูลที่ จัดเก็บนั้นในอนาคต และต้องสามารถนำข้อมูลมาใช้ได้โดยข้อความไม่เปลี่ยนแปลงโดยไม่ชักช้า^{๒๐๔} ข้อกำหนดฯ ให้ถือว่าผู้บริโภคได้ใช้สิทธิถอนตัวออกจากสัญญาภายในระยะเวลาถอนตัว หากการแจ้ง การใช้สิทธิได้ถูกส่งออกไปโดยผู้บริโภคมก่อนสิ้นกำหนดเวลาถอนตัว^{๒๐๕} ภาระในการพิสูจน์การใช้สิทธิ ถอนตัวออกจากสัญญาดังกล่าวอยู่แก่ฝ่ายผู้บริโภค^{๒๐๖}

๓) ผลของการถอนตัวออกจากสัญญา

การถอนตัวออกจากสัญญา มีผลเป็นการยกเลิกหน้าที่ในการของคู่สัญญาในการ ปฏิบัติตามสัญญา หรือหน้าที่ในการทำสัญญา ในกรณีที่ผู้บริโภคทำคำเสนอ^{๒๐๗} เมื่อผู้บริโภคถอนตัว ออกจากสัญญา ข้อกำหนดฯ ได้กำหนดให้ผู้ประกอบการและผู้บริโภคมมีหน้าที่หลายประการดังต่อไปนี้

ก. หน้าที่ของผู้ประกอบการในกรณีที่ผู้บริโภคถอนตัวจากสัญญา

ผู้ประกอบการจะต้องคืนเงินทั้งหมดที่ได้รับจากผู้บริโภค รวมทั้งค่าขนส่งโดยไม่ ชักช้า และจะต้องไม่เกิน ๑๔ วัน นับจากวันที่ผู้ประกอบการได้รับแจ้งการถอนตัวออกจากสัญญา^{๒๐๘} อย่างไรก็ตาม ผู้ขายไม่ต้องคืนค่าใช้จ่ายเสริม (supplementary costs) หากผู้บริโภคโดยการแสดง เจตนาโดยชัดแจ้งได้เลือกการขนส่งวิธีการที่แพงกว่าการขนส่งที่ถูกที่สุดของการขนส่งมาตรฐาน (standard delivery) ซึ่งผู้ประกอบการได้เสนอ^{๒๐๙} ผู้ประกอบการไม่ควรคืนเงินในรูปของบัตรกำนัล (voucher) เว้นแต่ผู้บริโภคจะใช้บัตรกำนัลในธุรกรรมมาแต่ต้น หรือในกรณีที่ผู้บริโภคมรับบัตร กำนัลโดยชัดแจ้ง^{๒๑๐}

ในการคืนเงินนั้น ผู้ประกอบการจะต้องคืนโดยวิธีการเดียวกับที่ผู้บริโภคได้ใช้ใน ชำระ เว้นแต่ผู้บริโภคจะได้ตกลงโดยชัดแจ้งให้คืนเงินโดยวิธีการอื่นและผู้บริโภคไม่ต้องรับภาระ ค่าธรรมเนียมใดๆ (fees) อันเนื่องมาจากการคืนเงินนั้น^{๒๑๑} ข้อกำหนดฯ ยังได้ให้สิทธิแก่ ผู้ประกอบการในการยึดหน่วงการคืนเงินไว้จนกว่าจะได้รับสินค้ากลับคืน หรือจนกว่าผู้บริโภคจะได้

^{๒๐๓} Article 13(1)

^{๒๐๔} Article 11(3)

^{๒๐๕} Article 11(2)

^{๒๐๖} Article 11 (4)

^{๒๐๗} Article 12

^{๒๐๘} Article 13(1)

^{๒๐๙} Article 13(2)

^{๒๑๐} Recital 46

^{๒๑๑} Article 13(1)

แสดงหลักฐานของการส่งสินค้าคืน แล้วแต่กรณีใดจะเกิดขึ้นก่อน เว้นแต่ผู้ประกอบการจะได้เสนอที่จะรับสินค้าจากผู้บริโภคด้วยตนเอง

ข. หน้าที่ของผู้บริโภคในกรณีที่ผู้บริโภคถอนตัวจากสัญญา

- หน้าที่ในการส่งคืนสินค้า

เมื่อได้ใช้สิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญาแล้ว หากผู้ประกอบการไม่ได้เสนอว่าจะมารับสินค้าจากผู้บริโภคด้วยตนเอง ผู้บริโภคมีหน้าที่ส่งคืนหรือนำสินค้าไปคืนด้วยตนเองให้แก่ผู้ประกอบการหรือตัวแทนผู้รับมอบอำนาจจากผู้ประกอบการโดยไม่ชักช้าภายในระยะเวลาไม่เกิน ๑๔ วันนับแต่วันที่แจ้งสิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญาให้แก่ผู้ประกอบการทราบ ทั้งนี้ หากผู้บริโภคส่งคืนสินค้าก่อนกำหนดระยะเวลา ๑๔ วันจะสิ้นสุดลง ข้อกำหนดฯ ให้ถือว่าผู้บริโภคได้ส่งคืนภายในกำหนดเวลาแล้ว^{๒๑๒} ส่วนค่าใช้จ่ายในการส่งคืนสินค้านั้น ผู้บริโภคเป็นผู้ออก เว้นแต่ผู้ประกอบการตกลงว่าจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายหรือผู้ประกอบการไม่ได้บอกกล่าวแก่ผู้บริโภคว่าต้องออกค่าใช้จ่ายนั้น^{๒๑๓}

- รับผิดชอบในการเสื่อมค่าลงของสินค้า

ผู้บริโภคจะต้องรับผิดชอบที่สินค้าเสื่อมค่าลงจากการใช้สอย (handling of the goods) นอกเหนือจากที่เป็นการใช้สอยที่จำเป็นเพื่อทราบลักษณะ (nature) คุณสมบัติ (characteristics) และการทำงาน (functioning) ของสินค้า แต่ผู้บริโภคไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีดังกล่าว ถ้าหากผู้ประกอบการไม่ได้แจ้งสิทธิในการถอนตัวจากสัญญา เงื่อนไข กำหนดเวลา และกระบวนการในการใช้สิทธิดังกล่าวตามข้อ (๖)(๑)(เอช)^{๒๑๔}

- กรณีสัญญาบริการและสัญญาเพื่อจำหน่ายสิ่งสาธารณูปโภค

หากผู้บริโภคได้ขอให้เริ่มการให้บริการ หรือมีการจำหน่ายสิ่งสาธารณูปโภค ในระหว่างระยะเวลาที่ผู้บริโภคมีสิทธิถอนตัวออกจากสัญญา ผู้บริโภคจะต้องชำระเงินแก่ผู้ประกอบการตามสัดส่วนของบริการหรือสิ่งสาธารณูปโภคที่ได้รับจนถึงเวลาที่ผู้บริโภคได้แจ้งการถอนตัวออกจากสัญญาให้ผู้ประกอบการทราบ สัดส่วนของเงินที่ผู้บริโภคจะต้องชำระนั้นให้คำนวณจากราคาสูทธิ (total price) ที่ตกลงกันตามสัญญา ถ้าหากจำนวนเงินดังกล่าวสูงเกินไป เงินที่ต้องชำระให้คำนวณจากมูลค่าตลาดของบริการหรือสิ่งสาธารณูปโภคที่ได้รับ^{๒๑๕} อย่างไรก็ตาม ผู้บริโภคไม่ต้องชำระค่าบริการหรือสาธารณูปโภคในกรณีที่ผู้ประกอบการไม่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญา หรือในกรณีที่ผู้ประกอบการไม่ได้แจ้งให้ผู้บริโภคทราบว่าผู้บริโภคจะต้องชำระค่าบริการหรือสาธารณูปโภคหากขอให้ผู้ประกอบการเริ่มให้บริการหรือจำหน่ายสิ่งสาธารณูปโภค ในระยะเวลาใช้สิทธิถอนตัวออกจากสัญญาแล้วมีการถอนตัวในภายหลัง นอกจากนี้ หากผู้บริโภคไม่ได้ร้องขอโดยชัดแจ้งให้เริ่มให้บริการหรือจำหน่ายสิ่งสาธารณูปโภคในระยะเวลาใช้สิทธิถอนตัวออกจากสัญญา ผู้บริโภคไม่ต้องชำระค่าบริการหรือสิ่งสาธารณูปโภคดังกล่าว^{๒๑๖}

^{๒๑๒} Article 14(1)

^{๒๑๓} Article 14(1)

^{๒๑๔} Article 14(2)

^{๒๑๕} Article 14(3)

^{๒๑๖} Article 14(4)(a)

- กรณีสัญญาเพื่อจำหน่ายข้อมูลดิจิทัลที่ไม่ได้จำหน่ายผ่านสื่อกลางที่จับต้องได้ ผู้บริโภคไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในกรณีต่อไปนี้ (๑) ผู้บริโภคไม่ได้ความยินยอมโดยชัดแจ้งในการเริ่มการปฏิบัติตามสัญญาก่อนสิ้นสุดระยะเวลาที่ผู้บริโภคมีสสิทธิตอนตัวออกจากสัญญา หรือ (๒) ผู้บริโภคไม่ทราบว่าเสียสิทธิในการถอนตัวในเวลาที่ทำให้ความยินยอม หรือ (๓) ในกรณีที่ผู้ประกอบการไม่ได้ให้คำยืนยันการทำสัญญาในรูปแบบที่ทำให้ผู้บริโภคสามารถจัดเก็บข้อมูลที่ให้แก่ผู้บริโภคเป็นการส่วนตัวในลักษณะที่สามารถเข้าถึงได้เพื่อใช้ข้อมูลที่จัดเก็บนั้นในอนาคต และต้องสามารถนำข้อมูลมาใช้ได้โดยข้อความไม่เปลี่ยนแปลงภายในระยะเวลาอันสมควรตามข้อ ๘(๗) ๒๑๗

- ความรับผิดชอบในผลของการใช้สิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญา ผู้บริโภคไม่มีความรับผิดชอบใด ๆ ในผลของการใช้สิทธิถอนตัว เว้นแต่ที่กำหนดไว้ในข้อ ๑๓(๒) ซึ่งกำหนดให้ผู้บริโภคต้องภาระค่าใช้จ่ายเสริมหากเลือกการขนส่งที่แพงกว่าการขนส่งมาตรฐานที่ถูกที่สุด^{๒๑๘}

เมื่อมีการถอนตัวออกจากสัญญา สัญญาเสริม (ancillary contracts) ทั้งหมดจะสิ้นสุดลงด้วย^{๒๑๙} ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับการเลิกสัญญาดังกล่าวนั้น ข้อกำหนดฯ ให้ประเทศสมาชิกเป็นผู้กำหนดรายละเอียด^{๒๒๐}

(๑.๗) ข้อยกเว้นสิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญา

ข้อกำหนดฯ ข้อ ๑๖ ยกเว้นสิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญาในบางกรณี ดังนี้

๑) สัญญาบริการ หากได้มีการให้บริการทั้งหมดตามสัญญาแล้ว โดยที่ผู้บริโภคได้ให้ความยินยอมโดยชัดแจ้งในการเริ่มการให้บริการนั้นทั้งที่ทราบว่า การให้บริการทั้งหมดจะทำให้ผู้บริโภคเสียสิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญา

๒) การจำหน่ายสินค้าหรือบริการที่ซึ่งราคาขึ้นอยู่กับความผันผวนของตลาดการเงิน ซึ่งอยู่เหนือการควบคุมของผู้ประกอบการและที่ซึ่งการจำหน่ายอาจเกิดขึ้นภายในระยะเวลาใช้สิทธิถอนตัวออกจากสัญญา

๓) การจำหน่ายสินค้าที่มีลักษณะบางประการที่ทำให้สมควรให้ผู้บริโภคถอนตัวออกจากสัญญา

- สินค้าที่ทำขึ้นตามที่ผู้บริโภครู้หรือเป็นสินค้าที่เป็นส่วนตัวโดยชัดแจ้ง
- สินค้าที่อาจเสียหรือหมดอายุได้อย่างรวดเร็ว
- สินค้าที่ถูกปิดผนึก (seal goods) และได้มีการเปิดผนึกแล้ว ไม่อาจคืนได้ด้วยเหตุผลด้านสุขภาพและอนามัย
- สินค้าที่โดยลักษณะแล้วไม่อาจแยกได้จากวัตถุอื่นๆ หลังจากได้มีการส่งมอบ

^{๒๑๗} Article 14(4)(b)

^{๒๑๘} Article 14(5)

^{๒๑๙} Article 15(1)

^{๒๒๐} Article 15(2)

- สิ่งบันทึกเสียง วิดีโอ หรือคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ที่ถูกปิดผนึกและมีการแกะผนึกออกหลังจากการส่งมอบ

- หนังสือพิมพ์ วารสาร หรือนิตยสาร เว้นแต่สัญญาสมัครสมาชิกสิ่งพิมพ์ดังกล่าว

๔) การจำหน่ายสินค้าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ที่ซึ่งได้มีการตกลงราคาในเวลาที่ทำสัญญาซื้อขายและต้องมีการส่งมอบภายใน ๓๐ วัน และมูลค่าที่แท้จริงของสินค้าขึ้นอยู่กับความผันผวนในตลาดซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้ประกอบการ

๕) สัญญาที่ซึ่งผู้บริโภคร้องขอให้ผู้ประกอบการมายังสถานที่ของผู้บริโภคเพื่อทำการซ่อมแซมหรือสงวนรักษาทรัพย์สินอย่างเร่งด่วน แต่ผู้บริโภครยังคงมีสิทธิถอนตัวออกจากสัญญา ถ้าหากผู้ประกอบการได้ให้บริการนอกเหนือจากที่ผู้บริโภคร้องขอหรือมีการจำหน่ายสินค้า นอกเหนือจากสินค้าที่จำเป็นในการซ่อมแซมหรือสงวนรักษาทรัพย์สิน

๖) สัญญาที่พำขึ้นในการประมูลสาธารณะ (public auction)

๗) การให้ที่พักที่ไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์ในการพักอาศัย การขนส่งสินค้า การให้เช่ารถยนต์ การจัดเลี้ยงหรือบริการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมพักผ่อนที่ต้องดำเนินการในวันที่กำหนดหรือระยะเวลาที่กำหนด

(๑.๘) บทบัญญัติอื่น ๆ

นอกจากข้อกำหนดฯ จะรับรองสิทธิในการได้รับข้อมูลก่อนสัญญาและสิทธิในการถอนตัวออกจากสัญญาแล้ว ยังได้ให้การคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ด้วย ได้แก่

๑) การส่งมอบ ในสัญญาซื้อขาย ผู้ประกอบการมีหน้าที่จัดส่งสินค้าโดยการโอนการครอบครองทางกายภาพให้แก่ผู้บริโภคหรือทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าควบคุมสินค้าตามกำหนดเวลาที่ตกลงกัน หรือถ้าไม่ได้กำหนดเวลาไว้ ผู้ประกอบการต้องส่งมอบโดยไม่ชักช้า ภายในระยะเวลาไม่เกิน ๓๐ วันนับแต่วันที่ตกลงทำสัญญา ถ้าผู้ประกอบการไม่สามารถส่งสินค้าได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ผู้บริโภคมียุติเรียกร้องให้ผู้ประกอบการส่งสินค้าภายในระยะเวลาตามสมควร ถ้าผู้ประกอบการไม่สามารถส่งสินค้าได้ภายในระยะเวลาดังกล่าว ผู้บริโภคมียุติสัญญาได้^{๒๒๑} อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีเมื่อผู้ประกอบการไม่ส่งมอบสินค้า ผู้บริโภคสามารถบอกเลิกสัญญาได้ทันที เช่น กรณีที่ผู้ประกอบการปฏิเสธที่จะส่งมอบ หรือกำหนดเวลาส่งมอบเป็นสาระสำคัญเมื่อคำนึงถึงสถานการณ์แวดล้อมในการทำสัญญา^{๒๒๒}

เมื่อมีการเลิกสัญญาแล้วผู้ประกอบการต้องใช้เงินคืนทั้งหมดตามสัญญาโดยไม่ชักช้า^{๒๒๓} นอกจากนี้สิทธิเลิกสัญญาแล้วผู้บริโภครยังคงมีสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายตามกฎหมายภายในของรัฐ^{๒๒๔}

๒) การโอนความเสี่ยงภัย

^{๒๒๑} Article 18(1), (2) para 1.

^{๒๒๒} Article 18(2) para 2.

^{๒๒๓} Article 18(3)

^{๒๒๔} Article 18(4)

ในสัญญาซื้อขายที่ผู้ประกอบการส่งสินค้าให้แก่ผู้บริโภค ความเสี่ยงในการที่สินค้าจะสูญหายหรือเสียหายตกอยู่กับผู้บริโภคเมื่อผู้บริโภคหรือบุคคลที่สามที่ผู้บริโภคกำหนดไว้ นอกเหนือจากผู้ขนส่งได้ครอบครองสินค้าทางกายภาพ อย่างไรก็ตาม ความเสี่ยงจะตกอยู่กับผู้ขนส่ง เมื่อได้มีการส่งมอบสินค้าแก่ผู้ขนส่ง ถ้าผู้ขนส่งเป็นผู้ได้รับมอบหมายหน้าที่จากผู้บริโภคในการขนส่งสินค้า โดยที่การมอบหมายนี้ผู้ประกอบการไม่ได้เป็นผู้เสนอ^{๒๒๕}

๓) ค่าธรรมเนียมในการใช้วิธีการชำระเงิน

รัฐสมาชิกจะต้องห้ามไม่ให้ผู้ประกอบการคิดค่าธรรมเนียมจากผู้บริโภคในการใช้วิธีการชำระเงินที่กำหนดไว้เกินกว่าค่าใช้จ่ายที่ผู้ประกอบการได้รับภาระในการใช้วิธีการชำระเงินดังกล่าว^{๒๒๖}

๔) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ

ก่อนที่ผู้บริโภคจะเข้าผูกพันในสัญญาหรือข้อเสนอ ผู้ประกอบการจะต้องขอความยินยอมโดยชัดแจ้งจากผู้บริโภคในเรื่องเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายอื่นๆที่เพิ่มเติมนอกเหนือจากค่าตอบแทนที่ตกลงกันสำหรับหน้าที่หลักตามสัญญาของผู้ประกอบการ ถ้าผู้ประกอบการไม่ได้รับความยินยอมโดยชัดแจ้ง แต่ได้ใช้วิธีการกำหนดตัวเลือกที่ผู้บริโภคจะต้องปฏิเสธเพื่อหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะเรียกเงินค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมดังกล่าวคืน^{๒๒๗}

๕) การสื่อสารทางโทรศัพท์

ประเทศสมาชิกจะต้องทำให้แน่ใจว่าในกรณีที่ผู้ประกอบการใช้สายโทรศัพท์สำหรับการติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับสัญญา ผู้บริโภคจะต้องไม่ถูกจัดเก็บค่าบริการสูงกว่าอัตราพื้นฐาน (basic rate)^{๒๒๘}

สรุป

พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint 2007) และพิมพ์เขียวประชาคมอาเซียน ๒๐๑๘ กำหนดเป้าหมายของอาเซียนในการเป็นประชาคมที่มีพลวัต ส่งเสริมการสร้างสรรค์นวัตกรรม มีความสามารถในการแข่งขัน สามารถเชื่อมโยงเศรษฐกิจประเทศสมาชิกเข้าด้วยกัน ซึ่งมีพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นปัจจัยหนึ่งในการขับเคลื่อนเป้าหมายดังกล่าว ภูมิภาคอาเซียนถือเป็นตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ศักยภาพ เนื่องจากอัตราการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการใช้สมาร์ตโฟนเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศของแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนยังมีช่องว่าง (Gap) ของระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันมาก ประชาคมอาเซียนจึงต้องดำเนินการพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและกฎหมายให้อยู่ในระดับเดียวกัน ประชาคมอาเซียนจึงมี e-ASEAN Framework Agreement ที่กำหนดหน้าที่ของประเทศสมาชิกในการส่งเสริม

^{๒๒๕} Article 20.

^{๒๒๖} Article 19

^{๒๒๗} Article 22

^{๒๒๘} Article 21

กิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งรวมถึงการสร้างเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคโดยการจัดให้มีกรอบกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ ผู้บริโภคที่ทำธุรกรรมออนไลน์มีความเสี่ยงมากกว่าผู้บริโภคทั่วไปเนื่องจากไม่มีการสื่อสารเฉพาะหน้าระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภค การขาดอำนาจต่อรอง ความไม่สมดุลกันของข้อมูล และลักษณะข้ามพรมแดนของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์อื่นทำให้เกิดความไม่แน่นอนในเรื่องกฎหมายที่บังคับใช้ ด้วยเหตุนี้ ทรานส์-อาเซียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งพิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๒๐๖๘ จึงกำหนดให้มีกรอบร่วมกันในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยการออกกฎหมายที่ให้การคุ้มครองผู้บริโภคในระดับสูง เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ประเทศสมาชิกจึงควรรับเอาแนวปฏิบัติที่ดี ไม่ว่าจะเป็น คำแนะนำของ OECD ว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ หรือข้อกำหนดของสหภาพยุโรปว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภค มาเป็นตัวอย่างในการพัฒนากฎหมายภายในและบูรณาการกฎหมาย ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องการได้รับข้อมูลก่อนสัญญา และสิทธิในการเลิกสัญญาฝ่ายเดียวของผู้บริโภค เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการวิเคราะห์ความพร้อมของกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนในบทที่ ๔ และเพื่อเป็นมาตรฐานในการเตรียมความพร้อมกฎหมายไทย และการบูรณาการกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนในบทที่ ๕ ต่อไป

บทที่ ๔

กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ในประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน

บทนี้มีเนื้อหาแบ่งได้เป็น ๒ ส่วน ในส่วนแรกผู้วิจัยจะศึกษาสถานการณ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเลือกศึกษากฎหมายของประเทศสมาชิก ๓ ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย มาเลเซีย และเวียดนาม เพื่อจะได้ทราบว่าในปัจจุบันประเทศสมาชิกได้มีความก้าวหน้าในการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มากน้อยเพียงใด และกฎหมายของประเทศสมาชิกมีความเหมือนและแตกต่างกันอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการรับรองสิทธิของผู้บริโภคในการได้รับข้อมูลก่อนสัญญา และสิทธิเลิกสัญญา ในส่วนที่สองผู้วิจัยจะวิเคราะห์ความพร้อมของกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกในการรองรับประชาคมอาเซียน โดยนำมาตราฐานสากลที่กำหนดโดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) และกฎหมายของสหภาพยุโรปที่ได้ศึกษามาแล้วในบทที่ ๓ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

๔.๑ สถานการณ์ทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของประเทศสมาชิกอาเซียน

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะศึกษากฎหมายภายในของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน ๓ ประเทศ เริ่มจากการสำรวจกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในภาพรวม จากนั้นจะได้วิเคราะห์กฎหมายดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในการให้ข้อมูลก่อนทำสัญญาและสิทธิเลิกสัญญาโดยละเอียดเพื่อทราบว่ากฎหมายที่มีอยู่นั้นได้ให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคเพียงใด

๔.๑.๑ ประเทศไทย

พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นเรื่อยๆ ในปี ๒๕๕๗ พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยมีมูลค่า ๒,๐๓๓,๔๙๓.๔ ล้านบาท อัตราการเติบโตปี ๒๕๕๗-๒๕๕๘ คือร้อยละ ๓.๖๕ ส่วนใหญ่เป็นการทำธุรกรรมระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจ (B2B) อย่างไรก็ดี พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภค (B2C) มีอัตราการเติบโตค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับธุรกรรมประเภทอื่น และเมื่อเทียบกับมูลค่าพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภคในประเทศอาเซียนอื่น พบว่าในปี ๒๕๕๗ พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภคในประเทศไทยมีมูลค่าสูงที่สุด^{๒๒๙}

๔.๑.๑.๑ ภาพรวมของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทย

การคำนึงถึงสิทธิของผู้บริโภคในประเทศไทยครั้งแรกเริ่มจากการออกพระราชบัญญัติหรือน้ำมัน พ.ศ. ๒๔๗๐ เพื่อป้องกันความเสียหายที่เกิดจากบริโภคหรือน้ำมัน การพยายามให้มีกฎหมาย

^{๒๒๙} สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, มูลค่าพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ๒๕๕๘, [ออนไลน์], สืบค้นจาก <https://www.eta.or.th/publishing-detail/e-commerce2015.html>, [๑๐ กันยายน ๒๕๕๙].

คุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคเริ่มเด่นชัดขึ้นเมื่อสภาสตรีแห่งประเทศไทย ตระหนักถึงความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาลึกเกี่ยวกับการบริโภคโดยมีการจัดตั้งกรมการศึกษาและส่งเสริมผู้บริโภคขึ้น แต่ยังไม่มีการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างเป็นทางการ ต่อมาในรัฐบาลสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ มีการริเริ่มร่างกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อให้มีคณะกรรมการปฏิบัติตามกฎหมายภายใต้ความรับผิดชอบของคณะรัฐมนตรี คณะอนุกรรมการยกร่างกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคได้ดำเนินการยกร่างเสนอรัฐบาลนำเสนอต่อสภา จนกระทั่งตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ และมีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นเป็นหน่วยงานสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี^{๒๓๐} ปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับทั้งที่เป็นกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และกฎหมายลำดับรองต่าง ๆ

สิทธิของผู้บริโภคได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งกำหนดบทบัญญัติเพื่อให้ความคุ้มครองผู้บริโภคไว้ในมาตรา ๕๗ ซึ่งกำหนดให้สิทธิผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองและจัดตั้งองค์กรอิสระในการให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎและข้อบังคับ และให้ความเห็นในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ต่อมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้มีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคไว้เช่นเดียวกันในมาตรา ๖๑ โดยกำหนดให้ผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองในเรื่องการได้รับข้อมูลที่เป็นความจริง มีสิทธิร้องเรียนเพื่อให้ได้รับการเยียวยาความเสียหาย และมีสิทธิรวมตัวกันเพื่อพิทักษ์สิทธิของตน อีกทั้งยังมีการกำหนดให้มีองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคที่เป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ตรวจสอบและรายงานการกระทำ นอกจากกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญแล้ว ได้มีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติซึ่งได้กำหนดรายละเอียดในการคุ้มครองผู้บริโภคทั้งในขั้นตอนก่อนทำสัญญา ในขณะที่ทำสัญญา และหลังทำสัญญา อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายสำหรับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะ แต่ก็มีพระราชบัญญัติหลายฉบับที่เกี่ยวข้องและน่าจะสามารถนำมาปรับใช้เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ได้ดังนี้

(๑) พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นกฎหมายที่ได้รับการตราขึ้นเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่ตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบจากการเสนอสินค้าและบริการผ่านการตลาดและการโฆษณาของผู้ประกอบธุรกิจซึ่งไม่อาจทราบภาวะตลาดและความจริงเกี่ยวกับคุณภาพและราคาสินค้าและบริการได้อย่างถูกต้อง ต่อมาในการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๑ กฎหมายได้ขยายความคุ้มครองผู้บริโภคให้รวมถึงการได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญาด้วย พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคได้ให้การรับรองสิทธิของผู้บริโภค ๕ ประการด้วยกัน ได้แก่

- สิทธิที่จะได้รับข่าวสารรวมทั้งคำพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ
- สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ

^{๒๓๐} สุภัทร แสงประดับ, (๒๕๕๖), ปัญหากฎหมายในการพิจารณาคดีคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, หน้า ๑๖-๑๘.

- สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ
- สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา
- สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหายเมื่อมีการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคที่กล่าวมาข้างต้น^{๒๓๑}

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ มีดังนี้

๑. การคุ้มครองผู้บริโภคด้านโฆษณา

กฎหมายกำหนดให้การโฆษณานั้นจะต้องไม่ใช่ข้อความที่ไม่เป็นธรรมหรืออาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมส่วนรวม^{๒๓๒} โดยวิธีการโฆษณานั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายหรือก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้บริโภค^{๒๓๓} นอกจากนี้ กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณามีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมเนื้อหาในการโฆษณาหลายประการด้วยกัน^{๒๓๔} อีกทั้งมีอำนาจในการสั่งให้แก้ไขหรือสั่งห้ามโฆษณาได้ในกรณีที่ผู้ประกอบการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

๒. การคุ้มครองผู้บริโภคด้านฉลาก

กฎหมายกำหนดให้สินค้าที่ผลิตโดยโรงงานและสินค้าที่นำเข้ามาเพื่อขายเป็นสินค้าที่ถูกควบคุมฉลาก นอกจากนี้คณะกรรมการว่าด้วยฉลากยังอาจกำหนดให้สินค้าที่อาจเป็นอันตรายเนื่องจากการใช้หรือโดยสภาพหรือเป็นสินค้าที่ประชาชนทั่วไปใช้เป็นประจำเป็นสินค้าควบคุมฉลากก็ได้^{๒๓๕} โดยที่ฉลากจะต้องมีลักษณะและข้อความตามที่กฎหมายกำหนด เช่น จะต้องใช้ข้อความที่เป็นความจริง ไม่ทำให้เกิดความเข้าใจ จะต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับผู้ผลิตหรือผู้นำเข้ามาจำหน่าย จะต้องมีราคา ปริมาณ วิธีใช้ ข้อแนะนำ คำเตือน เป็นต้น^{๒๓๖} หากผู้ประกอบการธุรกิจฝ่าฝืน คณะกรรมการมีอำนาจสั่งให้เลิกใช้ฉลากนั้นหรือให้ดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้อง^{๒๓๗}

๓. การคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญา

ให้อำนาจแก่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาในการกำหนดให้การประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือบริการที่มีกฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ หรือที่ตามปกติประเพณีทำเป็นหนังสือ เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา^{๒๓๘} และกำหนดว่าในการประกอบธุรกิจดังกล่าว สัญญาที่ผู้ประกอบการทำกับผู้บริโภคจะต้องมีลักษณะสัญญาที่กำหนด กล่าวคือ (๑) จะต้องใช้ข้อสัญญาที่จำเป็นซึ่งถ้าหากไม่ใช้จะทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบเกินสมควร และ (๒) ห้ามมิให้ใช้ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค รายละเอียดเป็นไปตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา^{๒๓๙} นอกจากนี้ กฎหมายได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการด้านสัญญาที่สำคัญหลายประการในการควบคุมสัญญา

^{๒๓๑} มาตรา ๔

^{๒๓๒} มาตรา ๒๒

^{๒๓๓} มาตรา ๒๓

^{๒๓๔} มาตรา ๒๔-๒๖

^{๒๓๕} มาตรา ๓๐

^{๒๓๖} มาตรา ๓๑

^{๒๓๗} มาตรา ๓๓

^{๒๓๘} มาตรา ๓๕ ทวิ วรรค ๑

^{๒๓๙} มาตรา ๓๕ ทวิ วรรค ๒

- อำนาจในการกำหนดให้การประกอบธุรกิจใดเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา^{๒๔๐}
- อำนาจในการกำหนดให้ธุรกิจที่ควบคุมสัญญาใช้ข้อสัญญา หรือใช้ข้อสัญญาโดยมีเงื่อนไขในการใช้ข้อสัญญา ซึ่งถ้าสัญญาใดไม่ใช่ข้อสัญญา หรือใช้ข้อสัญญาที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขกฎหมายให้ถือว่าสัญญานั้นใช้ข้อสัญญาตามที่ประกาศของคณะกรรมการด้านสัญญากำหนด หรือใช้ข้อสัญญาตามเงื่อนไขตามที่ประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนด แล้วแต่กรณี^{๒๔๑}
- อำนาจในการกำหนดให้ธุรกิจที่ควบคุมสัญญาไม่ใช่ข้อสัญญาที่กำหนด ถ้าหากสัญญาของผู้ประกอบธุรกิจมีการใช้ข้อสัญญาที่ห้ามมิให้ใช้แล้ว กฎหมายให้ถือว่าสัญญาไม่มีข้อสัญญา เช่นว่านั้น^{๒๔๒}
- อำนาจในการควบคุมรายการในหลักฐานการรับเงิน โดยที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญามีอำนาจในการกำหนดให้การประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือบริการบางอย่างเป็นธุรกิจที่ควบคุมรายการในหลักฐานการรับเงิน ทั้งนี้ โดยไม่คำนึงถึงว่าสัญญาขายสินค้าหรือบริการนั้นเป็นสัญญาที่กฎหมายกำหนดให้ทำเป็นหนังสือ หรือที่ปกติประเพณีต้องทำเป็นหนังสือหรือไม่ หลักฐานการรับเงินจะต้องมีลักษณะที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ (๑) จะต้องใช้ข้อสัญญาที่จำเป็นซึ่งถ้าหากไม่ใช่จะทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบเกินสมควร และ (๒) ห้ามมิให้ใช้ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมแก่ผู้บริโภค รายละเอียดเป็นไปตามที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดในพระราชกฤษฎีกา^{๒๔๓} เมื่อคณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดให้หลักฐานการรับเงินต้องใช้ข้อความใด หรือห้ามมิให้ใช้ข้อความใดแล้ว หากมีการฝ่าฝืนไม่ใช่ข้อความที่กำหนดให้ใช้ หรือใช้ข้อความที่ห้ามมิให้ใช้ กฎหมายให้ถือว่าหลักฐานการรับเงินมีข้อความที่กำหนดให้มี และไม่มีข้อความที่ห้ามมิให้มี^{๒๔๔}
- อำนาจในการควบคุมการให้สัญญารับประกันของผู้ประกอบธุรกิจ กฎหมายกำหนดว่าในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือบริการให้คำมั่นว่าจะทำสัญญารับประกันไว้แก่ผู้บริโภค สัญญาดังกล่าวต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อของผู้ประกอบธุรกิจหรือผู้แทน และต้องส่งมอบสัญญานั้นให้แก่ผู้บริโภคพร้อมกับส่งมอบสินค้าหรือให้บริการด้วย^{๒๔๕}

๔. หน่วยงานคุ้มครองผู้บริโภค

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค กำหนดให้มีหน่วยงานคุ้มครองผู้บริโภค ได้แก่

ก. คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีอำนาจและหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา ๑๐ หลายประการด้วยกัน อำนาจหน้าที่ประการสำคัญได้แก่ อำนาจและหน้าที่ในการพิจารณาเรื่องราวร้องทุกข์จากผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายอันเนื่องมาจากการประกอบธุรกิจ อำนาจและหน้าที่ในการดำเนินการเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่เป็นอันตรายแก่ผู้บริโภค และอำนาจและหน้าที่ในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคที่คณะกรรมการเห็นสมควรหรือที่ได้รับการร้องขอ^{๒๔๖}

^{๒๔๐} มาตรา ๓๕ ทวิ

^{๒๔๑} มาตรา ๓๕ ตริ

^{๒๔๒} มาตรา ๓๕ จัตวา

^{๒๔๓} มาตรา ๓๕ เบญจ

^{๒๔๔} มาตรา ๓๕ ฉ

^{๒๔๕} มาตรา ๓๕ สัตต

^{๒๔๖} มาตรา ๑๐

ตามมาตรา ๓๖ คณะกรรมการมีอำนาจในการสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจพิสูจน์สินค้า
กรณีสงสัยว่าสินค้าอาจเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภค มาตรา ๓๘ ให้อำนาจในทำนองเดียวกันในกรณีการ
พิสูจน์บริการ

มาตรา ๓๙ เมื่อคณะกรรมการเห็นสมควรหรือผู้บริโภคที่ถูกละเมิดสิทธิร้องขอ
หากเห็นว่าการดำเนินคดีนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคโดยรวม คณะกรรมการมีอำนาจในการ
ดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค นอกจากนี้ คณะกรรมการยังมีอำนาจในการรับรอง
มูลนิธิหรือสมาคมที่สามารถมีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคอีกด้วย^{๒๔๗}

ข. คณะกรรมการเฉพาะเรื่อง พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค มาตรา ๑๔ กำหนดให้
ต้องมีคณะกรรมการต่อไปนี้

- คณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณา
- คณะกรรมการว่าด้วยฉลาก
- คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา

ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการแต่งตั้งโดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค
มีอำนาจและหน้าที่ตามที่พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคกำหนดหรือที่คณะกรรมการคุ้มครอง
ผู้บริโภคมอบหมาย^{๒๔๘} และยังมีอำนาจสั่งให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งส่งเอกสารหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่อง
ที่มีผู้ร้องทุกข์หรือเรื่องอื่นใดที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคมาพิจารณา หรือเรียกให้บุคคลที่เกี่ยวข้อง
มาชี้แจงก็ได้^{๒๔๙}

ค. สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

กฎหมายกำหนดให้มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นในสำนัก
นายกรัฐมนตรี^{๒๕๐} และกำหนดให้มีอำนาจและหน้าที่ตามมาตรา ๒๐ หลายประการ เช่น การรับ
เรื่องราวร้องทุกข์จากผู้บริโภคเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ติดตามและสอดส่อง
พฤติกรรมของผู้ประกอบธุรกิจซึ่งมีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค และจัดให้มีการทดสอบ
หรือพิสูจน์สินค้าหรือบริการที่เห็นสมควรและจำเป็นเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

(๒) พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๔๐

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับการ
พิจารณาว่าเป็นฝ่ายที่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจน้อยกว่าผู้ประกอบธุรกิจ ในการทำสัญญาผู้บริโภค
จึงอาจถูกเอาเปรียบได้ ถ้าหากนำหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนามาใช้กับสัญญาระหว่างบุคคล
ดังกล่าวแล้วจะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม กฎหมายฉบับนี้ได้รับการบัญญัติขึ้นเพื่อจำกัด
กรอบของหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนาและเสรีภาพของบุคคลเพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรม
โดยกำหนดไว้ชัดเจนว่าคู่สัญญาไม่อาจทำข้อตกลงไม่ให้นำพระราชบัญญัติฉบับนี้มาใช้ไม่ว่าทั้งหมด

^{๒๔๗} มาตรา ๔๐

^{๒๔๘} มาตรา ๑๔

^{๒๔๙} มาตรา ๑๗

^{๒๕๐} มาตรา ๑๙

หรือบางส่วนไม่ได้ ถ้ามีข้อสัญญาเช่นว่านี้ ข้อสัญญาดังกล่าวจะเป็นโมฆะ^{๒๕๐} พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมนี้ได้นำแนวคิดของกฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมของประเทศอังกฤษ เยอรมัน และฝรั่งเศส โดยเฉพาะบทบัญญัติส่วนใหญ่จะนำมาจากกฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมของประเทศอังกฤษ ค.ศ. ๑๙๗๗ (Unfair Contract Terms Act 1977)^{๒๕๑}

พระราชบัญญัติใช้บังคับแก่คู่สัญญาที่มีลักษณะเฉพาะตามที่กฎหมายกำหนด ได้แก่

๑. คู่สัญญาในสัญญาที่ทำระหว่างผู้ประกอบการค้าหรือวิชาชีพกับผู้บริโภค

กฎหมายฉบับนี้ได้ให้ความหมายของ “ผู้บริโภค” ว่าหมายถึง “ผู้เข้าทำสัญญาในฐานะผู้ซื้อ ผู้เช่า ผู้เช่าซื้อ ผู้กู้ ผู้เอาประกันภัย หรือผู้เข้าทำสัญญาอื่นใดเพื่อให้ได้มา ซึ่งทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใดโดยมีค่าตอบแทน ทั้งนี้ การเข้าทำสัญญานั้นต้องเป็นไปโดยมิใช่เพื่อการค้า ทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใดนั้น และให้หมายความรวมถึงผู้เข้าทำสัญญาในฐานะผู้ค้าประกันของบุคคลดังกล่าวซึ่งมิได้กระทำเพื่อการค้าด้วย”^{๒๕๒} ส่วนคำว่า “ผู้ประกอบการค้าหรือวิชาชีพ” หมายถึง “ผู้เข้าทำสัญญาในฐานะผู้ขาย ผู้ให้เช่า ผู้ให้เช่าซื้อ ผู้ให้กู้ ผู้รับประกันภัย หรือผู้เข้าทำสัญญาอื่นใดเพื่อจัดให้ซึ่งทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใด ทั้งนี้ การเข้าทำสัญญานั้นต้องเป็นไปเพื่อการค้า ทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใดนั้นเป็นทางค้าปกติของตน”^{๒๕๓}

จากความหมายดังกล่าว การวินิจฉัยว่าบุคคลใดเป็นผู้บริโภคหรือไม่ จึงมีหลักเกณฑ์สองประการด้วยกัน ประการแรก บุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ได้มาซึ่งทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใดโดยมีค่าตอบแทน และประการที่สอง บุคคลนั้นเข้าทำสัญญาโดยมิใช่เพื่อการค้า แต่เพื่อการบริโภคส่วนตัวและครอบครัว^{๒๕๔} มีปัญหาว่า บุคคลที่จะเป็นผู้บริโภคตามกฎหมายนี้ จะต้องเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้นหรือไม่ หรือหมายรวมถึงนิติบุคคลด้วย^{๒๕๕}

๒. คู่สัญญาในสัญญาสำเร็จรูป

“สัญญาสำเร็จรูป” หมายความว่า “สัญญาที่ทำเป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีการกำหนดข้อสัญญาที่เป็นสาระสำคัญไว้ล่วงหน้า ไม่ว่าจะทำในรูปแบบใด ซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดนำมาใช้ในการประกอบกิจการของตน” สัญญาประเภทนี้เป็นสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งทำไว้ล่วงหน้าเพื่อนำมาใช้กับคู่สัญญาอีกฝ่าย โดยที่คู่สัญญาฝ่ายหลังไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดข้อสัญญา และไม่มีโอกาสที่จะเจรจาต่อรองเนื้อหาของสัญญา กฎหมายจึงต้องควบคุมเนื้อหาของสัญญาประเภทดังกล่าว มีปัญหาว่า คู่สัญญาฝ่ายที่รับสัญญาสำเร็จรูป จะต้องเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้นหรือไม่ หรือสามารถรวมถึงนิติบุคคลด้วย ซึ่งในปัญหานี้มีผู้เห็นว่า หมายถึงคู่สัญญาที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น^{๒๕๖}

^{๒๕๐} มาตรา ๑๑

^{๒๕๑} วัฒนา เทพพิศดาพร, (๒๕๔๕), แนวความคิดและวิธีการเพื่อการวินิจฉัยความเป็นธรรมตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๔๐, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๒๓๓.

^{๒๕๒} มาตรา ๓

^{๒๕๓} มาตรา ๓

^{๒๕๔} คาราวร ธีระวัฒน์, (๒๕๕๔), สัญญาผู้บริโภค, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

^{๒๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๓.

^{๒๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๒.

๓. คู่สัญญาในสัญญาขายฝาก

คู่สัญญาในสัญญาขายฝาก เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๙๑

สาระสำคัญของการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม มีดังนี้

๑. ข้อสัญญาที่ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝากได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร^{๒๕๘}

กฎหมายกำหนดว่าถ้าในสัญญามีข้อสัญญาที่ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝากได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายเกินสมควร ให้ถือว่าข้อสัญญานั้น เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และมีผลบังคับได้เพียงที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี ทั้งนี้ กฎหมาย ยกตัวอย่างกรณีทีถือว่าเป็นข้อสัญญาไม่เป็นธรรมไว้หลายประการ ตัวอย่างเช่น ข้อตกลงหรือจำกัด ความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจในความรับผิดชอบที่เกิดจากการผิดสัญญาของผู้ประกอบธุรกิจ ข้อตกลง ให้ผู้บริโภคหรือคู่สัญญาฝ่ายที่รับเอาข้อสัญญาสำเร็จรูปต้องรับผิดชอบหรือรับภาระมากกว่าที่กฎหมาย กำหนด เป็นต้น^{๒๕๙}

๒. ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดในความชำรุดบกพร่องหรือรอนสิทธิในสัญญา ที่ต้องมีการส่งมอบทรัพย์สิน^{๒๖๐}

ในการทำสัญญาเป็นสัญญาระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบกิจการค้าหรือวิชาชีพที่ จะต้องมีการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบซึ่งอาจเป็นกรณีที่มีการโอนกรรมสิทธิ์ เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญา แลกเปลี่ยน หรือที่ไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์ก็ได้ เช่น สัญญาเช่าทรัพย์สิน สัญญาที่มีการให้เบี้ยปรับเป็น ทรัพย์สิน เป็นต้น^{๒๖๑} กฎหมายกำหนดห้ามมิให้มีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบ ธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือรอนสิทธิ

การคุ้มครองผู้บริโภคดังกล่าวมานี้ จึงมีผลเป็นการจำกัดเสรีภาพของคู่สัญญาในการ กำหนดข้อสัญญา และยังให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคมากกว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่ง ยอมให้คู่สัญญาใช้เสรีภาพในการตกลงยกเว้นความรับผิดของผู้ขายได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์ มาตรา ๔๘๓

๓. ข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญา ในความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัย

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม มาตรา ๘ กำหนดว่า “ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ทำไว้ล่วงหน้า เพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญาในความ เสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยของผู้อื่นอันเกิดจากการกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ

^{๒๕๘} มาตรา ๔ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.๒๕๕๐

^{๒๕๙} มาตรา ๔(๑) และ(๒)

^{๒๖๐} มาตรา ๖

^{๒๖๑} ดารารพร ธีระวัฒน์, (๒๕๕๙), สัญญาผู้บริโภค, หน้า ๑๓๓.

ของผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความ หรือของบุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความต้องรับผิดชอบด้วย จะนำมาอ้างเป็นข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไม่ได้”

แต่ถ้าไม่ได้เป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัย เช่น ความเสียหายต่อทรัพย์สิน หรือต่อชื่อเสียงแล้ว ข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดมีผลบังคับได้เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี

๔. ข้อสัญญาที่เกี่ยวกับการริบมัดจำที่กำหนดไว้สูงเกินส่วน^{๒๖๖}

ในกรณีที่มีการวางมัดจำที่สูงเกินส่วน กฎหมายกำหนดให้ศาลสามารถลดลงให้รับได้เท่าความเสียหายที่แท้จริง

๕. ความตกลงหรือยินยอมของผู้เสียหายสำหรับการกระทำที่ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

กฎหมายกำหนดไม่ให้อ้างความตกลงหรือยินยอมของผู้เสียหายมาเป็นเหตุยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิด

(๓) พระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕

พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคจากการถูกหลอกลวงหรือจากผู้ประกอบธุรกิจจำหน่ายสินค้าหรือบริการด้วยวิธีการเสนอขายสินค้าหรือบริการแก่ผู้บริโภคโดยตรงผ่านผู้จำหน่ายอิสระหรือตัวแทนขายตรง ทำให้ผู้บริโภคไม่สามารถตัดสินใจได้อย่างอิสระและรอบคอบ หรืออาจเสนอขายผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสินค้าหรือบริการนั้นอาจไม่ตรงกับคำกล่าวอ้างตามที่ได้โฆษณาส่งผลให้ผู้บริโภคตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบและก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม สาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้มีดังนี้

๑. ลักษณะของการประกอบธุรกิจที่ถูกควบคุมภายใต้พระราชบัญญัติ

พระราชบัญญัติฉบับนี้ควบคุมการประกอบธุรกิจสองประเภท ได้แก่ การขายตรง (direct sale) และการตลาดแบบตรง (direct marketing) การขายตรงหมายถึง “การทำตลาดสินค้าหรือบริการในลักษณะของการนำเสนอขายต่อผู้บริโภคโดยตรง ณ ที่อยู่อาศัยหรือสถานที่ทำงานของผู้บริโภคหรือของผู้อื่น หรือสถานที่อื่นที่ไม่ใช่สถานที่ประกอบการค้าเป็นปกติธุระ โดยผ่านตัวแทนขายตรงหรือผู้จำหน่ายอิสระชั้นเดียวหรือหลายชั้นแต่ไม่รวมถึงนิติกรรมตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” ดังนั้น การขายตรง จึงเป็นการขายสินค้าหรือบริการให้แก่ผู้บริโภค ณ สถานที่ที่ไม่ใช่สถานที่ประกอบการค้าปกติของผู้ขาย โดยผ่านตัวแทนขายตรงหรือผู้จำหน่ายอิสระ ในขณะที่การตลาดแบบตรง หมายถึง “การทำตลาดสินค้าหรือบริการในลักษณะของการสื่อสารข้อมูลเพื่อเสนอขายสินค้าหรือบริการโดยตรงต่อผู้บริโภคซึ่งอยู่ห่างโดยระยะทางและมุ่งหวังให้ผู้บริโภคแต่ละรายตอบกลับเพื่อซื้อสินค้าหรือบริการจากผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงนั้น” จากนิยามดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า การตลาดแบบตรงนั้น เป็นการเสนอขายสินค้าหรือบริการโดยการสื่อสารผ่านสื่อต่าง ๆ ไปยังผู้บริโภคโดยตรงที่อยู่ห่างโดยระยะทางเพื่อให้ผู้บริโภคตอบกลับเพื่อซื้อสินค้าหรือบริการ ทั้งนี้ โดยไม่ผ่านคนกลาง

^{๒๖๖} มาตรา ๗

ดังเช่นกรณีการขายตรง^{๒๖๓} กฎหมายกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงหรือการตลาดแบบตรง จะต้องจดทะเบียนการประกอบธุรกิจ^{๒๖๔}

๒. หน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจ

ก. ผู้ประกอบธุรกิจขายตรง

กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงต้องจดทะเบียนการประกอบธุรกิจขายตรง^{๒๖๕} เพื่อประโยชน์ในการควบคุมการประกอบธุรกิจ นอกจากนี้ กฎหมายกำหนดเป็นหน้าที่ของผู้จำหน่ายอิสระในการนำสินค้าหรือบริการไปเสนอขายตรงต่อผู้บริโภคจะต้องดำเนินการตามเงื่อนไขและแผนการขายที่ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงกำหนด ผู้จำหน่ายอิสระ เป็นผู้ที่ได้รับโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าและบริการของผู้ประกอบธุรกิจ และนำมาจำหน่ายแก่ผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับสินค้าหรือบริการอย่างครบถ้วน ถูกต้อง เป็นไปตามที่ผู้ประกอบธุรกิจกำหนด กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้จำหน่ายอิสระต้องดำเนินการตามเงื่อนไขและแผนการขายที่ผู้ประกอบธุรกิจกำหนด ซึ่งเงื่อนไขและแผนการขายนี้ ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงจะต้องระบุรายละเอียดไว้ในแบบรายงานผลการดำเนินธุรกิจขายตรง^{๒๖๖}

ข. ผู้ประกอบธุรกิจโดยการตลาดแบบตรง

เนื่องจากการตลาดแบบตรง ผู้ซื้อสินค้าและบริการไม่มีโอกาสได้ตรวจสอบสินค้าและบริการได้ การคุ้มครองผู้บริโภคในการประกอบธุรกิจโดยวิธีการนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสม^{๒๖๗}

การสื่อสารข้อมูลเพื่อเสนอขายสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในมาตรา ๒๒ และ ๒๓ ของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งพระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรงให้นำมาใช้โดยอนุโลม^{๒๖๘} ดังนั้นในการโฆษณา ผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงจะต้องไม่ใช่ข้อความที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค หรืออาจก่อให้เกิดผลเสียต่อส่วนรวม ตัวอย่างเช่น ต้องไม่มีข้อความที่เป็นเท็จหรือเกินความจริง ต้องไม่ใช่ข้อความที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ เป็นต้น นอกจากนี้การโฆษณาจะต้องไม่ใช่วิธีการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกายหรือจิตใจ หรือก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้บริโภค

๓. การคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค

ผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัตินี้ หมายถึง “ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรง ผู้ประกอบธุรกิจขายตรง หรือผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง หรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรง ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงหรือผู้ประกอบธุรกิจ

^{๒๖๓} ดารารพ ภิระวัฒน์, (๒๕๕๙), สัญญาผู้บริโภค, หน้า ๑๖๔.

^{๒๖๔} มาตรา ๑๙ และมาตรา ๒๗

^{๒๖๕} มาตรา ๑๙

^{๒๖๖} ดารารพ ภิระวัฒน์, (๒๕๕๙), สัญญาผู้บริโภค, หน้า ๑๖๖.

^{๒๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๖.

^{๒๖๘} มาตรา ๒๙

ตลาดแบบตรงเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ^{๒๖๙} กฎหมายกำหนดสิทธิของผู้บริโภคในการขายตรง และการตลาดแบบตรงไว้หลายประการ ดังนี้

ก. สิทธิในการได้รับเอกสารซื้อขายสินค้าหรือบริการ

กฎหมายกำหนดให้ผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรงหรือผู้ประกอบการธุรกิจการตลาดแบบตรงมีหน้าที่ส่งมอบเอกสารซื้อขายสินค้าหรือบริการแก่ผู้บริโภค โดยเอกสารดังกล่าวจะต้องมีข้อความภาษาไทยที่อ่านเข้าใจง่าย และต้องมีรายละเอียดตามที่กฎหมายกำหนด ดังนี้

- ชื่อผู้ซื้อและผู้ขาย
- วันที่ซื้อขายและวันที่ส่งมอบสินค้าหรือบริการ
- สิทธิของผู้บริโภคในการเลิกสัญญา ซึ่งต้องใช้ตัวอักษรที่เห็นเด่นชัดกว่าข้อความทั่วไป^{๒๗๐}

นอกจากนี้ กฎหมายยังให้อำนาจแก่คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงในการกำหนดรายละเอียดในเอกสารการซื้อขายสินค้าหรือบริการที่ใช้วิธีการดังกล่าว โดยถือเอาราคาสินค้าหรือบริการที่ผู้บริโภคได้รับการคุ้มครองและประเภทสินค้าหรือบริการเป็นสำคัญ เอกสารการชื้อขายอย่างน้อยต้องมีรายการต่อไปนี้

(๑) รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ซื้อและผู้ขาย วันที่ซื้อขายและวันที่ส่งมอบสินค้าหรือบริการ สิทธิของผู้บริโภคในการเลิกสัญญา

(๒) กำหนดเวลา สถานที่ และวิธีการในการชำระหนี้

(๓) สถานที่ และวิธีการในการส่งมอบสินค้าหรือบริการ

(๔) วิธีการเลิกสัญญา

(๕) วิธีการคืนสินค้า

(๖) การรับประกันสินค้า

(๗) การเปลี่ยนสินค้าในกรณีมีความชำรุดบกพร่อง

ในส่วนของคำรับประกันสินค้าหรือบริการนั้น มาตรา ๓๗ ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดให้ต้องทำเป็นภาษาไทย และระบุถึงสิทธิของผู้บริโภคในการเรียกร้องสิทธิที่ชัดเจนและเข้าใจได้

หากผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรงหรือผู้ประกอบการธุรกิจตลาดแบบตรง ไม่จัดให้มีเอกสารที่มีรายละเอียดตามที่กฎหมายกำหนด สัญญาไม่มีผลผูกพันผู้บริโภค

ข. สิทธิในการเลิกสัญญา

นอกจากสิทธิในการได้รับเอกสารเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าและบริการแล้ว กฎหมายยังให้สิทธิที่สำคัญแก่ผู้บริโภคอีกสิทธิหนึ่งก็คือ สิทธิในการเลิกสัญญาโดยที่ไม่ต้องมีความผิดของฝ่ายผู้ประกอบการขายตรงหรือตลาดแบบตรง อันเป็นสิทธิที่กฎหมายกำหนดเป็นพิเศษแตกต่างจากหลักทั่วไปเกี่ยวกับการเลิกสัญญา รายละเอียดในเรื่องนี้ โปรดดู ข้อ ๔.๑.๑.๒

^{๒๖๙} มาตรา ๓

^{๒๗๐} มาตรา ๓๐

๔. คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรง

พระราชบัญญัติกำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงขึ้น^{๒๗๑} โดยให้มีอำนาจและหน้าที่ในการควบคุมการประกอบธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรงและให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในการทำสัญญากับผู้ประกอบธุรกิจดังกล่าวหลายประการด้วยกัน ตัวอย่างเช่น อำนาจและหน้าที่ในการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์จากผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรง ผู้ประกอบธุรกิจแบบตรง หรือผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง แจ่งหรือโฆษณาข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือเสื่อมเสียแก่สิทธิของผู้บริโภค และกำกับดูแลผู้ประกอบธุรกิจขายตรงและผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง เป็นต้น^{๒๗๒}

(๔) พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. ๒๕๕๑

พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้รับการบัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากการใช้สินค้าที่ไม่ปลอดภัย อีกทั้งปัจจุบันการตรวจพบว่าสินค้าไม่ปลอดภัยนั้นเป็นไปได้ยากเนื่องด้วยกระบวนการผลิตที่ใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสูงขึ้นอีกทั้งการพิสูจน์ความตั้งใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าซึ่งตกเป็นภาระของผู้บริโภค ดังนั้นจึงนำหลักความรับผิดชอบเคร่งครัดมาใช้โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบการหรือไม่ก็ตาม ซึ่งผู้เสียหายต้องพิสูจน์ว่าได้รับความเสียหายจากสินค้าของผู้ประกอบการและใช้หรือเก็บรักษาสินค้าเป็นไปตามปกติธรรมดา แต่ผู้ประกอบการอาจไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นหากเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ ข้อตกลงเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบการที่ทำได้ล่วงหน้าก่อนเกิดความเสียหายไม่อาจนำมาอ้างเป็นข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบได้ ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่อาจจะเรียกได้ได้แก่ค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิด ค่าเสียหายต่อจิตใจ และศาลอาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นได้ตามสมควร โดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สมาคม และมูลนิธิที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค มีอำนาจฟ้องเรียกคดีแทนผู้เสียหายได้และได้รับการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียม

(๕) กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองความเป็นส่วนตัว (Privacy)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้ให้การรับรองสิทธิในความเป็นส่วนตัวในมาตรา ๓๔ และ ๓๕ แต่ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่คุ้มครองข้อมูลและความเป็นส่วนตัวอย่างครอบคลุม กล่าวคือ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๒๓ และ ๓๒๔ ให้ความคุ้มครองข้อมูลที่เป็นความลับในความสัมพันธ์บางอย่าง นอกจากนี้ กฎหมายพิเศษก็ให้ความคุ้มครองข้อมูลและความเป็นส่วนตัวในบางกรณีเท่านั้น ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ และ ประกาศคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง แนวนโยบายและแนวปฏิบัติในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งให้การคุ้มครอง

^{๒๗๑} มาตรา ๘

^{๒๗๒} มาตรา ๑๓

ข้อมูลส่วนตัวที่จัดเก็บโดยองค์กรของรัฐ^{๒๗๓} เนื่องจากกฎหมายที่อยู่มีขอบเขตจำกัดไม่ครอบคลุมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในกรณีทั่วไป จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายฉบับใหม่นำไปสู่การเสนอร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.

ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองบุคคลจากการแสวงประโยชน์โดยมิชอบจากข้อมูลเป็นการทั่วไปและจัดให้มีมาตรการคุ้มครองให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัตินี้ไม่ใช่บังคับแก่หน่วยงานของรัฐที่อยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการเว้นแต่รัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณและไม่ใช้บังคับกับบุคคลหรือนิติบุคคลที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อประโยชน์ส่วนตนของบุคคลหรือนิติบุคคลเท่านั้น โดยมีให้ผู้อื่นใช้ข้อมูลส่วนบุคคลนั้นหรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลนั้นต่อผู้อื่น อีกทั้งไม่ใช่บังคับกับบุคคลหรือนิติบุคคลซึ่งใช้หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่ทำการเก็บรวบรวมไว้เฉพาะเพื่อกิจการสื่อมวลชน งานศิลปกรรม หรืองานวรรณกรรม

หลักการสำคัญของร่างพระราชบัญญัตินี้ก็คือ การให้ความคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลจากการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูล ซึ่งจะกระทำไดก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมโดยชอบจากเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลนั้น เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นและต้องเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ที่ได้แจ้งเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลไว้ก่อนหรือขณะที่รวบรวม ใช้ หรือเปิดเผย เมื่อมีการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลแล้ว ผู้ควบคุมข้อมูลที่กระทำการดังกล่าวต้องจัดทำรายการแสดงการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลนั้นเพื่อให้เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลสามารถขอตรวจสอบได้และต้องจัดให้มีระบบรักษาความมั่นคงปลอดภัยให้แก่ข้อมูลส่วนบุคคลตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในร่างพระราชบัญญัติ ผู้ควบคุมข้อมูลมีหน้าที่ในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อมูลส่วนบุคคลให้มีความถูกต้อง ครบถ้วน หากผู้ควบคุมข้อมูลฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ทำให้เจ้าของข้อมูลได้รับความเสียหาย ผู้นั้นต้องรับโทษทางอาญาหรือโทษปรับทางปกครอง เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลมีสิทธิในการขอตรวจดูข้อมูล ให้แจ้งถึงการมีอยู่ การใช้ หรือการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับตน ขอให้แก้ไขข้อมูลให้ถูกต้อง ครบถ้วน หรือเป็นปัจจุบัน ขอให้ลบหรือทำลายข้อมูลเป็นต้น ซึ่งเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลได้รับความเสียหายจากการกระทำของผู้ควบคุมที่เป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติมีสิทธิร้องเรียนต่อคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล^{๒๗๔}

(๖) พระราชบัญญัติการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐

พระราชบัญญัติการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดความผิดที่เกี่ยวข้องกับคอมพิวเตอร์ไว้ เช่น ผู้ที่เข้าถึงโดยมิชอบซึ่งข้อมูลหรือระบบคอมพิวเตอร์ที่มีมาตรการป้องกันการเข้าถึงโดยเฉพาะและมาตรการนั้นไม่ได้มีไว้สำหรับตน ผู้ที่ล่วงรู้มาตรการป้องกันการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์และนำมาตราการดังกล่าวไปเผยแพร่ ใช้วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อดักจับข้อมูลคอมพิวเตอร์ของบุคคลอื่นซึ่งมิได้มีไว้เพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อให้บุคคลทั่วไปใช้ประโยชน์ ทำให้เสียหาย ทำลาย แก้ไข เปลี่ยนแปลงข้อมูลคอมพิวเตอร์ของบุคคลอื่นโดยมิชอบ

^{๒๗๓} กฎหมายพิเศษอื่นที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เช่น Credit Information Act 2002, the National Health Act 2007, Statistics Act 2007, Broadcasting and Television Business Operation Act 2008

^{๒๗๔} บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาประกอบร่างพระราชบัญญัติข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ., หน้า ๑-๔.

ส่งข้อมูลหรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์แก่บุคคลอื่นโดยปกปิด ปลอมแปลงแหล่งที่มาของการส่งข้อมูลดังกล่าว นำภาพของผู้อื่นเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งอาจทำให้บุคคลนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น ถูกเกลียดชัง หรือได้รับความอับอาย เป็นต้น ผู้ที่กระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ต้องได้รับโทษทางอาญา อีกทั้งยังกำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อประโยชน์ในการนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษอีกด้วย

ร่างพระราชบัญญัติการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ มีเนื้อหาที่เป็นการแก้ไขพระราชบัญญัติการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยยังคงหลักการเดิมไว้แต่มีการเพิ่มเติมโทษกรณีที่กระทำต่อข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ เพิ่มเติมฐานความผิดและกำหนดโทษไว้สำหรับกรณีการส่งข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือจดหมายอิเล็กทรอนิกส์แก่บุคคลอื่นอันเป็นการก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้รับ การนำข้อมูลคอมพิวเตอร์เข้าสู่ระบบอันเป็นเท็จโดยทุจริตหรือโดยหลอกลวง เป็นต้น และมีการจัดตั้งคณะกรรมการเปรียบเทียบซึ่งมีอำนาจเปรียบเทียบความผิดตามพระราชบัญญัติและคณะกรรมการกลั่นกรองข้อมูลคอมพิวเตอร์

๔.๑.๑.๒ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภคในการได้รับข้อมูลก่อนสัญญาของประเทศไทย

ในส่วนของการคุ้มครองผู้บริโภคในการได้รับข้อมูลก่อนสัญญานั้น มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค และพระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง ดังนั้นในส่วนนี้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายฉบับดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคก่อนสัญญา ดังนี้

(๑) พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค มาตรา ๒๒ ในเรื่องการโฆษณา กฎหมายกำหนดให้การโฆษณานั้นจะต้องไม่ใช่ข้อความที่ไม่เป็นธรรมหรืออาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมส่วนรวม ตัวอย่างเช่น ข้อความที่เป็นเท็จหรือเกินความจริง ข้อความที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ เป็นต้น ส่วนวิธีการในการโฆษณา มาตรา ๒๓ กำหนดว่า การโฆษณานั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายหรือก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้บริโภค นอกจากนี้ องค์กรหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการดูแลการใช้บังคับในเรื่องนี้ได้แก่ กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณาซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมเนื้อหาในการโฆษณาหลายประการด้วยกันในมาตรา ๒๔-๒๖ เช่น อำนาจในการกำหนดให้มีคำแนะนำหรือคำเตือนเกี่ยวกับการใช้สินค้าหรืออันตราย ให้มีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพสถานะ และรายละเอียดอย่างอื่นของผู้ประกอบการ ให้มีข้อความกำกับข้อความในการโฆษณาว่าเป็นไปเพื่อการโฆษณาเท่านั้น หากผู้ประกอบการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้น คณะกรรมการมีอำนาจในการสั่งให้แก้ไขหรือสั่งห้ามโฆษณาได้

อย่างไรก็ดี จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัตินี้มุ่งเน้นที่การควบคุมเนื้อหาของการโฆษณาไม่ให้มีเนื้อหาที่ไม่เป็นธรรมหรือบิดเบือนข้อเท็จจริง แต่ไม่ได้กำหนดว่าผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลใดบ้างแก่ผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคตัดสินใจเข้าทำสัญญาได้อย่างรอบคอบ

(๒) พระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕

พระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ ใช้บังคับกับสัญญาซื้อขายสินค้าและบริการผ่านการขายตรงและการตลาดแบบตรง และให้ความหมายของตลาดแบบตรงว่าหมายถึง “การทำตลาดสินค้าหรือบริการในลักษณะของการสื่อสารข้อมูลเพื่อเสนอขายสินค้าหรือบริการ โดยตรงต่อผู้บริโภคซึ่งอยู่ห่างโดยระยะทางและมุ่งหวังให้ผู้บริโภคแต่ละรายตอบกลับเพื่อซื้อสินค้าหรือบริการจากผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงนั้น” จากนิยามดังกล่าว การซื้อขายสินค้าและบริการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับพระราชบัญญัตินี้ด้วย พระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับกับกรณีที่เป็นการทำสัญญาระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจการตลาดแบบตรงกับผู้บริโภค ซึ่งพระราชบัญญัติฯ ได้ให้ความหมายของผู้บริโภคว่าหมายถึง “ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรง ผู้ประกอบธุรกิจขายตรง หรือผู้ประกอบการธุรกิจตลาดแบบตรง หรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรง ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงหรือผู้ประกอบการธุรกิจตลาดแบบตรง เพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ” จากความหมายดังกล่าว มีข้อสังเกตว่า กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าผู้บริโภคจะต้องเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น หรืออาจเป็นนิติบุคคลก็ได้ ในส่วนของวัตถุประสงค์ของการซื้อขายและบริการนั้น กฎหมายให้ความหมายของ “สินค้า” ไว้อย่างกว้างว่าหมายถึง “สิ่งของที่ผลิตหรือมีไว้เพื่อขาย” และ “บริการ” หมายถึง “การรับจัดทำกรงาน การให้สิทธิใดๆ หรือการให้ใช้หรือให้ประโยชน์ในทรัพย์สินหรือกิจการใด ๆ โดยเรียกค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อื่นแต่ไม่รวมถึงการจ้างแรงงานตามกฎหมายแรงงาน”

ในส่วนของการให้ข้อมูลก่อนสัญญานั้น มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องสองมาตราด้วยกัน ได้แก่ มาตรา ๒๘ และมาตรา ๒๙ มาตรา ๒๘ ของพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้การข้อความในการสื่อสารข้อมูลของผู้ประกอบการให้เป็นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง แต่เมื่อตรวจสอบแล้ว ยังไม่มีกฎกระทรวงในเรื่องนี้ ส่วนมาตรา ๒๙ ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในการโฆษณา มาใช้กับการสื่อสารข้อมูลเพื่อการเสนอขายสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งเท่ากับว่ามาตรานี้ไม่ได้ให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มากไปกว่าที่พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคกำหนดไว้อยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิของผู้บริโภคในการบอกเลิกสัญญาโดยที่ไม่มีความผิดของผู้ประกอบการ ดังนี้

๑) สิทธิเลิกสัญญาและข้อยกเว้น

กฎหมายสิทธิให้ผู้บริโภคมีสิทธิเลิกสัญญาโดยที่ไม่ต้องมีความผิดของฝ่ายผู้ประกอบการ ตามมาตรา ๓๓ ผู้บริโภคมีสิทธิเลิกสัญญา โดยกำหนดวิธีการเลิกสัญญาไว้ว่าผู้บริโภคจะต้องส่งหนังสือแสดงเจตนาภายในเวลา ๗ วันนับแต่วันที่ได้รับสินค้าหรือบริการ โดยให้ส่งไปยังผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตาม ผู้บริโภคไม่อาจใช้สิทธิเลิกสัญญาได้หากเป็นสินค้าหรือบริการตามประเภท ราคาหรือชนิดของสินค้าหรือบริการตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา^{๒๗๕}

^{๒๗๕} มาตรา ๓๓

๒) ผลของการใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา

เมื่อผู้บริโภคได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ผู้บริโภคจะต้องดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้

- ส่งคืนสินค้าไปยังผู้จำหน่าย
- เก็บรักษาสินค้าไว้ตามสมควรภายในระยะเวลา ๒๑ วัน นับแต่วันที่ใช้สิทธิเลิกสัญญา แต่ถ้าสินค้านั้นเป็นของเสียหายซึ่งโดยสภาพไม่อาจเก็บรักษาภายในระยะเวลาดังกล่าวได้ ก็ให้เก็บรักษาตามเวลาและวิธีการอันสมควร^{๒๗๖}

หากผู้บริโภคเลือกที่จะเก็บสินค้า ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องมารับคืน ณ ภูมิลำเนาของผู้บริโภค หรืออาจขอให้ผู้บริโภคส่งคืนทางไปรษณีย์โดยเรียกเก็บเงินปลายทางภายในระยะเวลา ๒๑ วันก็ได้ ซึ่งผู้บริโภคจะต้องทำตามคำร้องขอ หลักเกณฑ์และวิธีการในการคืนสินค้าเป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง^{๒๗๗}

อย่างไรก็ดี กฎหมายกำหนดให้ผู้บริโภคไม่ต้องคืน ได้แก่

- กรณีที่เป็นของใช้สิ้นเปลือง ผู้บริโภคต้องคืนเฉพาะส่วนที่เหลือจากการใช้ก่อนเลิกสัญญา (มาตรา ๓๔ วรรค ๓)
- กรณีสินค้าหรือบริการบอบสลายหรือสูญหายหรือกลายเป็นพันวิสัยที่ไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้บริโภค (มาตรา ๓๕) แต่ถ้าความบอบสลาย สูญหาย หรือพันวิสัยเกิดขึ้นจากความผิดของผู้บริโภค ผู้บริโภคต้องชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจขายตรง หรือผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง แล้วแต่กรณี

เมื่อผู้บริโภคใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องคืนเงินเต็มจำนวนที่ผู้บริโภคจ่ายไปภายใน ๑๕ วันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแสดงเจตนาเลิกสัญญา หากผู้ประกอบธุรกิจไม่คืนเงินตามจำนวนและภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด จะต้องชำระเบี้ยปรับตามอัตราที่คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงกำหนดให้แก่ผู้บริโภค^{๒๗๘}

การบังคับตามกฎหมายเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการขายตรงและการตลาดแบบตรง ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามมาตรา ๘ ของพระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง คณะกรรมการฯ มีอำนาจและหน้าที่ในการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์จากผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจ แจ้งหรือโฆษณาข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือเสื่อมเสียแก่สิทธิของผู้บริโภค และกำกับดูแลผู้ประกอบธุรกิจ เป็นต้น

โดยสรุป ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบการในการให้ข้อมูลก่อนทำสัญญาไว้โดยตรง มีเพียงกฎหมายที่เกี่ยวกับการโฆษณาเท่านั้น ส่วนการบอกเลิกสัญญาฝ่ายเดียวของผู้บริโภคนั้น กฎหมายไทยรับรองไว้ในพระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕

^{๒๗๖} มาตรา ๓๔ วรรค ๓

^{๒๗๗} มาตรา ๓๔ วรรค ๒

^{๒๗๘} มาตรา ๓๖

๔.๑.๒ ประเทศมาเลเซีย

ตลาดพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของมาเลเซียมีแนวโน้มในภูมิภาคอาเซียน เนื่องจากมาเลเซียมีจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจำนวน ๒๒.๖ ล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๖ ต่อจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งจัดเป็นอันดับที่สองในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน รองจากสิงคโปร์^{๒๙๙} และข้อมูลจากฝ่ายวิจัยธนาคาร CIMB สัญชาติมาเลเซียระบุว่า ในปี ๒๕๕๗ มาเลเซียมีมูลค่าการซื้อขายผ่านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สูงถึง ๑.๓ พันล้านเหรียญสหรัฐฯ และมีโอกาสเติบโตได้ถึง ๑๒ เท่า ในปี ๒๕๕๐ รัฐบาลมาเลเซียได้ปรับปรุงกฎหมายและบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมเพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๑๑ ของมาเลเซียได้กล่าวถึง “Digital Malaysia” เน้นการขับเคลื่อนเทคโนโลยีสารสนเทศในเศรษฐกิจฐานความรู้ เพิ่มการวิจัยและพัฒนาพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มีคุณภาพ ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และลดความแบ่งแยกทางดิจิทัล (Digital dividend) ซึ่งสอดคล้องกับ ASEAN ICT Masterplan 2020 ที่กำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อลดความแบ่งแยกทางดิจิทัล และพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการค้าและการให้บริการ มาเลเซียถือเป็นประเทศที่มีนโยบายสนับสนุนกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์อย่างชัดเจน จึงเหมาะสมเป็นเกณฑ์มาตรฐาน (benchmark) ในการศึกษาเรื่องการทำกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ให้สอดคล้องหรือเป็นหนึ่งเดียวในประเทศสมาชิกอาเซียน

๔.๑.๒.๑ ภาพรวมของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

การคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของมาเลเซียประกอบด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของหลายหน่วยงาน แยกพิจารณาได้ดังนี้

- Electronic Commerce Act 2006

Electronic Commerce Act 2006 (ECA) เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์โดยตรงและอยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงการค้าภายใน สหกรณ์ และผู้บริโภค (Ministry of Domestic Trade, Cooperatives and Consumerism) ECA มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ตั้งแต่การแสดงเจตนาทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือ การแสดงเจตนาออนไลน์ ผลของการแสดงเจตนาดังกล่าว การกำหนดรายละเอียดข้อสัญญาของสัญญาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

ECA ไม่ได้กำหนดคำนิยามของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไว้โดยตรง หากแต่ระบุคำนิยามของ “ข้อความอิเล็กทรอนิกส์ (electronic message)” หมายถึง ข้อมูลที่สร้างขึ้น ส่ง หรือได้รับ หรือเก็บไว้โดยวิธีอิเล็กทรอนิกส์^{๒๘๐} นอกจากนี้ ECA ไม่มีบทบัญญัติมาตรการความปลอดภัยในขณะทำธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ หรือหน้าที่ของผู้เก็บข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่จะต้องมีการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลดังกล่าว

^{๒๙๙} ข้อมูลของปี ๒๕๕๘ จาก <http://www.statista.com>

^{๒๘๐} “electronic message” means an information generated, sent, received or stored by electronic means

- Consumer Protection Act 1999 (2010 consolidated version)

Consumer Protection Act 1999 (CPA) เป็นกฎหมายแม่บทในการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งฉบับดั้งเดิมที่บัญญัติในปี ค.ศ. ๑๙๙๙ ได้บัญญัติไม่ให้งบบังคับใช้กับธุรกรรมทางการค้าโดยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์ แต่ในปี ค.ศ. ๒๐๐๗ ได้มีการแก้ไขกฎหมายให้ครอบคลุมถึงธุรกรรมทางการค้าโดยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์ (commercial transaction with electronic means)

CPA ให้คำจำกัดความของ “ผู้บริโภค” คือ ผู้ซึ่งได้รับหรือใช้สินค้าหรือบริการเพื่อการส่วนตัว เพื่อการบริโภคในครัวเรือน และไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการจัดหาให้ผู้อื่นในทางการค้า หรือบริโภคเพื่อใช้ในกระบวนการผลิตสินค้า กล่าวคือ ผู้บริโภคที่จะได้รับความคุ้มครองตาม CPA จะต้องอยู่ในฐานะผู้บริโภคขั้นสุดท้าย ไม่ใช่ผู้บริโภคสินค้าหรือบริการเพื่อกิจการในทางการค้า

CPA คุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคที่มีต่อผู้ขาย (Seller) และผู้จัดหาสินค้า (Supplier) ในเรื่องการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมในทางการค้า อันได้แก่ สิทธิในการได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้ขาย ผู้จัดหาสินค้าและสินค้า สิทธิในข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม หน้าทีของผู้ขายและผู้จัดหาสินค้าในการรับผิดชอบ ความชำรุดบกพร่อง การโฆษณาที่หลอกลวงหรือเกินจริง นอกจากนี้ CPA ยังกำหนดว่าสินค้าที่จำหน่ายจะต้องปลอดภัยต่อผู้บริโภค และหากมีกฎหมายเฉพาะกำหนดมาตรฐานสินค้า ผู้ขายหรือผู้จัดหาสินค้าจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายเฉพาะดังกล่าวด้วย ตลอดจนผู้บริโภคมีสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการบริโภคหรืออุปโภคสินค้า

- Sale of Goods Act 1957

Sale of Goods Act 1957 (SOGA) มีขอบเขตการบังคับใช้กับสัญญาซื้อขายสินค้าทุกประเภท รวมถึงสินค้ามือสองหรือสินค้าที่ซื้อผ่านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และไม่จำกัดเฉพาะสัญญาซื้อขายสินค้าแก่ผู้บริโภคขั้นสุดท้ายตามนิยามของ CPA แต่ยังคงครอบคลุมถึงสัญญาซื้อขายสินค้าที่กระทำขึ้นระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้ประกอบการธุรกิจ (Commercial sales or B2B) และผู้บริโภคกับผู้บริโภค (Private sales or C2C)

ด้วยเหตุที่มาเลเซียได้รับอิทธิพลจากระบบคอมมอนลอว์ (Common law) ของอังกฤษในเรื่องสัญญา SOGA จึงมีหลัก *caveat emptor* ที่ผู้ซื้อมีหน้าที่ตรวจสอบสินค้าก่อนเข้าทำสัญญาซื้อขาย โดยผู้ขายสามารถระบุข้อความจำกัดความรับผิดไว้ในสัญญาซื้อขายสินค้าได้ ดังนั้นผู้ซื้อสินค้าผ่านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จึงอยู่ในลักษณะที่เสียเปรียบ หากผู้ขายกำหนดข้อจำกัดความรับผิดไว้ในแพลตฟอร์มซื้อขายสินค้า

- Direct Sales and Anti-Pyramid Scheme Act 1993

Direct Sales and Anti-Pyramid Scheme Act (DSASA) บังคับใช้กับการเสนอขายสินค้าหรือบริการกับผู้บริโภคโดยตรง และการสั่งซื้อสินค้าผ่านไปรษณีย์ (Mail order sales) ซึ่งในปี ค.ศ. ๒๐๐๑ DSASA ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติให้ครอบคลุมการสั่งซื้อสินค้าทางอิเล็กทรอนิกส์ (mailing including through electronic means) และกำหนดว่าผู้ขายสินค้าที่มีการสั่งซื้อผ่านไปรษณีย์หรือวิธีการอิเล็กทรอนิกส์จะต้องมีใบอนุญาตประกอบกิจการ

DSASA กำหนดหน้าที่ในการให้ข้อมูลโดยผู้ประกอบการแก่ผู้บริโภค ซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดใน ๔.๑.๒.๒ การคุ้มครองผู้บริโภคในกระบวนการก่อนทำสัญญาของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

นอกจากนี้ สิทธิของผู้บริโภคในการยกเลิกสัญญาฝ่ายเดียวได้รับการรับรองใน DSASA ด้วยเช่นกัน โดยสัญญาซื้อขายสินค้าหรือบริการโดยตรงที่มีมูลค่าเกินกว่า 300 ริงกิตมาเลเซีย จะต้องให้สิทธิแก่ผู้บริโภคยกเลิกสัญญาฝ่ายเดียวภายใน ๑๐ วันนับจากวันทำสัญญา (Cooling-off period) โดยผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องแจ้งเหตุแห่งการยกเลิกสัญญา

- Computer Crime Act 1997

Computer Crime Act 1997 (CCA) เป็นกฎหมายที่มีบทลงโทษทางอาญาสำหรับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะความผิดในการเข้าระบบ เปลี่ยนแปลง แก้ไขข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์ของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต CCA จะเกี่ยวข้องกับผู้บริโภคพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในเรื่องการสร้างความปลอดภัยของระบบชำระเงิน

- Personal Data Protection Act 2010

Personal Data Protection Act 2010 (PDPA) เป็นกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้บริโภค บังคับใช้กับผู้ใช้อข้อมูลส่วนบุคคล (Data user) ซึ่งหมายถึงผู้ประมวลผล ควบคุม หรืออนุญาตการประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคลในธุรกรรมทางการค้า ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะบุคคลหรือนิติบุคคลที่มีสำนักงานที่มาเลเซียเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงบุคคลหรือนิติบุคคลที่ใช้อุปกรณ์ที่ตั้งอยู่ในมาเลเซียประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคล

PDPA ให้คำจำกัดความของ “ข้อมูลส่วนบุคคล” คือ ข้อมูลที่สามารถบ่งชี้ถึงบุคคล ดังนั้นคำจำกัดความของข้อมูลส่วนบุคคลตาม PDPA จึงมีขอบเขตกว้าง รวมถึง ชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ ตลอดจนข้อมูลที่มีลักษณะอ่อนไหว อาทิ ความเชื่อทางการเมือง ศาสนา ประวัติอาชญากรรม ข้อมูลสุขภาพ

PDPA มีหลักการดังนี้

- ข้อมูลส่วนบุคคลจะถูกประมวลผลโดยผู้ใช้อข้อมูลได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูล
- เจ้าของข้อมูลจะต้องได้รับการแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษร (in written form) เกี่ยวกับประเภทของข้อมูลที่จัดเก็บ วัตถุประสงค์ของการจัดเก็บ และเจ้าของข้อมูลมีสิทธิเลือกวิธีการจัดเก็บข้อมูล ตลอดจนแก้ไขข้อมูล
- ข้อมูลส่วนบุคคลจะต้องถูกใช้ไปวัตถุประสงค์ของการจัดเก็บเท่านั้น และจะต้องไม่เปิดเผยแก่สาธารณะหรือบุคคลที่สามโดยไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูล
- ผู้ใช้อข้อมูลมีหน้าที่รักษาความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล โดยจะต้องป้องกันการสูญหาย การเปลี่ยนแปลง การเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของข้อมูล การเปิดเผยและทำลายข้อมูล

- หากวัตถุประสงค์ของการจัดเก็บข้อมูลบรรลุหรือสิ้นสุดลงแล้ว ผู้ใช้ไม่มีสิทธิในการจัดเก็บหรือใช้ประโยชน์จากข้อมูลส่วนบุคคล
- ผู้ใช้ข้อมูลมีหน้าที่ในการรักษาความถูกต้องและความทันสมัยของข้อมูลส่วนบุคคล
- เจ้าของข้อมูลมีสิทธิเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อแก้ไขความถูกต้อง ความไม่สอดคล้องหรือปรับแก้ข้อมูลส่วนบุคคลให้ทันสมัย

ด้วยเหตุที่ประเทศมาเลเซียมีนโยบายและแผนการขับเคลื่อนประเทศด้วยดิจิทัลอย่างชัดเจน ประเทศมาเลเซียจึงจัดตั้งหน่วยงานกำกับดูแลกิจการโทรคมนาคม Malaysian Communications and Multimedia Commission (MCMC) โดยมีหน้าที่หลัก ๒ ประการ คือ ส่งเสริมการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐด้านโทรคมนาคมและสารสนเทศ และการควบคุมกำกับดูแลกิจการโทรคมนาคมและสารสนเทศ ซึ่งรวมถึงการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

บทบาทของ MCMC ในเรื่องพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ได้แก่

- ควบคุมผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ป้องกันการเอาเปรียบผู้บริโภค โดยให้ผู้ประกอบการจดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์กับ MCMC ก่อนเริ่มกิจการ ในกรณีที่ผู้บริโภคได้รับผลกระทบจากผู้ประกอบการรายใด MCMC มีอำนาจในการเพิกถอนใบรับรองเว็บไซต์พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ กำหนดระเบียบหรือทางปฏิบัติแก่ผู้ประกอบการในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ อาทิ การยื่นแบบแสดงรายการภาษีเงินได้
- ให้ความรู้แก่ผู้บริโภคในการปกป้องและรักษาสิทธิของตน
- รับเรื่องร้องเรียนจากผู้บริโภคที่ได้รับผลกระทบจากผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

๔.๑.๒.๒ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในด้านสิทธิในการได้รับข้อมูลก่อนทำสัญญาของประเทศมาเลเซีย

ผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีความเสี่ยงมากกว่าผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าหรือบริการโดยทั่วไป เนื่องจากลักษณะเฉพาะของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ผู้บริโภคไม่สามารถตรวจสอบสินค้าก่อนตัดสินใจเข้าทำสัญญาซื้อสินค้า การตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการของผู้บริโภคจึงขึ้นอยู่กับข้อมูลที่ผู้ประกอบการเสนอในสื่อพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ดังนั้นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในด้านสิทธิการได้รับข้อมูลก่อนทำสัญญาจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

๑) ขอบเขตของกฎหมาย

การให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคก่อนการทำสัญญาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ ประเทศมาเลเซียไม่มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะ ดังนั้นการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จึงอยู่ภายใต้บทบัญญัติกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคทั่วไป (Consumer Protection Act: CPA)

CPA เป็นกฎหมายกลางในการคุ้มครองผู้บริโภคในการซื้อสินค้าและบริการทุกประเภท ซึ่งหมายความว่า หากมีกฎหมายเฉพาะที่กำหนดระดับการคุ้มครองผู้บริโภคสูงกว่า CPA การคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องดังกล่าวจะเป็นไปตามบทบัญญัติในกฎหมายเฉพาะ อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติของ CPA จะไม่บังคับใช้กับ

- การซื้อขายหุ้นตาม Securities Industry Act
- สัญญาซื้อขายล่วงหน้า (Futures contract)
- การซื้อขายที่ดินหรือสัญญาบริหารผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน
- การให้บริการวิชาชีพที่มีกฎหมายเฉพาะ
- การให้บริการทางการแพทย์และสุขภาพ

CPA ให้คำจำกัดความคำว่า “ผู้ผลิต (manufacturer)” หมายถึง บุคคลหรือนิติบุคคลซึ่งประกอบ ผลิตหรือแปรรูปสินค้า ซึ่งรวมถึง (๑) ผู้ซึ่งแสดงต่อสาธารณะว่าเป็นผู้ผลิตสินค้า (๒) ผู้ซึ่งใช้ตราสัญลักษณ์ (brand) ของตนในการจำหน่ายสินค้าแก่สาธารณะ (๓) ในกรณีที่ผู้ผลิตสินค้าได้ผลิตสินค้านอกประเทศมาเลเซีย ผู้นำเข้าสินค้านี้ถือว่าเป็นผู้ผลิตสินค้า นอกจากนี้ CPA ยังให้คำนิยามของ “ผู้จัดหา (Supplier)” หมายถึง ผู้ซึ่งในทางการค้าจัดหาสินค้าให้แก่ผู้บริโภคโดยการโอนกรรมสิทธิ์สินค้าตามสัญญาซื้อขาย แลกเปลี่ยน เช่า เช่าซื้อ หรือผู้ซึ่งจัดหาระบบและโอนสิทธิ์ตามสัญญาให้บริการแก่ผู้บริโภค ซึ่งรวมถึงตัวแทนของบุคคลดังกล่าว ส่วนการเป็นผู้บริโภคตามความหมายของ CPA จะต้องเป็นผู้บริโภคขั้นสุดท้าย ไม่ใช่การซื้อสินค้าเพื่อขายต่อหรือเพื่อประโยชน์ในทางการค้า

๒) ข้อมูลที่ผู้ประกอบการจำเป็นต้องให้แก่ผู้บริโภค

CPA ไม่ได้กำหนดหน้าที่แก่ผู้ผลิตหรือผู้จัดหาในการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภค แต่ได้กำหนดห้ามการกระทำที่เป็นการให้ข้อมูลลวงหรือข้อมูลซึ่งทำให้ผู้บริโภคเกิดความเข้าใจผิด (misleading conduct) ซึ่งได้แก่ข้อมูลดังต่อไปนี้

- ส่วนประกอบหรือลักษณะตามธรรมชาติของสินค้าหรือบริการ (nature of goods or services)
- ลักษณะของสินค้าหรือบริการ (characteristic of goods or services)
- กระบวนการผลิตสินค้า (manufacturing process)
- ความเหมาะสมของสินค้าตามวัตถุประสงค์ของการบริโภค (suitability of goods for a purpose)
- ปริมาณสินค้าหรือบริการ (quantity of goods or services)

นอกจากนี้ CPA กำหนดห้ามการกระทำที่เป็นการให้ข้อมูลลวงหรือทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิดในลักษณะเฉพาะ (particular feature) ของสินค้าหรือบริการ ตัวอย่างเช่น การให้ข้อมูลว่าผลไม้ที่จำหน่ายมีที่มาจากเปรูซึ่งถือเป็นข้อมูลเฉพาะด้านที่มาของสินค้า ซึ่งหากเป็นผลไม้ดังกล่าวไม่ได้มีต้นกำเนิดจากเปรู ถือเป็นการกระทำต้องห้ามตาม CPA โดยผู้ผลิตหรือผู้จัดหาที่กระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติใน CPA ถือเป็นการกระทำความผิดอาญาและมีโทษปรับ

กฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคก่อนการทำสัญญาพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ คือ Direct Sales and Anti-Pyramid Scheme Act (DSASA) ซึ่งบังคับใช้กับการเสนอขายสินค้าหรือบริการกับผู้บริโภคโดยตรงอันรวมถึงการซื้อขายสินค้าและบริการผ่านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

DSASA กำหนดหน้าที่แก่ผู้ประกอบการในการให้ข้อมูลดังต่อไปนี้แก่ผู้บริโภค

- ชื่อและทะเบียนของผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์
- ที่อยู่ของผู้ประกอบการ
- เบอร์โทรศัพท์ที่ผู้บริโภคสามารถใช้ติดต่อผู้ประกอบการ
- รายละเอียดเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่เสนอขาย
- สถานที่และเวลาในการจัดแสดงตัวอย่างสินค้าเพื่อการตรวจสอบ
- ราคาสินค้าหรือบริการ
- ค่าขนส่งและวิธีการขนส่งสินค้า
- เวลาซึ่งคาดว่าจะส่งสินค้าถึงผู้บริโภค

ในกรณีที่ผู้ประกอบการฝ่าฝืนบทบัญญัติใน DSASA ผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์อาจถูกยึดใบอนุญาตประกอบกิจการและได้รับโทษปรับ

สรุปได้ว่า CPA กำหนดห้ามผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคที่ทำให้ผู้บริโภคเกิดความเข้าใจผิดในคุณลักษณะสำคัญของสินค้าหรือบริการ แต่ไม่ได้กำหนดว่าข้อมูลใดบ้างที่ผู้ประกอบการจะต้องแสดงแก่ผู้บริโภค ดังนั้นการคุ้มครองผู้บริโภคในการให้ข้อมูลก่อนการทำสัญญาของ CPA จึงอยู่ในลักษณะของการป้องกันการกระทำที่ไม่เป็นธรรมของผู้ประกอบการ แต่ DSASA เป็นกฎหมายที่กำหนดหน้าที่แก่ผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคเพื่อการตัดสินใจเข้าทำสัญญาซื้อขายสินค้าหรือบริการ แต่ด้วยหลักการพื้นฐานของ DSASA ที่มุ่งเน้นให้ผู้บริโภคทราบถึงตัวตนของผู้ประกอบการ DSASA จึงกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการในการแสดงตัวตนมากกว่าการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า

๓) สิทธิเลิกสัญญา

ผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีสิทธิเลิกสัญญาฝ่ายเดียวโดยไม่มีความผิดของผู้ประกอบการ ตามข้อ 25 ของ DSASA กำหนดให้ผู้บริโภคใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาโดยแจ้งต่อผู้ประกอบการภายในระยะเวลา 10 วัน (cooling-off period) นับจากวันที่สัญญาซื้อขายเกิดขึ้น แต่หากผู้บริโภคได้มีหนังสือแจ้งให้ผู้ประกอบการปฏิบัติตามสัญญาภายในระยะเวลา cooling-off period แล้ว ผู้บริโภคจะสิ้นสิทธิบอกเลิกสัญญาฝ่ายเดียวดังกล่าว

สำหรับการส่งมอบสินค้าคืน ด้วยเหตุที่ DSASA กำหนด cooling-off period ให้ผู้บริโภคใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาฝ่ายเดียว กฎหมายจึงกำหนดว่า ภายในระยะเวลา cooling-off period ดังกล่าวผู้ประกอบการยังไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามสัญญา ดังนั้นจึงไม่เกิดกรณีการส่งคืนสินค้าในกรณีเลิกสัญญา

นอกจากนี้ตาม DSASA กำหนดว่าผลของการบอกเลิกสัญญาเป็นผลให้สัญญาเสริม (ancillary contract) อาทิ สัญญารับประกันสินค้า สิ้นผลไปด้วยเช่นกัน

๔) หน้าที่อื่น ๆ ของผู้ประกอบการ

นอกเหนือไปจากหน้าที่การให้ข้อมูลด้านสินค้าและแสดงตัวตนของผู้ประกอบการต่อผู้บริโภคแล้ว ผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ยังมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูล คือ หน้าที่ในการแสดงราคาที่แท้จริงในการเสนอขายสินค้า CPA กำหนดห้ามการตั้งราคาเหยื่อล่อ (bait advertisement) หมายถึง การที่ผู้ขายกำหนดราคาสินค้าหรือบริการในราคาที่ถูกลงโดยไม่มีเจตนาที่จะขายสินค้าในราคาดังกล่าว เมื่อมีผู้บริโภคสนใจสินค้านั้นแล้วและมีคำเสนอขอซื้อ (ในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์คือการกดสั่งซื้อ) ผู้ขายจะแจ้งว่าสินค้านั้นหมดจากสต็อกสินค้า และเสนอขายสินค้าที่มีลักษณะใกล้เคียงกันแต่มีราคาสูงกว่า ซึ่งถือเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคและต้องห้ามตาม CPA และเป็นความผิดอาญา มีโทษปรับ

๕) องค์กรในการกำกับดูแล

DSASA กำหนดให้ผู้ประกอบกิจการขายตรง (Direct Sales) ซึ่งรวมถึงผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จดทะเบียนกับกระทรวงการค้าภายใน สหกรณ์ และผู้บริโภค (Ministry of Domestic Trade, Cooperatives and Consumerism) และหากผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ใช้เว็บไซต์เป็นสื่อกลางในการเสนอขายสินค้าแก่ผู้บริโภค จะต้องมีการจดทะเบียนเว็บไซต์ดังกล่าวกับหน่วยงานกำกับดูแลกิจการโทรคมนาคม Malaysian Communications and Multimedia Commission (MCMC)

DSASA กำหนดให้มีผู้ควบคุม (Controller) และรองผู้ควบคุม (Deputy Controller) ตลอดจนผู้ช่วยผู้ควบคุม (Assistant Controller) กำกับดูแลกิจการขายตรง ซึ่งรวมถึงพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นไปตามที่ DSASA กำหนด

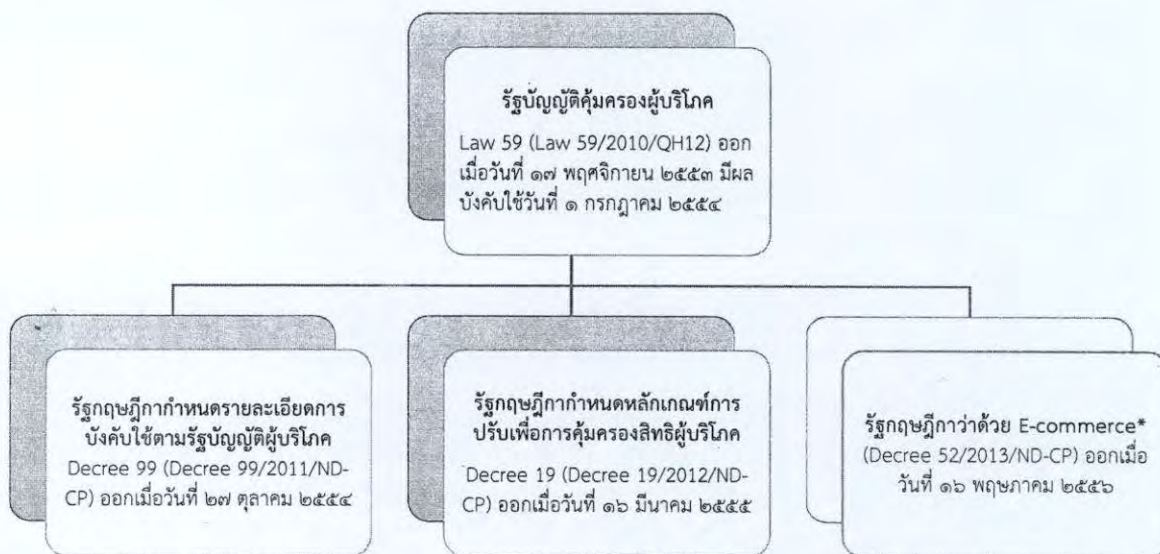
นอกจากนี้ตาม CPA ซึ่งเป็นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคทั่วไป ได้จัดตั้งศาลคดีผู้บริโภค (Tribunal of Consumer Claim: TCC) มีอำนาจในการรับเรื่องร้องเรียนตัดสินคดีความที่ผู้บริโภคได้รับผลกระทบ ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะสิทธิของผู้บริโภคที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค (CPA) แต่ยังรวมถึงการคุ้มครองผู้บริโภคที่ไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติวิธีการเยียวยาเป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ขอบเขตการพิจารณาคดีผู้บริโภคของ TCC คือ ข้อพิพาทที่มีมูลค่าไม่เกิน ๒๕,๐๐๐ ริงกิตมาเลเซีย กระบวนการพิจารณาของ TCC จะเริ่มจากการพิจารณาข้อร้องเรียนเบื้องต้น มีกระบวนการไกล่เกลี่ยก่อน กระบวนการพิจารณาคดี โดยในระหว่างพิจารณาคดี โจทก์และจำเลยจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยตนเอง ไม่สามารถอาศัยทนายความเหมือนกระบวนการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมทั่วไป

๔.๑.๓ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

๔.๑.๓.๑ ภาพรวมกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (เวียดนาม) มีกฎหมายหลักที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค คือ รัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (The Law on Protection of Consumers' Rights (Law 59/2010/QH12) หรือ “Law 59”) ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔ (ค.ศ. ๒๐๑๑) โดยเป็นกฎหมายซึ่งออกมาแทนที่กฎหมายฉบับเดิมคือ the Ordinance on Protection of Consumers' Rights ในปี ค.ศ. ๑๙๙๙ ต่อมาปลายปี ๒๕๕๔ และ ปี ๒๕๕๕ รัฐบาลก็ได้ออกกฎหมายลูกเพื่อกำหนดรายละเอียดออกมาอีก ๒ ฉบับ คือ รัฐฤษฎีกากำหนดรายละเอียดการบังคับใช้ตามรัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (Decree^{๒๘๓} No.99/2011/ND-CP หรือ “Decree 99”) และ รัฐฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์การปรับเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค (Decree 19/2012/ND-CP หรือ “Decree 19”) ตามลำดับ สำหรับ Decree 99 นั้น ถือเป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การคุ้มครองผู้บริโภคในกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) และนอกจากนี้ยังมี รัฐฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce (Decree No. 52/2013/ND-CP) ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะ ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

แผนภาพที่ ๔.๑ : กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ที่มา : คณะผู้วิจัย

หมายเหตุ : *รัฐฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce ไม่ได้เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคโดยตรง แต่เป็นกฎหมายที่บอกแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งรวมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคด้วย

^{๒๘๓} Decree เป็นกฎหมายลำดับเดียวกับพระราชกฤษฎีกาตามระบบกฎหมายไทย

ทั้งนี้ รัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค หรือ Law 59 ได้กำหนดสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในหลายมิติได้แก่ การคุ้มครองผู้บริโภคตามหลักกฎหมายแพ่ง การคุ้มครองผู้บริโภคด้านเทคโนโลยี รวมถึงการคุ้มครองผู้บริโภคจากธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ด้วย นอกจากนี้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของเวียดนามยังได้ให้การคุ้มครองผู้บริโภคจากการดำเนินธุรกรรมต่าง ๆ ทั้งโดยผู้ประกอบการรายย่อย ผู้ประกอบการที่ดำเนินการในรูปแบบองค์กร รวมถึงผู้ที่เป็นตัวแทนหรือ Trader ด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของเวียดนามตระหนักถึงนิติสัมพันธ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งด้านเนื้อหา คือการคุ้มครองผู้บริโภคในกรณีทั่วไปและกรณีที่เกิดจากการดำเนินธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์รวมถึงการคุ้มครองด้านข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยี และโดยตัวบุคคล คือความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภค

รัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค หรือ Law 59 ได้กำหนดสิทธิพื้นฐานของผู้บริโภคไว้ในมาตรา ๘^{๒๔๒} โดยกำหนดสิทธิเป็น ๘ กรณีดังนี้

๑) สิทธิในความปลอดภัย

ผู้บริโภคต้องได้รับการคุ้มครองด้านความปลอดภัยในชีวิต สุขภาพ ทรัพย์สินและสิทธิหรือประโยชน์อื่นที่พึงได้รับตามกฎหมายอันเกี่ยวกับธุรกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการใช้สินค้าหรือบริการจากผู้ประกอบการ

๒) สิทธิในการได้รับข้อมูลอย่างถูกต้องครบถ้วน

ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนทั้งที่เกี่ยวกับตัวผู้ประกอบการเองและที่เกี่ยวกับตัวสินค้าหรือบริการ ตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของสินค้าและข้อมูลอื่นที่จำเป็นเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการซึ่งผู้บริโภคได้ซื้อหรือใช้

^{๒๔๒} Article 8 Rights of Consumers

1. The consumers have the right to be ensured their safety in terms of their lives, health, assets and other legitimate rights and interests when they are involved in consumption transactions and when they use goods, services provided by the business individuals, organizations.

2. The consumers have the right to be provided with accurate and sufficient information about the business individuals, organizations, details of transactions, goods, services and other necessary information.

3. The consumers have the right to choose goods and services, the business individuals, organizations for supplying services and goods depending on their demand and actual conditions; to freely consider whether or not to participate in a transaction and to consider details of the agreement with the business individuals, organizations.

4. The consumers have the right to complain and give comments to the business individuals, organizations concerning the price, quality of goods and services, manner of serving, method of transaction and other details relating to the transactions between the consumers and the business individuals, organizations.

5. The consumers have the right on development and enforcement of the policies and laws on the protection of consumers' interests.

6. The consumers have the right on compensation of damages caused by the goods or services supplied not in proper standards, quality, quantity, purported consumption goal, in price or in other details as already declared and committed by a business individual, organization.

7. The consumers have the right on complains, denounces or on a lawsuit against business individuals, organizations in accordance with this Law and other relevant laws.

8. The consumers have the right to be consulted and educated on the consumption of goods, services.

๓) สิทธิในการเลือก

ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะเลือกสินค้าหรือบริการหรือผู้ประกอบการที่ตรงกับความต้องการและเงื่อนไขของผู้บริโภค รวมถึงมีสิทธิในการตัดสินใจเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมในการทำธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับสินค้าหรือบริการ

๔) สิทธิในการเสนอหรือให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการ

ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะแนะนำผู้ประกอบการเกี่ยวกับราคาหรือคุณภาพของสินค้าหรือบริการ รูปแบบการบริการ วิธีการทางการค้าหรือเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับธุรกรรมระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบการ

๕) สิทธิในการเข้าร่วมการกำหนดนโยบาย

ผู้บริโภคมีสิทธิในการเข้าร่วมการกำหนดนโยบายหรือการออกกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้บริโภค

๖) สิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหาย

ผู้บริโภคมีสิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหาย ในกรณีที่สินค้าหรือบริการไม่เป็นไปตามมาตรฐานด้านคุณภาพ ปริมาณ การใช้สอย ราคา หรือด้านอื่น ๆ ซึ่งผู้ประกอบการได้โฆษณาหรือแสดงไว้

๗) สิทธิในการร้องเรียนหรือฟ้องร้อง

ผู้บริโภคมีสิทธิในการร้องเรียนหรือฟ้องคดีเพื่อปกป้องสิทธิอันพึงมีภายใต้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคหรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยรัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค หรือ Law 59 ได้เพิ่มสิทธิการร้องเรียนหรือฟ้องคดีในหลายรูปแบบมากขึ้น^{๒๘๓} ได้แก่ การเจรจาต่อรอง (Negotiation) การประนีประนอมข้อพิพาท (Mediation) การใช้กระบวนการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) และ การใช้สิทธิฟ้องคดีในศาล (Court) หรือการใช้วิธีอื่นตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งจะทำให้ผู้บริโภคสามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับการร้องเรียนในแต่ละกรณี ทั้งนี้หากความเสียหายดังกล่าวเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของรัฐจะไม่สามารถใช้วิธีการเจรจาต่อรองหรือการประนีประนอมข้อพิพาทได้ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าความเสียหายที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของรัฐยังสามารถใช้วิธีการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการได้อยู่

^{๒๘๓} Article 30 Methods of disputes resolution between consumers and business individuals, organizations

1. Disputes arising between consumers and business individuals, organizations can be settled through:

- negotiation,
- mediation,
- arbitration,
- court and other methods in accordance with laws.

2. No negotiation, mediation in case of disputes causing damage to the interests of the State, the interests of many consumers, the public interest

๘) สิทธิในการได้รับคำแนะนำ

ผู้บริโภคมีสิทธิได้รับคำแนะนำหรือการให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการบริโภคอุปโภคสินค้าหรือบริการ

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามตามได้กำหนดมาตรฐานการคุ้มครองผู้บริโภคด้านข้อมูลไว้ในมาตรา ๖^{๒๔๔} ของรัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค หรือ Law 59 โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องเก็บรักษาข้อมูลของผู้บริโภคซึ่งใช้ในธุรกรรมต่าง ๆ การใช้สินค้าหรือบริการไว้อย่างปลอดภัยและเป็นความลับยกเว้นกรณีที่หน่วยงานของรัฐต้องการทราบข้อมูลนั้น ผู้ประกอบการสามารถเปิดเผยให้หน่วยงานของรัฐทราบได้ ทั้งนี้ในมาตราดังกล่าวยังได้กำหนดวิธีปฏิบัติในกรณีที่ต้องมีการเก็บข้อมูล ใช้หรือส่งต่อข้อมูลของผู้บริโภค โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

- ๑) แจ้งอย่างชัดเจนและเปิดเผยให้ผู้บริโภคทราบได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการเก็บและการใช้ข้อมูลก่อนที่จะเริ่มเก็บหรือใช้ข้อมูลนั้น
- ๒) ใช้ข้อมูลให้ตรงตามวัตถุประสงค์ซึ่งได้แจ้งแก่ผู้บริโภค ซึ่งการใช้ข้อมูลดังกล่าวต้องได้รับอนุญาตจากผู้บริโภคด้วย
- ๓) สร้างความมั่นใจให้แก่ผู้บริโภคว่าข้อมูลจะปลอดภัยและถูกต้องครบถ้วนระหว่างที่มีการเก็บใช้หรือส่งต่อข้อมูล
- ๔) ปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันหรือให้ความช่วยเหลือผู้บริโภคในการปรับปรุงข้อมูลหากพบว่าข้อมูลนั้นไม่ถูกต้อง
- ๕) ในกรณีที่มีการส่งต่อข้อมูลให้แก่บุคคลที่สาม จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บริโภคแล้วเท่านั้น เว้นแต่มีกฎหมายกำหนดให้ส่งต่อข้อมูลได้โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้บริโภคก่อน

อย่างไรก็ตามรัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค หรือ Law 59 ไม่ได้ให้นิยามว่าข้อมูลของผู้บริโภคนั้นหมายถึงข้อมูลใดบ้าง แต่ได้มีการกำหนดนิยามของคำที่ใกล้เคียง คือคำว่า “ข้อมูลความลับของผู้บริโภค” ไว้ในมาตรา ๓.๑^{๒๔๕} ของรัฐกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์การปรับเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค

^{๒๔๔} Article 6 Protection of consumers' information

1. Consumers' information is protected in entering transactions of purchase, use of goods or services, unless authorized agencies make requirement.

2. In case of necessity to collect, use, hand over the consumer's information of consumers, business individual, organization shall have obligation:

a) To disclose to consumers the purpose of collecting and using personal information of the latter before doing such things;
b) To use the received information for the purpose that must be disclosed and consented in advance by consumers;
c) To ensure the safety, integrity and preciseness of consumer's personal information during process of collecting, using, keeping and handing over it;

d) To take measures to update and adjust the received information if the consumers discover it incorrect;

e) To transfer the received information to the third party only after obtaining the consent of the concerned consumers except in cases provided by law.

^{๒๔๕} Article 3 Interpretation of terms

In this Decree, the following terms shall be construed as follows:

1. Private secrets of consumers are information that satisfies all of the following conditions:

a) The information is related to the consumer personally;

b) The information has been applied security measures by the consumer or related organizations and individuals;

b) The information to which the security measures have been applied by the consumer or related organizations and individuals

หรือ “Decree 19” ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะที่กำหนดบทลงโทษของผู้ที่ละเมิดสิทธิผู้บริโภค โดยข้อมูลความลับของผู้บริโภคต้องเป็นข้อมูลที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

- ๑) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเป็นส่วนตัวของผู้บริโภค
- ๒) ข้อมูลที่มีการใช้มาตรการรักษาความปลอดภัยในการเก็บรักษาทั้งโดยตัวผู้บริโภคเองหรือโดยองค์กรหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง
- ๓) ข้อมูลที่ผู้บริโภคไม่อนุญาตให้เปิดเผยหรือให้ใช้ข้อมูลนั้นและอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ชีวิต ทรัพย์สินหรือทำให้เกิดความเสียหายต่อร่างกายหรือจิตใจต่อผู้บริโภค

ทั้งนี้ ใน Decree 19 ดังกล่าวได้กำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนการคุ้มครองสิทธิในข้อมูลส่วนบุคคล (Consumers’ information) โดยมีโทษปรับตั้งแต่ ๑๐ ล้านดอง (VND) ถึง ๒๐ ล้านดอง หรือประมาณ ๑,๐๐๐ เหรียญสหรัฐ^{๒๘๖} และหากเป็นการเปิดเผยข้อมูลที่มีลักษณะเป็นความลับของผู้บริโภคจะมีโทษปรับที่สูงขึ้น กล่าวคือมีโทษปรับตั้งแต่ ๒๐ ล้านดอง ถึง ๓๐ ล้านดอง หรือ ประมาณ ๑,๕๐๐ เหรียญสหรัฐ^{๒๘๖}

อย่างไรก็ตามหากเป็นการดำเนินการในบริบทที่เกี่ยวกับธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ หรือ E-commerce แล้ว รัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce ได้กำหนดนิยามของ “ข้อมูลส่วนบุคคล หรือ Personal information” เอาไว้ต่างหากซึ่งจะกล่าวต่อไปในหัวข้อ ๔.๑.๓.๒

ในการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับต้น ๆ คือรูปแบบของสัญญาที่ใช้ตลอดจนข้อมูลทั่วไปที่ชัดเจนที่ผู้บริโภคต้องทราบ ดังนั้นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจึงได้กำหนด “มาตรฐานรูปแบบสัญญา” และ “รูปแบบเงื่อนไขทั่วไป” ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลของสินค้าได้ง่ายขึ้น (Control of Model Contracts and General Transaction Conditions) โดยได้กำหนดไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญคุ้มครองผู้บริโภค หรือ Law 59 (มาตรา ๑๙) และ รัฐกฤษฎีกากำหนดรายละเอียดการบังคับใช้ตามรัฐธรรมนูญคุ้มครองผู้บริโภค หรือ Decree 99 (มาตรา ๗)^{๒๘๗} สรุปได้ดังนี้

c) The disclosure or use of such information is not accepted by the consumer and may have negative impact on health, life, property or cause physical and mental damage to the consumer.

^{๒๘๖} Article 5 Act of violation in protection of consumers’ information

1. A fine of from 10,000,000 VND to 20,000,000 VND for one of the following acts of violations:

- a) Failing to inform the consumer clearly and openly of the purpose before collecting and using the consumer’s information;
- b) Using consumers’ information not in conformity with the purpose agreed with the customer and without the consent of the consumer;
- c) Failing to ensure the safety, accuracy and completeness of the consumer information during collection, use and transfer of such information;
- d) Not actively adjusting the information or to helping the consumers to update and adjust information as such information is found to be incorrect;
- e) Transferring consumers’ information to third parties without the consent of consumers, unless otherwise prescribed by law.

2. A fine of 20,000,000 VND to 30,000,000 VND for acts of violations stipulated in Clause 1 of this Clause in case the concerned information is the consumers’ personal secrets.

3. Remedies:

- a) Coercively destroying the documents containing consumers’ information;
- b) Coercively taking necessary measures to protect the consumers’ information safety.

^{๒๘๗} Article 7 General requirements on model contracts and general transaction conditions

Model contracts and general transaction conditions shall be made in writing and must fully meet the following conditions:

1. The language is Vietnamese. The contents are clear and understandable. The font size of the text is at least 12.

- ๑) ภาษาที่ใช้ในสัญญาและธุรกรรมจะต้องเป็นภาษาเวียดนาม (สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมีภาษาราชการคือภาษาเวียดนามภาษาเดียว)
- ๒) เนื้อหาที่อยู่ในสัญญาและธุรกรรมจะต้อง “ชัดเจนและทำให้เข้าใจได้”
- ๓) ขนาดของตัวอักษรที่ใช้ในสัญญาและธุรกรรมจะต้องไม่น้อยกว่า ๑๒
- ๔) หมึกและกระดาษที่ใช้ในสัญญาและธุรกรรมจะต้องมีสีที่ตัดกันเพื่อให้อ่านได้อย่างชัดเจน
- ๕) แก้วใส่สัญญาและธุรกรรมหากพบว่ามีเนื้อหาที่ละเมิดสิทธิของผู้บริโภค

นอกจากกฎหมายทั้ง ๓ ฉบับที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังได้มีประกาศอีกหนึ่งฉบับซึ่งออกตามมาตรา ๑๙ ของรัฐธรรมนูญคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อกำหนดให้ต้องจดทะเบียนแบบสัญญาและธุรกรรมของสินค้าหรือบริการ ๙ ประเภท (Decision No. 02/2012/QD-TTg dated January 13, 2012 of the Prime Minister, promulgating the list of essential goods and services for which contract forms and general transaction conditions must be registered) ได้แก่ การจัดหาไฟฟ้าเพื่อการบริโภคในที่อยู่อาศัย การจัดหาหน้าสะอาดเพื่อการบริโภคในที่อยู่อาศัย การใช้บริการโทรทัศน์แบบที่สถานีเก็บเงินจากผู้รับ (Pay TV) การสมัครเพื่อใช้บริการโทรศัพท์บ้าน การสมัครเพื่อใช้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่แบบเก็บค่าใช้บริการรายเดือน การใช้บริการอินเทอร์เน็ต การขนส่งทางอากาศ การขนส่งทางรถไฟ การซื้อ ขายอาหารตมหรือห้องเช่ารายวัน^{๖๘๘}

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าประกาศดังกล่าวไม่ได้รวมสัญญาและธุรกรรมของสินค้าหรือบริการบางประเภทที่มีความสำคัญและอาจส่งผลถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้บริโภค เช่น การให้บริการธนาคารสำหรับบัญชีส่วนบุคคล การให้บริการทางการแพทย์ หรือ การให้บริการขนส่งทางบก เป็นต้น

นอกจากการกำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับรูปแบบของสัญญาหรือธุรกรรมแล้ว การคุ้มครองผู้บริโภคยังต้องรวมไปถึงการควบคุม “เนื้อหา” ของสัญญาหรือธุรกรรม เพื่อไม่ให้เกิดการเอาเปรียบเปรียบผู้บริโภคด้วย โดยในมาตรา ๑๖^{๖๘๙} ของรัฐธรรมนูญคุ้มครองผู้บริโภค หรือ Law 59

2. The paper background and ink color used in model contracts and general transaction conditions must contrast.

^{๖๘๘} Article 16 Terms of consumer contracts, Invalidity of terms and general transaction conditions

1. Any clause of a contract entered into with the consumers and general transaction terms having one of the following cases shall be null and void:

- a) Excludes the business individuals, organizations from their liability to the consumers in accordance with the law;
- b) Excludes, restricts the consumers from the right to make complaint and initiate lawsuits;
- c) Allows the business individuals, organizations to be unilaterally entitled to change the commercial contractual obligations already agreed with the consumers or rules and customs of sale of goods or supply of services but not clearly identified in the contract to the consumers when purchasing, using such goods, services.
- d) Allows the business individuals, organizations to be unilaterally entitled to decide whether or not the consumers are to perform certain obligations;
- d) Allows the business individuals, organizations to stipulate, change prices at time of transferring goods or supplying services;
- e) Allows the business individuals, organizations to explain contract in case where the contract's terms can be explained in different ways;
- g) Excludes the responsibility of the business individuals, organizations in case where the business individuals, organizations sells goods or supplies services through a third party;
- h) Stipulates that the consumers must comply with all obligations even when the business individuals, organizations do not complete their duties.
- m) Allows the business individuals, organizations to transfer their rights and obligations to a third party without being agreed by the consumers.

ได้กำหนดว่าหากสัญญาหรือธุรกรรมใดมีเนื้อหาบางอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าสัญญาหรือธุรกรรมนั้นเป็นโมฆะ

- ๑) มีข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ประกอบการให้ไม่ต้องรับผิดต่อผู้บริโภค
- ๒) มีข้อยกเว้นหรือข้อจำกัดไม่ให้ผู้บริโภคร้องเรียนหรือใช้สิทธิต่อสู้คดีในศาล
- ๓) อนุญาตให้ผู้ประกอบการแก้ไขสัญญาแต่เพียงฝ่ายเดียว
- ๔) อนุญาตให้ผู้ประกอบการมีสิทธิตัดสินใจแต่เพียงฝ่ายเดียวว่าผู้บริโภคต้องกระทำหรือไม่กระทำหน้าที่บางอย่าง
- ๕) อนุญาตให้ผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลงแก้ไขราคาขณะที่ส่งมอบสินค้าหรือบริการ
- ๖) อนุญาตให้ผู้ประกอบการอธิบายสัญญาเองในกรณีที่สัญญานั้นสามารถอธิบายได้หลายวิธี
- ๗) มีข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ประกอบการในกรณีที่ผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการผ่านบุคคลที่สาม
- ๘) มีข้อกำหนดให้ผู้บริโภคต้องปฏิบัติหน้าที่แม้ในกรณีที่ผู้ประกอบการยังปฏิบัติหน้าที่ของตนไม่ครบถ้วน
- ๙) อนุญาตให้ผู้ประกอบการโอนสิทธิและหน้าที่ของตนให้แก่บุคคลที่สามโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้บริโภค

ผู้ประกอบการที่ฝ่าฝืนหลักการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคโดยไม่ได้จดทะเบียนรูปแบบสัญญาหรือธุรกรรมสำหรับประเภทกิจการที่กำหนดไว้หรือกำหนดข้อยกเว้นความรับผิดที่กล่าวมาข้างต้นอาจมีโทษตามรัฐกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์การปรับเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค หรือ Decree 19 โดยมีโทษปรับไม่เกิน ๗๐ ล้านบาท หรือประมาณ ๓,๕๐๐ เหรียญสหรัฐ^{๒๘๙}

2. Declaration of a contract term invalid shall be made in accordance with civil law.

^{๒๘๘}Article 11 Violations of registration of form-based contracts, general transaction conditions

1. A fine of from 50,000,000 VND to 70,000,000 VND for one of the following acts of violations:

- a) Not registering or re-registering the form-based contract, general transaction conditions at the State management agency competent to protect consumer's rights as regulated;
- b) Not informing the consumer of the change in form-based contracts, general transaction conditions.

2. Remedies:

- a) Being compelled to register, re-register the form-based contract, general transaction conditions in cases of acts of violations stipulated in Point a Clause 1 of this Article;
- b) Being compelled to inform the consumer of the change in form-based contracts, general transaction conditions in cases of acts of violations in Point b Clause 1 of this Article.

Article 14 The act of concluding a contract or general transaction conditions with the consumers that contain invalid terms

1. A fine of from 10,000,000 VND to 20,000,000 VND shall be imposed on trading organizations and individuals concluding contracts with consumers that contain invalid terms under the law provisions on consumers' right protection.

2. A fine of from 30,000,000 VND to 50,000,000 VND for the acts of violations stipulated in Clause 1 of this Article in case the relevant contract is a form-based contract or general transaction conditions.

3. A fine of 50,000,000 VND to 70,000,000 VND for the acts of violations stipulated in Clause 2 of this Article in case the violations are committed in 02 provinces, cities or more.

4. Remedies:

นอกจากโทษปรับกรณีฝ่าฝืนการคุ้มครองสิทธิในข้อมูลความลับของผู้บริโภค กรณีไม่ได้จดทะเบียนรูปแบบสัญญาหรือธุรกรรม และกรณีกำหนดข้อยกเว้นความรับผิดชอบที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามยังได้กำหนดโทษปรับในกรณีอื่น ๆ ตามที่แสดงในตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๑ : โทษปรับตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ประเภทความผิด	โทษปรับ	อ้างอิง
ความรับผิดเกี่ยวกับหลักฐานทางธุรกรรม ได้แก่ การไม่ให้ใบเสร็จรับเงินหรือเอกสารที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการทำธุรกรรมแก่ผู้บริโภค การไม่อนุญาตให้ผู้บริโภคเข้าถึงหรือดาวน์โหลดหรือพิมพ์ใบเสร็จรับเงินหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์	๕ แสนดอง ถึง ๑ ล้านบาท (ประมาณ ๕๐ เหรียญสหรัฐฯ)	มาตรา ๒๑ ^{๒๖๐} , Decree 19
ไม่ให้ความร่วมมือตามที่หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคร้องขอ	๕ ล้านบาท ถึง ๑๐ ล้านบาท (ประมาณ ๕๐๐ เหรียญสหรัฐฯ)	มาตรา ๒๖ ^{๒๖๑} , Decree 19

a) Being compelled to amend the contract, general transaction conditions;
b) Being compelled to remit to illegal profits earned from administrative violation regarding the acts of violations stipulated in Clauses 1, 2 & 3 of this Article.

^{๒๖๐} Article 21 Violations of the provisions of transaction evidence

1. A fine of from 500,000 VND to 1,000,000 VND shall be imposed on trading organizations and individuals that commit one of the following acts of violations:

- a) Not providing the consumer with invoices or vouchers and documents relating to transactions under the provisions of law or requested by consumers;
- b) Not allowing consumers to access, download, archive and print invoices, vouchers and documents in case of electronic transactions.

2. Remedies:

- a) Being compelled to provide the consumer with invoices or vouchers and documents relating to transactions stipulated in Point a Clause 1 of this Article;
- b) Being compelled to allow consumers to access, download, and store and print invoices, vouchers and documents regarding the acts of violations stipulated in Point b Clause 1 of this Article.

^{๒๖๑} Article 26 Acts of not observing the request by state administration agencies of consumers' right protection

1. A fine of 5,000,000 VND to 10,000,000 VND shall be imposed on trading organizations and individuals, social organizations that fail to explain or to provide information and evidence as requested by state administration agencies for consumers' right protection.

2. Remedies:

Being compelled to explain or fully provide information and material regarding the acts of violations stipulated in Clause 1 of this Article.

ประเภทความผิด	โทษปรับ	อ้างอิง
การรบกวนหรือก่อให้เกิดความรำคาญต่อผู้บริโภคโดยวิธีการทางการตลาดหรือก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการทำงานหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้บริโภค	๑๐ ล้านบาท ถึง ๒๐ ล้านบาท (ประมาณ ๑,๐๐๐ เหรียญสหรัฐฯ)	มาตรา ๒๒ ^{๒๒๖} , Decree 19
เปิดเผยข้อมูล “ส่วนบุคคล” ของผู้บริโภค	๑๐ ล้านบาท ถึง ๒๐ ล้านบาท (ประมาณ ๑,๐๐๐ เหรียญสหรัฐฯ)	มาตรา ๕, Decree 19
เปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับ ของผู้บริโภค	๒๐ ล้านบาท ถึง ๓๐ ล้านบาท (ประมาณ ๑,๕๐๐ เหรียญสหรัฐฯ)	มาตรา ๕, Decree 19
บังคับซื้อหรือใช้ประโยชน์จากความบกพร่องของผู้บริโภค	๑๐ ล้านบาท ถึง ๓๐ ล้านบาท (ประมาณ ๑,๕๐๐ เหรียญสหรัฐฯ)	มาตรา ๒๓ ^{๒๓๓} , Decree 19
ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเรียกคืนสินค้า (Recall of Product)	๑๐ ล้านบาท ถึง ๕๐ ล้านบาท (ประมาณ ๒,๕๐๐ เหรียญสหรัฐฯ)	มาตรา ๑๙ ^{๑๙๔} , Decree 19

^{๒๒๖} Article 22 Act of disturbing the consumer

1. A fine of from 10,000,000 VND to 20,000,000 VND shall be imposed on trading organizations and individuals that commit one of the following acts of violations:

- a) Disturbing the consumer through the marketing of goods and/or services twice or more against the consumer's will;
- b) Obstructing or affecting usual works or activities of the consumer.

2. Additional sanctions:

Confiscating the exhibits and/or means used to commit the acts of violations stipulated in Clause 1 of this Article.

^{๒๓๓} Article 23 Act of forcing the consumer

1. A fine of from 10,000,000 VND to 30,000,000 VND shall be imposed on trading organizations and individuals that force the consumer through committing one of the following acts of violations:

- a) Using force, threatening to use force or other means to cause damage to the life, health, honor, prestige, dignity and property of consumers to force them engage in the transaction;
- b) Taking advantage of the consumers' difficult situations or taking advantage of natural disasters and diseases to force the transaction.

2. Additional sanctions:

Confiscating the exhibits and/or means used to commit the acts of violations stipulated in Clause 1 of this Article.

3. Remedies:

Being compelled to remit to the state budget illegal profits earned from acts of administrative violation stipulated in Clause 1 of this Article.

^{๑๙๔} Article 19 Violations of liability for recalling defective goods

1. A fine of from 10,000,000 VND to 30,000,000 VND shall be imposed on organizations and individuals exporting, importing goods that commit the following acts:

- a) Not taking necessary measures to stop the supply of defective goods in the market;
- b) Not recalling defective goods consistently with the publicly-informed content or not paying the expenses arising during the recall.

2. A fine of from 30,000,000 VND to 50,000,000 VND shall be imposed on organizations and individuals exporting, importing goods that commit the following acts:

- a) Not publicly informing about the defective goods and the recall of such goods;
- b) Not reporting the results of the recall of defective goods to the state competent agencies of consumers' right protection in accordance with Clause 4 Article 22 of the Law on consumers' right protection.

3. Remedies:

ประเภทความผิด	โทษปรับ	อ้างอิง
ไม่จดทะเบียนรูปแบบสัญญาหรือธุรกรรมสำหรับประเภทกิจการที่กำหนดไว้	๕๐ ล้านบาท ถึง ๗๐ ล้านบาท (ประมาณ ๓,๕๐๐ เหรียญสหรัฐ)	มาตรา ๑๑, Decree 19
กำหนดช้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้ประกอบการในสัญญาหรือธุรกรรม	๑๐ ล้านบาท ถึง ๗๐ ล้านบาท (ประมาณ ๓,๕๐๐ เหรียญสหรัฐ)	มาตรา ๑๔, Decree 19
ความรับผิดเกี่ยวกับการรับประกันสินค้า	๕ ล้านบาท ถึง ๗๐ ล้านบาท (ประมาณ ๓,๕๐๐ เหรียญสหรัฐ)	มาตรา ๑๘ ^{b๑๔} , Decree 19
จำหน่ายสินค้าหรือให้บริการที่มีคุณภาพต่ำ	๕๐ ล้านบาท ถึง ๗๐ ล้านบาท (ประมาณ ๓,๕๐๐ เหรียญสหรัฐ)	มาตรา ๒๕ ^{b๑๖} , Decree 19

ที่มา : คณะผู้วิจัย

a) Being compelled to repair or recall defective goods regarding the acts of violations stipulated in Clause 1 of this Article;
b) Being compelled to announce publicly or make reports under provisions of law regarding the acts of violations Clause 2 of this Article.

^{b๑๔} Article 18 Violations regarding liability for warranty of goods, components and accessories

1. A fine of from 5.000.000 VND to 10.000.000 VND shall be imposed on trading organizations and individuals liable for the warranty of goods, components and accessories that violate one of the following obligations:

- a) Not providing the consumers with the warranty receipts specifying the term and conditions of the warranty;
- b) Not providing the consumers with similar goods, components or accessories for temporary use or not providing other forms of settlement accepted by consumers during the warranty;
- c) Not providing the customers with new and similar goods, components or accessories or take back goods, components or accessories and refund the consumers in the case the time for warranty runs out while the error is still unable to be solved.
- d) Not providing the customers with new and similar goods, components or accessories, or take back the goods and refund the consumers in the case the error is still unable to be solved after 3 times of repairs under the warranty;
- dd) Not paying the cost of the repairs and transport of goods, components or accessories to the place of warranty, and from the place of warranty to the consumer's residence.

e) Denying responsibility for the warranty of goods, components or accessories even when other organizations or individuals have been authorized to perform the warranty.

2. A fine of 10,000,000 VND to 20,000,000 VND for one of the acts of violations stipulated in Clause 1 of this Article as to goods, components and accessories with the value of from 20,000,000 VND to 50,000,000 dong.

3. A fine of 20,000,000 VND to 30,000,000 VND for one of the acts of violations stipulated in Clause 1 of this Article for goods, components and accessories worth from 50,000,000 VND to 100,000,000 dong

4. A fine of 30,000,000 VND to 40,000,000 VND for one of the acts of violations stipulated in Clause 1 of this for goods, components and accessories worth from 100,000,000 VND to 500,000,000 dong.

5. A fine of 40,000,000 VND to 50,000,000 VND for one of the acts of violations stipulated in Clause 1 of this Article for goods, components and accessories worth from 500,000,000 VND to one billion dong.

6. A fine of 50,000,000 VND to 60,000,000 VND for one of the acts of violations stipulated in Clause 1 of this Article for goods, components and accessories worth from 1 billion VND to two billion dong

7. A fine of 60,000,000 VND to 70,000,000 VND for one of the acts of violations stipulated in Clause 1 of this for goods, components and accessories worth from two billion VND or more.

8. Remedies:

Being compelled to fully implement warranty obligations as committed or as prescribed by law regarding the acts of violations stipulated in Clauses 1, 2, 3, 4, 5, 6 and 7 of this Article.

^{b๑๖} Article 25 Acts of trading goods and services of low quality

1. Trading organizations and individuals providing goods and service of low quality that violate the consumers' right shall be sanctioned in accordance with the Government's Decree No. 54/2009/ND-CP of July 05, 2009 providing for administrative sanctions against violations of standards, metrology, product and goods quality.

2. A fine of from 50,000,000 VND to 70,000,000 VND for acts of violations stipulated in Clause 1 of this Article in the following cases:

หลังจากที่รัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค หรือ Law 59 ซึ่งเป็นกฎหมายใหม่ที่ออกมาแทนที่กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคฉบับเดิมมีผลบังคับใช้ พบว่านอกจากหลักการเกี่ยวกับสิทธิพื้นฐานของผู้บริโภคจะเพิ่มขึ้นตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้บริโภคยังได้รับการรับรองสิทธิที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบสินค้า (Product Liability) เพิ่มขึ้นด้วย โดยรัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคฉบับใหม่นี้กำหนดให้มีการเรียกคืนสินค้าเพิ่มขึ้นมา (Recall of Product) ซึ่งนอกเหนือจากโทษปรับที่แสดงไว้ในตารางที่ ๔.๒ ซึ่งแสดงไว้ข้างต้นแล้ว ยังมีการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคในเชิงป้องกันและเชิงเยียวยาอีกด้วย กล่าวคือ ผู้ประกอบการต้องเรียกคืนสินค้าที่มีข้อบกพร่องคืนจากท้องตลาดเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภครายอื่นอีก^{๒๙๗} และชำระค่าเสียหายให้แก่ผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าที่มีข้อบกพร่องไป^{๒๙๘}

a) Taking advantage of the consumers' difficulties or taking advantage of natural disasters and diseases to provide goods and service of low quality;

b) Trading goods and service of low quality that cause damage to the life, health and property of consumers

3. Additional sanctions:

Confiscating the exhibits and/or means used to commit the acts of violations stipulated in Clauses 1 and 2 of this Article.

4. Remedies:

a) Being compelled to recall goods of low quality regarding the acts of violations stipulated in Clauses 1 and 2 of this Article;

b) Being compelled to remit to the state budget the illegal profits earned from acts of administration violation stipulated in Clauses 1 and 2 of this Article.

Article 22 Obligations of revoking products

Business individuals, organizations are responsible, namely:

When discovering the defective product threatens to cause loss to lives, health and assets of consumers, business individual, organizations have to:

1. Take necessary measures to pause supply of that product on the market;

2. Disclose the product and revocation of that product in at least 5 continuous volumes of the announcement of the products on daily newspaper or broadcast on local Radio or Television with following contents:

a) Description of revoked products.;

b) Give reasons for revoking products and warning on threats of loss caused by the product's defect;

c) Time, place and methods of revoking products;

d) Time, methods of repairing the defect of the product; and

e) Necessary measures to be taken in ensuring consumers' right in the course of revoking the product.

3. Carry out revocation accordingly with the content of the public announcement and bear all the cost arisen in the course of revocation.

4. After completing the revocation, the business individuals, organizations have to report the result to the specific management agency on consumers' interests protection at local where the revocation taken; in case the withdrawal of defective goods shall be conducted in the territories of two or more provinces, the reported results for the State management agency on the protection of consumers' interests at national level.

Article 23 Obligations of compensation for the damage caused by product's defect

1. Business individual, organization has the obligation to compensate damages caused by their defective product with regard to lives, health, and assets of consumers, even in case traders do not know or have no fault in causing defect, exemption for Article 24 of this Law.

2. Business individuals, organizations In one of the following cases must compensate damages caused by defects of product to consumers in accordance with clause 1 of this article:

a) Business individuals, organizations are the producers of defective product;

b) Business individuals, organizations imported defective product;

c) Business individuals, organizations affixing a trade name or using an indication on their products to make consumers aware that business individuals, organizations are producers or importers;

d) Business individuals, organizations directly distributing defective products to consumers shall be liable for such products if they fail to identify business individuals, organizations who are liable for the products in the cases referred to in point a, b, c clause 2 of this Article at the request of the consumers.

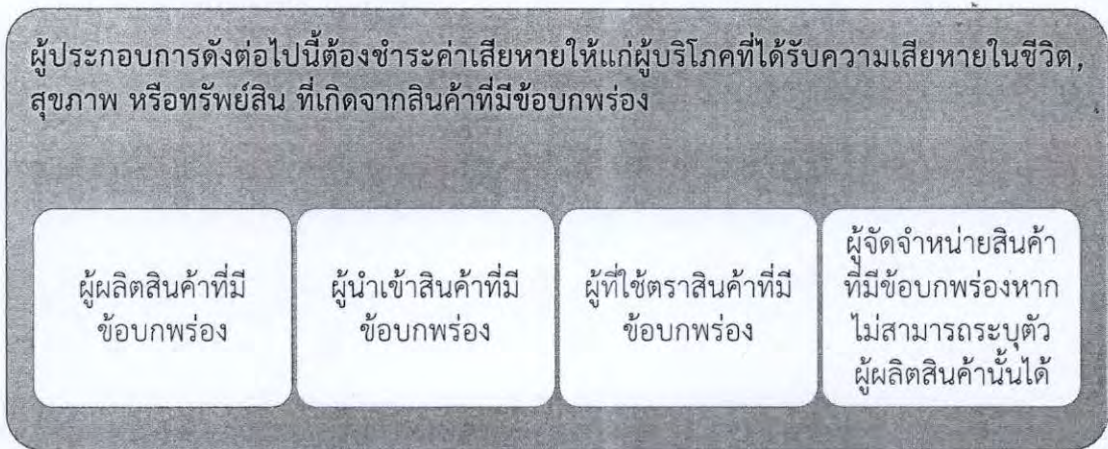
3. Compensation is done in accordance with provisions of civil procedural law.

แผนภาพที่ ๔.๒ : หน้าที่ของผู้ประกอบการในการเรียกคืนสินค้าที่มีข้อบกพร่อง ตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Recall of Product)

ที่มา : คณะผู้วิจัย

แผนภาพที่ ๔.๓ : หน้าที่ของผู้ประกอบการในการชำระค่าเสียหายจากสินค้าที่มีข้อบกพร่องตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ที่มา : คณะผู้วิจัย

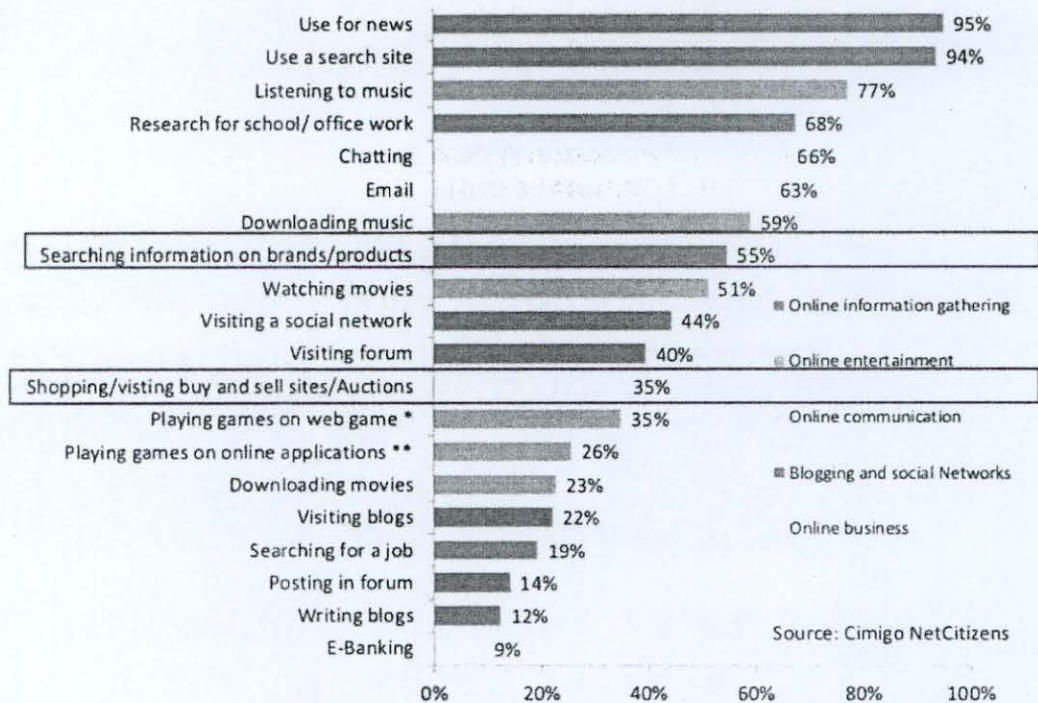
๔.๑.๓.๒ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) ในด้านสิทธิในการได้รับข้อมูลก่อนทำสัญญาของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ในปี ๒๕๕๔ มีผู้ใช้ Internet ประมาณ ๒๘ ล้านคนในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ซึ่งในปี ๒๕๕๙ ตัวเลขดังกล่าวมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเป็น ๔๓ ล้านคน หรือประมาณ ๔๖ % ของประชากรทั้งประเทศ โดยตลาดธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce Market) ในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมีมูลค่ากว่า ๑๕๔ ล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี ๒๕๕๔ และเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดเป็น ๒.๙ พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี ๒๕๕๘^{๒๙}

^{๒๙} Vietnam E-commerce and Information Technology Agency

Cimigo NetCitizens บริษัทวิจัยทางการตลาดของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้รายงาน
ว่าในปี ๒๕๕๖ มีผู้ใช้งาน Internet ประมาณ ๓๕% ที่เข้าใช้งานเพื่อซื้อสินค้าผ่านทาง online และ
ยังมีผู้ใช้งาน Internet อีกประมาณ ๕๕% ที่ใช้เพื่อค้นหาข้อมูลสินค้าที่หือต่าง ๆ

แผนภาพที่ ๔.๔ : สถิติการใช้งาน Internet แบ่งตามวัตถุประสงค์ของผู้ใช้งาน Internet
ในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในปี ๒๕๕๖

ที่มา : Cimigo NetCitizens Vietnam Report 2012

จากรายงานของสำนักงานสถิติทั่วไปของเวียดนาม (the General Department of Statistics of Vietnam) พบว่าช่วงประมาณปี ๒๕๕๓ การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี Internet ในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ยังมีข้อจำกัดอยู่มากเนื่องจากค่าใช้จ่ายในการสมัครเข้าใช้บริการ Internet ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับรายได้ของประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งยังถือว่าต่ำอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าว ผู้ใช้ Internet ในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามต้องจ่ายค่าใช้บริการที่สูงกว่าผู้ใช้บริการในประเทศเพื่อนบ้านโดยอาจต้องจ่ายเงินสูงถึง ๒๕% ของรายได้ต่อเดือนเลยทีเดียว (เมื่อคำนวณจากการใช้งานประมาณ ๓๐ นาทีต่อวัน) ดังนั้นปัญหาสำคัญสำหรับการพัฒนาธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามคือการต้องมีกฎหมายที่ทันต่อพฤติกรรมการใช้งาน Internet โดยเฉพาะอย่างยิ่งการควบคุมค่าบริการ Internet^{๓๐๐}

^{๓๐๐} Consumers International Kuala Lumpur Office, Roadmapping Capacity Building Needs in Consumer Protection in ASEAN, Country Report – Vietnam (Final), 2011, p. 16

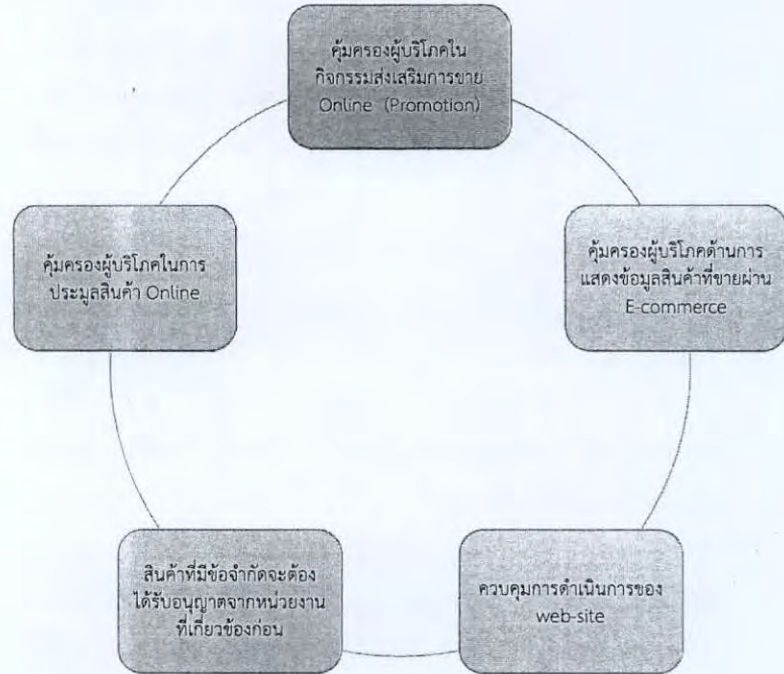
ก่อนที่จะมีการปฏิรูปกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคครั้งใหญ่ในปี ๒๕๕๓ การคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามยังมีข้อบกพร่องอยู่มาก โดยเฉพาะการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งขณะนั้นภาครัฐยังไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก การคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จึงต้องใช้กฎเกณฑ์เดียวกันกับที่มีอยู่แล้วสำหรับการคุ้มครองผู้บริโภคในกรณีทั่วไปซึ่งมาตรการการคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามค่อนข้างได้รับอิทธิพลมาจากสาธารณรัฐฝรั่งเศสเนื่องจากในอดีตตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั่นเอง (Nguyen Ngoc Dien, 2004)

ในปี ๒๕๔๓ กลุ่มประเทศอาเซียนได้ลงนามกรอบความตกลงด้านอิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มประเทศอาเซียน (e-ASEAN Framework Agreement) โดยกำหนดแนวทางการเสริมสร้างความร่วมมือด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อทำให้ภูมิภาคอาเซียนมีการเชื่อมโยงด้านอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น โดยได้กำหนดมาตรการใน ๕ ด้านหลัก ได้แก่ การวางโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Facilitation of the Establishment of the ASEAN Information Infrastructure), การส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการใช้พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Facilitation of the Growth of Electronic Commerce), การเปิดเสรีด้านการค้า การบริการและการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Liberalisation of Trade in ICT Products and ICT Services, and of Investments) การพัฒนาสังคมแห่งเทคโนโลยี และ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริการของรัฐ (Capacity Building, E-Society and E-Government) ซึ่งต่อมาในปี ๒๕๕๔ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้พัฒนากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคพร้อมกับการกำหนดการคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไว้อย่างชัดเจนไว้ในกฎหมาย โดยได้ประกาศใช้รัฐกฤษฎีกากำหนดรายละเอียดการบังคับใช้ตามรัฐธรรมนูญคุ้มครองผู้บริโภค (Decree No.99/2011/ND-CP หรือ “Decree 99”) ซึ่งกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องแสดงข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับการทำธุรกรรมให้ผู้บริโภคทราบ ซึ่งหากผู้ประกอบการฝ่าฝืนโดยไม่ได้แจ้งข้อมูลดังกล่าวให้ผู้บริโภคทราบแล้ว ผู้บริโภคมีสิทธิบอกเลิกสัญญาแต่ฝ่ายเดียว นอกจากนี้กฎหมายดังกล่าวยังได้กำหนดให้สามารถนำการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) เข้ามาใช้สำหรับข้อพิพาทระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบการด้วย

นอกจาก Decree 99 แล้ว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามยังได้มีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ หรือ E-commerce ได้แก่

- ๑) รัฐกฤษฎีกากว่าด้วย E-commerce (Decree No.52/2013/ND-CP on E-commerce) ออกเมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๖
- ๒) หนังสือเวียน (Circular) เลขที่ 12/2013/TT-BCT ว่าด้วยกระบวนการแจ้ง, การลงทะเบียนและการประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์บนเว็บไซต์ (Circular No. 12/2013/TT-BCT on the procedure of notification, registration and publicizing information related to E-commerce websites)

แผนภาพที่ ๔.๕ ภาพรวมการคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของ
สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ที่มา : คณะผู้วิจัย

รัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับผู้ประกอบการในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งที่เป็นรายบุคคล, องค์กร และผู้แทนที่อยู่ในเขตอำนาจของกฎหมายเวียดนาม ได้แก่ ผู้ประกอบการรายบุคคลหรือองค์กรหรือผู้แทนที่มีสัญชาติเวียดนาม ผู้ประกอบการรายบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติซึ่งมีถิ่นพำนักในเวียดนาม ผู้ประกอบการที่เป็นองค์กรหรือผู้แทนชาวต่างชาติที่ดำเนินธุรกิจเวียดนามหรือมีการจัดตั้งสาขาหรือสำนักงานผู้แทนในเวียดนามหรือจัดตั้งเว็บไซต์ซึ่งมีชื่อเว็บไซต์ (Domain name) เป็นภาษาเวียดนาม จะเห็นได้ว่ารัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce เป็นกฎหมายที่เน้นคุ้มครองผู้บริโภค “ก่อน” การทำสัญญาเพื่อให้เกิดความยุติธรรมกับผู้บริโภคตั้งแต่ต้นทางของการทำธุรกรรม ซึ่งรัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce นี้มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับ “อนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการใช้การติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ในสัญญาระหว่างประเทศ (the United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts)”^{๓๐๑} แม้ว่าสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจะไม่ได้เป็นภาคีในอนุสัญญานี้ก็ตาม

^{๓๐๑} อนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการใช้การติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ในสัญญาระหว่างประเทศ ค.ศ. ๒๐๐๕ ลงนามเมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๐๐๕ แต่มีผลบังคับเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ค.ศ. ๒๐๑๓ เกิดขึ้นจากการเสนอให้มีการร่างอนุสัญญาระหว่างประเทศในบริบทของการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้กฎหมายของประเทศต่าง ๆ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเนื่องจากกฎหมายแม่แบบของคณะกรรมการการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ค.ศ. ๑๙๙๖ (the UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce 1996) ยังไม่อาจทำให้กฎหมายว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของประเทศสมาชิกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ อนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการใช้การติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ในสัญญาระหว่างประเทศ ค.ศ. ๒๐๐๕ จึงเกิดขึ้นเพื่ออุดช่องว่างและแก้ปัญหาเพื่อให้กฎหมายว่าด้วยการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของประเทศต่าง ๆ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น ปัจจุบัน (กรกฎาคม ๒๕๕๙) มีประเทศที่ลงนามทั้งหมด ๑๘ ประเทศ และมีประเทศที่ให้สัตยาบันทั้งหมด ๗ ประเทศ (ปฏิญญา ไวพานัง, ๒๕๕๓) (ฐานข้อมูลของ United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL), www.uncitral.org)

โดยกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Principle of E-commerce)^{๓๐๖} ดังนี้

ก. หลักเสรีภาพและความสมัครใจในการทำสัญญาที่เกี่ยวกับการดำเนินการด้านธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

ผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งผู้ประกอบการและผู้บริโภคต่างมีเสรีภาพในการทำสัญญาที่ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ในธุรกรรมนั้น โดยที่สัญญาดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย

ข. หลักการกำหนดขอบเขตของธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

หากผู้ประกอบการไม่ได้ระบุข้อจำกัดด้านพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวกับการขายหรือการให้บริการ ตลอดจนธุรกรรมใด ๆ ว่าเป็นการเฉพาะบนเว็บไซต์ ให้ถือว่า การดำเนินธุรกรรมนั้นเป็นธุรกรรมที่เกิดขึ้นภายในประเทศ

ค. หลักการกำหนดหน้าที่ในการปกป้องผลประโยชน์ของผู้บริโภคในธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

หลักการดังกล่าวได้กำหนดให้เจ้าของเว็บไซต์ที่จัดให้มีการขายและผู้เข้ามาขายสินค้าและบริการในเว็บไซด์ดังกล่าวจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค โดยลูกค้าที่เข้ามาใช้บริการเว็บไซด์นั้นถือเป็นผู้บริโภคสินค้าและบริการซึ่งจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายด้วย

ง. หลักการที่เกี่ยวกับสินค้าที่มีข้อจำกัดหรือสินค้าที่มีเงื่อนไขในการขาย

ในกรณีที่ธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์นั้นมีการขายสินค้าที่มีข้อจำกัดหรือสินค้าที่มีเงื่อนไขในการขาย เช่น ผู้ขายต้องแจ้งหรือได้รับใบอนุญาตจากหน่วยงานราชการก่อนที่

^{๓๐๖} Article 26 Principles of e-commerce activities

1. Principle of free and voluntary agreement in e-commerce transactions

The parties to e-commerce activities are free to reach agreement not contrary to the provisions of law to establish the rights and obligations of each party in the transaction. This agreement is a ground for the settlement of disputes arising in the transaction process.

2. Principles of determination of the scope of business in e-commerce.

If traders, organizations or individuals conducting their activities of sales, service provision or commercial promotion on e-commerce websites do not specify geographical limits of these activities, these activities are regarded to be conducted on a national scale.

3. Principles of determination of the obligation to protect consumer interests in e-commerce

a/ The owners of sales e-commerce websites and the sellers on e-commerce service provision website shall comply with the Law on Protection of Consumer Interests when providing the goods or services to customers;

b/ The customers on e-commerce service provision websites are e-commerce service consumers and consumers of goods and services provided by the sellers on these websites;

c/ In case the sellers directly post information about their goods and services on e-commerce websites the traders or organizations providing e-commerce services and the traders or organizations providing infrastructure are not the third party providing information as prescribed by the Law on Protection of Consumer Interests.

4. Principles of trading in goods and provision of services restricted from trading or provision of goods and services subject to business conditions through e-commerce

The subjects applying e-commerce for trading in goods and providing services restricted from trading or provision, or goods and services subject to business conditions shall comply with relevant regulations on the trading in those goods and provision of those services.

จะมีการนำเข้าสู่สินค้ามาเพื่อขาย เป็นต้น การดำเนินธุรกิจดังกล่าวต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับซื้องกับสินค้านั้น ๆ ด้วย

๑) ขอบเขตของกฎหมาย

ก. ธุรกิจที่อยู่ภายใต้บังคับกฎหมายและข้อยกเว้น

รัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce ได้ให้การคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การคุ้มครองผู้บริโภคที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการขาย (Promotion) การประมูลสินค้าผ่านทาง online (Auction) การได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอในการตัดสินใจเข้าทำสัญญา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองด้านการชำระราคาสินค้า

- การคุ้มครองผู้บริโภคที่เกี่ยวกับส่งเสริมการขาย (Promotion) ในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

ในการค้าทั่วไปผู้ประกอบการย่อมหาวิธีจูงใจผู้บริโภคเพื่อกระตุ้นให้ซื้อสินค้าในจำนวนที่มากขึ้นโดยผู้ประกอบการมักใช้วิธีการส่งเสริมการขาย (Promotion) ในรูปแบบที่ต่างกันไปตามความเหมาะสมของสินค้าหรือบริการ โดยเฉพาะในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งผู้ประกอบการมีค่าใช้จ่ายในการจัดการส่งเสริมการขายน้อยเมื่อเทียบกับการขายสินค้าหรือบริการที่ต้องมีหน้าร้านหรือการโฆษณาทางสื่อประชาสัมพันธ์อื่น ดังนั้นเมื่อมีโอกาสในการส่งเสริมการขายที่มาก การคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของเวียดนามจึงได้คำนึงถึงการคุ้มครองผู้บริโภคจากการส่งเสริมการขายออนไลน์ด้วย โดยมีข้อกำหนดดังต่อไปนี้

(๑) รูปแบบการส่งเสริมการขาย: รูปแบบการส่งเสริมการขายทางออนไลน์ที่ได้รับ การรับรองโดยกฎหมายในเวียดนาม^{๓๐๓} ได้แก่ บัตรกำนัลเพื่อซื้อสินค้าหรือบริการ (Voucher) เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถซื้อสินค้าหรือบริการได้ในราคาพิเศษ บัตรสมาชิกสำหรับลูกค้าที่ซื้อสินค้าบ่อย (Frequent customer card) ผู้ประกอบการสามารถจัดการส่งเสริมการขายในรูปแบบบัตรกำนัลซึ่งผู้บริโภคสามารถใช้ซื้อสินค้าหรือบริการได้จากการ “รวมตัว” หรือ “เครือข่าย” ของผู้ประกอบการในราคาที่ถูกลงกว่าหรือได้รับผลตอบแทนอื่นที่ดีกว่าเมื่อเทียบกับการซื้อสินค้าหรือบริการจากผู้ประกอบการแต่ละรายแยกกัน อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการขายออนไลน์ในรูปแบบอื่น ๆ จะเป็นไปตามรูปแบบที่กำหนด โดยกระทรวงอุตสาหกรรมและการค้า

(๒) การให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการขายในการขายออนไลน์บนเว็บไซต์: ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายทุกครั้ง ผู้ประกอบการต้องจัดให้มีข้อมูลดังต่อไปนี้ในหน้าเว็บไซต์

^{๓๐๓} มาตรา ๓๙ ของ Decree No.52/2013/ND-CP on E-commerce

๑. ชื่อ ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ และข้อมูลอื่น ๆ ที่ใช้ติดต่อกับผู้ประกอบการ
 ๒. คำอธิบายสินค้าหรือบริการที่จัดเพื่อการส่งเสริมการขาย รวมถึงถิ่นกำเนิด (Origin of goods) คุณสมบัติ (Specifications) และคุณภาพของสินค้าหรือบริการนั้น
 ๓. ระบุช่วงเวลาที่มีการส่งเสริมการขาย ระยะเวลาเริ่มต้น สิ้นสุด และเขตพื้นที่ที่มีร่วมกิจกรรม
 ๔. ราคาของสินค้าและบริการก่อนเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการขาย
 ๕. ราคาสุทธิที่ผู้บริโภคจะต้องชำระสำหรับสินค้าหรือบริการที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการขาย
 ๖. เงื่อนไขที่ระบุไว้เป็นการเฉพาะ สำหรับสินค้าหรือบริการที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการขาย
- ทั้งนี้หากในเว็บไซต์ได้จัดให้มีช่องทางสำหรับการรับฟังความคิดเห็นหรือผลตอบรับจากผู้บริโภค ผู้ประกอบการต้องจัดแสดงความคิดเห็นเหล่านั้นบนเว็บไซต์เพื่อให้ผู้บริโภครายอื่นได้เห็นข้อความนั้นด้วย

รัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce ได้กำหนดหน้าที่เฉพาะของผู้ประกอบการที่จัดให้มีการส่งเสริมการขายสินค้าและบริการทางออนไลน์ดังต่อไปนี้^{๓๐๔}

๑. จัดแจ้งการเริ่มกิจกรรมส่งเสริมการขายทางออนไลน์ตามที่กฎหมายกำหนด
๒. ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่เกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการขายตามที่กฎหมายพาณิชย์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกำหนด
๓. ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของผู้บริโภคตามที่กฎหมายกำหนด

^{๓๐๔} Decree No.52/2013/ND-CP on E-commerce

Article 41 Responsibilities of traders or organizations providing online promotion services

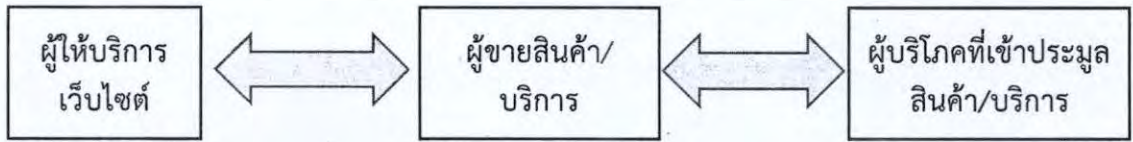
1. To register the set-up of online promotion service provision websites as prescribed in Section 2, Chapter IV of this Decree.
2. To comply with provisions of the Commercial Law and relevant laws on promotional activities.
3. To comply with provisions on protection of customer's personal information in Section 1, Chapter V of this Decree.
4. To comply with provisions in Section 2, Chapter II of this Decree if the website has the online ordering function for goods vouchers and service vouchers or frequent customer cards.
5. To comply with provisions in Section 2, Chapter V of this Decree if the website has the online payment function.
6. To fully publish contents specified in Article 40 of this Decree in each promotional information posted on their websites.
7. To develop and publish on their website the regulations on operation and comply with provisions in Article 38 of this Decree.
8. To develop and publish on their website the mechanism of receipt and settlement of customer's complaints about quality of goods or services promoted or goods or services used for promotion.
9. To take responsibility of the third party in providing information on goods or services for consumers in accordance with the Law on Protection of Consumer Interests.
10. To pay compensations to customers if the goods vouchers, service vouchers or frequent customer cards that they have issued are denied by their partners contrary to the conditions published on their websites or on those goods vouchers, service vouchers or frequent customer cards.

๔. ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องหากในเว็บไซต์ได้จัดให้มีฟังก์ชันการสั่งซื้อบัตรกำนัลหรือบัตรสมนาคุณ และฟังก์ชันการชำระเงินผ่านทางออนไลน์
๕. แจ้งข้อความที่จำเป็นทั้งหมดเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการขายลงบนเว็บไซต์
๖. หากได้รับการร้องเรียนจากผู้บริโภค หรือได้รับทราบข้อบกพร่องของสินค้าหรือบริการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมส่งเสริมการขาย ผู้ประกอบการต้องแก้ไขและแจ้งให้ผู้บริโภคทราบถึงการปรับปรุงข้อผิดพลาดนั้น ๆ
๗. หากมีความเสียหายต่อผลประโยชน์ของผู้บริโภคซึ่งมีสาเหตุจากบุคคลอื่นที่ผู้ประกอบการได้มอบหมายให้ทำหน้าที่แจ้งข้อมูลให้ผู้บริโภคทราบ ผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นด้วย
๘. ผู้ประกอบการที่ขายบัตรกำนัลสินค้าหรือบริการหรือบัตรสมนาคุณต้องรับผิดชอบต่อค่าเสียหายต่อผู้บริโภคหากบัตรกำนัลสินค้าหรือบริการ หรือบัตรสมนาคุณที่ผู้บริโภคได้ซื้อไปนั้นถูกปฏิเสธจากผู้ประกอบการรายอื่นที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการขายโดยมีเงื่อนไขอย่างเดียวกัน
๙. ต้องจัดหาสินค้าหรือบริการที่มีคุณสมบัติอย่างเดียวกันกับที่ได้ประกาศแจ้งไว้ในกิจกรรมส่งเสริมการขาย

- การคุ้มครองผู้บริโภคเกี่ยวกับการประมูลสินค้าผ่านทางออนไลน์ (Auction)

ธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ประเภทหนึ่งที่มีความนิยมในปัจจุบันคือการประมูลสินค้าผ่านทางออนไลน์ (Auction) ซึ่งรัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce ได้ให้การคุ้มครองผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องกับการประมูลสินค้าผ่านทางออนไลน์ใน ๒ มิติด้วยกัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้นำสินค้าหรือบริการมาร่วมประมูล กับ ผู้บริโภคที่เข้าร่วมประมูล และ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการเว็บไซต์ที่ให้บริการประมูลสินค้าหรือบริการ กับ ผู้ให้นำสินค้าหรือบริการเข้าร่วมประมูล ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่ากฎหมายดังกล่าวไม่ได้กล่าวไม่ได้ระบุถึงความรับผิดชอบที่ผู้ให้บริการเว็บไซต์จะต้องรับผิดชอบต่อผู้ที่เข้าประมูลสินค้าหรือบริการในเว็บไซต์ แต่ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อผู้บริโภคที่เข้าร่วมประมูลสินค้าหรือบริการคือผู้ให้นำสินค้าหรือบริการออกประมูล

แผนภาพที่ ๔.๖ มิติการคุ้มครองผู้บริโภคที่เกี่ยวกับการประมูลสินค้าผ่านทางออนไลน์

ที่มา : คณะผู้วิจัย

ผู้ขายที่นำสินค้าหรือบริการเข้าร่วมการประมูลมีบทบาททั้งที่เป็นผู้ริโภคเองและทั้งที่เป็นผู้ที่เสนอขายสินค้าหรือบริการต่อผู้บริโภคในชั้นปลายทาง ดังนั้นในบริบทของการเป็นผู้ที่เสนอขายสินค้าหรือบริการ ตัวผู้ขายเองก็ย่อมต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อผู้บริโภคในชั้นปลายทางด้วย โดยยังได้กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ขายสินค้าหรือบริการที่เข้าร่วมการประมูลผ่านทางออนไลน์ดังนี้^{๓๐๕}

๑. แจ้งข้อมูลที่จำเป็นสำหรับสินค้าที่จะนำออกประมูลให้ผู้เข้าร่วมประมูลได้ทราบ
๒. แจ้งราคาเกณฑ์ในการเริ่มต้นประมูลและหากมีราคาที่ยอมรับได้ก็ต้องแจ้งให้ผู้เข้าร่วมประมูลทราบด้วย
๓. รับผิดชอบต่อคุณภาพและคุณสมบัติของสินค้าที่ได้นำออกประมูล
๔. หากสินค้าที่นำออกประมูลได้รับการร้องเรียนจากผู้ซื้อ ผู้ขายต้องเป็นผู้ดำเนินการจัดการกับการร้องเรียนนั้น
๕. ไม่นำสินค้าที่มีภาระติดพันมาเข้าร่วมประมูล เช่น เป็นสินค้าที่อยู่ระหว่างการจำหน่ายหรือจำหน่าย หรือเป็นสินค้าที่กำลังมีข้อพิพาท เป็นต้น
๖. ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่านอกจากผู้ที่นำสินค้าหรือบริการออกประมูลจะต้องรับผิดชอบต่อผู้เข้าร่วมประมูลสินค้าหรือบริการแล้ว ผู้ที่นำสินค้าหรือบริการออกประมูลยังมีสถานะเป็นผู้บริโภคในมิติความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการเว็บไซต์ที่จัดให้มีการประมูลด้วย ซึ่งรัฐกฤษฎีกาวาดด้วย E-commerce ได้กำหนดหน้าที่เฉพาะที่ผู้ประกอบการในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่เปิดให้มีการประมูลสินค้าหรือบริการผ่านทางออนไลน์ต้องปฏิบัติหน้าที่ทั้งต่อหน่วยงานของรัฐที่ควบคุมดูแลกิจกรรมที่เกี่ยวกับการประมูลสินค้าและหน้าที่ต่อผู้บริโภคนั้น^{๓๐๖}

^{๓๐๕} Article 47 Responsibilities of sellers on online auction websites

1. To publicly, adequately and accurately notify and post necessary information relating to auctioned goods.
2. To announce reserve prices; asking price, if any.
3. To take responsibility for the quality and specifications of auctioned goods.
4. To settle purchasers' complaints about auctioned goods.
5. Not to sell goods which are pledged or mortgaged items or subject to a dispute.
6. To perform other responsibilities prescribed in Article 37 of this Decree.

^{๓๐๖} Article 46 Responsibilities of traders and organizations providing online auction services

1. To register their online auction websites as prescribed in Section 2, Chapter IV of this Decree.
2. To perform the responsibilities prescribed in Article 36 of this Decree.
3. To establish online auction methods and process.

- ๑) ธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีการประมูลสินค้าผ่านทางออนไลน์บนเว็บไซต์ จะทำได้ก็ต่อเมื่อได้จัดแจ้งหรือลงทะเบียนไว้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบแล้วเท่านั้น
- ๒) จัดให้มีระบบเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับกิจกรรม: เนื่องจากการประมูลสินค้าผ่านทางออนไลน์เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยเพียงพอที่จะรองรับข้อมูลการประมูล ดังนั้นผู้ประกอบการจึงต้องจัดให้มีระบบเทคโนโลยีขั้นต่ำตามที่กฎหมายกำหนด เช่น มีพื้นที่ที่ใช้ประมวลผลข้อมูลการประมูลอย่างเพียงพอ, หลังจากเริ่มการประมูล ระบบต้องสามารถแสดงราคาประมูลสูงสุดที่เป็นปัจจุบันและปรับปรุงข้อมูลทุก ๆ ๓๐ วินาที เป็นต้น ทั้งนี้ หากระบบการประมูลไม่อนุญาตให้ผู้เข้าร่วมประมูลถอนคำเสนอราคาที่เข้าร่วมประมูลแล้ว ระบบต้องแจ้งให้ผู้เข้าร่วมประมูลทราบก่อนที่จะเริ่มประมูล รวมถึงต้องแจ้งความรับผิดชอบต่าง ๆ ของผู้เข้าร่วมประมูลในกรณีที่ไม่ชนะการประมูลด้วย^{๓๐๗}
- ๓) ต้องแสดงรูปภาพสินค้าหรือตัวอย่างสินค้าที่จะประมูลบนเว็บไซต์
- ๔) บนเว็บไซต์จะต้องมีช่องทางให้ผู้ขายที่นำสินค้ามาร่วมประมูลสามารถลงประกาศและแจ้งข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วนให้ผู้บริโภคได้ทราบ รวมถึงจะต้องมีช่องทางให้ผู้ขายสามารถลงรูปภาพของสินค้าเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประมูลได้พิจารณาด้วย
- ๕) เว็บไซต์ต้องแจ้งกำหนดการที่จะมีการประมูลสินค้าให้ผู้ขายทราบ
- ๖) ต้องมีประกาศผลการประมูลให้ผู้เข้าร่วมประมูลได้ทราบบนหน้าเว็บไซต์และแจ้งผลการประมูลไปยังผู้ขายสินค้าและผู้ซื้อที่ชนะการประมูลรวมถึงผู้อื่นที่เกี่ยวข้องในการประมูลนั้น

-
4. To build technical systems to serve online auctions for goods sellers to organize auctions by the established methods and process.
 5. To provide online tools for goods sellers to publicly, adequately and accurately notify and post necessary information relevant to auctioned goods.
 6. To provide online tools for goods sellers to display images of goods and goods samples or documents introducing goods for auction bidders' consideration.
 7. To provide goods sellers with information on developments of auctions organized by goods sellers when so requested.
 8. To make notices of auction results and send them to goods sellers and purchasers and related parties as prescribed in Article 51 of this Decree.
 9. To take responsibility in case errors of the technical system make an auction unable to proceed:
 - a/ If the errors of the technical system make an auction unable to begin at the time the seller expects to organize such auction, the online auction service provider shall refund the seller all expenses for the organization of the auction which the latter has paid to the former;
 - b/ If the errors of the technical system make auction bidders unable to continue making bids after the auction begins, the online auction service provider shall cancel the auctions result and allow the seller to organize a new auction, and concurrently bear all expenses related to the new auction.

^{๓๐๗} Article 45 Requirements on technical system serving online auctions

1. A technical system serving online auctions must have at least the following functions:
 - a/ Recording and storing all bids made in an auction;
 - b/ After an auction begins, once every 30 (thirty) seconds showing the recorded highest bid and its bidder on the website for all auction bidders to see.
2. In case the system does not allow auction bidders to retract bids that they have made, it must have a clear notification thereof to auction bidders' right before the time of the auction. The notification must state specific responsibilities of auction bidders that make bids but refuse to purchase auctioned goods.

๗) หากเกิดความผิดพลาดทางเทคนิคที่ทำให้ไม่สามารถเริ่มประมวลได้ในเวลาที่ประกาศไว้ ผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบ และหากผู้ขายสินค้าได้ชำระค่าใช้จ่ายในการประมวลให้แก่ผู้ประกอบการแล้ว ผู้ประกอบการต้องคืนค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ผู้ขายสินค้าได้ชำระไป

๘) หากเกิดความผิดพลาดทางเทคนิคที่ทำให้ผู้เข้าร่วมประมวลไม่สามารถเสนอราคาประมวลได้ ผู้ประกอบการต้องยกเลิกผลการประมวลนั้นและอนุญาตให้ผู้ขายจัดการประมวลขึ้นใหม่โดยผู้ประกอบการเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการจัดการประมวลใหม่นั้น

แม้ว่ากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จะครอบคลุมธุรกรรมในหลาย ๆ ด้านแต่ก็ยังมีข้อยกเว้นหรือข้อจำกัดในการคุ้มครองบางประการที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองด้านข้อมูลส่วนบุคคล กล่าวคือในรัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce ได้กำหนดนิยามเฉพาะของ “ข้อมูลส่วนบุคคล หรือ Personal information” สำหรับธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไว้ดังนี้ “ข้อมูลส่วนบุคคล หมายถึง ข้อมูลที่ทำให้สามารถระบุถึงตัวตนของบุคคลรวมถึงชื่อ อายุ ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ข้อมูลทางการแพทย์ เลขบัญชี ข้อมูลที่เกี่ยวกับธุรกรรมทางการเงินและข้อมูลอื่น ซึ่งบุคคลนั้นต้องการเก็บไว้เป็นความลับ ทั้งนี้ข้อมูลส่วนบุคคลตามกฎหมายนี้ไม่รวมถึงข้อมูลการติดต่อเกี่ยวกับการทำงานและข้อมูลอื่นซึ่งบุคคลนั้นเผยแพร่ในสื่อประเภทต่าง ๆ”^{๓๐๘} ซึ่งจากนิยามในรัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไม่รวมถึงการคุ้มครองข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อกัน (Work contact) ของผู้บริโภค เช่น หมายเลขโทรศัพท์หรืออีเมลที่ใช้ติดต่อกัน เป็นต้นรวมถึงข้อมูลที่ผู้บริโภคได้นำไปเผยแพร่ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น Facebook, Tweeter, Instagram หรือเว็บไซต์ต่าง ๆ เป็นต้น จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าหากข้อมูลที่ได้รับการยกเว้นจากรัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce ถูกนำไปใช้ให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคแล้ว จะมีมาตรการการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างไร เพราะในกฎหมายหลักที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคเองคือรัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ก็ไม่ได้กำหนดนิยามของข้อมูลส่วนบุคคลไว้ อีกทั้ง Decree 19 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดบทลงโทษของการฝ่าฝืนการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งได้ให้นิยามที่ใกล้เคียงคือ “ข้อมูลความลับของผู้บริโภคไว้” ก็ไม่ได้ให้ความคุ้มครองข้อมูลที่ผู้บริคนำไปเผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ เอง เนื่องจากไม่เข้าเงื่อนไขของการเป็นข้อมูลที่มีมาตรการเก็บรักษาที่เป็นความลับ ดังนั้นหากมีการนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้บริโภคจึงอาจต้องใช้กฎหมายอื่นเพื่อพิจารณาเช่น กฎหมายว่าด้วยการละเมิด เป็นต้น

ข. ความหมายของผู้บริโภคและผู้ประกอบการ

นิยามของ “ผู้บริโภค” ตามรัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งซื้อหรือใช้สินค้าและบริการอย่างถูกต้องตามกฎหมายโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบริโภคสำหรับตนเองและองค์กร^{๓๐๙}

^{๓๐๘} Article 3 Interpretation of terms

In this Decree, the terms below are construed as follows: ...

13. Personal information is information contributing to identifying a particular individual, including his/her name, age, home address, phone number, medical information, account number, information on personal payment transactions and other information that the individual wishes to keep confidential.

Personal information referred to in this Decree does not include work contact information and other information that the individual himself/herself has published in the mass media.”

^{๓๐๙} Article 3.1

ดังนั้นไม่ว่าจะได้บริโภคสินค้าหรือบริการผ่านทางช่องทางใด ทั้งทางการซื้อขายตามปกติหรือการ
ซื้อขายผ่านทางออนไลน์ บุคคลผู้ซึ่งได้ซื้อหรือใช้สินค้าหรือบริการนั้นย่อมเป็นผู้บริโภคและได้รับการ
คุ้มครองตามที่รัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องได้กำหนดไว้

สำหรับ “ผู้ประกอบการ” ที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อการคุ้มครอง
ผู้บริโภคนั้น รัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคได้กำหนดนิยามดังนี้ “บุคคลหรือองค์กรผู้ประกอบการ
ซึ่งจัดหาสินค้าอุปโภคบริโภคและบริการ ให้รวมถึง ตัวแทน (Traders) ตามประมวลกฎหมายพาณิชย์
และ บุคคลที่ได้ประกอบกิจกรรมทางการค้าเป็นปกติที่ไม่ได้จดทะเบียนธุรกิจด้วย”^{๓๑๐} จากนิยาม
ดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐเวียดนามไม่ได้ให้คำนิยามเฉพาะแต่
ผู้ที่ประกอบกิจการจำหน่ายสินค้าหรือให้บริการเท่านั้น แต่ได้ให้คำนิยามในความหมายอย่างกว้าง
ซึ่งครอบคลุมผู้ที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดหาสินค้าและบริการมาสู่ผู้บริโภคแม้ว่าจะได้จดทะเบียน
ธุรกิจแล้วหรือไม่ก็ตาม

๒) การให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภค

รัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องแสดงข้อมูลของสินค้าและ
บริการที่ขายอยู่บนเว็บไซต์เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถทราบ ดังนี้^{๓๑๑}

๑. ข้อมูลที่เกี่ยวกับตัวสินค้า: เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถระบุได้ถึงองค์ประกอบของสินค้าหรือ
บริการเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดในการตัดสินใจเข้าทำสัญญา

๒. ราคา: ผู้ประกอบการต้องแสดงราคาของสินค้าหรือบริการโดยแจ้งให้ทราบว่าราคา
ดังกล่าวรวมค่าใช้จ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องแล้วหรือยัง ได้แก่ ภาษี ค่าบรรจุภัณฑ์ ค่าขนส่ง หรือ
ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้หากผู้ประกอบการไม่ได้ระบุไว้อย่างแน่ชัดหรือตกลงกันไว้เป็นอย่าง
อื่น ให้สันนิษฐานว่าราคาที่แสดงเป็นราคาที่รวมค่าใช้จ่ายทุกอย่างแล้ว โดยจะต้องมีการ
แสดงวิธีการคำนวณราคาให้ผู้บริโภคได้ทราบด้วย

๓. เงื่อนไขทั่วไปที่เกี่ยวกับการค้าและคำแนะนำด้านการใช้บริการ: ผู้ประกอบการต้อง
แสดงเงื่อนไขทั่วไปที่เกี่ยวกับการค้าและคำแนะนำเบื้องต้นเกี่ยวกับบริการบนหน้าเว็บไซต์ให้
ผู้บริโภคได้ทราบถึงข้อมูลทั่วไป ข้อจำกัดของสินค้าหรือบริการ นโยบายการเงิน
การเปลี่ยน หรือคืนสินค้า นโยบายการรับประกันคุณภาพสินค้า มาตรฐานของบริการ

“Consumers” are persons who purchase or legally use goods and services with goal of consumption of individuals and organizations.

^{๓๑๐} Article 3.2

“Business individuals, organizations those supply commodities and services” include:

- a) Traders in accordance with the Commerce Law;
- b) Individuals conducting their regular, independent commercial activities without business registration”

^{๓๑๑} Article 28 Providing information on sales e-commerce website

1. The sales e-commerce website must fully provide information about the owners of website, goods and services and terms of sales and purchase contract applicable for goods and services introduced on the website as specified from Article 29 to 34 of this Decree.

2. These information must ensure the following requirements:

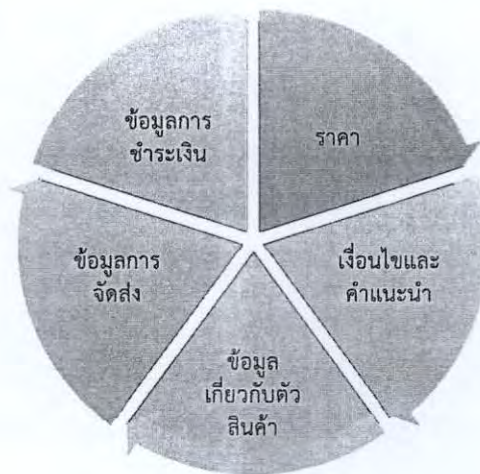
- a) Obviousness, accuracy, fundability and understandability;
- b) Being arranged in the corresponding sections on the website and can be accessed by online methods;
- c) Being capable of storing, printing and displaying later;
- d) Being displayed clearly to the customers before the time they send the proposal for contract commitment.

ตลอดจนหน้าที่ของผู้ขาย ผู้ซื้อในธุรกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยข้อมูลต่าง ๆ ต้องแสดงโดยมีสีของตัวอักษรที่ตัดกับพื้นหลังของเว็บไซต์เพื่อให้ผู้บริโภคสังเกตเห็นได้ง่ายและภาษาที่ใช้จะต้องมีภาษาเวียดนามประกอบอยู่ด้วย ทั้งนี้หากในเว็บไซต์มีฟังก์ชัน (Function) การสั่งซื้อออนไลน์ ผู้ประกอบการต้องจัดให้มีวิธีการเพื่อให้ผู้บริโภคแสดงว่าตนได้ “อ่านและให้ความยินยอม” ต่อเงื่อนไขทั่วไปแล้วก่อนส่งคำสั่งซื้อ

๔. ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดส่งสินค้า: ผู้ประกอบการต้องจัดแสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดส่งสินค้าหรือบริการบนหน้าเว็บไซต์ โดยจัดแสดงวิธีการขนส่ง ระยะเวลาที่ใช้ขนส่ง โดยประมาณและข้อจำกัดในการขนส่งที่เกี่ยวกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ นอกจากนี้ในกรณีที่เกิดความล่าช้าในการจัดส่ง ผู้ประกอบการต้องแจ้งให้ผู้บริโภคทราบว่าสินค้าจะถูกจัดส่งไปถึงผู้บริโภคภายในระยะเวลาเท่าใด และต้องให้โอกาสผู้บริโภคในการบอกเลิกสัญญาด้วย

๕. ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการชำระเงิน: ผู้ประกอบการต้องเปิดเผยวิธีการชำระเงินทุกวิธีการที่ผู้ประกอบการนำมาใช้เพื่อให้ผู้บริโภคชำระเงินค่าสินค้าหรือบริการ โดยต้องแสดงคำอธิบายที่ชัดเจนและครบถ้วนเพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจและเลือกวิธีการชำระเงินที่เหมาะสมได้ หากในเว็บไซต์มีฟังก์ชันการชำระเงินออนไลน์ ผู้ประกอบการต้องสร้างขั้นตอนให้ผู้บริโภคสามารถทบทวน (Review) และยืนยัน (Confirm) ข้อมูลการชำระเงินได้

แผนภาพที่ ๔.๗ ข้อมูลที่ต้องแสดงให้ผู้บริโภคทราบในการขายสินค้าหรือบริการ E-commerce

ที่มา : คณะผู้วิจัย

อย่างไรก็ตามรัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce ไม่ได้กำหนดบทลงโทษไว้อย่างชัดเจนสำหรับกรณีที่ผู้ประกอบการฝ่าฝืนไม่แสดงข้อมูลให้ผู้บริโภคทราบ แต่ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถเพิกถอนหรือระงับการใช้ใบอนุญาตหรือยกเลิกการจดทะเบียนธุรกิจ E-commerce นั้นได้สำหรับบทลงโทษในด้านการชดเชยค่าเสียหายนั้นให้เป็นไปตามที่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนด และ

ผู้ประกอบการอาจมีโทษปรับซึ่งให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการการละเมิดในการบริหาร (the Law on Handling of Administrative Violations)^{๓๑๒}

๓) หน้าที่อื่นของผู้ประกอบการในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์^{๓๑๓}

รัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce ยังได้กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ประกอบการในธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะไว้ ซึ่งแม้รัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce จะเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ แต่กฎหมายดังกล่าวก็มีเนื้อหาเกี่ยวกับการกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการที่ค่อนข้างสอดคล้องกับคำแนะนำของสภา OECD ว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์ ปี ค.ศ. ๒๐๑๖ (Recommendation of the Council on Consumer Protection in E-commerce 2016) โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการทั้งที่เป็นรายบุคคลหรือองค์กรหรือผู้แทนซึ่งเป็น “เจ้าของเว็บไซต์” ที่ให้บริการเกี่ยวกับธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. แจ้งการจัดตั้งเว็บไซต์ต่อกระทรวงอุตสาหกรรมและการค้า (Ministry of Industry and Trade)
๒. แจ้งข้อมูลที่กฎหมายกำหนดให้ต้องแสดงไว้บนหน้าเว็บไซต์และหากพบความไม่สมบูรณ์หรือบกพร่องของข้อมูล ผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบต่อความไม่สมบูรณ์หรือบกพร่องนั้นด้วย
๓. ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบที่เกี่ยวกับการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้า การสั่งซื้อและการชำระเงินทางออนไลน์ (online)
๔. จัดเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับสถานะของธุรกิจหากมีการเข้าตรวจสอบจากรัฐ
๕. ปฏิบัติตามหน้าที่ทางด้านภาษีตามที่กฎหมายกำหนด
๖. เจ้าของเว็บไซต์ต้องจัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการขายสินค้าและบริการเว็บไซต์นั้น ตลอดจนสัญญาที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าในคำแนะนำของสภา OECD ว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์ทางอิเล็กทรอนิกส์ ปี ค.ศ. ๒๐๑๖ ได้กำหนดข้อจำกัดทางอายุในการเปิดเผยข้อมูลของผู้บริโภคแต่ในการคุ้มครองผู้บริโภคของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามยังไม่ได้กำหนดถึงข้อจำกัดนี้

๔) องค์กรในการกำกับดูแล

นอกจากกฎหมายที่มีประสิทธิภาพแล้ว จำเป็นต้องมีหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายหรือสอดส่องดูแลตลอดจนควบคุมให้ผู้ประกอบการให้เคารพสิทธิของผู้บริโภคตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการคุ้มครองผู้บริโภคในธุรกิจอิเล็กทรอนิกส์นั้นเป็นองค์กรเดียวกันกับการคุ้มครองผู้บริโภคในกรณีทั่วไป ซึ่งองค์กรดังกล่าวคือ “หน่วยงานด้านการ

^{๓๑๒} Article 78

^{๓๑๓} มาตรา ๒๗ ถึง ๓๔

แข่งขันของเวียดนาม (Vietnam Competition Authority หรือ VCA)” ซึ่งเป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรมและการค้า (Minister of Industry and Trade หรือ MOIT) อย่างไรก็ตามมีการแบ่งระดับขอบเขตอำนาจการควบคุมเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับกลางหรือระดับประเทศ (Central Level) มีหน่วยงานด้านการแข่งขันของเวียดนามเป็นผู้รับผิดชอบ ระดับจังหวัด (Provincial Level) ซึ่งมีสำนักงานอุตสาหกรรมและการค้าเป็นผู้รับผิดชอบ และ ระดับอำเภอ (District Level) มีคณะกรรมการประชาชนระดับอำเภอ (District Level People's Committee) เป็นผู้รับผิดชอบ โดยหน่วยงานทั้ง ๓ ระดับมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่แตกต่างกันไปตามที่ได้แสดงในตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ : หน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐ

ระดับกลางหรือระดับประเทศ (Central Level)	หน่วยงานด้านการแข่งขันของเวียดนาม (Vietnam Competition Authority หรือ VCA) มีผู้อำนวยการ (Director) เป็นผู้ใช้อำนาจขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมและการค้า
	บริหารจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค, โกล่เกลี่ยและควบคุมรูปแบบสัญญามาตรฐานและเงื่อนไขทางการค้าทั่วไป
	เผยแพร่ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค ให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค
	สร้างฐานข้อมูลเพื่อให้นักศึกษาตลอดจนสร้างศักยภาพในการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค
	สืบสวนสอบสวน จัดการข้อร้องเรียนกรณีที่มีการละเมิดสิทธิผู้บริโภคตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้
	ประสานงานให้ความร่วมมือกับนานาชาติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค
ระดับจังหวัด (Provincial Level)	สำนักงานอุตสาหกรรมและการค้า (Department of Industry and Trade) เป็นหน่วยงานภายใต้การควบคุมของประธานคณะกรรมการประชาชนระดับจังหวัด
	บริหารจัดการรูปแบบมาตรฐานสัญญาและเงื่อนไขทางการค้าทั่วไป
	ประเมินโครงการ วางแผนงานขององค์กรทางสังคม
	ให้คำแนะนำการทำงานขององค์กรทางสังคมและโกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบการ

	ให้แนวทางการทำงานแก่หน่วยงานรัฐในระดับอำเภอเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค
	ประกาศรายชื่อผู้ประกอบการที่ละเมิดสิทธิผู้บริโภค
	บริหารจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
	สืบสวนและจัดการการละเมิดสิทธิผู้บริโภค
ระดับอำเภอ (District Level)	คณะกรรมการประชาชนระดับอำเภอ (District Level People's Committee) เป็นผู้รับผิดชอบ
	ดำเนินการแก้ไขข้อร้องเรียนที่เกี่ยวกับสิทธิผู้บริโภค
	บริหารจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคขององค์กรทางสังคมภายในเขตอำเภอที่รับผิดชอบ
	จัดการการตลาด ศูนย์การค้าภายในเขตอำเภอที่รับผิดชอบ
	ให้แนวทางการทำงานแก่หน่วยงานรัฐในระดับตำบล (Commune Level) เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค
	ประกาศรายชื่อผู้ประกอบการที่ละเมิดสิทธิผู้บริโภค

ที่มา : แปลจากเอกสารประชาสัมพันธ์ Vietnam Competition Authority หรือ VCA

โดยสรุป นับจากปี ๒๕๕๓ เป็นต้นมา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามมีพัฒนาการทางด้านกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคอย่างก้าวกระโดดเมื่อเทียบกับในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในระบบเศรษฐกิจ เห็นได้จากการออกกฎหมายที่รองรับการทำธุรกรรมในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะ คือ รัฐกฤษฎีกาว่าด้วย E-commerce และ รัฐกฤษฎีกากำหนดหลักเกณฑ์การปรับเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค รวมถึงการปฏิรูปกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคครั้งใหญ่โดยการตราบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคฉบับใหม่ขึ้น ในด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามยังคงเป็นหนึ่งในสองประเทศในภูมิภาคอาเซียนที่เป็นสมาชิก International Consumer Protection and Enforcement Network (ICPEN) ซึ่งเป็นองค์กรพิทักษ์สิทธิผู้บริโภคในระดับนานาชาติ (สมาชิกอีกชาติหนึ่งได้แก่ฟิลิปปินส์) พัฒนาการเหล่านี้ทำให้เห็นว่าสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามให้ความสำคัญกับการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นอย่างมากโดยเฉพาะการเตรียมการเพื่อรองรับธุรกรรมพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่เพิ่มสูงขึ้นและมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นในทุก ๆ ปี

๔.๒ วิเคราะห์และประเมินความพร้อมของกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนในด้านการคุ้มครองผู้บริโภคพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเด็นการให้ข้อมูลก่อนสัญญาการเลิกสัญญา

จากการศึกษากฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียน ได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม ในข้อ ๔.๑ ข้างต้น จะเห็นว่าประเทศอาเซียนทั้งสามประเทศมีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องการให้ข้อมูลก่อนสัญญา และการบอกเลิกสัญญา เนื่องจากตราสารอาเซียนไม่ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการให้การคุ้มครองผู้บริโภคในประเด็นเหล่านี้ไว้ ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์และประเมินความพร้อมของกฎหมายทั้งสามประเทศ โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากลที่ได้ศึกษามาในบทที่ ๓

๔.๒.๑ การให้ข้อมูลก่อนสัญญา

การให้ข้อมูลก่อนสัญญาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และได้รับการรับรองทั้งในคำแนะนำของ OECD และในข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภคของสหภาพยุโรป จากการศึกษาค้นคว้า ประเทศมาเลเซียและเวียดนามมีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวกับการให้ข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญาในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ กล่าวคือ กฎหมาย Direct Sales and Anti-Pyramid Scheme Act 1993 และรัฐกฤษฎีกาว่าด้วยพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของเวียดนาม (Decree No.52/2013/ND-CP on E-Commerce) ในขณะที่ประเทศไทยไม่มีกฎหมายกำหนดหน้าที่ดังกล่าว มีเพียงพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งควบคุมการโฆษณาและมาตรา ๒๘ ของพระราชบัญญัติขายตราและการตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่เพียงกำหนดให้มีกฎกระทรวงเพื่อวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการสื่อสารข้อมูลเพื่อเสนอขายสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบการเท่านั้น แต่ไม่มีบทบัญญัติซึ่งวางหลักเกณฑ์เป็นการทั่วไปว่าผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลอะไรบ้างแก่ผู้บริโภค

เมื่อเปรียบเทียบกฎหมายมาเลเซียและเวียดนามกับคำแนะนำของ OECD และข้อกำหนดของสหภาพยุโรปแล้วพบว่า ในส่วนของข้อมูลที่ต้องให้แก่ผู้บริโภคนั้น กฎหมายเวียดนามและมาเลเซียกำหนดหน้าที่ให้ผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการ ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า ราคาและค่าใช้จ่าย การส่งมอบและการปฏิบัติตามสัญญาซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลดังกล่าวแก่ผู้บริโภค อย่างไรก็ตามยังมีข้อสังเกตดังนี้

๑) กฎหมายมาเลเซียค่อนข้างมีความเข้มงวดในการกำหนดหน้าที่ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการ เนื่องจากกำหนดไว้ชัดเจนว่าต้องให้ที่อยู่ซึ่งไม่ใช่เพียงหมายเลขกล่องไปรษณีย์ (postal box number) ซึ่งสอดคล้องกับข้อกำหนดของสหภาพยุโรป และต้องให้หมายเลขโทรศัพท์ด้วย ในขณะที่กฎหมายเวียดนามไม่ได้กำหนดรายละเอียดไว้ชัดเจน ในส่วนข้อมูลของสินค้าและบริการนั้น

๒) ในส่วนข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการนั้น กฎหมายของมาเลเซียและเวียดนาม กำหนดไว้ในทำนองเดียวกันว่าต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการโดยละเอียด สอดคล้องกับมาตรฐานสากล แต่กฎหมายมาเลเซียกำหนดไว้ด้วยว่า ผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่และเวลาที่ผู้บริโภคอาจตรวจสอบตัวอย่างสินค้าได้ ซึ่งข้อมูลนี้ กฎหมายเวียดนาม คำแนะนำของ OECD และข้อกำหนดของสหภาพยุโรปไม่ได้กำหนดเอาไว้ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะกฎหมาย

มาเลเซียห้ามมิให้มีการปฏิบัติตามสัญญาในระหว่างระยะเวลาที่ผู้บริโภคมองว่าเลิกสัญญา ทำให้ผู้ประกอบการไม่จำเป็นต้องส่งมอบสินค้าให้ผู้บริโภค ผู้บริโภคไม่มีโอกาสตรวจสอบสินค้า จึงจำเป็นต้องมีข้อมูลนี้

๓) กฎหมายของมาเลเซียและเวียดนามกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับราคา ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่าย ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานสากล แต่กฎหมายเวียดนามกำหนดถึงผลของการไม่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายไว้ว่า โดยให้ถือว่าราคาที่แจ้งเป็นราคาที่รวมค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายแล้ว คล้ายกับกรณีของข้อกำหนดสหภาพยุโรปซึ่งกำหนดว่าหากผู้ประกอบการไม่แจ้งให้ผู้บริโภคทราบเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่าย ผู้บริโภคไม่ต้องรับภาระค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายเหล่านั้น ในขณะที่กฎหมายของมาเลเซียไม่ได้กำหนดถึงผลของการไม่ให้ข้อมูลในเรื่องนี้ไว้เฉพาะ

๔) วิธีการในการชำระเงิน กฎหมายเวียดนามกำหนดไว้คล้ายกับข้อกำหนดของสหภาพยุโรป และคำแนะนำของ OECD ว่าผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการชำระเงินพร้อมคำอธิบาย เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเลือกวิธีการที่เหมาะสมได้ ในขณะที่กฎหมายของมาเลเซียไม่ได้กำหนดให้ผู้ประกอบการให้ข้อมูลดังกล่าวก่อนสัญญา เพียงแต่กำหนดให้ต้องระบุในสัญญา

๕) ข้อมูลเกี่ยวกับสัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ของผู้บริโภคตามสัญญาและเงื่อนไขในการบอกเลิกสัญญา กฎหมายของเวียดนามและมาเลเซียไม่ได้กำหนดหน้าที่นี้ไว้ชัดเจน ต่างจากคำแนะนำ OECD ที่กำหนดว่าผู้ประกอบการควรต้องแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับข้อสัญญา และเงื่อนไขตลอดจนระยะเวลาของสัญญา ค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บอัตโนมัติ เช่น ในกรณีการซื้อขายที่เกิดขึ้นอีกครั้งโดยอัตโนมัติ (automatic repeat purchases) หรือกรณีการต่อสมาชิก (subscription renewals) หรือตามข้อกำหนดของสหภาพยุโรปที่กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องแจ้งระยะเวลาขั้นต่ำที่ผู้บริโภคต้องผูกพันตามสัญญา และกระบวนการในการเลิกสัญญา

๖) นโยบายความเป็นส่วนตัว และข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกในการระงับข้อพิพาท กฎหมายมาเลเซีย และเวียดนามไม่ได้กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องแจ้งนโยบายความเป็นส่วนตัว ต่างจากคำแนะนำของ OECD

๗) การแจ้งสิทธิเลิกสัญญา แม้ว่ากฎหมายมาเลเซียจะได้กำหนดให้สิทธิผู้บริโภคในการเลิกสัญญา แต่ก็ไม่ได้กำหนดให้ต้องแจ้งสิทธิดังกล่าวก่อนเข้าทำสัญญา เพียงแต่กำหนดให้ต้องระบุสิทธิเลิกสัญญาของผู้บริโภคไว้ในสัญญา ต่างจากข้อกำหนดของสหภาพยุโรป การไม่แจ้งสิทธิทำให้ระยะเวลาเลิกสัญญาขยายออกไปอีก

๘) ในการกำหนดหน้าที่ผู้ประกอบการในการให้ข้อมูล กฎหมายเวียดนามและมาเลเซียไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าต้องคำนึงถึงผู้บริโภคที่ต้องได้รับการปฏิบัติเป็นพิเศษ เช่น เด็ก คนชรา คนพิการ ดังเช่นที่คำแนะนำของ OECD กำหนดในให้คำนึงถึงความจำเป็นของบุคคลดังกล่าวในการออกแบบแพลตฟอร์มพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

๔) กฎหมายของเวียดนามและมาเลเซีย ไม่มีบทบัญญัติที่ค้ำึงถึงข้อจำกัดของวิธีการสื่อสารบางอย่างเช่น ทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งมีเนื้อที่จำกัดในการแสดงข้อมูล แตกต่างจากข้อกำหนดของสหภาพยุโรป

๔.๒.๒ การเลิกสัญญา

กฎหมายของไทยและมาเลเซีย ให้สิทธิแก่ผู้บริโภคในการเลิกสัญญาฝ่ายเดียวโดยไม่ต้องมีความผิดของผู้ประกอบการเช่นเดียวกับกฎหมายสหภาพยุโรป ในขณะที่ประเทศเวียดนาม ให้โอกาสผู้บริโภคบอกเลิกสัญญาฝ่ายเดียวได้ในบางกรณีเท่านั้น เช่น กรณีที่ผู้ประกอบการไม่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวตนหรือที่อยู่ของผู้ประกอบการ คุณภาพสินค้า ค่าใช้จ่ายในการขนส่ง รูปแบบการชำระเงินหรือรูปแบบการจัดส่งสินค้า เป็นต้น แต่การไม่ให้สิทธิเลิกสัญญาฝ่ายเดียวโดยไม่ต้องมีความผิดของผู้ประกอบการก็ยังไม่ถึงกับไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพราะไม่ขัดกับคำแนะนำของ OCED ซึ่งเพียงแต่กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องให้โอกาสผู้บริโภคเลิกสัญญาในสถานการณ์ที่เหมาะสมเท่านั้น

เมื่อวิเคราะห์รายละเอียดของการเลิกสัญญาตามกฎหมายไทยและมาเลเซียโดยเทียบกับมาตรฐานสากลแล้วมีข้อสังเกตดังนี้

๑) ระยะเวลาในการใช้สิทธิ กฎหมายไทยกำหนดไว้ ๗ วันนับแต่ได้รับสินค้าหรือบริการ ในขณะที่มาเลเซีย กำหนดไว้ ๑๐ วันนับแต่วันที่ทำสัญญา ซึ่งให้เวลาแก่ผู้บริโภคเลิกสัญญาน้อยกว่าที่กฎหมายสหภาพยุโรปกำหนด ๑๔ วัน นับแต่วันที่ผู้บริโภคได้ครอบครองสินค้า หรือ ๑๔ วันนับแต่วันที่ทำสัญญาในกรณีสัญญาบริการ และถ้าหากผู้ประกอบการฝ่าฝืนหน้าที่ในการแจ้งสิทธิให้ผู้บริโภคทราบ ระยะเวลา ๑๔ วันจะถูกขยายไปอีก

๒) กฎหมายมาเลเซีย กำหนดว่าในระยะเวลาที่ผู้บริโภคยังคงมีสิทธิเลิกสัญญา ผู้ประกอบการและผู้บริโภคจะปฏิบัติหน้าที่ตามสัญญาไม่ได้ กล่าวคือ ก่อนสิ้นกำหนดเวลาเลิกสัญญา จะไม่มีการส่งมอบและชำระราคาสินค้า ซึ่งเป็นกฎหมายที่ไม่น่าจะสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภคในการซื้อสินค้าหรือบริการออนไลน์ เพราะอย่างไรก็ดี ผู้บริโภคไม่มีโอกาสได้เห็นสินค้าหรือทดลองบริการ ต่างกับกฎหมายสหภาพยุโรปที่กำหนดไว้ชัดเจนว่าห้ามออกกฎหมายห้ามการปฏิบัติตามสัญญาในระยะเวลาที่ผู้บริโภคยังมีสิทธิเลิกสัญญา

๓) เงื่อนไขของการให้สิทธิเลิกสัญญา กฎหมายไทยไม่ได้กำหนดมูลค่าขั้นต่ำของสัญญาซื้อขายสินค้าหรือบริการที่ให้สิทธิแก่ผู้บริโภคไว้ ต่างจากกฎหมายมาเลเซียซึ่งกำหนดมูลค่าขั้นต่ำไว้ต้องมีมูลค่าเกินกว่า ๓๐๐ ริงกิตมาเลเซีย ผู้บริโภคจึงจะมีสิทธิเลิกสัญญา นอกจากนี้ กฎหมายไทยไม่ได้กำหนดเงื่อนไขการใช้สิทธิเลิกสัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สัญญาบริการไว้ เป็นพิเศษ ในทางปฏิบัติทำให้เกิดปัญหาว่า หากผู้ประกอบการเริ่มการให้บริการแล้ว ผู้บริโภคใช้สิทธิเลิกสัญญาได้หรือไม่ และผลของการใช้สิทธิเป็นอย่างไร

๔) ข้อยกเว้นของสิทธิเลิกสัญญา กฎหมายไทยกำหนดให้การซื้อขายสินค้าหรือบริการบางประเภทที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาที่ได้รับยกเว้น กล่าวคือผู้บริโภคไม่อาจใช้สิทธิเลิกสัญญาได้เท่าที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ขณะนี้ยังไม่มีพระราชกฤษฎีกาในเรื่องนี้ ในขณะที่ตามกฎหมายมาเลเซีย กฎหมายกำหนดว่าผู้บริโภคจะเสียสิทธิในการเลิกสัญญา หากผู้บริโภคได้แจ้งไปยังผู้ประกอบการ

เป็นหนังสือว่าให้ส่งสินค้าหรือให้บริการในระหว่างระยะเวลาที่ผู้บริโภคมีสติเลิกละสัญญา การไม่มี บทบัญญัติยกเว้นสิทธิเลิกละสัญญาอย่างชัดเจนในกฎหมายไทยก่อให้เกิดปัญหา เนื่องจากตามกฎหมาย ไทย เมื่อทำสัญญาแล้ว อาจมีการปฏิบัติตามสัญญาก่อนสิ้นกำหนดเวลาที่ผู้บริโภคมีสติเลิกละสัญญาได้ แต่มีสินค้าบางประเภทที่ไม่เหมาะสมที่จะคืนหากมีการใช้งานแล้วหรือเปิดบรรจุภัณฑ์แล้ว ในทางตรงข้าม ข้อกำหนดของสหภาพยุโรปมีข้อยกเว้นสิทธิเลิกละสัญญาไว้ชัดเจน

๕) ผลของการใช้สิทธิเลิกละสัญญาในส่วนหน้าที่ของผู้บริโภค กฎหมายมาเลเซียไม่ได้กำหนด หน้าที่ของผู้บริโภคในการคืนสินค้า หรือความรับผิดชอบในความเสียหาย หรือบุบสลายของสินค้า เนื่องจากกฎหมายห้ามไม่ให้มีการปฏิบัติตามสัญญาจึงไม่มีกรณีที่จะต้องคืนสินค้า ในขณะที่กฎหมาย ไทยและสหภาพยุโรปกำหนดเรื่องการคืนสินค้า และความรับผิดชอบในการเสียหาย บุปสลายของสินค้าไว้ ตามกฎหมายไทย เมื่อมีการเลิกละสัญญาแล้ว ผู้ซื้อมีหน้าที่ต้องส่งคืนสินค้า หรือเลือกที่จะเก็บรักษา สินค้าไว้เพื่อให้ผู้ประกอบการมารับคืนก็ได้ ในเรื่องการคืนสินค้านั้น มีข้อสังเกตว่า กฎหมายไทยมี แนวโน้มว่าจะให้คุ้มครองผู้บริโภคมากกว่ากฎหมายสหภาพยุโรป เนื่องจากกำหนดว่าผู้บริโภคจะ ส่งคืนหรือเก็บรักษาไว้เพื่อให้ผู้ประกอบการมารับคืนก็ได้ นอกจากนี้ผู้บริโภคยังมีสิทธิยึดหน่วงสินค้า ไว้จนกว่าจะได้รับเงินคืนจากผู้ประกอบการอีกด้วย อย่างไรก็ตาม กฎหมายไทยยังขาดหลักเกณฑ์และ รายละเอียดเกี่ยวกับการคืนสินค้าหรือบริการ และยังไม่ชัดเจนเกี่ยวกับความรับผิดชอบในค่าเสียหายของสินค้าเนื่องจากการใช้สอย ต่างจากกฎหมายสหภาพยุโรปที่กำหนดหลักเกณฑ์ไว้โดยละเอียด

๖) ผลของการใช้สิทธิเลิกละสัญญาในส่วนหน้าที่ของผู้ประกอบการ กฎหมายมาเลเซียไม่ได้ กำหนดเรื่องนี้ไว้เพราะกฎหมายห้ามไม่ให้มีการเรียกเก็บเงินจากผู้บริโภคก่อนสิ้นระยะเวลาที่ผู้บริโภคมีสติบอกเลิกละสัญญาไว้ จึงไม่มีกรณีจะต้องคืนเงิน ในส่วนกฎหมายไทย กำหนดให้ผู้ประกอบการต้อง คืนเงินที่ผู้บริโภคต้องจ่ายไปในการซื้อขายสินค้าหรือบริการภายใน ๑๕ วันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือ แสดงเจตนาเลิกละสัญญา หากบุคคลดังกล่าวไม่คืนเงินตามจำนวนและภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด บุคคลเหล่านั้นจะต้องชำระเบี้ยปรับตามอัตราที่คณะกรรมการขายตรงและตลาดแบบตรงกำหนด ส่วนในกฎหมายสหภาพยุโรป ผู้ประกอบการต้องคืนเงินภายใน ๑๔ วันนับแต่ได้รับแจ้งการใช้สิทธิเลิกละสัญญาจากผู้บริโภค โดยกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนว่าผู้ประกอบการต้องคืนค่าขนส่งด้วย แต่ไม่เกินค่า ขนส่งมาตรฐาน และมีการกำหนดวิธีการคืนเงินไว้ด้วย นอกจากนี้ กฎหมายยังให้สิทธิผู้ประกอบการ ในการยึดหน่วงการคืนเงินจนกว่าผู้บริโภคจะคืนสินค้า

สรุป

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นสถานการณ์ทางกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศอาเซียน ๓ ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม จากการศึกษา พบว่า ประเทศไทยและมาเลเซียไม่ได้มีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นการเฉพาะ แต่มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค และกฎหมายว่าด้วยการขายตรงซึ่งมีขอบเขต ครอบคลุมการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ด้วย ในขณะที่ประเทศเวียดนามมีกฎหมายว่าด้วยพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมการคุ้มครองผู้บริโภคด้วย กฎหมายของทั้งสามประเทศได้รับรอง สิทธิของผู้บริโภคในการได้รับข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญา แต่กำหนดรายละเอียดของข้อมูลให้ผู้ประกอบการ ธุรกิจต้องให้ไว้แตกต่างกัน นอกจากนี้ กฎหมายของสามประเทศยังแตกต่างกันในเรื่องสิทธิของ

ผู้บริโภคนในการบอกเลิกสัญญาโดยไม่มีความผิดของผู้ประกอบธุรกิจ กฎหมายไทยและมาเลเซียให้สิทธิแก่ผู้บริโภคนในการบอกเลิกสัญญา แต่กฎหมายเวียดนามไม่ได้ให้สิทธิดังกล่าว เมื่อได้วิเคราะห์กฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง ๓ ประเทศโดยเทียบกับมาตรฐานสากลที่ศึกษามาในบทที่ ๓ ผู้วิจัยพบว่า ประเทศสมาชิกมีกฎหมายภายในที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในระดับหนึ่ง แต่ยังมีบางส่วนที่ยังไม่มีกฎหมายรองรับและมีบางส่วนที่มีแต่ขาดรายละเอียดที่จะทำให้การใช้กฎหมายเป็นไปโดยราบรื่น ในส่วนของประเทศไทย ยังขาดกฎหมายเฉพาะที่กำหนดหน้าที่ผู้ประกอบการในการให้ข้อมูลก่อนสัญญา และถึงแม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายรับรองสิทธิของผู้บริโภคนในการเลิกสัญญาฝ่ายเดียวโดยไม่มีความผิดของฝ่ายผู้ประกอบการ กฎหมายในเรื่องดังกล่าวยังไม่สมบูรณ์และครอบคลุมพอที่จะปรับใช้กับข้อเท็จจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ในบทที่ ๕ ผู้วิจัยจะได้เสนอแนวทางในการพัฒนากฎหมายไทยต่อไป

บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

การศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ (๑) การวิเคราะห์พันธกรณีของประเทศไทยที่มีต่อประชาคมอาเซียนในภาพรวมเพื่อสำรวจความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และ (๒) การวิเคราะห์ความพร้อมของกฎหมายในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นประเด็นที่เลือกศึกษาเจาะลึกเพื่อสำรวจความพร้อมของกฎหมายไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังนั้นในบทสรุป จึงแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ภาพรวมของการเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และการเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของไทยในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

๕.๑.๑ ภาพรวมของการเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ประเทศไทยในฐานะที่เป็นประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนมีพันธกรณีระหว่างประเทศที่จะต้องปฏิบัติตามพันธกรณีที่เข้าผูกพันไว้ ด้วยเหตุที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่ยึดถือแนวคิดทวินิยมในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายใน ดังนั้นจึงต้องมีการออกกฎหมายภายในเพื่ออนุวัติการพันธกรณีระหว่างประเทศก่อน พันธกรณีของประเทศไทยภายใต้ประชาคมนั้นสามารถแบ่งได้ออกเป็น ๒ กลุ่ม

กลุ่มที่หนึ่ง พันธกรณีที่มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศสมาชิกอาเซียนต้องเคารพและปฏิบัติตามอย่างจริงจัง กลุ่มนี้ศึกษาได้จากความตกลงฉบับต่าง ๆ ที่ทำขึ้นระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนและเข้าลักษณะเป็นสนธิสัญญาและหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญของไทย เช่น ความตกลงว่าด้วยการค้าสินค้าอาเซียน ความตกลงว่าด้วยการค้าบริการอาเซียน และความตกลงว่าด้วยการลงทุนอาเซียน (ATIGA, AFAS, ACIA) ซึ่งมีสาระสำคัญเพื่อเปิดเสรีด้านการค้าสินค้า การค้าบริการ และการลงทุนระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีความเข้มข้นขึ้นตามลำดับ ดังนั้นจึงต้องมีกฎหมายอนุวัติการพันธกรณีตามความตกลงดังกล่าวเพื่อให้ความตกลงนั้นมีผลบังคับใช้ภายในประเทศไทย ขณะนี้มีกฎหมายที่จะต้องออกเพื่อรองรับการปฏิบัติตามพันธกรณี จำนวน ๕ ฉบับ ได้แก่ (๑) ร่างพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เสนอโดยกระทรวงพาณิชย์ เพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้พิธีสารมาดริดตามที่กำหนดไว้ใน ASEAN Intellectual Property Rights Action Plan ๒๐๑๑ (๒) ร่างพระราชบัญญัติเครื่องมือแพทย์ (ฉบับที่..) พ.ศ. ประกอบกับ (๓) ร่างประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการจัดทำรายงานผลการทำงานอันผิดปกติของเครื่องมือแพทย์หรือผลอันไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นกับผู้บริโภค และรายงานการดำเนินการแก้ไขเสนอโดยกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้สอดคล้องกับความตกลงอาเซียนว่าด้วยเครื่องมือแพทย์ (AMDD: ASEAN Agreement on Medical Device Directive) และแนวปฏิบัติสากล (๔) ร่างกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขออนุญาตและการออกใบอนุญาตให้ทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในที่จับสัตว์น้ำซึ่งเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน เสนอโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ ASEAN Comprehensive

Investment Agreement และ (๕) ร่างระเบียบกรมประมง เรื่อง หลักเกณฑ์ และวิธีการในการแจ้ง ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำภายใต้ความตกลงว่าด้วยการลงทุนอาเซียน เสนอโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ ASEAN Comprehensive Investment Agreement

กลุ่มที่สอง พันธกรณีที่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศในระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน แต่ผูกพันในทางการเมืองหรือนโยบายที่ประเทศสมาชิกอาเซียนควรจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายและกรอบแนวทางที่กำหนดไว้เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน กลุ่มนี้ศึกษาได้จากเอกสารที่เป็นแผนงานการจัดตั้งประชาคมอาเซียนในแต่ละประชาคม (ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน) ทั้งแผนงานเดิมที่สิ้นสุดปี ๒๐๑๕ และแผนงานใหม่ที่กำหนดเป้าหมายต่อยอดจากแผนงานเดิมเพื่อให้อาเซียนมุ่งไปอีก ๑๐ ปี ข้างหน้าโดยให้มีการรวมตัวกันอย่างลึกซึ้งมากขึ้นในแต่ละประชาคม การเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของพันธกรณีในกลุ่มที่สองนี้จึงเป็นไปเพื่อรองรับผลกระทบ สร้างโอกาส และเพิ่มศักยภาพหรือขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยภายใต้การดำเนินงานของประชาคมอาเซียน

อย่างไรก็ดี การพิจารณาความจำเป็นในการจัดทำกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องตามพันธกรณีอาเซียนสำหรับกฎหมายเพื่อการเตรียมความพร้อมในการเป็นประชาคมอาเซียนอาจมีความละเอียดอ่อนและเห็นความเชื่อมโยงกับพันธกรณีอาเซียนได้ไม่เด่นชัดหากเปรียบเทียบกับกฎหมายอนุวัติการพันธกรณี เนื่องจากการพิจารณาจะขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐและทิศทางในการพัฒนาประเทศเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าวิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ๒๐๒๕ และแผนงานประชาคมอาเซียนทั้ง ๓ ประชาคม (Blueprint ๒๐๒๕) จะกำหนดเป้าหมายและกรอบแนวทางดำเนินการเพื่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียนรับไปปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่เป้าหมายและกรอบแนวทางดังกล่าวกำหนดไว้อย่างกว้าง แต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนจึงอาจเลือกใช้มาตรการหรือแนวทางที่จะบรรลุเป้าหมายตามบริบทด้านต่าง ๆ ของประเทศตนเองได้

สำหรับประเทศไทย การเสนอกฎหมายส่วนใหญ่จะมาจากกรริเริ่มของหน่วยงานของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบภารกิจในด้านต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะต้องพิจารณาเป้าหมายและแผนการดำเนินการของประชาคมอาเซียนแล้ว หน่วยงานของรัฐจะต้องพิจารณาปัจจัยอื่นประกอบเพื่อให้เกิดความสอดคล้องเชื่อมโยงกันด้วย เช่น แนวนโยบายแห่งรัฐตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ นโยบายของรัฐบาลที่ประกาศต่อรัฐสภาก่อนทำหน้าที่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมไปถึงวาระการปฏิรูปประเทศของสภาปฏิรูปแห่งชาติด้วย ดังนั้น กฎหมายที่หน่วยงานของรัฐเสนอจึงอาจมิได้มีขึ้นเพื่อการเตรียมความพร้อมในการเป็นประชาคมอาเซียนแต่เพียงประการเดียวแต่อาจเป็นการรวมเป้าหมายหลาย ๆ ด้านไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกันก็ได้ เช่น พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อกำกับดูแลการดำเนินกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเป็นการเฉพาะเพื่อให้การดำเนินกิจการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีมาตรฐานอันเป็นการส่งเสริมสุขภาพของประชาชน และคุ้มครองผู้บริโภค เนื่องจากสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเป็นกิจการด้านบริการที่สร้างงานและรายได้แก่ประเทศเป็นจำนวนมาก และเป็นกิจการที่ได้รับความเชื่อมั่นจากผู้รับบริการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมายาวนาน และมีผู้ประกอบการดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี กฎหมายดังกล่าว

จึงกล่าวได้ว่าเป็นกฎหมายเตรียมความพร้อมในการเป็นประชาคมอาเซียนที่ตอบโจทย์ทั้งในแง่การเพิ่มประสิทธิภาพของการรวมกลุ่มเศรษฐกิจและการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้อย่างสมบูรณ์ โดยการกำหนดมาตรฐานกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพให้รองรับการลงทุนและการแข่งขันในระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศนัยหนึ่ง และรองรับการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาในฐานะของผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการอีกด้วย

เมื่อพิจารณาตราสารและพันธกรณีของประชาคมอาเซียนที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามและต้องเตรียมการรองรับแล้วจะเห็นได้ว่า มีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่หากพิจารณาถึงความจำเป็นเร่งด่วนของกฎหมายที่จำเป็นต้องมีเพื่อการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากการเป็นประชาคมอาเซียนจากทั้ง ๓ ประชาคมแล้วสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

(๑) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

สำหรับกฎหมายที่ผู้วิจัยเห็นว่า มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องมีเพื่อการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยสำหรับประชาคมนี้ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๓ (๔) กำหนดให้คนสัญชาติของประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถเดินทางข้ามพรมแดนไปมาชั่วคราวได้ โดยปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับอาเซียน หรือรัฐบาลของประเทศสมาชิกอาเซียน รวมทั้งพัฒนาระบบการให้บริการออกหนังสือผ่านแดนชั่วคราวด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-Border Pass)

(๒) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

สำหรับกฎหมายที่ผู้วิจัยเห็นว่า มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องมีเพื่อการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยสำหรับประชาคมนี้ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ การลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ การจัดเก็บเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ การเสนอเพื่อทำสัญญาผ่านการติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ การบังคับใช้สัญญาที่กระทำโดยการแสดงเจตนาผ่านระบบอัตโนมัติ และการลงข้อมูลผิดพลาดโดยไม่ได้เจตนา

(๓) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

สำหรับกฎหมายที่ผู้วิจัยเห็นว่า มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องมีเพื่อการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยสำหรับประชาคมนี้ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติสถานพยาบาล (ฉบับที่ ..) พ.ศ. เพื่อแก้ไขมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. ๒๕๔๑ เพื่อให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศกำหนดให้สถานพยาบาลซึ่งดำเนินการโดยส่วนราชการและหน่วยงานอื่นของรัฐต้องมีลักษณะของสถานพยาบาล คุณภาพและมาตรฐานการดำเนินการและการให้บริการเครื่องมือเครื่องใช้ ยาและเวชภัณฑ์ ยานพาหนะ สาขาวิชาชีพ และจำนวนผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุข รวมทั้งการจัดทำรายงานและเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางในการเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของประเทศไทยเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนโดยเชื่อมโยงวาระการปฏิรูปประเทศในด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากปัจจุบันประเด็นการปฏิรูปและปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ ซึ่งการปฏิรูปประเทศด้านสิ่งแวดล้อมได้กำหนดในวาระปฏิรูปที่ ๒๕ : ระบบการบริหาร

จัดการทรัพยากร : ระบบการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (รายงาน คณะกรรมการปฏิรูปทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ : (๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘) ประกอบด้วยประเด็นที่จะทำการปฏิรูป ๔ ประเด็น คือ

(๑) การเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

๑) การสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ๒) การรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมที่ดี และ ๓) การสร้างระบบหมุนเวียนวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

(๒) การปฏิรูประบบ โครงสร้างองค์กร และกฎหมายด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ๑) การปฏิรูปกฎหมายด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ๒) การปฏิรูประบบและโครงสร้างองค์กร ด้านการบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

(๓) การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้เครื่องมือและกลไกในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ๑) การปรับปรุงกลไกในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ ๒) การส่งเสริมการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(๔) การสร้างความเป็นหุ้นส่วนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ๑) ภาคเอกชน ๒) ภาคประชาชน ๓) สื่อมวลชน และ ๔) นักวิชาการ

ในขณะเดียวกัน วิสัยทัศน์อาเซียนสำหรับประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ๒๐๒๕ ได้กำหนดเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อมที่ต้องการให้อาเซียนบรรลุ ได้แก่ การเป็นประชาคมที่ส่งเสริมการ พัฒนาทางสังคมและการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ผ่านกลไกที่มีประสิทธิผลเพื่อตอบสนองความต้องการทั้ง ในปัจจุบันและอนาคตของประชาชนอาเซียน และในแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ค.ศ. ๒๐๒๕ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้กำหนดคุณลักษณะและองค์ประกอบที่เป็นรูปธรรมเพื่อการบรรลุ วิสัยทัศน์ข้างต้น ซึ่งในด้านสิ่งแวดล้อมจะปรากฏอยู่ในองค์ประกอบสี่ ยั่งยืน และสี่ ๒ เมืองที่มีความยั่งยืน ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำหนดมาตรการเชิงกลยุทธ์เพื่อไปสู่เป้าหมายไว้ดังนี้

(๑) การพัฒนาแนวทางดำเนินการแบบมีส่วนร่วมและเชิงบูรณาการในการวางผังเมืองและการบริหารจัดการสำหรับการเป็นชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนเพื่อไปสู่การเป็นอาเซียนที่สะอาด และสีเขียว

(๒) การเสริมสร้างขีดความสามารถของสถาบันในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพื่อดำเนินการตามกลยุทธ์และแผนงานเพื่อพัฒนาเมืองให้น่าอยู่

(๓) การส่งเสริมการประสานงานระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อทำให้เกิดการเข้าถึง ที่ดินสะอาด สถานที่สาธารณะสีเขียว อากาศบริสุทธิ์ น้ำสะอาดและปลอดภัย และการสุขภาพ

(๔) การส่งเสริมเมืองที่เป็นมิตรต่อเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและคนพิการ ผ่านการประสานงานที่ใกล้ชิดกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดหาระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สามารถเข้าถึงและ ใช้ประโยชน์ได้และยั่งยืน

(๕) ยกระดับการเชื่อมโยงเชิงบวกด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ระหว่างพื้นที่เมือง ชานเมือง และชนบท

(๖) ยุทธศาสตร์นโยบายและยุทธศาสตร์สำหรับการบริหารจัดการที่มีประสิทธิผลเกี่ยวกับผลกระทบของการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานไปอยู่อาศัยในเมือง

จะเห็นได้ว่าวิสัยทัศน์อาเซียนและแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนกำหนดกรอบเป้าหมายการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมไว้อย่างกว้างเพื่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียนรับไปดำเนินการตามสภาพปัญหาและข้อเท็จจริงของประเทศตนเองเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายเดียวกันสำหรับประเทศไทยแนวทางการปฏิรูปด้านสิ่งแวดล้อมในวาระการปฏิรูปที่ ๒๕ มีแนวคิดที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และแผนงานอาเซียน โดยมีความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนกว่า ประเด็นร่วมประการหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดเจน คือ การพัฒนาแนวทางการดำเนินการแบบมีส่วนร่วมและเชิงบูรณาการในการวางผังเมืองและการบริหารจัดการสำหรับการเป็นชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนเพื่อไปสู่การเป็นอาเซียนที่สะอาดและสีเขียว และการส่งเสริมการประสานงานระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อทำให้เกิดการเข้าถึงที่ดินสะอาด สถานที่สาธารณะสีเขียว อากาศบริสุทธิ์ น้ำสะอาดและปลอดภัย และการสุขภาพที่ดีที่กำหนดในวิสัยทัศน์และแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ๒๐๒๕ นั้น มีความสอดคล้องกับการสร้างความเป็นหุ้นส่วนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมระหว่างภาคเอกชน ภาคประชาชน สื่อมวลชน และนักวิชาการ ที่กำหนดในวาระการปฏิรูปประเทศ ซึ่งได้รวมถึงการปฏิรูปกฎหมายด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย โดยในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันเป็นเพียงการกำหนดหลักการอย่างกว้างให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนประกอบการพิจารณาตัดสินใจ โดยไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และบทบังคับที่ชัดเจนเกี่ยวกับการตอบสนองของภาครัฐต่อความคิดเห็นของประชาชนที่ได้รับฟังมา จึงเป็นการสมควรที่จะได้มีการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวาระการปฏิรูปประเทศและตามวิสัยทัศน์และแผนงานประชาคมอาเซียนไปพร้อมกัน

๕.๑.๒ การเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของไทยในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

พัฒนาการของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ทำให้ผู้ประกอบการและผู้บริโภคมีโอกาสได้รับประโยชน์จากการค้าสินค้าและบริการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ในส่วนของผู้ประกอบการนั้น การพัฒนาของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงตลาดใหม่ ๆ ด้วยต้นทุนที่น้อยลง ผู้บริโภคมีทางเลือกมากขึ้นในการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการ มีการแข่งขันทางด้านราคาซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค อย่างไรก็ตามก็ดี พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ภายในประชาคมอาเซียนยังไม่เติบโตเท่าที่ควรอันเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น ข้อจำกัดในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ความไม่มั่นใจของผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และความแตกต่างทางกฎหมายและระบบกฎหมายของประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อเตรียมความพร้อมให้ประเทศไทยสามารถได้รับประโยชน์

จากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างเต็มที่ ผู้วิจัยจึงนำประเด็นการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มาเป็นกรณีศึกษา เพื่อแสดงให้เห็นถึงกระบวนการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภายในเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นเรื่องที่สำคัญในการพัฒนาประชาคมอาเซียนทั้งในมิติด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมและวัฒนธรรม แม้ว่าจนถึงปัจจุบันประชาคมอาเซียนยังไม่มีความตกลงกำหนดมาตรฐานและรายละเอียดในเรื่องดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน แต่ประชาคมอาเซียนก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนากฎหมายในเรื่องดังกล่าวในตราสารหลายฉบับของอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พิธีฯ เชี่ยวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งยุทธศาสตร์พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ให้ประเทศสมาชิกอาเซียนรับเอาแนวปฏิบัติที่ดีหรือแนวทางเกี่ยวกับเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภค และในพิธีฯ เชี่ยวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๒๐๒๕ ซึ่งกำหนดให้ต้องมีการดำเนินการหลายประการเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมผลประโยชน์ของผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น มีการร่วมกันในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่มีมาตรฐานสูง ส่งเสริมมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

เนื่องจากอาเซียนมิได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไว้ จึงจำเป็นต้องศึกษามาตรฐานในการคุ้มครองผู้บริโภคในระดับสากลเพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับประเทศไทยและประชาคมอาเซียนในการพัฒนากฎหมายในเรื่องนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาประเด็นการให้ข้อมูลผู้บริโภคก่อนสัญญาและการเลิกสัญญา เนื่องจากเป็นประเด็นที่มีความสำคัญประเด็นหนึ่งในการแก้ปัญหาการที่ผู้บริโภคขาดความมั่นใจในการซื้อขายสินค้าและบริการออนไลน์ ในการนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาคำแนะนำของ OECD ว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ค.ศ.๒๐๑๖ และข้อกำหนดของสหภาพยุโรปว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภค (Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on Consumer Rights) ซึ่งผู้วิจัยพบว่า คำแนะนำของ OECD และข้อกำหนดของสหภาพยุโรปต่างก็ได้รับรองสิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญา และสิทธิเลิกสัญญาไว้ในส่วนสิทธิของผู้บริโภคที่จะได้รับข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญานั้น คำแนะนำของ OECD และข้อกำหนดของสหภาพยุโรปกำหนดให้ผู้ประกอบการให้ข้อมูลที่จำเป็นเพื่อให้ผู้บริโภคตัดสินใจเกี่ยวกับการทำธุรกรรมได้อย่างรอบคอบ ข้อมูลที่ต้องให้ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการ ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ข้อมูลเกี่ยวกับธุรกรรม เพียงแต่ข้อกำหนดของสหภาพยุโรปจะกำหนดรายละเอียดไว้มากกว่า และมีการระบุแบบของการให้ข้อมูลตลอดจนผลของการไม่ให้ข้อมูลที่สำคัญบางอย่างไว้อย่างชัดเจนกว่า คำแนะนำของ OECD ส่วนในกรณีการบอกเลิกสัญญาโดยที่ไม่ต้องมีความผิดของฝ่ายผู้ประกอบการนั้น คำแนะนำของ OECD ไม่ได้กำหนดรับรองสิทธินี้ไว้ชัดเจน แต่เพียงกำหนดให้ผู้ประกอบการพิจารณาให้โอกาสผู้บริโภคในการถอนตัวจากธุรกรรมหลังจากที่ได้ยืนยันแล้ว ในกรณีที่เหมาะสม ซึ่งเท่ากับว่าผู้ประกอบการยังมีอำนาจในการกำหนดว่าจะให้สิทธิแก่ผู้บริโภคในการบอกเลิกสัญญาฝ่ายเดียวได้หรือไม่ ในกรณีใดบ้าง ในขณะที่ข้อกำหนดของสหภาพยุโรป ได้ให้สิทธิผู้บริโภคในการถอนตัวออกจากสัญญาไว้ พร้อมทั้งกำหนดรายละเอียดในการใช้สิทธิ ผลของการใช้สิทธิ ตลอดจนข้อยกเว้นของสิทธิดังกล่าวไว้โดยละเอียด

จากการศึกษากฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคใน พานิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศสมาชิกอาเซียน ๓ ประเทศได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม พบว่าประเทศเวียดนามมีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะ กล่าวคือ รัฐกฤษฎีกากำหนดรายละเอียดการบังคับใช้ตามรัฐบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (Decree No.99/2011/ND-CP) ในขณะที่ประเทศไทยและมาเลเซีย ไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับคุ้มครองผู้บริโภคใน พานิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะ แต่สามารถนำหลักกฎหมายสัญญา กฎหมายเกี่ยวกับการ คุ้มครองผู้บริโภคทั่วไป และกฎหมายเฉพาะเรื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายเกี่ยวกับการตลาดแบบ ตรงมาใช้กับผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ได้ นอกจากนี้ กฎหมายไทย มาเลเซีย และ เวียดนาม มีเนื้อหาแตกต่างกันอย่างสำคัญหลายประการ *ประการที่หนึ่ง* ในส่วนของการให้ข้อมูลแก่ ผู้บริโภคก่อนเข้าทำสัญญานั้น กฎหมายไทยไม่ได้กำหนดไว้เป็นหน้าที่ของผู้ประกอบการในการข้อมูล แก่ผู้บริโภคก่อนเข้าทำสัญญาไว้โดยตรง มีเพียงกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องการโฆษณาตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งกำหนดห้ามไม่ให้ใช้ข้อความที่ไม่เป็นธรรมหรืออาจ ก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมส่วนรวม เช่น ข้อความที่เกินความเป็นจริง หรือที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิด เกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ในขณะที่ประเทศมาเลเซีย และเวียดนามมีกฎหมายซึ่งกำหนดให้เป็นหน้าที่ ของผู้ประกอบการในการให้ข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญาไว้โดยเฉพาะ *ประการที่สอง* ในบรรดาประเทศที่ มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคในการได้รับข้อมูลก่อนสัญญา กฎหมายของเวียดนามกำหนดหลักเกณฑ์ เฉพาะสำหรับการส่งเสริมการขายและการประมูลออนไลน์ ในขณะที่ประเทศมาเลเซียไม่ได้มี หลักเกณฑ์เป็นการเฉพาะ *ประการที่สาม* กฎหมายไทยและมาเลเซียให้สิทธิแก่ผู้บริโภคในการเลิก สัญญาโดยไม่ต้องมีความผิดของฝ่ายผู้ประกอบการ ในขณะที่กฎหมายเวียดนามไม่ได้ให้สิทธิแก่ ผู้บริโภคในการเลิกสัญญาในกรณีดังกล่าว มีเพียงสิทธิบอกเลิกสัญญาในกรณีที่สินค้าหรือบริการ มีความบกพร่องหรือไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้ตกลงกัน เมื่อได้วิเคราะห์ความพร้อมของกฎหมาย ภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง ๓ ประเทศที่เลือกศึกษาแล้วพบว่า ทั้ง ๓ ประเทศมีกฎหมาย ที่ให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในการได้รับข้อมูลก่อนสัญญาอยู่แล้ว แต่ยังมีบางประเด็นซึ่งควรได้รับการ ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับข้อมูลที่เพียงพอในการตัดสินใจเข้าทำสัญญาได้อย่าง รอบคอบ ในส่วนของการเลิกสัญญาฝ่ายเดียวโดยที่ไม่ต้องมีความผิดของผู้ประกอบการนั้น ผู้วิจัย พบว่า กฎหมายเวียดนามไม่ได้ให้การรองรับสิทธิเลิกสัญญาในกรณีดังกล่าว นอกจากนี้ แม้ว่ากฎหมาย ไทยและมาเลเซียจะได้รับรองสิทธิของผู้บริโภคในการเลิกสัญญาฝ่ายเดียวโดยที่ไม่มีความผิดของ ผู้ประกอบการก็ตาม กฎหมายของทั้งสองประเทศก็ยังมีข้อบกพร่องซึ่งควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

๕.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการเตรียมความพร้อมของกฎหมายไทย และการบูรณาการกฎหมาย ภายในของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนในเรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

๕.๒.๑ การเตรียมความพร้อมของกฎหมายไทย

การศึกษากฎหมายไทยในบทที่ ๔ ชี้ให้เห็นว่ากฎหมายภายในของประเทศไทยยังคงมีความ บกพร่อง ควรได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคก่อนเข้าทำสัญญา กฎหมาย ที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ หรือพระราชบัญญัติขายตรงและ การตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ ไม่ได้กำหนดเป็นหน้าที่โดยทั่วไปแก่ผู้ประกอบการในการให้ข้อมูล

ที่จำเป็นเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค เพียงแต่มีบทบัญญัติห้ามมิให้มีการโฆษณาโดยใช้ข้อความที่ไม่เป็นธรรม มีข้อความเกินจริง หรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ในขณะที่พระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรงให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องการโฆษณา และเพียงแต่กำหนดให้ผู้บริโภคมีสิทธิได้รับเอกสารการซื้อขายซึ่งมีรายละเอียดตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ซึ่งไม่ได้เป็นการคุ้มครองให้ผู้บริโภคได้รับข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการตัดสินใจเข้าทำสัญญาแต่อย่างใด นอกจากนี้ แม้ว่าพระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง จะได้ให้สิทธิแก่ผู้บริโภคในการเลิกสัญญาโดยไม่ต้องมีความผิดของฝ่ายผู้ประกอบการ แต่บทบัญญัติของกฎหมายในส่วนนี้มีความบกพร่อง เนื่องจากยังขาดรายละเอียดที่จำเป็นเพื่อให้การใช้สิทธิเป็นไปอย่างราบรื่นสมดังวัตถุประสงค์ของกฎหมาย และกฎหมายไม่ได้คำนึงถึงลักษณะพิเศษของธุรกรรมบางอย่างเช่น สัญญาบริการ สัญญาซื้อขายข้อมูลดิจิทัล (digital contents) ซึ่งอาจจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์เฉพาะสำหรับใช้กับสินค้าดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยจึงควรมีการปรับปรุงกฎหมายในเรื่องดังกล่าวให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจดิจิทัล และวาระการปฏิรูปประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และเพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศด้วยเศรษฐกิจดิจิทัลบรรลุผล แผนพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ ๖ ด้าน ด้านที่ ๖ ก็คือ การสร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยการมีกฎหมายที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพื่ออำนวยความสะดวกและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำธุรกรรมออนไลน์ สร้างความมั่นคง ปลอดภัย ความเชื่อมั่น ตลอดจนคุ้มครองสิทธิผู้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล^{๓๑๔} ยุทธศาสตร์ที่ ๖ ยังได้กำหนดแผนงานในขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไว้ ๓ ด้านดังนี้

- ๑) กำหนดมาตรฐาน กฎ ระเบียบ และกติกา ด้านดิจิทัลให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่ออำนวยความสะดวกด้านการค้า และการใช้ประโยชน์ในภาคเศรษฐกิจและสังคม
- ๒) ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ และสังคมดิจิทัลให้มีความทันสมัย สอดคล้องต่อพลวัตของเทคโนโลยีดิจิทัลและบริบทของสังคม
- ๓) สร้างความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการทำธุรกรรมออนไลน์ ด้วยการสร้างความมั่นคง ปลอดภัยของระบบสารสนเทศและการสื่อสาร การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล การคุ้มครองผู้บริโภค^{๓๑๕}

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมจะเห็นได้ว่า การคุ้มครองผู้บริโภคเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล นอกจากนี้ การคุ้มครองผู้บริโภคยังเป็นหนึ่งในวาระการปฏิรูปประเทศ ๓๗ วาระซึ่งได้รับความเห็นชอบของสภาปฏิรูปแห่งชาติ วาระปฏิรูปที่ ๓๑ ว่าด้วยการปฏิรูปการคุ้มครองผู้บริโภค ได้ระบุประเด็นปัญหาหนึ่งในการคุ้มครองผู้บริโภคคือ “ผู้บริโภคขาดข้อมูลข่าวสาร

^{๓๑๔} กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, แผนพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หน้า ๖

^{๓๑๕} เรื่องเดียวกัน หน้า ๖

เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ขาดความเข้าใจเทคโนโลยี และไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่จำเป็นเพื่อประกอบการตัดสินใจในการบริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ”^{๓๖} ดังนั้น จึงกำหนดเป็นประเด็นปฏิรูปที่ ๒ เรื่องการระบบปฏิรูปข้อมูลและความปลอดภัยของผู้บริโภค การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภายในเพื่อให้การคุ้มครองผู้บริโภคในการได้รับข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญาจึงสอดคล้องกับวาระการปฏิรูปการคุ้มครองผู้บริโภคอีกด้วย

แม้ว่ากระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ปัจจุบันคือกระทรวงเศรษฐกิจดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม) จะได้เสนอชุดร่างกฎหมายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม หรือ “ชุดร่างกฎหมายเศรษฐกิจดิจิทัล” ต่อคณะรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาอนุมัติเห็นชอบในหลักการร่างกฎหมายเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗ และวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๘ ตามลำดับ ในชุดร่างกฎหมายดังกล่าวไม่มีร่างกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเด็นการให้ข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญาแต่อย่างใด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางสำหรับประเทศไทยในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายดังนี้

๕.๒.๑.๑ การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในการได้รับข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญา

ประเทศไทยควรปรับปรุงกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิของผู้บริโภคในการได้รับข้อมูลที่จำเป็นก่อนเข้าทำสัญญา ซึ่งอาจกระทำโดยการออกพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นการเฉพาะไว้ในหมวดที่ ๓ การคุ้มครองผู้บริโภค การขายสินค้าหรือบริการโดยพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ซึ่งรวมถึงการประมูลออนไลน์จะอยู่ภายในบังคับของกฎหมายในส่วนนี้

เนื้อหาที่ควรเพิ่มเติม ได้แก่

(๑) บทบัญญัติซึ่งกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการในการให้ข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญา

กฎหมายควรกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลต่อไปนี้

๑) ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ: ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของสินค้าและบริการตามสมควรแก่วิธีการสื่อสารและชนิดของสินค้าหรือบริการ ข้อมูลที่ให้ควรรวมถึงลักษณะสำคัญของสินค้าหรือบริการ ข้อจำกัดของสินค้าหรือบริการ ในกรณีที่เป็นสินค้าข้อมูลดิจิทัล ข้อมูลที่ให้ควรรวมถึง การใช้งาน (functionality) และ interoperability ของสินค้าด้วย

๒) ข้อมูลเกี่ยวกับตัวตนและรายละเอียดสำหรับติดต่อผู้ประกอบการหรือตัวแทน ซึ่งควรต้องเป็นรายละเอียดที่ทำให้ผู้บริโภคสามารถติดต่อผู้ประกอบการได้อย่างรวดเร็ว

๓) ข้อมูลเกี่ยวกับราคา: ผู้ประกอบการต้องแสดงราคาสุทธิของสินค้าหรือบริการ หากไม่อาจคำนวณได้ล่วงหน้า ต้องระบุวิธีการในการคำนวณราคา และต้องแจ้งค่าขนส่ง ตลอดจนค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง และหากไม่อาจคำนวณค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายไว้ล่วงหน้าได้ ต้องให้คำเตือน

^{๓๖} รายงานวาระปฏิรูปที่ ๓๑: การปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้บริโภค หน้า ๘

เกี่ยวกับค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายซึ่งอาจมี ในกรณีที่ผู้ประกอบการไม่แจ้งค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่าย ผู้บริโภคไม่ต้องรับภาระค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายดังกล่าว

๔) ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตามสัญญา: ผู้ประกอบการจะต้องแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับวิธีการในการชำระราคาและค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งมอบสินค้าและการปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งต้องรวมถึงระยะเวลาในการส่งมอบสินค้าหรือให้บริการ ตลอดจนข้อจำกัดในการขนส่ง

๕) สิทธิเลิกสัญญา: ในกรณีที่ผู้บริโภคมีสิทธิเลิกสัญญา ผู้ประกอบการจะต้องระบุเงื่อนไข ระยะเวลาและกระบวนการในการใช้สิทธิ พร้อมทั้งให้ข้อมูลอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

- หากผู้บริโภคจะต้องเป็นผู้รับภาระในค่าใช้จ่ายในการคืนสินค้า และถ้าหากเป็นสินค้าที่ไม่อาจส่งคืนทางไปรษณีย์ได้ จะต้องแจ้งเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการคืนสินค้าด้วย

- กรณีที่ผู้บริโภคไม่มีสิทธิเลิกสัญญา หรือสถานการณ์ที่ทำให้ผู้บริโภคสิ้นสิทธิเลิกสัญญา

๖) รายละเอียดเกี่ยวกับสัญญา

- ค่าเตือนเกี่ยวกับการประกันตามกฎหมาย และข้อมูลเกี่ยวกับการประกันตามสัญญา

- การให้ความช่วยเหลือผู้บริโภค บริการหลังการขาย

- ระยะเวลาของสัญญา การขยายสัญญาโดยอัตโนมัติ และเงื่อนไขในการบอกเลิกสัญญา

- ระยะเวลาขั้นต่ำของหน้าที่ของผู้บริโภคตามสัญญา (ถ้าหากมี)

- มัดจำ หรือหลักประกันอื่นๆ ที่ผู้บริโภคจะต้องให้หากผู้ประกอบการร้องขอ พร้อมทั้งเงื่อนไข

- นโยบายในการรับเรื่องร้องเรียน และวิธีการในการระงับข้อพิพาทนอกศาล (ถ้ามี)

- นอกจากข้อมูลดังกล่าวมาแล้ว กฎหมายอาจกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมการขายและนโยบายความเป็นส่วนตัวด้วย ซึ่งจะสอดคล้องกับคำแนะนำของ OECD โดยในส่วนการส่งเสริมการขายนั้น อาจกำหนดเป็นหลักการดังเช่นที่กำหนดในข้อกำหนดข้อ ๖ ของข้อกำหนดสหภาพยุโรปว่าด้วยพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (eCommerce Directive 2000/31/EC) ว่า การส่งเสริมการขายจะต้องมีการระบุไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งระบุเงื่อนไขของการส่งเสริมการขายอย่างชัดเจน ไม่คลุมเครือ และเข้าถึงได้ง่าย

(๒) บทบัญญัติเกี่ยวกับแบบพิธีสำหรับการให้ข้อมูล

๑) ผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลตามที่กฎหมายกำหนดโดยวิธีที่เหมาะสมกับวิธีการสื่อสารในภาษาไทยที่ตรงไปตรงมาและเข้าใจง่าย

ในการให้ข้อมูลนี้ผู้ประกอบการควรจะคำนึงถึงความต้องการเฉพาะของผู้บริโภคที่หยาบความสามารถทางจิตใจร่างกายหรือสติสัมปชัญญะ อายุหรือวุฒิภาวะซึ่งผู้ประกอบการสามารถสังเกตเห็นได้

๒) ในกรณีที่มีการเสนอขายสินค้าหรือบริการผ่านเครื่องมือสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งมีพื้นที่หรือเวลาจำกัดในการแสดงข้อมูล ก่อนเข้าทำสัญญาผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย

- ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ
- ข้อมูลเกี่ยวกับตัวตนของผู้ขาย
- ราคา ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง
- สิทธิในการเลิกสัญญา
- ระยะเวลาของสัญญา และเงื่อนไขในการเลิกสัญญาที่ไม่มีกำหนดเวลา

ส่วนข้อมูลอื่นๆ ผู้ประกอบการจะต้องให้โดยวิธีการที่เหมาะสม

๓) ในกรณีที่ผู้บริโภคมีหน้าที่ชำระเงิน ผู้ประกอบการจะต้องแจ้งให้ผู้บริโภคทราบถึงหน้าที่ดังกล่าวในลักษณะที่ชัดเจน และเห็นได้ชัด และต้องให้ข้อมูลต่อไปนี้ก่อนผู้บริโภคจะสั่งซื้อสินค้าหรือบริการ

- ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการ
- ราคา ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่าย
- ระยะเวลาของสัญญา
- ระยะเวลาขั้นต่ำของหน้าที่ของผู้บริโภคตามสัญญา

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการต้องเตือนผู้บริโภคว่าการสั่งซื้อจะทำให้เกิดหน้าที่ของผู้บริโภคในการชำระเงินเพื่อให้ได้รับความยินยอมจากผู้บริโภคก่อน ในกรณีที่การสั่งซื้อทำโดยการกดปุ่มหรือโดยวิธีการอื่นที่คล้ายกัน ปุ่มที่กดหรือวิธีการสั่งซื้ออื่นๆ นั้นจะต้องปรากฏข้อความว่า “สั่งซื้อพร้อมด้วยหน้าที่ในการชำระ” หรือข้อความอย่างอื่นที่มีความหมายอย่างเดียวกัน และกฎหมายควรกำหนดไว้ด้วยว่าถ้าหากผู้ประกอบการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าว ผู้บริโภคจะไม่ถูกผูกพันตามสัญญาหรือคำสั่งซื้อ

๔) เว็บไซต์การค้า (trading websites) ต้องระบุข้อจำกัดในการส่งมอบ และวิธีการจ่ายเงินที่ยอมรับในขั้นตอนเริ่มต้นกระบวนการสั่งซื้อเป็นอย่างชัดที่สุด

๕) ผู้ประกอบการจะต้องจัดให้แก่ผู้บริโภคการยืนยันเกี่ยวกับการทำสัญญาที่ได้ทำขึ้นโดยสื่อที่ผู้บริโภคสามารถเก็บรักษาข้อมูลไว้เพื่อเป็นพยานหลักฐานเกี่ยวกับธุรกรรมได้ ภายในเวลาอันสมควรภายหลังการทำสัญญา และอย่างชัดที่สุดในเวลาส่งมอบสินค้าหรือก่อนเริ่มต้นให้บริการ คำยืนยันดังกล่าวจะต้องประกอบด้วย

- ข้อมูลทั้งหมดที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องให้ข้อมูล เว้นแต่ผู้ประกอบการจะได้ให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคในรูปแบบสื่อที่ผู้บริโภคสามารถเก็บรักษาข้อมูลไว้ได้ก่อนทำสัญญา

- ความยินยอมโดยชัดแจ้งและการยอมรับการเสียสิทธิในการเลิกสัญญา ในกรณีสัญญาเพื่อการจำหน่ายข้อมูลดิจิทัลที่ไม่ได้อยู่ในรูปสื่อกลางที่จับต้องได้

มีข้อสังเกตว่า พระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรง มาตรา ๓๐ และ ๓๑ ได้กำหนดให้ผู้ประกอบการมีหน้าที่ในการส่งมอบเอกสารเกี่ยวกับการซื้อขายอยู่แล้ว แต่มีข้อบกพร่องอย่างน้อยสองประการด้วยกันคือ ประการที่หนึ่ง กฎหมายกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องส่งมอบ “เอกสาร” ซึ่งน่าจะมีความหมายแคบ หมายถึง เอกสารที่สร้างขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร อาจก่อให้เกิดปัญหาในการตีความว่าผู้ประกอบการจะสามารถยืนยันเกี่ยวกับการทำสัญญาโดยวิธีการอื่น ๆ ได้หรือไม่ หากตีความว่าไม่ได้ ผู้วิจัยเห็นว่าบทบัญญัติกฎหมายก็จะไม่สอดคล้องกับลักษณะของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเสนอให้กำหนดบทบัญญัติในเรื่องนี้ไว้ โดยเฉพาะสำหรับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ประการที่สอง มาตรา ๓๐ และ ๓๑ ไม่ได้กำหนดเวลาซึ่งผู้ประกอบการจะต้องส่งมอบเอกสารไว้ จึงควรต้องระบุไว้ให้ชัดเจนเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น

๕.๒.๑.๒ บทบัญญัติเรื่องสิทธิเลิกสัญญา

แม้ว่าพระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรงจะได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิของผู้บริโภคในการเลิกสัญญาไว้อยู่แล้ว แต่ยังคงมีข้อบกพร่องไม่สอดคล้องกับลักษณะของพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ จึงควรเพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยการเลิกสัญญาที่สร้างขึ้นโดยพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นการเฉพาะ หรือแก้ไขบทบัญญัติที่มีอยู่แล้วมาตรา ๓๓-๓๖ ซึ่งจะมีผลให้สามารถนำไปใช้กับสัญญาที่สร้างขึ้นในการขายตรงหรือการตลาดแบบตรงอื่นๆ ได้ เนื้อหาของกฎหมายควรมีสาระสำคัญดังนี้

(๑) ระยะเวลาในการเลิกสัญญา

กำหนดให้ผู้บริโภคมีสิทธิเลิกสัญญาภายในระยะเวลา ๗ วันโดยไม่ต้องมีเหตุในการเลิกสัญญา และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เว้นแต่ค่าใช้จ่ายที่กฎหมายกำหนดไว้ การนับระยะเวลา ๗ วันให้เป็นไปตามประเภทสัญญาดังนี้

- สัญญาบริการ และการจำหน่ายข้อมูลดิจิทัล ระยะเวลา ๗ วันให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่ ทำสัญญา

- สัญญาซื้อขายสินค้า ระยะเวลา ๗ วันเริ่มนับตั้งแต่วันที่ผู้บริโภคหรือบุคคลที่สาม ที่ผู้บริโภคระบุไว้นอกเหนือจากผู้ขนส่งเข้าครอบครองสินค้า

ปัญหาว่า การให้ระยะเวลาบอกเลิกสัญญา ๗ วัน ซึ่งเป็นระยะเวลาเท่ากับที่พระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรงกำหนดไว้อยู่แล้วในมาตรา ๓๓ นั้นเหมาะสมหรือไม่ เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่ค่อนข้างสั้นเมื่อเทียบกับกฎหมายมาเลเซียซึ่งให้สิทธิเลิกสัญญาภายใน ๑๐ วัน

ส่วนกฎหมายสหภาพยุโรป ๑๔ วัน ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ระยะเวลาดังกล่าวน่าจะเป็นเวลาที่เพียงพอให้ผู้บริโภคได้ไตร่ตรองแล้ว และน่าจะเป็นระยะเวลาที่ผู้ประกอบการส่วนใหญ่พอรับได้

กฎหมายควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการนับระยะเวลา ในกรณีที่มีการสั่งซื้อสินค้าหลายชิ้นแต่มีการส่งมอบในเวลาแตกต่างกันเอาไว้ด้วย กล่าวคือ ในกรณีที่เป็นการซื้อขายสินค้าหลายชิ้นโดยคำสั่งซื้อหนึ่งคำสั่ง แต่สินค้าได้รับการส่งมอบแยกกัน ระยะเวลา ๗ วันจะนับตั้งแต่วันที่ผู้บริโภคหรือบุคคลที่สามที่ผู้บริโภคระบุไว้ในนอกเหนือจากผู้ขนส่งเข้าครอบครองในทางกายภาพสินค้าชิ้นสุดท้าย หากเป็นกรณีที่ส่งมอบสินค้าที่มีหลายกลุ่ม (lots) หรือหลายชิ้น (pieces) ระยะเวลา ๗ วันจะนับตั้งแต่วันที่ผู้บริโภคหรือบุคคลที่สามที่ผู้บริโภคระบุไว้ในนอกเหนือจากผู้ขนส่งเข้าครอบครองในทางกายภาพสินค้ากลุ่มสุดท้ายหรือชิ้นสุดท้าย แต่ถ้าเป็นกรณีที่ทำสัญญาที่ต้องมีการส่งมอบสินค้าเป็นประจำสม่ำเสมอในระยะเวลาที่กำหนด ระยะเวลา ๗ วันจะนับตั้งแต่วันที่ผู้บริโภคหรือบุคคลที่สามที่ผู้บริโภคระบุไว้ในนอกเหนือจากผู้ขนส่งเข้าครอบครองในทางกายภาพสินค้าชิ้นแรก

นอกจากนี้ กฎหมายควรกำหนดผลของการที่ผู้ประกอบการไม่ได้แจ้งให้ผู้บริโภคทราบเกี่ยวกับสิทธิเลิกสัญญาไว้ด้วย หากผู้ประกอบการไม่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิเลิกสัญญาตามที่กฎหมาย กำหนด ระยะเวลาเลิกสัญญาจะขยายออกไปเป็น ๑๒ เดือนนับตั้งแต่วันที่ระยะเวลาเลิกสัญญาเดิมสิ้นสุดลง ถ้าหากผู้บริโภคได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิในการเลิกสัญญาภายใน ๑๒ เดือนจากวันสิ้นสุดระยะเวลาเลิกสัญญาเดิม ระยะเวลาเลิกสัญญาจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่ผู้บริโภคได้รับข้อมูล

(๒) หน้าที่ในการปฏิบัติตามสัญญาในระหว่างระยะเวลาที่ผู้บริโภคมีสิทธิเลิกสัญญา

ในระหว่างระยะเวลาที่ผู้บริโภคมีสิทธิเลิกสัญญาได้นี้ กฎหมายควรกำหนดไว้ชัดเจนว่า คู่สัญญายังคงต้องปฏิบัติตามหน้าที่ตามสัญญาอยู่

(๓) การใช้สิทธิเลิกสัญญา

กฎหมายควรกำหนดให้ผู้บริโภคสามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาได้หลายช่องทาง ไม่จำกัดเฉพาะโดยวิธีการส่งหนังสือแสดงเจตนาภายในเวลาที่กำหนดดังเช่นที่มาตรา ๓๓ กำหนด โดยอาจให้ผู้บริโภคสามารถเลิกสัญญาโดยแจ้งผู้ประกอบการก่อนครบกำหนดระยะเวลาในการเลิกสัญญา โดยใช้แบบฟอร์มที่กฎหมายกำหนด หรือทำคำบอกกล่าวอย่างชัดเจนซึ่งแสดงความประสงค์ของผู้บริโภคในการเลิกสัญญา นอกจากนี้ ผู้ประกอบการอาจให้ทางเลือกแก่ผู้บริโภคในการกรอกข้อความแสดงความประสงค์ถอนตัวจากสัญญาบนเว็บไซต์ของผู้ประกอบการ ทั้งนี้ กฎหมายอาจกำหนดไว้ด้วยว่า หากความประสงค์ที่จะเลิกสัญญาได้ถูกส่งออกไปโดยผู้บริโภคนั้นกำหนดเวลาเลิกสัญญา ให้ถือว่าผู้บริโภคได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาภายในระยะเวลาเลิกสัญญาแล้ว โดยไม่ต้องคำนึงว่าการแสดงเจตนาจะไปถึงผู้ประกอบการเมื่อใดซึ่งต่างกับหลักการเกี่ยวกับการมีผลของการแสดงเจตนาในกรณีปกติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม กฎหมายควรกำหนดให้ภาระในการพิสูจน์การใช้สิทธิถอนตัวออกจากสัญญาตกอยู่กับฝ่ายผู้บริโภค

เมื่อผู้บริโภคใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว กฎหมายควรกำหนดให้ผู้ประกอบการจะต้องแจ้งการยืนยันการได้รับการบอกเลิกสัญญาไปยังผู้บริโภคโดยสื่อที่ผู้บริโภคสามารถเก็บรักษาข้อมูลไว้ได้โดย

ไม่ชักช้า^{๓๑๗} แบะหากการแจ้งสิทธิได้ถูกส่งออกไปก่อนสิ้นกำหนดระยะเวลาเลิกสัญญา ให้ถือว่า ผู้บริโภคได้บอกเลิกสัญญาก่อนสิ้นกำหนด ส่วนภาระการพิสูจน์เกี่ยวกับการใช้สิทธิเลิกสัญญาให้เป็น ภาระของผู้บริโภคเช่นเดียวกับกฎหมายสหภาพยุโรป

(๔) หน้าที่ของผู้ประกอบการเมื่อมีการเลิกสัญญา

มาตรา ๓๖ ได้กำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการจะต้องคืนเงินเต็มจำนวนที่ผู้บริโภคจ่ายไป เพื่อการซื้อสินค้าหรือบริการภายในเวลา ๑๕ วันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแสดงเจตนาเลิกสัญญา แต่ไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่าต้องคืนเงินอะไรบ้าง รวมถึงค่าขนส่งด้วยหรือไม่ กฎหมายที่แก้ไขควร กำหนดผู้ประกอบการจะต้องคืนเงินทั้งหมดที่ได้รับจากผู้บริโภค รวมทั้งค่าขนส่งโดยไม่ชักช้า และจะต้องไม่เกิน ๑๕ วันนับจากวันที่ผู้ประกอบการได้รับแจ้งการบอกเลิกสัญญา^{๓๑๘} อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการก็ควรได้รับความคุ้มครองไม่ให้อายุการรับประกันมากเกินไปด้วย โดยการกำหนดยกเว้นว่า ผู้ประกอบการไม่ต้องคืนค่าใช้จ่ายเสริม (supplementary costs) หากผู้บริโภคได้แสดงเจตนาโดย ชัดแจ้งเลือกวิธีการขนส่งที่แพงกว่าการขนส่งที่ถูกที่สุดของการขนส่งมาตรฐาน (standard delivery) ซึ่งผู้ประกอบการได้เสนอ

นอกจากนี้ กฎหมายควรกำหนดวิธีการในการคืนเงิน รวมถึงผู้ที่ต้องรับภาระในส่วน ของค่าธรรมเนียมในการคืนเงินไว้ให้ชัดเจน ซึ่งในปัจจุบัน มาตรา ๓๖ ของพระราชบัญญัติขายตรงและ การตลาดแบบตรงไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ กฎหมายอาจกำหนดว่า ในการคืนเงินนั้น ผู้ประกอบการ จะต้องคืนโดยวิธีการเดียวกับที่ผู้บริโภคได้ใช้ในชำระ เว้นแต่ผู้บริโภคจะได้ตกลงโดยชัดแจ้งให้คืนเงิน โดยวิธีการอื่นและผู้บริโภคไม่ต้องรับภาระค่าธรรมเนียมใด ๆ (fees) อันเนื่องมาจากการคืนเงินโดย วิธีการนั้น หากผู้ประกอบการไม่คืนเงินภายในเวลาที่กำหนดอาจต้องชำระเบี้ยปรับตามที่ คณะกรรมการขายตรงและการตลาดแบบตรงประกาศกำหนด

เพื่อความคุ้มครองแก่ผู้ประกอบการด้วย กฎหมายอาจกำหนดให้ผู้ประกอบการสามารถ ยืดหน่วงการคืนเงินไว้จนกว่าจะได้รับสินค้ากลับคืน หรือจนกว่าผู้บริโภคจะได้แสดงหลักฐานของการ ส่งสินค้าคืน แล้วแต่กรณีใดจะเกิดขึ้นก่อน ทั้งนี้เว้นแต่ผู้ประกอบการจะได้เสนอที่จะรับสินค้าจาก ผู้บริโภคด้วยตนเอง

(๕) หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริโภคเมื่อมีการเลิกสัญญา

๑) หน้าที่ส่งคืนสินค้า

กฎหมายควรกำหนดเป็นหน้าที่ของผู้บริโภคในการส่งคืนสินค้า เมื่อใช้สิทธิเลิกสัญญา แล้ว หากผู้ประกอบการไม่ได้เสนอมารับสินค้าด้วยตนเอง ผู้บริโภคมีหน้าที่ในการส่งคืนสินค้าหรือ นำสินค้าไปคืนด้วยตนเองให้แก่ผู้ประกอบการหรือผู้ได้รับมอบอำนาจโดยไม่ชักช้า ภายในกำหนดเวลา ๑๕ วัน (ดังเช่นกรณีหน้าที่ของผู้ประกอบการในการคืนเงิน) นับแต่วันที่แจ้งการบอกเลิกสัญญาให้ ผู้ประกอบการทราบ กฎหมายอาจกำหนดด้วยว่า หากผู้บริโภคส่งคืนสินค้าก่อนกำหนดระยะเวลา ๑๕ วันจะสิ้นสุดลง ให้ถือว่าผู้บริโภคได้ส่งคืนภายในกำหนดเวลาแล้ว ส่วนค่าใช้จ่ายในการส่งคืน

^{๓๑๗} Article 11(3)

^{๓๑๘} Article 13(1)

สินค้านั้น ผู้บริโภคเป็นผู้ออกเงินแต่ผู้ประกอบการตกลงว่าจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายหรือผู้ประกอบการไม่ได้บอกกล่าวแก่ผู้บริโภคว่าต้องออกค่าใช้จ่ายนั้น

๒) ความรับผิดชอบในการเสื่อมค่าลงของสินค้า

เนื่องจากก่อนมีการบอกเลิกสัญญา ผู้บริโภคอาจได้รับสินค้าไว้ในความครอบครองแล้ว กฎหมายควรกำหนดไว้ให้ชัดเจนว่า ผู้บริโภคไม่ต้องรับผิดชอบกรณีที่สินค้าเสื่อมค่าลงจากการใช้สอย (handling of the goods) นอกเหนือจากที่เป็นการใช้สอยที่จำเป็นเพื่อทราบลักษณะ (nature) คุณสมบัติ (characteristics) และการทำงาน (functioning) ของสินค้า แต่ผู้บริโภคไม่ต้องรับผิดชอบกรณีดังกล่าวถ้าหากผู้ประกอบการไม่ได้แจ้งสิทธิในการบอกเลิกสัญญา เงื่อนไข กำหนดเวลา และกระบวนการในการใช้สิทธิดังกล่าว แต่ถ้าความเสียหาย บอบสลาย หรือสูญหายเกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้บริโภค หรือการคืนสินค้าเป็นพันวิสัยเพราะความผิดของผู้บริโภค ผู้บริโภคต้องรับผิดชอบชี้ให้แก่ผู้ประกอบการ ดังที่มาตรา ๓๕ พระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบตรงได้บัญญัติไว้แล้ว

๓) กรณีสัญญาบริการ

เนื่องจากก่อนที่จะมีการเลิกสัญญา ผู้ประกอบการอาจเริ่มการให้บริการไปแล้ว ปัญหาว่าจะคืนอย่างไร กฎหมายควรกำหนดให้ผู้บริโภคต้องชำระเงินค่าบริการตามสัดส่วนของบริการที่ได้รับจนถึงเวลาที่ผู้บริโภคได้แจ้งการเลิกสัญญาให้ผู้ประกอบการทราบ หากผู้บริโภคได้ร้องขอโดยชัดแจ้งให้ผู้ประกอบการเริ่มให้บริการในระหว่างระยะเวลาที่มีสิทธิเลิกสัญญา สัดส่วนของเงินที่ผู้บริโภคจะต้องชำระนั้นให้คำนวณจากราคาสูทธิ (total price) ที่ตกลงกันตามสัญญา ถ้าหากจำนวนเงินดังกล่าวสูงเกินไป เงินที่ต้องชำระให้คำนวณจากมูลค่าตลาดของบริการที่ได้รับ

นอกจากนี้ กฎหมายควรกำหนดให้ผู้บริโภคไม่ต้องชำระค่าบริการในกรณีที่ผู้ประกอบการไม่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิเลิกสัญญา หรือในกรณีที่ผู้ประกอบการไม่ได้แจ้งให้ผู้บริโภคทราบว่าผู้บริโภคจะต้องชำระค่าบริการ หากขอให้ผู้ประกอบการเริ่มให้บริการในระยะเวลาใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้วมีการเลิกสัญญาในภายหลัง ทั้งนี้เพื่อเป็นการบังคับให้ผู้ประกอบการจะต้องให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเลิกสัญญาแก่ผู้บริโภคอย่างเคร่งครัด

๔) กรณีสัญญาเพื่อจำหน่ายข้อมูลดิจิทัลที่ไม่ได้จำหน่ายผ่านสื่อกลางที่จับต้องได้

ในทำนองเดียวกับสัญญาบริการ กฎหมายควรกำหนดให้ผู้บริโภคไม่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการจำหน่ายข้อมูลดิจิทัลในกรณีต่อไปนี้

- ผู้บริโภคไม่ได้ความยินยอมโดยชัดแจ้งในการเริ่มการปฏิบัติตามสัญญาก่อนสิ้นสุดระยะเวลาที่ผู้บริโภคมียุติสิทธิเลิกสัญญา หรือไม่ทราบว่าเสียสิทธิเลิกสัญญาในเวลาที่ทำให้ความยินยอม

- ในกรณีที่ผู้ประกอบการไม่ได้ให้คำยืนยันการทำสัญญาโดยสื่อที่ผู้บริโภคสามารถเก็บรักษาข้อมูลไว้ได้ภายในระยะเวลาอันสมควร

(๖) ผลของการเลิกสัญญา

กฎหมายควรกำหนดไว้ชัดเจนว่า การเลิกสัญญามีผลเป็นการยกเลิกหน้าที่ในการของคู่สัญญา ในการปฏิบัติตามสัญญา นอกจากนี้ การเลิกสัญญามีผลทำให้สัญญาเสริม (ancillary contracts) ทั้งหลายสิ้นสุดลงด้วย

(๗) ข้อยกเว้นสิทธิในการเลิกสัญญา

กฎหมายควรกำหนดกรณีที่ผู้บริโภคไม่มีสิทธิเลิกสัญญา หรือสิ้นสิทธิเลิกสัญญา เนื่องจากลักษณะของสินค้าหรือบริการซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของธุรกรรมไม่เหมาะสมที่จะให้มีการเลิกสัญญาได้ โดยนำข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภคของสหภาพยุโรปฯ ข้อ ๑๖ มาพิจารณาเป็นตัวอย่าง กรณีที่ผู้บริโภคไม่มีสิทธิเลิกสัญญา เช่น

๑) สัญญาบริการ หากได้มีการให้บริการทั้งหมดตามสัญญาแล้ว โดยที่ผู้บริโภคได้ให้ความยินยอมโดยชัดแจ้งในการเริ่มการให้บริการนั้นทั้งที่ทราบว่าการให้บริการทั้งหมดจะทำให้ผู้บริโภคเสียสิทธิในการเลิกสัญญา

๒) การจำหน่ายสินค้าที่มีลักษณะบางประการที่ทำให้สมควรให้ผู้บริโภคถอนตัวออกจากสัญญา

- สินค้าที่สร้างขึ้นตามที่ผู้บริโภคนำมา หรือเป็นสินค้าที่เป็นส่วนตัวโดยชัดแจ้ง
- สินค้าที่อาจเสียหายหรือหมดอายุได้อย่างรวดเร็ว
- สินค้าที่ถูกปิดผนึก (seal goods) และได้มีการเปิดผนึกแล้ว ไม่อาจคืนได้ด้วยเหตุผล

ด้านสุขภาพและอนามัย

- สินค้าที่โดยลักษณะแล้วไม่อาจแยกได้จากวัตถุอื่น ๆ หลังจากได้มีการส่งมอบ
- สิ่งบันทึกเสียง วิดีโอ หรือคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ที่ถูกปิดผนึกและมีการแกะผนึกออก

หลังจากการส่งมอบ

- หนังสือพิมพ์ วารสาร หรือนิตยสาร เว้นแต่สัญญาสมัครสมาชิกสิ่งพิมพ์ดังกล่าว

๓) สัญญาที่ทำขึ้นในการประมูลสาธารณะ ซึ่งผู้บริโภคได้เข้าร่วมหรือได้รับโอกาสให้เข้าร่วมการประมูลด้วยตนเอง

๔) การให้ที่พักที่ไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์ในการอยู่อาศัย การขนส่งสินค้า การให้เช่ารถยนต์ การจัดเลี้ยงหรือบริการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมพักผ่อนที่ต้องดำเนินการในวันที่กำหนดหรือระยะเวลาที่กำหนด

๕.๒.๒ การบูรณาการกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียน

การบูรณาการกฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างประชาคมอาเซียนที่ประเทศสมาชิกรวมตัวกันเพื่อประโยชน์ร่วมกันทั้งทางความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยการทำให้กฎหมายของประเทศสมาชิกมีความสอดคล้องเป็นหนึ่งเดียวกันอันมีผลช่วยลดความแตกต่างกันของกฎหมาย ในปัจจุบัน ประชาคมอาเซียนยังขาดการบูรณาการกฎหมายในด้านการคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายภายในของประเทศสมาชิกยังคงมีความแตกต่างกัน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อผู้ประกอบการและผู้บริโภคในการใช้ประโยชน์จากการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน ด้วยเหตุนี้ พิมพ์เขียวประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๒๕๖๘ ซึ่งได้เน้นย้ำความสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อการสร้างประชาคมเศรษฐกิจที่ให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว โดยการสร้างกรอบร่วมกันของประชาคมอาเซียนที่ให้การคุ้มครองผู้บริโภคในระดับสูง ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจึงจะเสนอแนะข้อพิจารณาในการสร้างกรอบร่วมกันของประชาคมอาเซียนในการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเด็นการให้ข้อมูลก่อนเข้าทำสัญญาและการเลิกสัญญาดังนี้

(๑) ระดับการบูรณาการของกฎหมาย

ข้อพิจารณาแรกในการจัดทำตราสารอาเซียนก็คือ ระดับการบูรณาการของกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในการได้รับข้อมูลก่อนสัญญาของประเทศสมาชิควรจะสอดคล้องกันมากเพียงใด การบูรณาการกฎหมายควรอยู่ในระดับที่เป็น Minimum harmonization หรือ Maximum harmonization จากการศึกษากฎหมายสหภาพยุโรป จะเห็นว่าข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภคนั้นใช้ Maximum harmonization กล่าวคือ ข้อกำหนดฯ ไม่อนุญาตให้รัฐสมาชิกออกกฎหมายภายในที่แตกต่างจากข้อกำหนดแม้ว่าจะให้ความคุ้มครองผู้บริโภคมากกว่าก็ตาม แนวทางนี้มีข้อดีก็คือทำให้เกิดความชัดเจนแน่นอนสำหรับผู้ที่อยู่ในบังคับของกฎหมาย ช่วยลดต้นทุนของผู้ประกอบธุรกิจในการปฏิบัติตามกฎหมายที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศสมาชิก แต่ข้อเสียก็คือ ประเทศสมาชิกไม่อาจออกกฎหมายที่เข้ากับสภาพ สังคม และเศรษฐกิจของประเทศได้ และไม่อาจให้การคุ้มครองผู้บริโภคในระดับที่แตกต่างจากข้อกำหนดฯ ไม่ได้ เว้นแต่ที่ข้อกำหนดฯ อนุญาตไว้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการคุ้มครองสิทธิในการให้ข้อมูลก่อนสัญญานั้นได้เป็นที่ยอมรับในกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนหลายประเทศอยู่แล้ว จึงน่าที่จะสามารถทำการบูรณาการกฎหมายในระดับที่เป็น Maximum harmonisation ได้ โดยอาจกำหนดข้อยกเว้นในบางเรื่องเพื่อเปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกมีกฎหมายที่แตกต่างกันได้ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น ในเรื่องภาษา อาจอนุญาตให้ประเทศสมาชิกมีกฎหมายกำหนดเรื่องภาษาของข้อมูลให้แก่ผู้บริโภคได้ เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าใจข้อมูลที่ได้รับ

(๒) รูปแบบของตราสารอาเซียนว่าด้วยการให้ข้อมูลก่อนสัญญาและการเลิกสัญญา

ข้อพิจารณาประการถัดมาก็คือ รูปแบบของตราสารว่าจะอยู่ในรูปแบบใด ประชาคมอาเซียนอาจนำรูปแบบแนวปฏิบัติ หรือคำแนะนำดังเช่นแนวปฏิบัติของ OECD มาใช้ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับประเทศสมาชิกในการออกหรือปรับปรุงกฎหมายภายใน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแนวปฏิบัติหรือคำแนะนำไม่มีผลบังคับเป็นกฎหมาย จึงไม่ผูกพันให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตาม ดังนั้น แนวทางนี้

จึงเป็นเพียงการวางกรอบร่วมกันเท่านั้น แต่ไม่อาจทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการทำให้กฎหมายเป็นหนึ่งเดียวกันได้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรนำตราสารที่มีผลบังคับเป็นกฎหมายมาใช้มากกว่า อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประชาคมอาเซียนไม่มีองค์กรกลางที่มีอำนาจในการตรากฎหมายเช่นเดียวกับประชาคมยุโรป จึงไม่อาจออกกฎหมายในรูปแบบเดียวกับข้อกำหนด (directive) ดังเช่นสหภาพยุโรปได้ ตราสารของอาเซียนจึงต้องทำขึ้นในรูปแบบความตกลงระหว่างประเทศสมาชิก

(๓) ขอบเขตของตราสาร

ตราสารที่ทำขึ้นควรมีขอบเขตกว้างแคบเพียงใด มีข้อพิจารณาอย่างน้อย ๒ ประการ ประการที่หนึ่ง ขอบเขตของสัญญาที่อยู่ในบังคับของตราสาร ประการที่สองขอบเขตของคู่สัญญา

ในเรื่องขอบเขตของสัญญาที่อยู่ในบังคับของตราสารนั้น ตราสารอาเซียนควรมีเนื้อหาครอบคลุมทั้งสัญญาซื้อขายสินค้าและบริการ ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายของประเทศสมาชิกอาเซียนที่ศึกษามาในข้อ ๔.๑ และ กฎหมายสหภาพยุโรป ส่วนเรื่องขอบเขตของคู่สัญญานั้น ตราสารอาเซียนควรใช้บังคับกับสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจและผู้บริโภค ปัญหาว่า ผู้บริโภคควรมีขอบเขตกว้างแคบเพียงใด จากการศึกษาพบว่า กฎหมายของไทยและเวียดนาม ผู้บริโภคอาจรวมถึงนิติบุคคลด้วย แตกต่างจากข้อกำหนดว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภคว่าด้วยสิทธิของผู้บริโภคของสหภาพยุโรป ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึงบุคคลธรรมดาเท่านั้น ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า น่าจะจำกัดที่เฉพาะบุคคลธรรมดาก่อน เนื่องจากเป็นบุคคลที่น่าจะมีความเสี่ยงมากที่สุดในการทำสัญญาอิเล็กทรอนิกส์ และน่าจะเป็นขอบเขตที่ประเทศสมาชิกอาเซียนส่วนใหญ่ยอมรับได้

(๔) ข้อมูลที่ผู้ประกอบการธุรกิจต้องให้แก่ผู้บริโภค

ตราสารอาเซียนควรกำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจต้องให้ข้อมูลต่อไปนี้

- ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการธุรกิจ
- ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการ
- ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับราคา ค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่าย และวิธีการชำระ
- ข้อมูลเกี่ยวกับการส่งมอบ (delivery) และการปฏิบัติตามสัญญา (performance)
- รายละเอียดเกี่ยวกับสัญญา
- สิทธิของผู้บริโภคในการเลิกสัญญา

นอกจากนี้ ตราสารควรกำหนดแบบพิธีในการให้ข้อมูลดังกล่าวด้วย ควรต้องให้ข้อมูลโดยวิธีที่เหมาะสมกับวิธีการสื่อสาร ในภาษาที่ตรงไปตรงมาและเข้าใจง่าย หากข้อมูลที่ให้อยู่ในรูปแบบที่ผู้บริโภคสามารถเก็บรักษาข้อมูลได้ (durable medium) ให้ถือว่าข้อมูลดังกล่าวชัดเจน ประเทศสมาชิกอาจกำหนดให้การให้ข้อมูลต้องอยู่ในภาษาของตนได้เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าใจได้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า การให้ข้อมูลเป็นหนังสือน่าจะมีผลความเคร่งครัดมากขึ้นและไม่สอดคล้องกับพัฒนาการทางการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งในปัจจุบันได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ มาใช้เพื่อความสะดวกรวดเร็ว ควรมีความยืดหยุ่นในเรื่องแบบพิธีตามแนวทางของสหภาพยุโรป โดยอาจวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีการที่เหมาะสมไว้ เช่น ต้องให้ข้อมูลโดยผ่านสื่อที่ผู้บริโภคสามารถเก็บรักษาข้อมูลได้และกำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจมีภาระการพิสูจน์ว่าได้มีการให้ข้อมูลตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว ในกรณีนี้

การทำสัญญาจะก่อให้เกิดหน้าที่ของผู้บริโภคในการชำระเงิน ตราสารอาจยอมรับแนวทางของกฎหมายสหภาพยุโรปโดยกำหนดให้ผู้ประกอบการจะต้องทำให้ผู้บริโภครู้ถึงหน้าที่ดังกล่าวในลักษณะที่ชัดเจน (clear) และเห็นได้เด่นชัด (prominent) อีกทั้งต้องให้ข้อมูลดังต่อไปนี้ก่อนที่ผู้บริโภคจะสั่งซื้อ

- ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการ
- ราคา ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่าย
- ระยะเวลาของสัญญา
- ระยะเวลาขั้นต่ำของหน้าที่ของผู้บริโภคตามสัญญา

ตราสารฯ ควรกำหนดให้ผู้ประกอบการเน้นย้ำให้ผู้บริโภคทราบถึงหน้าที่ที่จะต้องชำระเงิน นอกจากนี้ ควรกำหนดผลของการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายไว้ว่า ถ้าหากผู้ประกอบการไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าว และผู้บริโภคจะไม่ถูกผูกพันตามสัญญาหรือคำสั่งซื้อ ผู้ประกอบการต้องระบุข้อจำกัดในการส่งมอบ และวิธีการจ่ายเงินที่ยอมรับด้วย ในขั้นตอนเริ่มต้นกระบวนการสั่งซื้อเป็นอย่างช้าที่สุด นอกจากนี้ ตราสารยังอาจกำหนดแบบพิเศษเฉพาะกรณีการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์บางอย่าง เช่น การสื่อสารโดยวิธีที่มีพื้นที่จำกัดในการแสดงข้อมูล เป็นต้น

(๕) สิทธิในการเลิกสัญญา

ตราสารควรกำหนดให้สิทธิแก่ผู้บริโภคในการเลิกสัญญา และกำหนดเวลาใช้สิทธิเลิกสัญญาไว้ มีข้อสังเกตว่า กฎหมายของประเทศไทยและมาเลเซีย กำหนดระยะเวลาใช้สิทธิไว้สั้นกว่ากฎหมายของสหภาพยุโรป ผู้วิจัยเห็นว่าระยะเวลาที่ตราสารกำหนดไม่ควรน้อยไปกว่า ๗ วัน ตราสารควรกำหนดวิธีการนับระยะเวลาให้ชัดเจน ส่วนวิธีการใช้สิทธินั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้บริโภคควรได้รับความสะดวกในการแสดงเจตนาโดยอาจกรอกข้อความแสดงความประสงค์เลิกสัญญาบนเว็บไซต์ของผู้ประกอบการ โดยผู้ประกอบการจะต้องแจ้งการยืนยันได้รับแจ้งการเลิกสัญญาไปยังผู้บริโภคโดยสื่อที่สามารถเก็บรักษาข้อมูลไว้ได้โดยไม่ชักช้า หรือทำคำบอกกล่าวอย่างชัดเจนซึ่งแสดงความประสงค์ของผู้บริโภคในการเลิกสัญญาโดยวิธีการอื่นก่อนครบกำหนดระยะเวลาในการบอกเลิกสัญญา ผู้บริโภคมีภาระการพิสูจน์ว่าได้แสดงเจตนาเลิกสัญญาในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

มีปัญหาว่า ตราสารควรกำหนดห้ามมิให้มีการปฏิบัติตามสัญญาในระหว่างระยะเวลาที่ผู้บริโภคยังมีสิทธิบอกเลิกสัญญาหรือไม่ ตามกฎหมายมาเลเซีย ในระหว่างระยะเวลาดังกล่าว ห้ามมิให้มีการปฏิบัติตามสัญญาซื้อขายสินค้าหรือบริการ ต่างจากกฎหมายสหภาพยุโรป ซึ่งห้ามมิให้ประเทศสมาชิกมีกฎหมายเช่นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ตราสารอาเซียนน่าจะรับเอาแนวทางของกฎหมายสหภาพยุโรปเนื่องจากหากไม่ห้ามมิให้มีการปฏิบัติตามสัญญาแล้ว ผู้บริโภคย่อมไม่มีโอกาสได้รู้ถึงลักษณะของสินค้าหรือบริการ การให้โอกาสผู้บริโภคในการเลิกสัญญาก็จะไม่ได้ประโยชน์สมความมุ่งหมายของกฎหมาย เพราะในการซื้อขายสินค้าหรือบริการทางอิเล็กทรอนิกส์ ผู้บริโภคไม่มีโอกาสได้ตรวจสอบสินค้าและบริการก่อน กฎหมายจึงให้สิทธิในการเลิกสัญญาภายในเวลาจำกัด อย่างไรก็ตาม ใด ไร ก็ ดี เมื่อ การ ปฏิบัติ ตาม สัญญา ไม่ ถูก กระ รับ ตรา สาร ก็ ต้อง ค ุ ้ม คร อง ผู้ ประ ก อบ การ ด้วย ด ัง นั้น จึง ต้อง ก ำ หนด

ไว้ด้วยว่าในกรณีใดบ้างที่ผู้บริโภคไม่มีสิทธิเลิกสัญญา และกรณีใดบ้างที่ผู้บริโภคต้องรับผิดชอบในความเสียหาย หรือความเสียหายที่เกิดแก่สินค้า

(๖) ผลของการใช้สิทธิเลิกสัญญา

ตราสารควรกำหนดผลของการใช้สิทธิเลิกสัญญาไว้ให้ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน้าที่ของผู้บริโภคและหน้าที่ของผู้ประกอบการเมื่อมีการเลิกสัญญา ในประเด็นเกี่ยวกับการคืนสินค้า การคืนเงิน และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ระยะเวลาในการคืนสินค้า เงิน และค่าใช้จ่าย ความรับผิดชอบในค่าขนส่งสินค้า คืน ความรับผิดชอบในความเสียหาย บุบสลาย สูญหายของสินค้า เป็นต้น

(๗) การกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎหมาย

เช่นเดียวกับกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนหลายประเทศ ตราสารควรกำหนดให้ผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีหน้าที่ต้องจดทะเบียนเพื่อประโยชน์ในการกำกับดูแล นอกจากนี้ ควรกำหนดให้ประเทศสมาชิกกำหนดหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบโดยตรงในการกำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎหมายในเรื่องนี้โดยเฉพาะ นอกจากนี้ คณะกรรมการอาเซียนด้านการคุ้มครองผู้บริโภค (ASEAN Committee on Consumer Protection) ควรมีบทบาทเป็นองค์กรกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภายในของประเทศสมาชิก สร้างกลไกในการแลกเปลี่ยนข้อมูลในการบังคับใช้กฎหมาย และกลไกในการเยียวยาผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ข้ามพรมแดน

เอกสารอ้างอิง

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, แผนงานการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (๓ เสา) :
Roadmap for ASEAN Community 2015, เมษายน ๒๕๕๕.

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ, อาเซียน ๒๐๒๕: มุ่งหน้าไปด้วยกัน วิสัยทัศน์ประชาคม
อาเซียน ๒๐๒๕ และแผนงานประชาคมอาเซียน, มกราคม ๒๕๕๙.

กรมอาเซียน, กระทรวงการต่างประเทศ, วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียนภายหลังปี ๒๕๕๘ และ
แผนงานประชาคมอาเซียน. [ออนไลน์], สืบค้นจาก[http://www.mfa.go.th/asean/
contents/files/asean-media-center-20150727-162846-108896.pdf](http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/asean-media-center-20150727-162846-108896.pdf) [๕ กรกฎาคม
๒๕๕๙].

ดาราพร ธีระวัฒน์, (๒๕๕๙). สัญญาผู้บริโภคร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ศุภชัย ไตรโสรัส. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล (Individual Study) เรื่อง “ความท้าทายในการ
พัฒนากฎหมายของไทยให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศ: กรณีศึกษา
UNCITRAL”. หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๖ ปี ๒๕๕๗, สถาบันการต่างประเทศเท
วะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

นพนิธิ สุริยะ. (๒๕๕๖). Lecture Notes กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๗.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ปณิธิ์ ปทุมวัฒน์, “นิติสัมพันธ์ของประชาคมอาเซียน และการอนุวัติการเพื่อเข้าสู่ประชาคม
อาเซียนของไทย”, จุลนิติ, (ก.ค.-ส.ค. ๒๕๕๗), ๑๔๗-๑๕๖

ปริญญา โวทานัง. (๒๕๕๓). ปัญหาของคู่สัญญาในการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ระหว่าง
ประเทศ : กรณีศึกษา อนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการใช้การติดต่อสื่อสารทาง
อิเล็กทรอนิกส์ในสัญญาระหว่างประเทศ. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. มหาวิทยาลัย
กรุงเทพ.

ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (๒๕๕๓). คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล พิมพ์ครั้งที่
๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ประสิทธิ์ เอกบุตร. (๒๕๕๑) กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม ๑ สนธิสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์วิญญูชน.

วัฒนา เทพวุฒิสถาพร. (๒๕๔๕). แนวความคิดและวิธีการเพื่อการวินิจฉัยความเป็นธรรมตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๔๐. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์กฎหมายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักกฎหมาย สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทาง อิเล็กทรอนิกส์(องค์การมหาชน) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2559). สัญญาต้องเป็นสัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 2.

สมาคมผู้ประกอบการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ไทย. ความรู้เบื้องต้น e-commerce [ออนไลน์]. สืบค้น จาก <http://www.thaiecommerce.org/index.php?lay=show&ac=article&id=538636758>. [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

สุภัทร แสงประดับ. (๒๕๕๖). ปัญหากฎหมายในการพิจารณาคดีคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

สำนักกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. ASEAN Experience, ธันวาคม ๒๕๕๗.

สำนักกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. รายงานผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การศึกษาพันธกรณีตามความตกลงในกรอบของประชาคมเศรษฐกิจ อาเซียนเพื่อเตรียมความพร้อมในการอนุวัติการ, ระหว่างวันที่ ๒๗-๒๙ กันยายน ๒๕๕๕.

สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. โครงการศึกษาทิศทางการพัฒนากฎหมายด้านสังคมเพื่อรองรับ การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน, ๙ ธันวาคม ๒๕๕๖.

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์หรือ ETDA. (๒๕๕๘). รายงานผลการสำรวจพฤติกรรม ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี ๒๕๕๘ (Thailand Internet User Profile 2015) กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์หรือ ETDA.

Association of Southeast Asian Nation. (2010). The ASEAN E-Commerce database project. [online]. Retrieved from <http://www.asean.org/resources/item/asean-E-Commerce-database-project-2>. [July 10, 2016].

Association of Southeast Asian Nations. ASEAN ICT Master Plan 2015. [online]. Retrieved from

<http://www.asean.org/storage/images/2015/December/telmin/ASEAN%20ICT%20Completion%20Report.pdf>. [July 20, 2016].

Association of Southeast Asian Nations. ASEAN ICT Master Plan 2025. [online]. Retrieved from <http://www.mptc.gov.kh/files/2016/03/499/1.pdf>. [July 20, 2016].

Basedow, Jürgen. (2003). “Worldwide Harmonisation of Private Law and Regional Economic Integration – General Report”. *Uniform Law Review* 8, 1-2.

Boss, Amelia H. (2004). “Electronic Contracting: Legal Problem or Legal Solution?” in *Harmonized Development of Legal and Regulatory Systems for E-Commerce in ASIA and the Pacific: Current Challenges and Capacity-Building Needs*. New York: United Nations.

Chen, J. V., Yen, D. C. Yen, and Pornpripheth, W., Widjaja, A. E. (2015). “E-Commerce Web Site Loyalty: A Cross Cultural Comparison”. *Information Systems Frontiers* 17, 6.

Consumers International Kuala Lumpur Office. (2011). *Roadmapping Capacity Building Needs in Consumer Protection in ASEAN, Country Report – Vietnam (Final)*.

Endeshaw, Assafa. (2001). *Internet and E-Commerce Law with a Focus on Asia Pacific*. Singapore: Prentice Hall.

European Commission. (2014). *DG Justice Guidance Document Concerning Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on Consumer Rights*, June 2014 [online], Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/consumer-marketing/files/crd_guidance_en.pdf, [July 20, 2014].

Faria, José Angelo Estrella. (2009). “Future Directions of Legal Harmonisation and Law Reform : Stormy Seas or Prosperous Voyage?”. *Uniform Law Review* 14, 1-2.

Gomez, Fernando and Juan Jose Ganuza. “An Economic Analysis of Harmonization Regimes: Full Harmonisation, Minimum Harmonisation or Optional Instrument”

[online]. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/0052/contributions/166_en.pdf. [May 12, 2016].

Goode, Roy. (1991). "Reflections on the Harmonisation of Commercial Law". *Uniform Law Review* 19, 1.

Hartkamp, Arthur S. (2003). "Modernisation and Harmonisation of Contract Law: Objectives, Methods and Scope". *Uniform Law Review* 8, 1-2.

Kalakota, R. and Robinson M. (2003). "E-Business 2.0: Roadmap for Success". 2nd Edition Reading MA: Addison Wesley.

Kamal Halili Hassan. (2012). *E-commerce and Consumer Protection in Malaysia: Advertisement and False Description*. IPEDR Vol.23. IACSIT Press: Singapore.

Kelsen. (1996). *Principle of International Law*. New York.

Kennedy, Justice. (1910). "The Unification of Law". *Journal of the Society of Comparative Legislation* 10, 2.

Kenneth, L. C., and Carol, T. G. (2014). "E-commerce: The Revolution is Just Beginning". *E-Commerce Business Technology Society*. 10th Edition. New York: Pearson.

Lauterpacht. (1986). *International Law and Human Rights*. USA: Stevens and Sons.

Lohse, E. J. *The Meaning of Harmonisation in the Context of European Community Law — a Process in Need of Definition*. University of Erlangen-Nürnberg.

Nguyen Ngoc Dien. (2004). "Current Challenges for Viet Nam in Developing the Legal and Regulatory System for E-commerce". *Harmonized Development of Legal and Regulatory Systems for E-commerce in Asia and the Pacific: Current Challenges and Capacity-Building Needs*. United Nations. New York.

OECD. (2002). *Measuring the Information Economy*. [online]. Retrieved from <http://www.oecd.org/sti/ieconomy/1835738.pdf>. [June 14, 2016].

OECD (2014). *Economic Outlook for Southeast Asia, China and India 2014: Beyond the Middle-Income Trap*. [online]. Retrieved from

<http://www.oecd.org/site/seao/Packet%20Edition%20SAEO2014.pdf>, [July 20, 2016].

OECD. (2016). **Consumer Protection in E-commerce: OECD Recommendation**, OECD Publishing: Paris. [online]. Retrieved from <https://www.oecd.org/sti/consumer/ECommerce-Recommendation-2016.pdf>. [June 28, 2016].

Panagariya, Arvind. (2000). **E-Commerce, WTO and Developing Countries**. [online]. Retrieved from http://unctad.org/en/Docs/itcctab3_en.pdf. [June 30, 2016].

Quimbo, Rodolfo Noel S. (2004). "The E-ASEAN Legal Framework and its Challenges" in **Harmonized Development of Legal and Regulatory Systems for E-Commerce in ASIA and the Pacific: Current Challenges and Capacity-Building Needs**. New York: United Nations.

Saami, Z. (2000). "Regulation of E-Commerce Contract: Is It Fair to Consumers?". *University of West Los Angeles Law Review* 31: 163.

Thom Thi Mai Nguyen, Dzung Nguyen (2012). **E-Commerce in AEC: Vietnam's Regulatory Framework**. Tilleke&Gibbins. [online]. Retrieved from <http://www.tilleke.com/resources/e-commerce-aec-vietnam%E2%80%99s-regulatory-framework>.

UNIDROIT. **History and Overview**. [online]. Retrieved from <http://www.unidroit.org/about-unidroit/overview>. [May 12, 2016].

UNCTAD. (2013). **Review of E-Commerce Legislation in the Association of Southeast Asian Nations**. United Nations.

Wagner, Gerald. (2002). "The Economics of Harmonisation: The Case of Contract Law". *ERA Forum* 3, 2.

Weatherill, Stephen. (2013). **EU Consumer Law and Policy**. 2nd Edition. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

WTO. (2013). **E-Commerce in Developing Countries: Opportunities and Challenges for Small and Medium-Size Enterprises**. [online]. Retrieved from

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/ecom_brochure_e.pdf. [June 14, 2016].

Yuthayotin, Sutathip. (2015). *Access to Justice in Transnational B2C E-Commerce: A Multidimensional Analysis of Consumer Protection Mechanisms*. London: Springer.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ๑

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน”

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการบูรณาการทางกฎหมาย (Legal harmonization) อย่างไร
๒. ท่านทราบถึงความจำเป็นของประชาคมอาเซียนในการบูรณาการทางกฎหมายหรือไม่
๓. ท่านคิดว่าอะไรคือประเด็นเร่งด่วนของประชาคมอาเซียนด้านการบูรณาการทางกฎหมาย
๔. หน่วยงานของท่านมีภารกิจและบทบาทในเรื่องการบูรณาการทางกฎหมายหรือไม่ อย่างไร
๕. ประชาคมอาเซียนควรมีมาตรฐานการคุ้มครองผู้บริโภคร่วมกันสำหรับการค้าข้ามพรมแดน (Cross-border trade) หรือพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ หรือไม่ และควรมีกระบวนการอย่างไรการสร้างมาตรฐานดังกล่าว

ภาคผนวก ๒
การประชุมระดมสมอง (Focus Group)

กำหนดการประชุมระดมความคิดเห็น (Focus group) เรื่อง
“โครงการพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน”
วันพุธที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๖.๓๐ น.
ณ โรงแรมวันนา ถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร

- ๐๘.๓๐ - ๐๙.๐๐ น. ลงทะเบียนและรับเอกสาร
- ๐๙.๐๐ - ๐๙.๑๕ น. กล่าวต้อนรับและเปิดประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย
โดย ผู้แทนสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร รัฐสภา
- ๐๙.๑๕ - ๐๙.๓๕ น. นำเสนอข้อมูลความเป็นมาของโครงการวิจัย และ ข้อมูลรายงานวิจัยเรื่อง
“การเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน”
โดย ดร.กมลินทร์ พินิจกุล
ผู้อำนวยการสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา
- ๐๙.๓๕ - ๑๐.๓๕ น. ผู้เข้าร่วมประชุมให้ข้อคิดเห็นตามประเด็นคำถาม
- ๑๐.๓๕ - ๑๐.๕๐ น. พักรับประทานอาหารว่าง
- ๑๐.๕๐ - ๑๒.๐๐ น. ผู้เข้าร่วมประชุมให้ข้อคิดเห็นตามประเด็นคำถาม (ต่อ)
- ๑๒.๐๐ - ๑๒.๑๕ น. สรุปรการประชุมระดมความคิดเห็น (Focus Group)
- ๑๒.๑๕ - ๑๓.๑๐ น. รับประทานอาหารกลางวัน
- ๑๓.๑๕ - ๑๖.๓๐ น. ประชุมระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อย โดยแยกกลุ่มตามประเด็น Quick Research จำนวน ๓ ห้อง ดังนี้
ห้องที่ ๑ : ประชุมระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อย “Quick Research ประเด็น
เรื่องด่วนของประชาคมอาเซียน เรื่อง แรงงานข้ามชาติ”
ห้องที่ ๒ : ประชุมระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อย “Quick Research ประเด็น
เรื่องด่วนของประชาคมอาเซียน เรื่อง ความมั่นคงทางทะเล”
ห้องที่ ๓ : ประชุมระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อย “Quick Research ประเด็น
เรื่องด่วนของประชาคมอาเซียน เรื่อง การพัฒนาอย่างยั่งยืน”

ภาคผนวก ๓

ตารางสรุปพันธกรณีภายใต้ประชาคมอาเซียน

๑. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน		
ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
๑. แผนงานจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community Blueprint: APSC Blueprint) รับรองในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๐๐๙	กำหนดแผนการทำงานและกรอบระยะเวลาภายในปี ค.ศ. ๒๐๑๕ โดยกำหนดลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) ประชาคมที่มีกฎเกณฑ์ด้านบรรทัดฐานและค่านิยมร่วมกัน ๒) มีความเป็นเอกภาพ สงบสุข แข็งแกร่ง และมีความรับผิดชอบร่วมกัน ๓) ภูมิภาคที่มีพลวัตและมองไปยังโลกภายนอกประชาคม	เนื่องจากแผนงานดังกล่าวเป็นการแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองเพื่อกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการอย่างกว้าง โดยไม่ได้มีการกำหนดให้ต้องดำเนินการในลักษณะเฉพาะเจาะจง การปฏิบัติตามแผนงานการจัดตั้งจึงสามารถดำเนินการผ่านกลไกทางการบริหารและกลไกทางกฎหมายที่มีอยู่ และไม่มีกรณีที่ต้องแก้ไขกฎหมาย
๒. แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ๒๐๒๕ (ASEAN Political-Security Community Blueprint: Blueprint 2025) ภายใต้วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ASEAN Community Vision 2025 รับรองในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๒๗ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๐๑๕	กำหนดแนวทางยกระดับความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงให้มากขึ้น และเสริมสร้างความร่วมมือในประเด็นปัญหาความมั่นคงต่าง ๆ เช่น อาชญากรรมข้ามชาติ การก่อการร้าย การปราบปรามยาเสพติด การค้ามนุษย์ การต่อต้านอาชญากรรมไซเบอร์ การบริหารจัดการชายแดน การจัดการภัยพิบัติและการตอบโต้สถานการณ์ฉุกเฉิน รวมถึงความมั่นคงทางทะเลและความร่วมมือทางทะเลทั้งภายในและภายนอกภูมิภาคอาเซียน	เนื่องจากแผนงานดังกล่าวเป็นการยกระดับความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงให้มากขึ้นและกำหนดแนวทางสำหรับการดำเนินการอย่างกว้าง ไม่ได้มีลักษณะเฉพาะเจาะจง การปฏิบัติตามแผนงาน ๒๐๒๕ สามารถดำเนินการผ่านกลไกทางบริหารและกลไกทางกฎหมายที่มีอยู่
๓. ปฏิญญาอาเซียน (ปฏิญญากรุงเทพฯ) (The ASEAN Declaration (Bangkok Declaration)) ลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๑๙๖๗	ก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์และกลไกการดำเนินงานของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	เนื่องจากการดำเนินการตามปฏิญญาเป็นการดำเนินการตามกลไกทางกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งไม่ต้องมีการออกกฎหมายเพื่อรองรับเรื่องดังกล่าว
๔. ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียน (Agreement on the Establishment of ASEAN Secretariat) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๑๙๗๖ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๑๙๗๖	จัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียน และข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์ประกอบ กฎข้อบังคับผู้ปฏิบัติงาน งบประมาณ และเอกสิทธิ์และความคุ้มกัน	เนื่องจากความตกลงนี้เป็นเรื่องทางระหว่างประเทศ จึงไม่ต้องออกหรือแก้ไขกฎหมายภายในของประเทศไทย
๕. ความตกลงระหว่างสำนักเลขาธิการอาเซียนและรัฐบาลของสาธารณรัฐอินโดนีเซียเกี่ยวกับการใช้และการดูแลรักษาทำเนียบของเลขาธิการอาเซียน (Agreement between the Government of the Republic of Indonesia and the	กำหนดสิทธิและหน้าที่ของสำนักเลขาธิการอาเซียนและรัฐบาลของสาธารณรัฐอินโดนีเซียเกี่ยวกับการใช้และการดูแลรักษาทำเนียบของเลขาธิการอาเซียน	เนื่องจากความตกลงนี้เป็นเรื่องทางระหว่างประเทศ จึงไม่ต้องออกหรือแก้ไขกฎหมายภายในของประเทศไทย

๑. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน		
ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
Association of Southeast Asia Nation (ASEAN) on Hosting and Granting Privileges and Immunities to the ASEAN Secretariat) ลงนามเมื่อ ๒ เมษายน ๒๐๑๒ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๐๑๒		
๖. ความตกลงระหว่างรัฐบาลของสาธารณรัฐอินโดนีเซียและอาเซียนในการเป็นเจ้าภาพและการให้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่สำนักเลขาธิการอาเซียน (Agreement between the ASEAN Secretariat and the Government of the Republic of Indonesia Concerning the Use and Maintenance of the Premises of the Residence of the Secretary-General of ASEAN) ลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๑๙๙๖	รับรองให้อาเซียนเป็นนิติบุคคลภายใต้กฎหมายอินโดนีเซียและกำหนดหน้าที่ของอินโดนีเซียเพื่อรองรับการปฏิบัติงานของอาเซียน และการให้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่ผู้ปฏิบัติงาน	เนื่องจากความตกลงนี้เป็นเรื่องทางระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับความตกลงการเป็นประเทศเจ้าภาพ คือ ประเทศอินโดนีเซีย จึงไม่ต้องออกหรือแก้ไขกฎหมายภายในของประเทศไทย
๗. ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งกองทุนพัฒนาอาเซียน (Agreement for the Establishment of an ASEAN Development Fund) ลงนามและมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๐๐๕	จัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามแผนงานของอาเซียนตามที่ความตกลงกำหนด กำหนดให้ต้องมีเงินประเดิมจากประเทศสมาชิก และเปิดโอกาสให้มีการรวบรวมเงินจากภาครัฐและภาคเอกชนเข้าสู่กองทุนด้วย	เนื่องจากความตกลงนี้เป็นเรื่องทางระหว่างประเทศ จึงไม่ต้องออกหรือแก้ไขกฎหมายภายในของประเทศไทย
๘. บันทึกความเข้าใจว่าด้วยการก่อตั้งมูลนิธิอาเซียนฉบับปรับปรุง (Revised Memorandum of Understanding on the Establishment of the ASEAN Foundation) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๐๐๐ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๐๐๗	กำหนดให้มูลนิธิเป็นองค์การที่ไม่แสวงหากำไรและมีสถานะทางกฎหมายรวมทั้งให้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานของมูลนิธิที่มีสถานะทางการทูตเพื่อประโยชน์สำหรับการปฏิบัติงาน	เนื่องจากบันทึกความเข้าใจนี้เป็นเรื่องทางระหว่างประเทศ จึงไม่ต้องออกหรือแก้ไขกฎหมายภายในของประเทศไทย
๙. สนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๑๙๗๖ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๑๙๗๖	ส่งเสริมสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือกัน กำหนดหลักการดำเนินความสัมพันธ์ในภูมิภาค ดังนี้ (๑) การเคารพในอำนาจอธิปไตย ความเสมอภาค และบูรณภาพแห่งดินแดน (๒) การไม่แทรกแซงกิจการภายใน (๓) การแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี (๔) การไม่ใช้หรือขู่ว่าจะใช้กำลัง (๕) การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกัน และการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี	เนื่องจากสนธิสัญญานี้เป็นเรื่องทางระหว่างประเทศ จึงไม่ต้องออกหรือแก้ไขกฎหมายภายในของประเทศไทย
๑๐. สนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty on the	กำหนดการกระทำพื้นฐานของประเทศสมาชิกอาเซียนในเรื่องอาวุธนิวเคลียร์	เนื่องจากสนธิสัญญานี้เป็นเรื่องทางระหว่างประเทศ จึงไม่ต้องออกหรือแก้ไข

๑. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
Southeast Asia Nuclear Weapon-Free Zone) หรือสนธิสัญญากรุงเทพ (Bangkok Treaty) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๑๙๙๕ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๑๙๙๗	ที่ห้ามมิให้ดำเนินการ เช่น พัฒนา ผลิต ได้มา ครอบครอง หรือควบคุม จัดเก็บหรือขนส่ง ทดสอบหรือใช้อาวุธนิวเคลียร์ ภายในหรือภายนอกเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	กฎหมายภายในของประเทศไทย
๑๑. สนธิสัญญาว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายระหว่างกันในคดีอาญา (Treaty on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters: MIAT) ลงนามเมื่อ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๐๐๔ และมีผลใช้บังคับกับแต่ละประเทศสมาชิกเมื่อมีการให้สัตยาบัน การยอมรับ การเห็นชอบ หรือการภาคยานุวัติ ซึ่งประเทศไทยได้ยื่นสัตยาบันสารเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๐๑๓	กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องให้ความช่วยเหลือทางอาญาระหว่างกันในเรื่องการสืบสวนสอบสวน การฟ้องคดี และกระบวนการอื่น โดยแต่ละประเทศต้องกำหนดให้มีผู้ประสานงานกลางเพื่อร้องขอหรือรับคำร้องขอความช่วยเหลือทางอาญาตามสนธิสัญญานี้	- พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ - พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙
๑๒. ความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยการยกเว้นการตรวจลงตราผู้ถือหนังสือเดินทางธรรมดา (ASEAN Framework Agreement on Visa Exemption) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๐๐๖ และปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ เนื่องจากมีการยื่นสัตยาบันสารต่อเลขาธิการอาเซียนยังไม่ครบทั้ง ๑๐ ประเทศ (ปัจจุบันมีประเทศที่ยื่นสัตยาบันสารเพียง ๗ ประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันด้วยแล้ว)	กำหนดให้ประเทศสมาชิกอาเซียน ยกเว้นการตรวจลงตราให้แก่พลเมืองของประเทศสมาชิกอื่นที่ถือครองหนังสือตรวจลงตราของชาติสมาชิก	- พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ - กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในการตรวจการยกเว้นและการเปลี่ยนประเภทการตรวจลงตรา พ.ศ. ๒๕๔๕
๑๓. กฏบัตรอาเซียน (Charter of the Association of Southeast Asian Nations) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๐๐๗ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๐๐๘	วางกรอบทางกฎหมาย โครงสร้างองค์กรของอาเซียน กำหนดให้อาเซียน มีสถานะเป็นนิติบุคคล รวมทั้งกำหนดเรื่องเอกสิทธิ์และความคุ้มกันไว้ด้วย	- พระราชบัญญัติคุ้มครองการดำเนินงานของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ.ศ. ๒๕๕๑
๑๔. ความตกลงว่าด้วยเอกสิทธิ์ และความคุ้มกันแก่สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Agreement on the Privileges and Immunities of the Association of Southeast Asian Nations) ลงนามเมื่อ ๒๕ ตุลาคม ๒๐๐๙ และปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ เนื่องจากมีการยื่นสัตยาบันสารต่อเลขาธิการอาเซียนยังไม่ครบทั้ง ๑๐ ประเทศ (ปัจจุบันมีประเทศที่ยื่นสัตยาบันสารเพียง ๗ ประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันด้วยแล้ว)	กำหนดให้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่เลขาธิการอาเซียน เจ้าหน้าที่ของสำนักเลขาธิการอาเซียน และคณะผู้แทนถาวรประจำอาเซียนในประเทศสมาชิกอาเซียน	- พระราชบัญญัติคุ้มครองการดำเนินงานของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติคุ้มครองการดำเนินงานของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘
๑๕. พิธีสารของกฏบัตรอาเซียนวาดวย	กำหนดกลไกการระงับข้อพิพาท เช่น	เนื่องจากพิธีสารนี้เป็นเรื่องทาง

๑. ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
<p>กลไกระงับข้อพิพาท (Protocol to the ASEAN Charter on Dispute Settlement Mechanisms) ลงนามเมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๐๑๐ และปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ เนื่องจากกำหนดให้พิธีสารมีผลใช้บังคับหลังจากวันที่มีการยื่นสัตยาบันสารต่อเลขาธิการอาเซียนครบทั้ง ๑๐ ประเทศ (ปัจจุบันมีประเทศที่ยื่นสัตยาบันสารเพียง ๕ ประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันด้วยแล้ว)</p>	<p>การปรึกษาหารือ คนกลางที่น่าเชื่อถือ การไกล่เกลี่ย การประนีประนอม อนุญาโตตุลาการ และการเสนอข้อพิพาทที่มีอาจจะรับได้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ตัดสิน.</p>	<p>ระหว่างประเทศ จึงไม่ต้องออกหรือแก้ไขกฎหมายภายในของประเทศไทย</p>
<p>๑๖. อนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้าย (ASEAN Convention on Counter Terrorism) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๐๐๗ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๐๑๑</p>	<p>กำหนดกรอบความร่วมมือภายในภูมิภาคอาเซียนเพื่อต่อต้าน ป้องกัน และขัดขวางการก่อการร้ายในทุกรูปแบบ และกำหนดให้การปฏิบัติตามพันธกรณีนี้เป็นไปตามกฎหมายภายในของแต่ละประเทศสมาชิก</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ประมวลกฎหมายอาญา - พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ - พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย พ.ศ. ๒๕๕๖
<p>๑๗. อนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก (ASEAN Convention Against Trafficking in Persons, Especially Women and Children) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๐๑๕ และมอบสัตยาบันสารเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๐๑๖ แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ เนื่องจากอนุสัญญา กำหนดให้มีผลใช้บังคับในวันที่ ๓๐ นับจากวันที่เลขาธิการอาเซียนได้รับมอบสัตยาบันสารหรือความเห็นชอบลำดับที่ ๖ จากภาคีที่ได้มอบสัตยาบันสารหรือความเห็นชอบแล้ว</p>	<p>กำหนดให้การค้ามนุษย์ การมีส่วนร่วมในกลุ่มอาชญากรที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ฟอกทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำอาชญากรรม การฉ้อราษฎร์บังหลวง และการขัดขวางความยุติธรรม เป็นความผิดอาญา รวมทั้งกำหนดมาตรการและสาขาความร่วมมือในการป้องกันการค้ามนุษย์ การคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์และความร่วมมือในทางระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๙

๒. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน		
ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
๑. แผนงานเพื่อการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint: AEC Blueprint) รับรองในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๑๓ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๐๐๗	กำหนดเป้าหมายสุดท้ายของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการประสานผลประโยชน์ของประเทศสมาชิกโดยการส่งเสริมการรวมกลุ่มในเชิงลึกและกว้างขวางมากขึ้น โดยมีกรอบระยะเวลาที่ชัดเจน โดยมีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน ๒) มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง ๓) มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน ๔) บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้อย่างสมบูรณ์	เนื่องจาก AEC Blueprint ได้รับการรับรองจากผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนว่าประเทศสมาชิกอาเซียนยินยอมปฏิบัติและดำเนินการตาม Blueprint และมีการกำหนดการดำเนินการที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง จึงมีใช้เพียงการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการที่เป็นเพียงความร่วมมือระหว่างกันแต่อย่างใด ไม่ได้กำหนดหน้าที่ให้ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องปฏิบัติ ใด ๆ ด้วย จึงก่อให้เกิดพันธกรณีที่ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องปฏิบัติ ใด ๆ ก็ดี การเจรจาจัดทำแผนฯ และความตกลงภายใต้แผนฯ อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายภายในของไทย จึงไม่มีกรณีต้องแก้ไขกฎหมายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กฎหมายเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น กฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว กฎหมายว่าด้วยศุลกากร กฎหมายว่าด้วยการนำเข้าส่งออกซึ่งสินค้า ฯลฯ
๒. แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๒๐๒๕ (AEC Blueprint 2025) ภายใต้วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ASEAN Community Vision 2025 รับรองในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๒๗ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๐๑๕	กำหนดทิศทางการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียนในระยะ ๑๐ ปีข้างหน้า (๒๐๑๖-๒๐๒๕) มุ่งเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการการรวมกลุ่มเศรษฐกิจในปัจจุบัน และแนวทางการรับมือต่อประเด็นความท้าทายใหม่ ๆ ที่อาเซียนต้องเผชิญในอนาคตอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก	เนื่องจากแผนงานดังกล่าวเป็นการยกระดับความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงให้มากขึ้น และกำหนดแนวทางสำหรับการดำเนินการอย่างกว้าง ไม่ได้มีลักษณะเฉพาะเจาะจง การปฏิบัติตามแผนงาน ๒๐๒๕ สามารถดำเนินการผ่านกลไกทางบริหารและกลไกทางกฎหมายที่มีอยู่
๓. ความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ASEAN Trade in Goods Agreement (ATIGA) ลงนามเมื่อ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๐๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๐๑๐	กำหนดกฎเกณฑ์ทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนให้มีความชัดเจนและโปร่งใสมากขึ้น ครอบคลุมเรื่องมาตรการทางภาษีและมิใช่ภาษี ทำให้การค้าสินค้านระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนมีอุปสรรคทางการค้าระหว่างกันน้อยที่สุด	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร พ.ศ. ๒๕๓๐ - พระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ. ๒๕๒๗ - พระราชบัญญัติการส่งออกไปนอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติมาตรการปกป้องจากการนำเข้าสินค้าที่เพิ่มขึ้น พ.ศ. ๒๕๕๐ - พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า

๒. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีสําคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
		พ.ศ. ๒๕๓๔ - พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ - พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. ๒๕๕๒ - พระราชบัญญัติการตอบโต้การทุ่มตลาดและการอุดหนุนซึ่งสินค้าจากต่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๒ - พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ - พระราชบัญญัติควบคุมยุทธภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๓๐ - พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐
<p>๔. ความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน ASEAN Framework Agreement on Services (AFAS) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๑๙๙๕ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๑๙๙๘</p>	<p>ขยายความร่วมมือด้านการค้าบริการ บางสาขาที่ช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศสมาชิกให้มากขึ้น ลดอุปสรรคด้านการค้าบริการระหว่างประเทศสมาชิก และเปิดตลาดการค้าบริการระหว่างกลุ่มเศรษฐกิจให้มากขึ้น</p>	- พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๒ - พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. ๒๕๒๘ - พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. ๒๕๔๗ - พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. ๒๕๔๓ - พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. ๒๕๔๗ - พระราชบัญญัติส่งเสริมการพาณิชย์นาวี พ.ศ. ๒๕๒๑ - พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. ๒๕๒๒
<p>๕. ความตกลงด้านการลงทุนอาเซียน (ASEAN Comprehensive Investment Agreement (ACIA)) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๐๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๐๑๒</p>	<p>เปิดเสรีอย่างค่อยเป็นค่อยไปของระบบการลงทุนของรัฐสมาชิก และปรับปรุงความโปร่งใสและความคาดการณ์ได้ของกฎ ข้อบังคับ และกระบวนการด้านการลงทุนให้เอื้ออำนวยให้มีการลงทุนที่เพิ่มขึ้นระหว่างประเทศสมาชิก โดยความตกลงฯ มีขอบเขตการบังคับใช้ที่ครอบคลุมถึงการลงทุนโดยตรงจากต่างชาติ (foreign direct investment) และการลงทุน</p>	- พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๒ - พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๒๐ - พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. ๒๕๐๙ - พระราชบัญญัติไฟ้ พ.ศ. ๒๔๘๖

๒. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
	<p>ในหลักทรัพย์</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. ๒๔๙๓ - พระราชบัญญัติการเข้าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. ๒๕๔๒ - ประมวลกฎหมายที่ดิน - พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติประมง พ.ศ. ๒๔๙๐ - พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. ๒๔๙๕ - พระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ - พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕ - พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ - พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ - พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ - พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ - พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. ๒๕๔๕ - พระราชบัญญัติว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๐
<p>๖. ความตกลงว่าด้วยการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาของอาเซียน (ASEAN Agreement on the Movement of Natural Persons (MNP)) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๐๑๒ แต่ปัจจุบันยังไม่มีผลใช้บังคับ</p>	<p>ประเทศสมาชิกต้องเปิดเสรีการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาในสาขาบริการเฉพาะเท่าที่ระบุไว้ ๒๕ สาขา และกำหนดให้ประเทศสมาชิกจัดทำข้อผูกพันของตนตามความพร้อมและความสมัครใจ โดยต้องระบุเงื่อนไข ข้อจำกัด และระยะเวลาการอนุญาตให้พำนักชั่วคราวสำหรับบุคคลแต่ละประเภท</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ <p>เนื่องจากการอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายผู้ประกอบการอาชีพที่เป็นบุคคลธรรมดาของอาเซียน ทั้งนี้กฎหมายไทยไม่มีข้อกำหนดห้ามคนต่างด้าวในการประกอบอาชีพดังกล่าว ประกอบกับการเข้ามาประกอบอาชีพของบุคคลดังกล่าวยังคงต้องเป็นไปตามกฎหมายและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องของ</p>

๒. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
<p>๗. ความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (ASEAN Framework Agreement on Multimodal Transport) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๐๐๕ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๐๐๘</p>	<p>อำนวยความสะดวกในการขนส่งข้ามแดนในภูมิภาคอาเซียนให้สามารถดำเนินการได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยการกำหนดหลักเกณฑ์ให้เป็นสากลและมีมาตรฐานเดียวกัน กำหนดหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่อง รวมถึงข้อกำหนดยกเว้นความรับผิดชอบของผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องไว้ด้วย</p>	<p>ประเทศไทย จึงไม่ต้องมีการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเด็นเรื่องสัญชาติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พ.ศ. ๒๕๔๘ - พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ. ๒๕๓๔ - พระราชบัญญัติการรับขนของทางถนนระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๖ - พระราชบัญญัติการรับขนทางอากาศระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ - พระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการขนส่งข้ามพรมแดน พ.ศ. ๒๕๕๖ - กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจดทะเบียนผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบและการจดทะเบียนการตั้งตัวแทน พ.ศ. ๒๕๕๐ - กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจัดแจ้งเป็นผู้ประกอบการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบและการตั้งตัวแทน หรือสำนักงานสาขาในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๕๓
<p>๘. ความตกลงพหุภาคีอาเซียนว่าด้วยกฎบริการขนส่งทางอากาศ (ASEAN Multilateral Agreement on Air Services) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๐๐๙ และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๐๐๙</p>	<p>ให้สิทธิแก่ประเทศสมาชิกในการให้บริการขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ โดยประเทศสมาชิกมีสิทธิที่จะระงับเพิกถอน พักใช้ กำหนดเงื่อนไขหรือข้อจำกัดในใบอนุญาต รวมทั้งการกำหนดให้มีการรักษาความปลอดภัยด้านการบิน พิกัดอัตราค่าขนส่ง และการค้าพาณิชย์ในประเทศคู่ภาคีอีกฝ่าย</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๔๙๗ - พระราชบัญญัติการรับขนทางอากาศระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘ - พระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติต่ออากาศยานที่กระทำผิดกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๕๓ - พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๕๕๘ - พระราชบัญญัติการทำอากาศยานแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒

๓. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
<p>๑. แผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint: ASCC Blueprint) รับรองในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๑๔ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๐๐๙</p>	<p>มีเป้าหมายเพื่อสร้างประชาคมอาเซียนที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เป็นสังคมที่รับผิดชอบ เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต โดยมีความร่วมมือใน ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาคน ด้านการคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคมด้านความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม ด้านการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน และด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา</p>	<p>แผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนและความตกลงที่สำคัญในประชาคมนี้ ได้กำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการที่ครอบคลุมบริบททางสังคมในทุกด้าน ซึ่งประเทศไทยมีกฎหมายภายในที่สอดคล้องเพียงพอและครอบคลุมเป้าหมายทุกด้านดังกล่าวแล้ว จำแนกรายชื่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในแต่ละด้านได้ดังนี้</p> <p>ด้านการส่งเสริมและคุ้มครองเด็กและเยาวชน</p>
<p>๒. แผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ๒๐๒๕ (ASCC Blueprint 2025) ภายใต้วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน ASEAN Community Vision 2025 รับรองในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๒๗ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๐๑๕</p>	<p>มุ่งเน้นให้ประเทศสมาชิกอาเซียนดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการเป็นประชาคมที่มุ่งมั่น มีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม การเป็นประชาคมที่ส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตในระดับสูง การเข้าถึงโอกาสอย่างเท่าเทียมสำหรับประชาชนกลุ่มต่างๆ ในประชาคมอาเซียน การเป็นประชาคมที่ส่งเสริมการพัฒนาทางสังคมและการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม การเป็นประชาคมที่มีขีดความสามารถและศักยภาพเพิ่มมากขึ้น ในการปรับตัวและสนองตอบต่อความเปราะบางทางสังคมและเศรษฐกิจภัยพิบัติ การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพอากาศ ภัยคุกคาม และความท้าทายต่าง ๆ ตลอดจนการเป็นประชาคมที่มีพลวัต และมีความสมานฉันท์ในด้านอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และมรดกอาเซียน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖ - พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ - พระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. ๒๕๐๙ - พระราชบัญญัติจัดการฝึกและอบรมเด็กบางจำพวก พ.ศ. ๒๔๗๙ - พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในทางแพ่งเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิควบคุมดูแลเด็ก พ.ศ. ๒๕๕๕ <p>ด้านการส่งเสริมและคุ้มครองคนพิการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ <p>ด้านการส่งเสริมและคุ้มครองผู้สูงอายุ</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ - พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ ๓๖) พ.ศ. ๒๕๔๘
<p>๓. ความตกลงส่งเสริมในด้านสื่อมวลชนและกิจกรรมทางวัฒนธรรม (Agreement for the Promotion of Cooperation in Mass Media and Cultural Activities) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๑๙๖๙ และมีผลใช้บังคับแล้ว</p>	<p>กำหนดแนวทางการร่วมมือด้านสื่อมวลชนและกิจกรรมทางวัฒนธรรมระหว่างสมาชิกอาเซียน</p>	<p>ด้านการส่งเสริมสวัสดิการสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ - พระราชบัญญัติการฌาปนกิจสงเคราะห์ พ.ศ. ๒๕๔๕
<p>๔. ความตกลงว่าด้วยการก่อตั้งกองทุนวัฒนธรรมอาเซียน (Agreement on the Establishment of the ASEAN Cultural Fund) ลงนามเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๑๙๗๘</p>	<p>กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนวัฒนธรรมอาเซียนเพื่อใช้ในการดำเนินความร่วมมือด้านวัฒนธรรมของอาเซียน</p>	<p>ด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติการเคหะแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๗ - พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.

๓. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
และมีผลใช้บังคับแล้ว ๕. กฎบัตรเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน ค.ศ. ๑๙๙๕ และ ความตกลงว่าด้วยการก่อตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (Charter of the ASEAN University Network) ลงนามเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๑๙๙๕ และมีผลใช้บังคับแล้ว	ก่อตั้งเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งในองค์กรรฐมนตรีรายสาขาของอาเซียน เพื่อส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาในอาเซียน	๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. ๒๕๑๑ <u>ด้านการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ การค้าประเวณี และควบคุมการขอทาน</u> - พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. ๒๕๘๔
๖. ความตกลงว่าด้วยการสมทบเงินกองทุนวิทยาศาสตร์อาเซียน (Agreement on the Augmentation of The ASEAN Science Fund) ลงนามเมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๐๐๐ และมีผลใช้บังคับแล้ว	กำหนดหลักเกณฑ์การสมทบเงินของประเทศสมาชิกอาเซียนและการใช้จ่ายเงินกองทุนวิทยาศาสตร์อาเซียนในการดำเนินแนวทางการร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของอาเซียน	- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๙ - พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑ <u>ด้านการส่งเสริมสิทธิสตรีและสถาบันครอบครัว</u>
๗. ความตกลงอาเซียนว่าด้วยมลพิษจากหมอกควันข้ามพรมแดน (ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution) ลงนามเมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๐๐๒ มีผลใช้บังคับเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๐๐๗	กำหนดแนวทางร่วมมือในการลดวิกฤติการณ์ด้านหมอกพิษซึ่งเกิดจากการถางป่าโดยการเผาในเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย	- พระราชบัญญัติค่านำหน้านามหญิง พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกรังทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ <u>ด้านสังคมสงเคราะห์</u>
๘. ความตกลงว่าด้วยการก่อตั้งศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพอาเซียน (Agreement on the Establishment of the ASEAN Centre for Biodiversity) ลงนามเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๐๐๕ และมีผลใช้บังคับแล้ว	จัดตั้งศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพในอาเซียน ตั้งอยู่ในประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อการรับเงินสนับสนุนจากประเทศต่าง ๆ และจัดสรรให้ประเทศสมาชิกร่วมไปใช้เกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศของตน	- พระราชบัญญัติวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. ๒๕๕๖ <u>ด้านการเข้าถึงแหล่งเงินทุน</u> - พระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๗ - พระราชกำหนดกองทุนส่งเสริมการประกันภัยพิบัติ พ.ศ. ๒๕๕๕
๙. ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก (ASEAN Declaration Against Trafficking in Persons Particularly Women and Children) ได้รับการรับรองในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ ๑๐ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๐๐๔ และมีผลใช้บังคับแล้ว	กำหนดแนวทางส่งเสริมความร่วมมือและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการสร้างร่วมมือในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างกันในเรื่องของการป้องกันและขจัดกระบวนการค้ามนุษย์	- พระราชกำหนดการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอุทกภัย พ.ศ. ๒๕๕๕ <u>ด้านการท่องเที่ยว</u> - พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๔
๑๐. ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration) ได้รับการรับรองในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ ๒๑ ควบคู่กับการลงนามในแถลงการณ์พนมเปญเพื่อรับรองปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ ๑๘	กำหนดหลักการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในอาเซียน โดยสะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของอาเซียนที่มีความแตกต่างในด้านการเมือง สังคมและวัฒนธรรม	- พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒ <u>ด้านการศึกษา</u> - พระราชบัญญัติการกีฬาแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๘ <u>ด้านการเกษตรที่ดินทำกินและการ</u>

๓. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
<p>พฤศจิกายน ๒๐๑๒ และมีผลใช้บังคับแล้ว</p> <p>๑๑. ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยเรื่องการจัดความรุนแรงต่อสตรีและการขจัดความรุนแรงต่อเด็ก (Declaration on the Elimination of Violence Against Women and Elimination of Violence Against Children in ASEAN) ได้รับการรับรองในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ ๒๓ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๐๑๓ และมีผลใช้บังคับแล้ว</p>	<p>กำหนดนโยบายในการขจัดความรุนแรงต่อสตรีและเด็กในอาเซียน และร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว</p>	<p>ประมง</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ - พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๔๒ - พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. ๒๕๕๔ - พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. ๒๕๓๕ - พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. ๒๕๐๗ - พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ - พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ - พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๗ - พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๕๔๐ - พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตต์การประมงไทย พ.ศ. ๒๕๘๒
<p>๑๒. ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งมาตรการคุ้มครองทางสังคม (ASEAN Declaration on Strengthening Social Protection) ได้รับการรับรองในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ ๒๓ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๐๑๓ และมีผลใช้บังคับแล้ว</p>	<p>กำหนดแนวทางเพื่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียนส่งเสริมและผลักดันนโยบายหรือมาตรการด้านการคุ้มครองทางสังคมยกระดับมาตรการที่มีอยู่แล้วให้เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพมากขึ้น</p>	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ - พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๗ - พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๕๔๐ - พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตต์การประมงไทย พ.ศ. ๒๕๘๒ <u>ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์ป่า และพรรณพืช</u> - พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ - พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ - พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒ - พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๘๔ - พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗ <u>ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ</u> - พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๔๔ - พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ - พระราชบัญญัติสถิติ พ.ศ. ๒๕๕๐

๓. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
		<p><u>ด้านการอนุรักษ์หัตถกรรมดั้งเดิม</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๖ <p><u>ด้านการพัฒนาชนบทและเมือง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ - พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ - พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ - พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕๑๘ - พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘ <p><u>ด้านการรับมือภัยพิบัติ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐ <p><u>ด้านความมั่นคง</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๔๙๓ - พระราชบัญญัติการเนรเทศ พ.ศ. ๒๔๙๙ <p><u>ด้านสาธารณูปโภค</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติการประปานครหลวง พ.ศ. ๒๕๑๐ - พระราชบัญญัติการประปาส่วนภูมิภาค พ.ศ. ๒๕๒๒ <p><u>ด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๙ - พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน

๓. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
		<p>และครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๑๙ - พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. ๒๕๔๕ - พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ <p>ด้านแรงงาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๕ - พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ - พระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ. ๒๕๒๘ - พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๔ - พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ - พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๔ - พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ - พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๑ - พระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. ๒๕๓๗ <p>ด้านศิลปวัฒนธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓ - พระราชบัญญัติส่งเสริมศิลปะร่วมสมัย พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และ

๓. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
		<p>พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติจัดหมายเหตุแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๖ <p>ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติว่าด้วยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติส่งเสริมวิชาชีพ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติสถาบันวิจัย วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี พ.ศ. ๒๕๓๔ - พระราชบัญญัติสถาบันส่งเสริมการ สอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. ๒๕๔๑ <p>ด้านการศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ - พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕ - พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ - พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗ พระราชบัญญัติส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม อริยาไคย พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อ การศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๑ - พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษา เอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖ - พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. ๒๕๕๐ - พระราชบัญญัติสถาบันส่งเสริมการ สอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. ๒๕๔๑ - พระราชบัญญัติการจัดการศึกษา สำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากร ทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖

๓. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ตราสารที่เกี่ยวข้อง	พันธกรณีที่สำคัญ	กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
		<p>ด้านสาธารณสุข</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ - พระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑ - พระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๔ - พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ - พระราชบัญญัติหลักประกัน สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ - พระราชบัญญัติสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ - พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐ - พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ - พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ - พระราชบัญญัติองค์การเภสัชกรรม พ.ศ. ๒๕๐๙ <p>ด้านอุตสาหกรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. ๒๕๔๓ - พระราชบัญญัติสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๓๐ - พระราชบัญญัติธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๕ <p>ด้านการรักษาสีสิ่งแวดล้อม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕ - พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ <p>ด้านคุ้มครองผู้บริโภค</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ <p>ด้านพัฒนาข้าราชการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑ <p>ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ</p> <ul style="list-style-type: none"> - พระราชบัญญัติพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๑

ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

๑. แผนงานจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

๒. แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ๒๐๒๕

๓. ปฏิญญาอาเซียน (ปฏิญญากรุงเทพฯ)

๔. ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งสำนักเลขาธิการอาเซียน

๕. ความตกลงระหว่างสำนักเลขาธิการอาเซียนและรัฐบาลของสาธารณรัฐอินโดนีเซียเกี่ยวกับการใช้และการดูแลรักษาทำเนียบของเลขาธิการอาเซียน

๖. ความตกลงระหว่างรัฐบาลของสาธารณรัฐอินโดนีเซียและอาเซียนในการเป็นเจ้าภาพและการให้เอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่สำนักเลขาธิการอาเซียน

๗. ความตกลงว่าด้วยการจัดตั้งกองทุนพัฒนาอาเซียน

๘. บันทึกความเข้าใจว่าด้วยการก่อตั้งมูลนิธิอาเซียนฉบับปรับปรุง

๙. สนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๑๐. สนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๑๑. สนธิสัญญาว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายระหว่างกันในคดีอาญา

- พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕
- พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙

๑๒. ความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยการยกเว้นการตรวจลงตราผู้ถือหนังสือเดินทางธรรมดา

๑๓. กฎบัตรอาเซียน

- พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒
- กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการตรวจการยกเว้นและการเปลี่ยนแปลงการตรวจลงตรา พ.ศ. ๒๕๔๕

- พระราชบัญญัติคุ้มครองการดำเนินงานของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ.ศ. ๒๕๕๑

๑๔. ความตกลงว่าด้วยเอกสิทธิ์และความคุ้มกันแก่สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๑๕. พิธีสารของกฎบัตรอาเซียนว่าด้วยกลไกรงับข้อพิพาท

- พระราชบัญญัติคุ้มครองการดำเนินงานของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ.ศ. ๒๕๕๑
- พระราชบัญญัติคุ้มครองการดำเนินงานของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘

๑๖. อนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้าย

๑๗. อนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็ก

- ประมวลกฎหมายอาญา
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย พ.ศ. ๒๕๔๖

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

๑. แผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ก่อน ๒๐๑๕)

๒. แผนงานประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ๒๐๒๕

๓. ความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ATIGA)

- พระราชกำหนดพิกัดอัตราศุลกากร พ.ศ. ๒๕๓๐
- พระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ. ๒๕๒๗ - พระราชบัญญัติการส่งออกปอกและ การนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. ๒๕๒๒
- พระราชบัญญัติมาตรการปกป้องจากการนำเข้าสินค้าที่เพิ่มขึ้น พ.ศ. ๒๕๕๐
- พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. ๒๕๓๔
- พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒
- พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์

๔. ความตกลงว่าด้วยบริการของอาเซียน (AFAS)

- พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒
- พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑
- พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒
- พระราชบัญญัติหนายศ พ.ศ. ๒๕๒๘
- พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. ๒๕๔๗
- พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. ๒๕๓๓
- พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. ๒๕๔๗
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการพาณิชย์ พ.ศ. ๒๕๒๑

๕. ความตกลงด้านการลงทุนอาเซียน (ACIA)

- พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๔๒
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๒๐
- พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒
- พระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. ๒๕๐๔
- พระราชบัญญัติไฟ พ.ศ. ๒๕๔๖
- พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. ๒๕๓๓
- พระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อ พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. ๒๕๔๒
- ประมวลกฎหมายที่ดิน
- พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. ๒๕๒๒
- พระราชบัญญัติประมง พ.ศ. ๒๕๔๐
- พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. ๒๕๔๕
- พระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๕
- พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๓๕
- พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑
- พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗
- พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. ๒๕๓๕
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒
- พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐

๖. ความตกลงว่าด้วยการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดาของอาเซียน (MNP)

- พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒
- พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ เนื่องจา เป็นการอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายผู้ประกอบการอาชีพ เป็นบุคคลธรรมดาของอาเซียน ทั้งนี้ กฎหมายไทยไม่มีข้อกำหนด ห้ามคนต่างด้าวในการประกอบอาชีพดังกล่าว ประกอบกับการเ ามาประกอบอาชีพของบุคคลดังกล่าวยังคงต้องเป็นไปตามกฎหมาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย จึงไม่ต้องมีการแก้ไข กฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเด็นเรื่องสัญชาติ

๗. ความตกลงกรอบอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการขนส่ง ต่อเนื่องหลายรูปแบบ

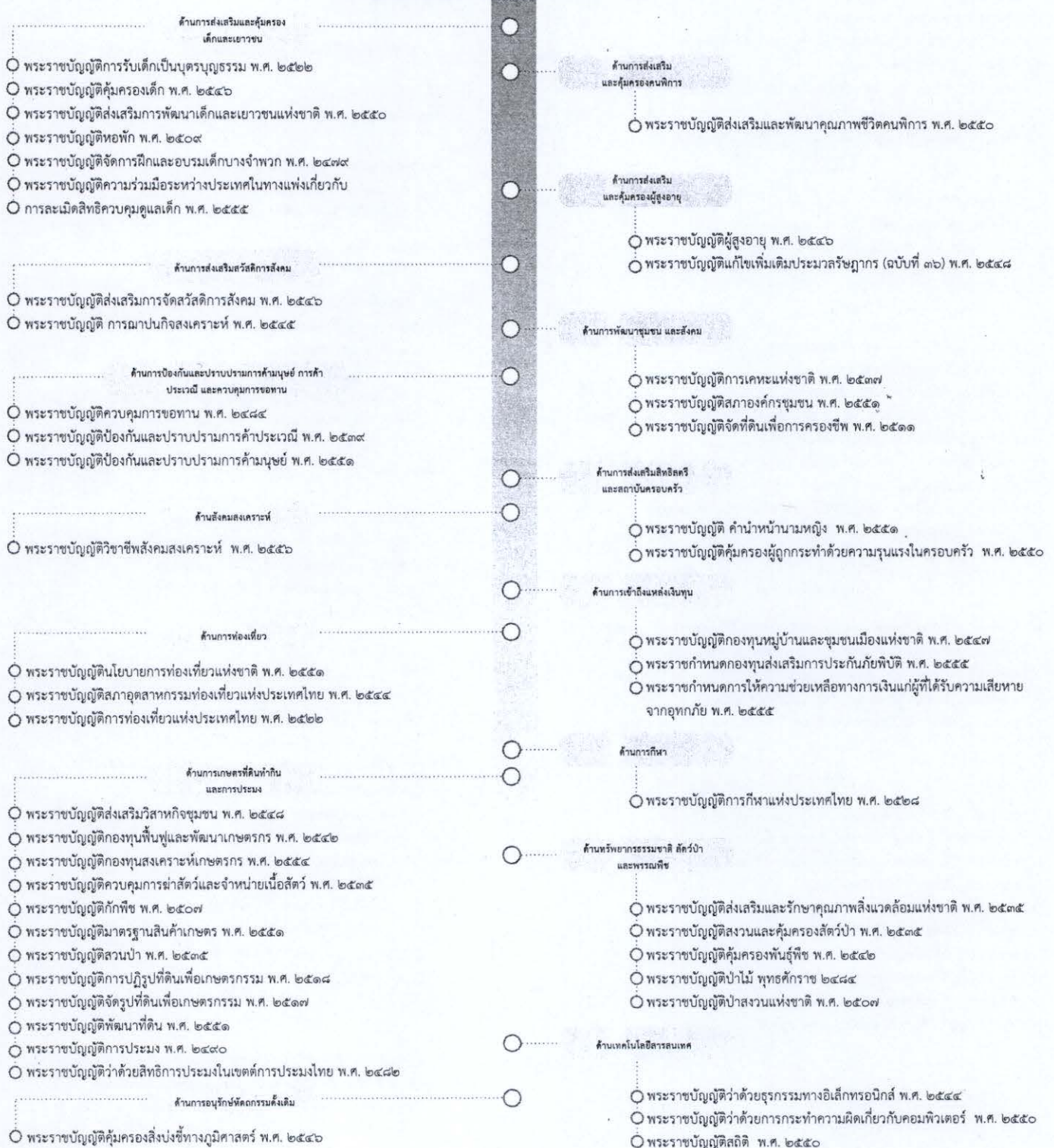
- พระราชบัญญัติการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พ.ศ. ๒๕๔๘
- พระราชบัญญัติการรับขนของทางทะเล พ.ศ. ๒๕๓๔
- พระราชบัญญัติการรับขนของทางถนนระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๔
- พระราชบัญญัติการรับขนทางอากาศระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๘
- พระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการขนส่งข้ามพรมแดน พ.ศ. ๒๕๕๖
- กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจดทะเบียน ประกอบการขนส่งต่อ

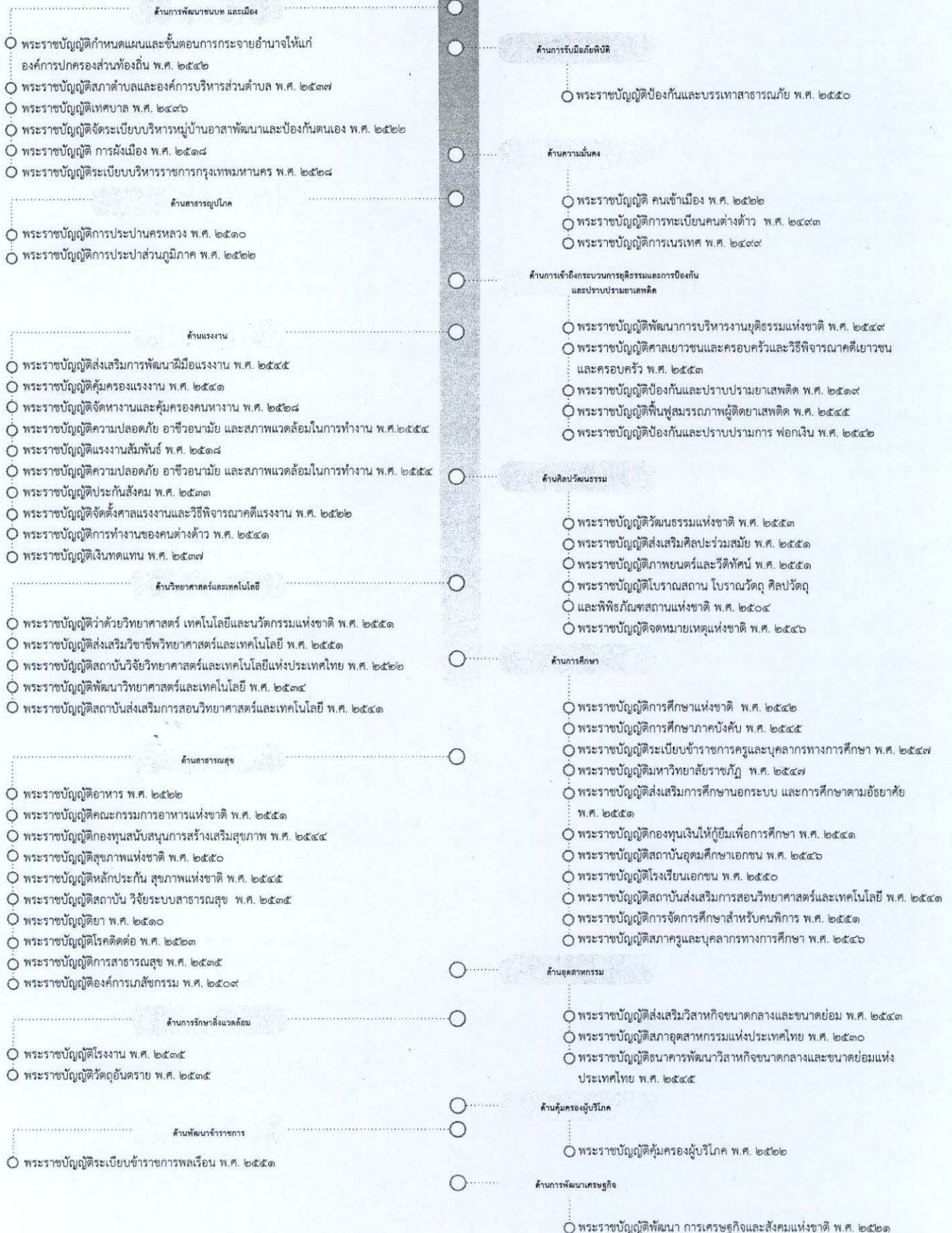
๘. ความตกลงพหุภาคีอาเซียนว่าด้วยการบินขนส่งทางอากาศ

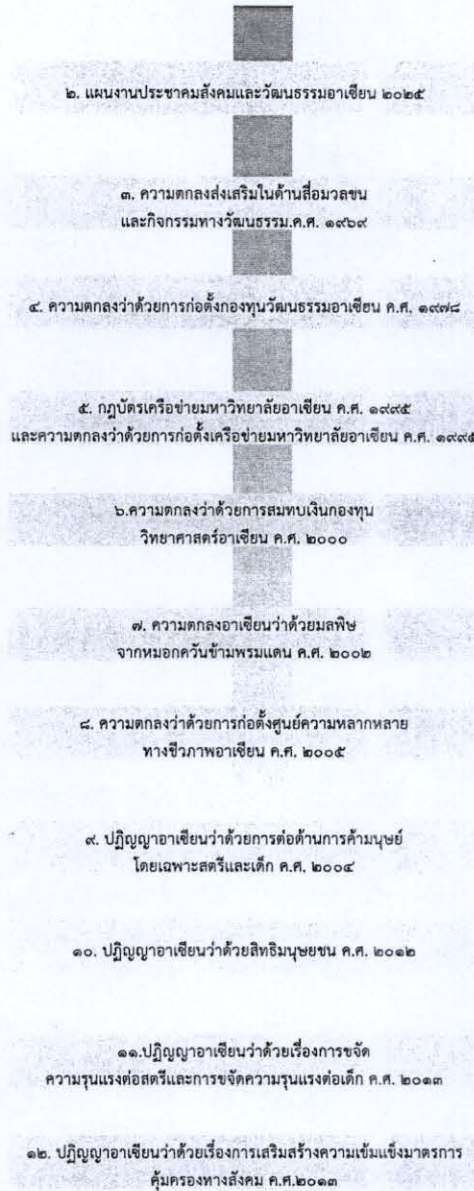
- พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๕๔๗
- พระราชบัญญัติการรับขนทางอากาศระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๔
- พระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิบัติต่ออากาศยานที่กระทำผิดกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๕๓
- พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดบางประการต่อการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๕๕๘
- พระราชบัญญัติการทำอากาศยานแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

๑. แผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ก่อน ๒๐๑๕)

ภาคผนวก ๔

สรุปผลการประชุมระดมสมองโครงการศึกษาวิจัย
เรื่อง “การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน”
วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๒.๐๐ น. ณ โรงแรมวันนา กรุงเทพฯ

ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 80 คน (รายชื่อผู้เข้าร่วมปรากฏตามในใบรายชื่อผู้ลงทะเบียนแนบท้าย)
ช่วงพิธีการเปิด

นางสุภาสินี ชมะสุนทร ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน” โดยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเตรียมพร้อมของประเทศไทยในการทำให้กฎหมายภายในของประเทศไทยสอดคล้องกับพันธกรณีที่ประเทศไทยมีต่อประชาคมอาเซียน และภารกิจของสำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นองค์การสนับสนุนการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยด้านกฎหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการพิจารณาให้ความเห็นชอบความตกลงและสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนพิจารณา ร่างกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีที่ประเทศไทยเป็นภาคี

คำถามแรก: ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนคืออะไร และควรมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

• **ดร.สุทัศน์ เศรษฐบุญสร้าง, อดีตรองเลขาธิการสำนักเลขาธิการอาเซียน**

ปัญหาการสร้างกฎหมายในอาเซียน คือ การที่รัฐสมาชิกมีความคิดว่าจะต้องทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในอาเซียนทั้งหมดซึ่งไม่ควรจะเป็นเช่นนั้น วิธีแก้ไขปัญหา คือ การสร้างกฎหมายจะต้องมองไปข้างหน้าในอนาคตเป็นอย่างไร เราควรมีกฎหมายในการรองรับอย่างไร การออกกฎหมายไม่ได้เป็นเรื่องของอดีต แก้ปัญหาในสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว เพราะประเทศจะไม่มีการพัฒนาไปข้างหน้าหากมาแก้ไขปัญหาคเดิม ๆ และ กฎหมายก็จะล้าสมัยไม่มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง กล่าวคือ การออกกฎหมายอย่ามองแต่ภายในประเทศอย่างเดียว ควรมองภายนอกและในอนาคตด้วย

ปัญหาเรื่องการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพ จะต้องแก้ไขโดยการสร้างกฎหมาย กระบวนการบังคับอย่างจริงจัง ซึ่งในประเด็นนี้มีกฎหมายเรื่อง Dispute Settlement Mechanisms ออกตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๙๖ แล้ว ก็ควรจะนำไปปรับใช้ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

- นาย ปณิธิ ศิริเขต, ที่ปรึกษาสภาองค์การนายจ้าง

ประเทศไทยควรจะทำกฎหมายภายในประเทศเป็นมาตรฐานและต้นแบบ เพราะในอาเซียนมีเพียงไม่กี่ประเทศที่จะมีมาตรฐานชัดเจนเท่าไรและประเทศไทยมีศักยภาพพอที่จะทำให้เป็นต้นแบบของอาเซียนได้

คำถามที่สอง: ประชาคมอาเซียนควรมีมาตรฐานการคุ้มครองผู้บริโภคพร้อมกันสำหรับการค้าข้ามพรมแดน สำหรับกรณีพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์หรือไม่ และควรมีกระบวนการในการสร้างมาตรฐานดังกล่าวอย่างไร

- ดร. พัชรวลัย วงศ์บุญสิน:

การมองกฎหมายในแง่ของผลกระทบนั้นเป็นการมองเพียงด้านเดียว แต่จะมองกฎหมายสามารถทำให้เป็นเรื่องของการสร้างโอกาสด้วยได้หรือไม่ สร้างโอกาสเพื่อต่อกฎหมายฉบับอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้นักลงทุนเข้ามาสนใจมากขึ้น

- นางสาวพลอย เจริญสม, สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน):

การสำรวจตัวเลขมูลค่าการค้า E-commerce ของประเทศไทย พบว่าในปี ๒๕๕๗ มีมูลค่าการค้า E-commerce เกือบ ๒ ล้านล้านบาท อย่างไรก็ตามผลสำรวจยังบอกต่อไปด้วยว่าเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ผู้บริโภคจะเน้นการจัดการด้วยตนเองด้วยการไปติดต่อกับผู้ขาย การไปร้องเรียนกับภาครัฐนั้นมีจำนวนน้อยมาก จึงทำให้เกิดคำถามว่าทำไมประชาชนถึงไม่เลือกที่จะไปติดต่อกับภาครัฐ โดยปัญหาที่พบเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยได้แก่

- ปัญหาเรื่อง ความเสถียรในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในชนบทของไทยนั้นมีมากพอและครอบคลุมหรือไม่ สำหรับผู้บริโภคบางกลุ่มนั้นสามารถชำระค่าใช้จ่ายในการใช้บริการอินเทอร์เน็ตเพื่อใช้บริการนี้ได้หรือไม่อย่างไร

- ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าใจผิดในตัวสินค้าที่ต้องการซื้อเช่นในเรื่องของสีของสินค้า จึงจำเป็นต้องมีมาตรฐานของข้อมูลที่เป็นมาตรฐานของสากลที่ได้รับการยอมรับ เพื่อลดปัญหาความเข้าใจผิดต่าง ๆ ในรายละเอียดของสินค้า

- ปัญหาเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของภาครัฐที่เข้ามากำกับในเรื่องการทำ E-commerce จะต้องทำการจดทะเบียน หรือการแจ้งต่าง ๆ หากจะทำ E-commerce โดยเฉพาะ E-commerce ข้ามแดน จะต้องมีการที่รัฐจะต้องอำนวยความสะดวก โดยการให้ผู้ขายสามารถติดต่อทางออนไลน์ได้

- ปัญหาความปลอดภัยในเรื่องข้อมูลในการทำ E-commerce เนื่องจาก ไม่สามารถหลีกเลี่ยงที่จะให้ข้อมูลส่วนตัวหลายอย่างในโลกออนไลน์ได้ เพราะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้ผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

- ปัญหาการโฆษณาเกินจริง

- ปัญหาเกี่ยวกับค่าลงทุนต่าง ๆ จะต้องมีการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ขายในการทำ E-commerce ในเรื่องของต้นทุนต่าง ๆ ที่จะต้องจ่าย เช่น ค่าขนส่ง โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อลดค่าขนส่งสินค้าจากการซื้อขายผ่าน E-commerce ได้อย่างไร

- ปัญหาเรื่องความแตกต่างของลักษณะแห่งกฎหมายแต่ละประเทศ ในกรณีเราจำเป็นต้องใช้กฎหมายของประเทศอื่นหากต้องการที่จะค้าขายกับต่างประเทศ จะมีกลไกในการช่วยผู้บริโภคภายในประเทศเพื่อทำความเข้าใจในเงื่อนไขของกฎหมายในประเทศนั้นได้อย่างไร

- ปัญหาเรื่องกลไกระงับข้อพิพาท เนื่องจากผู้บริโภคไม่นิยมร้องเรียนผ่านรัฐและศาล ดังนั้นการร้องเรียนผ่านรัฐใช้ทางออกในการแก้ไขปัญหา E-commerce หรือไม่ ใน UN มีกลไกในการระงับข้อพิพาทผ่านทางระบบออนไลน์เพื่อสร้างกระบวนการในการระงับข้อพิพาทที่มีค่าใช้จ่ายที่ต่ำในการลดข้อจำกัดในการตกลงข้อพิพาทกันปรับปรุงกลไกในการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานของรัฐในประเทศและต่างประเทศว่าจะทำเวทีในการร้องเรียนหากจำเป็นที่จะต้องมีได้อย่างไร

- ปัญหาข้อจำกัดทางภาษา ดังนั้นจะอย่างไรให้สามารถสื่อสารระหว่างกันในการซื้อขายได้

• นายณัฐเบศวรร ขาวดารา, กระทรวงการต่างประเทศ

ในส่วนของกฎหมายภายในด้าน E-commerce ยังคงมีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พระราชบัญญัติข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และพระราชบัญญัติขายตรง ถึงแม้ยังไม่เพียงพอแต่ก็ช่วยส่งเสริมการคุ้มครองผู้บริโภคในพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ได้ระดับหนึ่ง

คำถามที่สาม: ประเด็นเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ประเด็นใดเป็นประเด็นเร่งด่วนที่ควรได้รับการบูรณาการทางกฎหมาย (Legal Harmonization) ในประชาคมอาเซียน

• ดร. พิชราวลัย วงศ์บุญสิน, รองผู้อำนวยการบริหาร ศูนย์อาเซียนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัญหาการปรับกฎหมายเป็น Legal Harmonization ในประชาคมอาเซียน คือ เรื่องของความแตกต่างในกฎหมายของแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีกฎหมายที่มีวิวัฒนาการแตกต่างกันออกไป ดังนั้นก่อนที่จะมีการสร้างกฎหมายของประเทศใด จะต้องทำความเข้าใจในกฎหมายของแต่ละประเทศในอาเซียนก่อนหรือไม่ว่าเนื้อหาเป็นอย่างไรบ้าง ครอบคลุมมากแค่ไหน ทำอย่างไรที่จะทำให้ทุกประเทศในอาเซียนได้ประโยชน์ร่วมกัน ไปสู่เวทีโลกได้และเป็นศูนย์กลางของการค้าและการลงทุน

• นาย อุกฤษณ์ กาญจนเกตุ, ที่ปรึกษาสภาองค์กรนายจ้าง

ปัญหากฎหมายที่ยังไม่เข้มแข็ง เนื่องจากประสบการณ์ที่ได้ร่วมประชุมสภาองค์กรนายจ้างอาเซียนมา มีความรู้สึกของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน บางประเทศยังคงไม่มีอำนาจในการตัดสินใจจะต้องถามทางรัฐบาลก่อนถึงแม้จะมาในนามขององค์กรนายจ้างหรือลูกจ้าง ดังนั้นการที่จะ

ออกกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งให้ครอบคลุมอาเซียนนั้นยากที่จะทำได้ อยากให้ทบทวนว่ากฎหมายที่ไทยมีอยู่นั้นคุ้มครองประเทศไทยดีหรือยัง ทั้งในเรื่องของแรงงาน และ E-commerce และทำอย่างไรถึงจะมีประสิทธิภาพเพียงพอ

คำถามที่สี่: หน่วยงานของท่านมีภารกิจและบทบาทในเรื่องการบูรณาการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประชาคมอาเซียนหรือไม่ และในการดำเนินการดังกล่าวมีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่อย่างไร

- **นาง พวงทอง อ่อนอุระ, ที่ปรึกษากฎหมายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์**

ปัญหาด้านการเกษตรมีความเกี่ยวข้องในเรื่องของการค้าชายแดน กระทรวงเกษตรได้ทำการศึกษาวิจัยด้านกฎหมายเกี่ยวกับการนำเข้า-ส่งออกตามแนวชายแดน เขตเศรษฐกิจพิเศษตามนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งในด้านโลจิสติกส์ จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าไทยยังคงไม่มีความชัดเจนซึ่งจะต้องมีความชัดเจนในระบบกฎหมาย ความพร้อมในเรื่องของกฎหมาย จุดประเด็นปัญหาหรืออุปสรรคในการนำกฎหมายมาใช้ทั้งในเรื่องของการค้า แรงงาน และความมั่นคงทางทะเล

ปัญหาการบูรณาการทางกฎหมายในระดับอาเซียนเป็นอีกขั้นหนึ่งซึ่งไทยอาจจะนำมาทำคู่ขนานได้แต่ยังคงไม่เหมาะนำมาเป็นประเด็นหลัก และเรามีกฎหมายภายในที่ชัดเจนพอที่จะรักษาและปกป้องสิทธิของเราเพียงพอหรือยัง สิ่งใดที่ทำให้ไทยเสียเปรียบในเรื่องของการค้าชายแดน และไทยยังคงไม่เป็นมาตรฐานบังคับ ซึ่งขณะนี้กระทรวงเกษตรพยายามผลักดันในการแก้ไขให้เป็นมาตรฐานบังคับในหลายตัว

- **นาย นฤเบศร์ ขาวดารา, กระทรวงการต่างประเทศ**

ปัญหาความไม่พร้อมของกฎหมายภายใน แต่ในทางเดียวกันเนื่องจากเราเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและมี ๓ เสาหลักแล้ว ดังนั้นจากพันธกรณีจึงจำเป็นต้องทำ Legal harmonization ควบคู่ไปกับการพัฒนากฎหมายภายใน

รูปภาพประกอบการประชุมระดมสมอง (Focus Group)

ใบรายชื่อผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมการประชุมระดมสมอง (Focus Group)

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อการดำเนินงานค้าประภคณาอาเซียน"
 วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.
 ห้อง คริสต์ศาสนยศุภ ชั้น 2 โรงแรมศวันภา ณ สุราชที่ กรุงเทพฯ

ลำดับ	ตำแหน่ง	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
1	นาย	คำ ป่าหนัว	กวี จงกิงขาว			089 444 3473		kanhoma2@gmail.com	
2	นางสาว	กาญจนา ไชยชน	ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศไทย	150/2 ถนนพหลโยธิน แขวงวัดราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200	02 018 6888		02 276 4525	kanhoma2@thaichamber.org	
3	นาย	จาตุรงค์ เรืองสุวรรณ	คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ						
4	นาย	ชยธร จินตจาวรกิจ	นักวิชาการ	กระทรวงสาธารณสุข (กลุ่มกฎหมาย)	02 590 1427	085 117 9162	02 590 1434		
5	นาย	ชัยวัฒน์ จงกิงขาว	นักวิชาการ	กรมชื้อเพลิงธรรมชาติ	ศูนย์อำนวยการควบคุมภัยพิบัติ กรมชื้อเพลิงธรรมชาติ ถนนวิภาวดีรังสิต จตุจักร กรุงเทพฯ	02 794 3136 2366	02 794 3118	chaywattana@pdca.go.th	
6	นาย	ทวีศักดิ์ ปิยะกาญจน์	ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล	ข้าราชการบำนาญ	5 ต.วังใหม่ อ.บ้านปลับ จังหวัดนนทบุรี กรุงเทพฯ ถนน 10400	02 271 0991 091 063 3022			

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภายในที่รองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน"
 วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.
 ห้อง ศรีรัตนอนุสรณ์ ชั้น 2 โรงแรมศิวาภา กรุงเทพมหานคร

icc

ลำดับ	ตำแหน่ง	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
7	นาย	นงนุชศรี ชาวตรา	กรรมการบริหาร กฎหมายและการค้า ต่างประเทศ	กระทรวงการต่างประเทศ คดีอุทธรณ์	02 203 5000 ห้อง 11086	096 583 6750	02 643 5030	ngnuchee.n@iccnai.com	
8	นาย	บัณฑิต เศรษฐกิจใหม่	ผู้อำนวยการสถาบัน รัฐศาสตร์เพื่ออาเซียน และสิ่งแวดล้อม	สถาบันร่วมรัฐศาสตร์ พัฒนาสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อม	9/16 ถนนพหลโยธิน แขวงวัด สามพระยา เขตพระนคร กทม. 10200	02 282 8896 081 565 7581	02 282 8897	binatadon@iccnai.com	
9	นาย	ประทีป ไนพรธรรมา ปุศ	รองประธานคนที่ 3 สภาหอการค้า พัฒนาแรงงานแห่ง ประเทศไทย	สภาหอการค้า พัฒนาแรงงานแห่ง ประเทศไทย	25/59 ซ.วิภาวดีรังสิต จ.ปทุมธานี อ.เมือง จ. สมุทรปราการ	02 755 2165	02 756 5346	pt.nai@iccnai.com	
10	นาย	ประโยค เศรษฐกิจ	ผู้จัดการงานวิชาการ	สำนักงานประกันสังคม	88/28 ม.4 ถนนวิภาวดี รังสิต จ.ปทุมธานี อ.เมือง จ. นนทบุรี	02 956 2658	02 525 1897		
11	เรือตรี	ปวีณา เพ็ชรวงษ์	ผู้อำนวยการจัดการ ความรู้เพื่อผู้ประกอบการ แห่งชาติทางทะเล		02 438 2422	081 831 4905		phiwana.p@iccnai.com	
12	นางสาว	ปวีณา ชาวสวน	นักปฏิบัติการ	สำนักงานเลขาธิการ เกษตรและสหกรณ์	กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ ถนนราชดำเนิน นอก กรุงเทพฯ	02 284 5955 ห้อง 306	02 281 3503	phiwana.ch@iccnai.com	

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภาษีเงินได้ของกิจการทำงานต้นประเภทอาชีวศึกษา"
 วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.
 ห้อง ศุภิตถัยตฤณ ชั้น 2 โรงแรมศิวาภา อ.สุราษฎร์ธานี กรุงเทพฯ

ลำดับ	ตำแหน่ง	ชื่อ-นามสกุล	ศึกษา	หน่วยงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
13	นายก	ปณิธิ ศิริขันธ์	ศึกษาศาสตร์	สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ประเทศไต้หวัน		02 385 7117		02 385 8577	pannithi@kmitl.com	
14	นางสาว	ศุภวรรณ ชัยวาทกิจกุล	ศึกษาศาสตร์	สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ประเทศไต้หวัน	150/2 น.วางหินดี แขวง วัดราชบพิธ เขตพระนคร กทม. 10201	02 018 6888	081 195 8998	02 226 4525	puathasorn@kmitl.com	
15	นางสาว	พลอย เจริญคุณ	ศึกษาศาสตร์	สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ประเทศไต้หวัน	๑ ศาลเจ้าพ่อเสือ ถนนสนามไชย พระนคร กรุงเทพฯ ชั้น 21 และ 33/7 ๑ พระรามบุรี เขตดุสิต กทม.	02 123 1207		02 123 1200	plouy@kmitl.or.th	
16	นาง	พรพรรณ อ่อนสุระ	ศึกษาศาสตร์	สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ประเทศไต้หวัน	กระทรวงมหาดไทย กรมการกงสุลและ นอก กทม	02 281 5955		02 281 3503	ponnaphon@kmitl.com	
17	ค.ศ.	พัชรวิมล วงศ์บุญสิน	ศึกษาศาสตร์	ศูนย์อำนวยการบริหาร จังหวัดชายแดนภาคใต้	ศูนย์อำนวยการบริหาร จังหวัดชายแดนภาคใต้ ศูนย์ 60 พระราช วัง	02 218 3929		02 218 3928	prachawim@kmitl.com	
18	นางสาว	พิชญา รัตนพิท	ศึกษาศาสตร์	สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ประเทศไต้หวัน	173 ถนนจรัญสนิทวงศ์ ดุสิต แขวงดุสิต กทม.	02 787 7291		02 787 7299		

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน"
 วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.
 ห้อง ศรีติลลोकภูมิ ชั้น 2 โรงแรมศรียา น. สุราษฎร์ธานี กรุงเทพมหานคร

ied

ลำดับ	ตำแหน่ง	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หน่วยงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
19	นาย	อภิ วิเศษเสถียร	เจ้าหน้าที่วิชาการ	ศูนย์อาเซียนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ศูนย์อาเซียนศึกษา จุฬาฯ ชั้น 18 อาคารเฉลิมราชกุมารี 60 พระยา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	02 218 3929		02 218 3928	asean@jku.ac.th @ku.ac.th	
20	นางสาว	ภัทราวรรณ สุศาสตร์ รักษ์	ผู้อำนวยการสำนักการ องค์ความรู้	สถาบันระหว่างประเทศ เพื่อการค้าและการพัฒนา กรุงเทพฯ ถนนวิภาวดีรังสิต ปทุมธานี กม. 10330	อาคารวิเทศพัฒนา ชั้น 8 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ 12 ถนนวิภาวดี ปทุมธานี กม. 10330	02 216 1894 7 ต่อ 126	084 947 9795	02 216 1898-9		
21	นาย	ภาณุ กล่อมจิตร	รองประธานคนที่ 3	สภาองค์การอุตสาหกรรม พัฒนาแห่งประเทศไทย ประเทศไทย	2559 จ.วิภาวดีรังสิต คลองน้ำ อ.เมือง จ. สมุทรปราการ			02 756 5346	cti_tanong@ioa tmall.com	
22	นาง	มีชัย ตรีศรีกุล	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์	สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	60/1 ถนนพระรามหก พญา ไท กม. 10400	02 265 6563	084 640 6740	02 265 6694		
23	นาย	เชษฐพร พรหมมณี	นักการ	สำนักงานปลัดกระทรวง เกษตรและสหกรณ์	กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ ถนนราชดำเนิน นอก กรุงเทพฯ	02 281 5955	083 308 4585		yasini@กรมก @amail.com	
24	นางสาว	รังษิณี แสงศรี	นักปฏิบัติการ	สำนักงานความร่วมมือ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมระหว่าง ประเทศ / กลุ่มกฎหมาย	สำนักงานปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	02 265 6186	092 269 8554	02 278 8803		

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน"
วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08:30-16:30 น.
ห้อง สหิตตบดินทร์ ชั้น 2 โรงแรมวัฒนา ดุสิตธานี กรุงเทพฯ

IDS

ลำดับ	ตำแหน่ง	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หน่วยงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
25	นาย	วิมลธิเบง นิลวิเชียร	เจ้าหน้าที่บริหารระดับ พนักงานคนงาน	สำนักงานสหประชาชาติ กรุงเทพฯ	สำนักงานสหประชาชาติ กรุงเทพฯ ถนนวิภาวดี	02 629 8000 ต่อ 1612			Dr- vibh@unhcr.org	
26	นางสาว	วิไลพร วัฒนศิริสาร	ผู้อำนวยการกองบริหาร ความมั่นคงและวิชาชีพพิเศษ	กรมคุมประพฤติ กรุงเทพฯ	105 ม.3 ศ.ศาลาอา.อ. พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170	02 475 3679	087 830 8661	02 475 3415	wongkudom sivong yafae@com	
27	นางสาว	ศุภิสีสิทธิ์ เศรษฐพันธ์ ประเสริฐ	ประจำกรมคุมประพฤติ ทวาย	กรมคุมประพฤติ ทวาย	106 ม.3 ศ.ศาลาอา.อ. พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170	02 475 3415			Poyrang Smail@	
28	นางสาว	สมเจตน์ ครอบอด เอก	ผู้อำนวยการกองคุม สำนักงานพระธรรมทูต ทวาย	กองทวาย			089 969 1859		Kongkard ghiso@	
29	ศ.ดร.	สมพงษ์ สุจริตกุล	คณบดีบัณฑิตย มหาวิทยาลัยศรี นครสวรรค์	มหาวิทยาลัยศรี นครสวรรค์ เมือง เอก	มหาวิทยาลัยศรี นครสวรรค์ 79 ศรี นครสวรรค์ 4		089 000 3451		sompongsu@su. ac.th	
30	นางสาว	สายัญญา ไชย นกุล	นักศึกษาระดับ ปริญญาตรี	กองส่งเสริมและ ประสานงาน ร่วมมืออาเซียน กรม อาเซียน กระทรวง ต่างประเทศ	443 ถ.ศรีอยุธยา กรม. 10400	02 643 5217- 8	091 435 6754	02 643 5263	iamsukwong@b @gmail.com	

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประจําการอาเซียน"
 วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.
 ห้อง ครีโอลบอลรูม ชั้น 2 โรงแรมทิวาเนา ดุสิตวารี กรุงเทพฯ

IED

ลำดับ	ตำแหน่ง	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หน่วยงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
31	นางสาว สุจิตร์ วรรณศรี สวัสดิ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ	สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ	962 ถนนกาญจนาภิเษก ม.11 เขตปทุมธานี กทม. 10110	02 280 4085 คอก 6003		02 280 8005	su.jit@scsb.go.th	
32	ดร. สุวัฒน์ เสงี่ยมบุญสร้าง						081 835 3987		suwath.sengiam@scsb.go.th	
33	นางสาว สุจิตรา อุ่นบุตร	นักวิชาการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ	สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ	สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ	สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ	02 278 8622	081 846 3980	02 265 6192		
34	นาย สุศักดิ์ เหลืองอร่ามฤดี	นักวิชาการ	สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ	สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ	3 ถนนสาทรใต้ เขตสาทร กทม. 10200		089 365 9591		su.sakdi@scsb.go.th	
35	นาย อภิรต ทุมแพน	นักวิชาการพิเศษ	กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ	กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ	ศูนย์ราชการแจ้งวัฒนะ 120 หมู่ 9 แจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กทม. 10210	02 141 1292	085 660 6291	02 143 9247	apiratt.thumpaan@scsb.go.th	
36	คุณ โสภิต สร้อยยศศรี	นักวิชาการบริหาร	กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ	กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ						

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน"

วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.

ห้อง คีรีตลลอบอกรุ่น ชั้น 2 โรงแรมศรีวัฒนา ถนนราชดำเนิน กรุงเทพมหานคร

icd

ลำดับ	ตำแหน่ง	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
43	นาย	ศาสตราจารย์ ดร. อธิปไตย	กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ศูนย์ส่งเสริมฯ		02 246 7589			athai@icd.or.th	
44	นาย	คุณ ปาณิสร์	ผู้อำนวยการสำนักงาน พาณิชย์การระหว่างประเทศ ฯสงขลา	159/72 ซ. 7 ต.บางจาก อ.คูคต เขว.หนองเสือ จ.ลพบุรี 10210	02 929 4207	081 869 6671	02 565 3216	canh_cse@icd.or.th	
45	นาย	คุณคุณ กฤษณะ	ที่ปรึกษา ประเทศไทย		02 385 7117		02 385 8577	niksrihk@icd.or.th	
46	นางสาว	อรวิษณ์	ผู้จัดการ	สำนักงานประชาสัมพันธ์ ศาลากลาง อ.เมือง จ.นบพิตำ	02 956 2658	096 572 0049	02 525 1897		

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน"

วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.

ห้อง ครีเอทีฟสตูดิโอ ชั้น 2 โรงแรมริมน้ำ อ.สุววงษ์ จ.สุพรรณบุรี

ลำดับ	คำ	ตำแหน่ง	ตำแหน่ง	ที่อยู่	โทรศัพท์	มีสื่อ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
	วิไล ธีระวิจิตร	ผู้อำนวยการ	วิไล ธีระวิจิตร	กรุงเทพฯ	023491158				วิไล
	ปิ่นกษิณี วัฒนศิริ	ผู้อำนวยการ	ปิ่นกษิณี วัฒนศิริ	กรุงเทพฯ					ปิ่นกษิณี
	วิไล ธีระวิจิตร	ผู้อำนวยการ	วิไล ธีระวิจิตร	กรุงเทพฯ					วิไล
	วิไล ธีระวิจิตร	ผู้อำนวยการ	วิไล ธีระวิจิตร	กรุงเทพฯ					วิไล

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานข้ามประเทศอาเซียน"
 วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.
 ห้อง ศรีสัตตบถอรุณ ชั้น 2 โรงแรมรัตนาวา กรุงเทพมหานคร

ITC

ลำดับ	ตำแหน่ง	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หน่วยงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
1	หัวหน้า	ภอชกร กุลสิงห์ รองไป	วิชาการชำนาญการ	กลุ่มงานเลขานุการสภา ผู้แทนราษฎร	สำนักงานเลขานุการสภา ผู้แทนราษฎร	086- 6590514	086- 6590514	02- 241342	lo.pugtham@ hot.mai.com	
2	นางสาว	สุกษณา นามะพันธ์	นิติกรชำนาญการ	สำนักงบประมาณสภา ผู้แทนราษฎร	สำนักงานเลขานุการสภา ผู้แทนราษฎร	089 090-9889 522	-	02-244 1154	lk.com @hotmail	
3	นางสาว	ณัฐชัญ พานิช	นิติกรปฏิบัติการ	สำนักการเลือกตั้ง 3	สำนักงานเลขานุการสภา ผู้แทนราษฎร	02-2441155				
4	นาย	พงษ์ศักดิ์ ปัดดา	วิทยากรชำนาญการ	กลุ่มงานเลขานุการสภา ผู้แทนราษฎร	สำนักงานเลขานุการสภา ผู้แทนราษฎร	089- 4770048				
5	นางสาว	จิรารัตน์ อังพรรัตน์	นิติกรชำนาญการ	สำนักการเลือกตั้ง 1	สำนักงานเลขานุการสภา ผู้แทนราษฎร	-	081 989 1466	-	jsod-6 @hotmail .com	
6	นาย	อภพล นันทะรัง	ผู้บังคับบัญชากลุ่มงาน	กลุ่มงานเลขานุการสภา ผู้แทนราษฎร	สำนักงานเลขานุการสภา ผู้แทนราษฎร	02-244-092	081-809 4710	02-244 1392	pep33000 gnail.com	

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนาคุณภาพภายในเพื่อรองรับการดำเนินงานด้านประชาคมอาเซียน"
วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.
ห้อง ศรีรัตนตรัย ชั้น 2 โรงแรมรัตนราถ ถนนพหลโยธิน กรุงเทพฯ

ITC

ลำดับ	คำ นำหน้า	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หน่วยงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ภาพถ่าย
7	นาย ทริมิตร สุตะบุตร		นักบริหารการบุคคล ฝ่ายบุคลากรพิเศษ	ช่วยราชการศูนย์ ประชาคมอาเซียน	สำนักงานส่งเสริมการค้า ระหว่างประเทศ					ITC
8	นางสาว บุศรา เบ็ญจัน		วิทยากรชำนาญการพิเศษ	ช่วยราชการศูนย์ ประชาคมอาเซียน	สำนักงานส่งเสริมการค้า ระหว่างประเทศ					kom
9	นางสาว จิตติวดี สอนดี		วิทยากรชำนาญการพิเศษ	ช่วยราชการศูนย์ ประชาคมอาเซียน	สำนักงานส่งเสริมการค้า ระหว่างประเทศ	02 244 1992				jitwadi
10	นาง นภช อุทัยมณี		วิทยากรชำนาญการพิเศษ	ช่วยราชการศูนย์ ประชาคมอาเซียน	สำนักงานส่งเสริมการค้า ระหว่างประเทศ					
11	นางสาว กนกวรรณ อรุณศรี โกลน		นักวิเคราะห์นโยบายและ แผนชำนาญการ	ช่วยราชการศูนย์ ประชาคมอาเซียน	สำนักงานส่งเสริมการค้า ระหว่างประเทศ					กนกวรรณ
12	นางสาว เรณูมาศ ภิรมย์แก้ว		นักวิชาการ	สำนักงานส่งเสริมการค้า ระหว่างประเทศ	สำนักงานส่งเสริมการค้า ระหว่างประเทศ					reenu

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภาคเงินที่รองรับการทำงานข้ามพรมแดนอาเซียน"
วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.
ห้อง ศรีสัตตมณฑล ชั้น 2 โรงแรม วันนา กรุงเทพฯ กรุงเทพฯ

icc

ลำดับ	คำนำหน้า	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หน่วยงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
13	นาง	รัฐชัย ศาพรกิจ	ผู้จัดการปฏิบัติการ	สำนักงานสถิติการ 3	สำนักงานสถิติการสงขลา ผู้แทนราษฎร		094-434182			
14	นางสาว	ภัทริศา นวลวัฒน์	วิเทศมนตรีต่างประเทศ	ช่วยราชการศูนย์ ประชาคมอาเซียนฯ	สำนักงานสถิติการสงขลา ผู้แทนราษฎร	085-119 4885				
15	นาง	ณัฐฉัตร ก้องประวีติ	ผู้จัดการข้ามพรมแดน	สำนักงานกรมกิจการ 1	สำนักงานสถิติการสงขลา ผู้แทนราษฎร	015 849 4981				
16	นางสาว	วิญญาพร ไชยขาว	ผู้จัดการปฏิบัติการ	ช่วยราชการศูนย์ ประชาคมอาเซียนฯ	สำนักงานสถิติการสงขลา ผู้แทนราษฎร	010-101806				
17	นาง	พริศเรศ คงตา	ผู้จัดการข้ามพรมแดนพิเศษ	กลุ่มงานสถิติการสงขลา ผู้แทนราษฎร	สำนักงานสถิติการสงขลา ผู้แทนราษฎร	094 002 585				
							09411- 2149			

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายอาชญากรรมที่รองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน"
 วันพุธที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.
 ห้อง คริสต์ถิพย์ตฤณ ชั้น 2 โรงแรมตวันนา ถนนพหลโยธิน กรุงเทพฯ

icd

ลำดับ	ชื่อ	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หน่วยงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
1	ดร. นันทิยา	กมลจันทร์ พันธุ์ภูวดล	ผู้อำนวยการสถาบันฯ	สถาบันพระตำราพระโขนง เพื่อการค้าและการพัฒนา	ชั้น 8 อาคารวิทยพัฒน์ภา งจากสงขลานครินทร์วิทยลัย	02 216 1894-7		02 216 1898 9		
2	ดร.	ธนิศ ศุภารัตน	ผู้เชี่ยวชาญ							
3	ดร.	เมธิตีศักดิ์ งามระพีพันธุ์	นักวิจัย							
4	ผศ.ดร.	โชติธรา วิทยาวรจกุล	นักวิจัย							
5	อ.ดร.	ศุภวิชัย ศรีฉิมพาลีชัย	นักวิจัย							
6	นางสาว	ปัทมาภรณ์ นอบนุก	นักวิจัย							

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประชาคมอาเซียน"
วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08:30-16:30 น.
ห้อง ครุฑรัตนอุทยาน ชั้น 2 โรงแรมศิวินา ด.สุราษฎร์ ภูเก็ต

ifea

ลำดับ	คำ นำหน้า	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หน่วยงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
7	นาง	จิตติคุณ นิราพรพงษ์	นักวิจัย							
8	นาย	กิตติภูมิ เนิมทอง	นักวิจัย							
9	นางสาว	ศรัทธา เจริญสงชัย	นักวิจัย							
10	นาย	ณัฐกานต์ พงษ์พันธ์ ปัญญา	ผู้ช่วยนักวิจัย							
11	ร.น.	พันธุธร ราชพงศา	นักวิจัย	สถาบันระหว่างประเทศ เพื่อการค้าและการพัฒนา	ชั้น 8 อาคารวิทยพัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	02 216 1894- 7	02 216 1898-9			
12	นางสาว	นันทิณี รัตนพิทักษ์กุล	นักวิจัย	สถาบันระหว่างประเทศ เพื่อการค้าและการพัฒนา	ชั้น 8 อาคารวิทยพัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	02 216 1894- 7	02 216 1898-9			

ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เรื่อง "การพัฒนากฎหมายภายในเพื่อรองรับการทำงานด้านประจําครอบครัว"
วันที่ 22 มิถุนายน 2559 เวลา 08.30-16.30 น.
ห้อง ครีเอทีฟสเปซ ชั้น 2 โรงแรมควีนพาร์ค กรุงเทพฯ

ลำดับ	คำ	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง	หน่วยงาน	ที่อยู่	โทรศัพท์	มือถือ	โทรสาร	อีเมล	ลายเซ็น
13	นางสาว	ปภาวดี อินตนะเดช	นักวิจัย	สถาบันระหว่างประเทศ เพื่อการศึกษาระหว่างประเทศ	ชั้น 8 อาคารวิทยพัฒน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	02 216 1894 7	02 216 1898-9			
14	นาย	จางันท์ ศิริสุข	เจ้าหน้าที่บริหารโครงการ	สถาบันระหว่างประเทศ เพื่อการศึกษาระหว่างประเทศ	ชั้น 8 อาคารวิทยพัฒน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	02 216 1894 7	02 216 1898-9			
15	นาย	สุชาติ แสนแก้ว	เจ้าหน้าที่บริหารโครงการ	สถาบันระหว่างประเทศ เพื่อการศึกษาระหว่างประเทศ	ชั้น 8 อาคารวิทยพัฒน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	02 216 1894 7	02 216 1898-9			
16	นางสาว	นวพรรณ แม่นกวี ตระกูล	เจ้าหน้าที่บริหารโครงการ	สถาบันระหว่างประเทศ เพื่อการศึกษาระหว่างประเทศ	ชั้น 8 อาคารวิทยพัฒน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	02 216 1894 7	02 216 1898-9			
17	นางสาว	อัญชุลิกา อิศระเสวี	นักศึกษฝึกงาน	สถาบันระหว่างประเทศ เพื่อการศึกษาระหว่างประเทศ	ชั้น 8 อาคารวิทยพัฒน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	02 216 1894 7	02 216 1898-9			
	นาย	ภาณุพงศ์ ประสงค์ วีระกุล	นักศึกษาระหว่างประเทศ	ภาณุพงศ์ ประสงค์ วีระกุล	ชั้น 8 อาคารวิทยพัฒน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	02 216 1894 7	02 216 1898-9			

พิมพ์ที่ : สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร